METODICA PREDĂRII GEOGRAFIEI

ÎN ȘCOALA GENERALĂ

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, BUCUREȘTI 1966

METODICA PREDĂRII GEOGRAFIEI

ÎN ŞCOALA GENERALĂ

Sub redacţia

Lector univ. PETRE BĂRGĂOANU

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ — BUCUREŞTI, 1966

INTRODUCERE

Cuvîntul „metodă" provine din limba greacă și înseamnă cale, mijloc de cercetare. Metodele de învățămînt sînt, pe de o parte, procedeele de muncă ale profesorului, iar pe de altă parte, procedeele de muncă ale elevilor determinate de activitatea profesorului, cu ajutorul cărora se obține însușirea cunoștințelor, a priceperilor și a deprinderilor de către elevi.

În cazul nostru este vorba de căile și mijloacele pe care le folosește profesorul în scopul de a transmite elevilor cunoștințele de geografie.

Metodica geografiei, ca obiect de studiu, s-a dezvoltat în anii puterii populare cînd pentru prima oară această disciplină a folosit în cercetările sale concepția și metodologia marxist-leninistă. Obiectul metodicii predării geografiei ca disciplină științifică este procesul de a învăța pe elevi bazele geografiei. Cu alte cuvinte, metodica predării geografiei se ocupă cu studiul problemelor instructiv-educative, ale predării acestei discipline în școala de cultură generală. Ea are drept scop ca, prin perfecționarea continuă a procesului învățării geografiei, să contribuie la formarea multilaterală a tinerei generații, în vederea participării ei active la opera de construire a socialismului și comunismului.

Constituirea ca disciplină științifică a metodicii a înlăturat părerea greșită a acelor pedagogi și metodicieni care considerau în trecut metodica, nu ca o știință, ci mai mult ca o artă. De asemenea, a fost respinsă și părerea greșită a acelora care apreciau că obiectul acestei discipline s-ar limita la probleme simple de tehnică a predării.

Astfel, dacă în trecut această concepție se mărginea mai ales la sfaturi privitoare la felul în care profesorii ar trebui să procedeze într-un caz sau altul în timpul predării materiei, astăzi un asemenea mod de a se prezenta pro-

blema şi de a limita conţinutul metodicii la acele îndrumări „după reţetă" nu mai sînt admise.

Metodica trebuie să răspundă nu numai la întrebarea „cum trebuie", ci şi la aceea „de ce", adică să explice cauzele pentru care profesorul trebuie să procedeze într-un anumit fel şi nu în altul. O asemenea explicaţie poate fi dată numai dacă se are în vedere elevul care-şi însuşeşte materia predată (vîrsta lui) şi posibilitatea de înţelegere a acestuia etc.

Metodica geografiei are o strînsă legătură atît cu ştiinţele geografice cît şi cu cele pedagogice.

Ştiinţele geografice pun la dispoziţia metodicei cele mai noi cuceriri în domeniul acestor ştiinţe, iar ştiinţele pedagogice înarmează metodica geografiei cu legile instruirii şi educaţiei comuniste a tinerei generaţii.

În etapa actuală, ţinînd seama de cerinţele pe care le pune statul nostru în faţa şcolii, sarcinile metodicii predării geografiei pot fi astfel formulate:

a) să fixeze scopul instructiv-educativ al învăţămîntului geografic în şcoală în genere, precum şi al fiecărei discipline geografice ce se predă;

b) să stabilească şi să fundamenteze principiile şi metodele care asigură însuşirea conştientă a cunoştinţelor geografice, formarea priceperilor şi a deprinderilor, ţinînd seama de particularităţile de vîrstă şi puterea de înţelegere a elevilor.

Prima problemă cere dezvăluirea scopului instructiv-educativ urmărit de predarea geografiei în şcoală şi prezentarea conţinutului programei şcolare pe clase, deci a volumului de cunoştinţe, priceperi şi deprinderi geografice pe care trebuie să le posede elevii la terminarea şcolii generale.

Cea de-a doua problemă dezvăluie regulile după care se poate studia cu succes geografia. Acestei probleme îi este consacrată cea mai mare parte a materialului din lucrarea de faţă, în care se prezintă calea ce trebuie urmată în formarea noţiunilor geografice, conţinutul metodelor de predare, principiile după care se poate alcătui lecţia de geografie în şcoală şi problemele de bază ale fiecărui curs în şcoala generală începînd cu clasa a III-a.

Pentru a răspunde acestor sarcini, metodica predării geografiei trebuie să urmeze, în cercetarea sa, două căi strîns legate una de alta: — studierea trecutului nostru progresist în domeniul predării geografiei, — studierea şi generalizarea experienţei înaintate a predării geografia în ţara noastră în anii puterii populare şi în fine studierea şi generalizarea experienţei din alte ţări şi în primul rînd din ţările socialiste.

Din aceste sarcini care stau în fața cercetărilor metodice decurg o serie de cerințe pentru predarea geografiei în școala generală.

Astfel o cerință deosebit de importantă pusă în fața școlii, la rezolvarea căreia geografia este chemată să-și aducă contribuția sa, este formarea la elevi, pe baza materialului geografic, a concepției materialist-dialectice despre lume, formarea convingerilor comuniste, a patriotismului socialist și a internaționalismului proletar. În școală, prin studierea diferitelor cursuri de geografie (geografia fizică generală, regională, geografia economică ș. a.), elevii acumulează o mare cantitate de cunoștințe în legătură cu diversele fenomene care se petrec în natură și în societate. De-a lungul anilor de școală, aceste cunoștințe se generalizează și se concretizează pe baza unor obiecte și fenomene pe care elevii le pot percepe nemijlocit în cadrul geografic al regiunii înconjurătoare, la clasele mici, și în cel al patriei, la clasele mari.

Predarea întregului curs de geografie în școală începînd încă de la clasa a III-a, cînd se formează primele noțiuni geografice, trebuie astfel organizată încît elevii să capete treptat, în cadrul lecțiilor, noțiuni clare, materialiste, despre fenomenele ce se petrec în natură. Prin specificul său, cursul de geografie oferă mari posibilități în acest sens.

Studierea legilor după care se dezvoltă natura prin scoaterea în evidență a legăturilor existente, pe de o parte, între fenomenele naturii, iar pe de altă parte, între natură și societate, ajută pe elevi să înțeleagă dezvoltarea legică a naturii și societății, înlăturînd concepțiile mistice religioase. În felul acesta, geografia contribuie la formarea convingerilor ateiste ale elevilor. Educația ateistă a elevilor se poate realiza prin toate lecțiile de geografie care se predau în școală. Astfel, spre exemplu, explicînd forma Pămîntului li se arată reprezentările naive și primitive ale oamenilor din antichitate despre Pămînt, și apoi cum, treptat, pe baza noilor descoperiri în știință, s-a ajuns la concepția că Pămîntul are o formă sferică.

La fel se procedează și la alte teme, cum ar fi „Apa pe pămînt", unde, pe baza materialului despre circuitul apei în natură, se poate explica elevilor întreaga absurditate a reprezentărilor religioase în legătură cu așa-zisa origine miraculoasă a izvoarelor și rîurilor.

Cunoștințele geografice trebuie să se comunice în așa fel încît să acționeze nu numai asupra înțelegerii de către copii a materialului, ci și asupra simțurilor lor, asupra voinței, caracterului și comportamentului.

Pentru realizarea acestei cerințe este necesară tratarea istorică a materialului, acolo unde se pretează, adică fiecare fenomen, fie de geografie fizică, fie de geografie economică, să fie privit în evoluția sa. De exemplu, vorbind despre Reșița sau Hunedoara, trebuie să se scoată în evidență noile realizări, obținute în anii construcției socialiste, prin comparație cu trecutul, folosind pentru aceasta vederi, texte luate din reviste, ziare sau diferite alte materiale apărute. Toate acestea înviorează lecția și stimulează interesul elevilor pentru materia predată.

Acțiunea educativă a materialului geografic crește dacă elevii percep nemijlocit ceea ce li se comunică. De aceea e necesar să se creeze condiții elevilor ca aceștia să vadă, să cunoască atît natura cît și viața oamenilor în primul rînd din regiunea înconjurătoare. Deci, pentru realizarea educației comuniste la elevi în predarea obiectului geografiei e necesar să se folosească procedee și metode variate. Printre acestea, locul principal trebuie să-l ocupe excursiile, demonstrarea materialului intuitiv sau observațiile în natură.

Una din laturile cele mai importante ale educației comuniste este educarea elevilor în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar. Aceasta se realizează atît în cadrul lecțiilor din clasă cît și în activitățile din afară de clasă. În cadrul lecțiilor din clasă obținem bune rezultate folosind lecturile geografice, tablouri, filme, diapozitive etc., materiale care prezintă frumusețile și bogățiile patriei, realizările obținute de oamenii muncii în anii puterii populare, avîntul economiei, științei și culturii din patria noastră și realizările din celelalte țări socialiste, viața oamenilor din alte țări etc.

O cerință care ajută la fixarea cunoștințelor, la o însușire temeinică a materialului geografic, la realizarea legăturii dintre aceste cunoștințe și viața practică o constituie formarea la elevi a unor anumite deprinderi practice.

Mijloacele principale folosite în vederea realizării acestui scop sînt: exercițiul, lucrările practice, studierea ținutului natal. Pentru a forma, de pildă, la elevi deprinderea de a determina distanțele din ochi, se cere în prealabil să se facă mult exercițiu în această problemă. Pentru a forma priceperi și deprinderi de citire a hărții, este necesar să se facă exerciții sistematice de lucru cu harta. Pentru a-i pregăti pe elevi să se descurce în natură, trebuie să se organizeze activități de studiere a ținutului natal, efectuîndu-se în acest scop excursii sistematice, atît în clasa a III-a, a cărei programă este strîns legată de ținutul natal, cît și în clasele următoare.

I

FORMAREA NOŢIUNILOR GEOGRAFICE ÎN ŞCOALA GENERALĂ

Planul de învăţămînt al şcolii generale prevede începerea studiului organizat al geografiei în clasa a III-a. Încă din primele două clase însă, conţinutul unor lecţii de citire oferă învăţătorului posibilitatea de a familiariza pe elevii săi cu unele noţiuni geografice. Astfel, în clasa I şi a II-a elevii întîlnesc în diverse lecţii denumirile de deal, izvor, lac, drum, rîu, mare, vînt, ceaţă, munte, vale, sat, sfat popular, ţară etc.

Începînd cu clasa a III-a, geografia este inclusă în planul de învăţămînt al şcolii generale ca obiect de studiu. În funcţie de prevederile programei, studiul geografiei oferă profesorului posibilitatea de a înarma elevii cu un sistem bine definit de reprezentări, care pot fi clasificate, pentru a uşura studierea lor, în două grupe :

a) reprezentări şi noţiuni de geografie fizică ;

b) reprezentări şi noţiuni de geografie economică şi politică.

Formarea noţiunilor de geografie nu trebuie văzută ca un scop în sine, ci ca un mijloc de dezvoltare a gîndirii geografice a elevilor. Noţiunile geografice formate devin elemente ale judecăţilor şi raţionamentelor pe care elevii le elaborează. În aceste judecăţi se reflectă interdependenţa şi complexitatea fenomenelor geografice. În acest proces complex de formare a noţiunilor, profesorul trebuie să ţină seama atît de specificul procesului de formare a noţiunilor în general cît şi de particu-

larităţile pe care le dobîndeşte acest proces în studierea obiectului geografiei.

Procesul de constituire a noţiunilor geografice solicită gîndirea abstractă a elevilor. La copiii de vîrstă şcolară mică, desprinderea de materialul concret se face greu însă, din cauză că gîndirea şcolarului păstrează în mare măsură caracterul intuitiv.

Astfel, elevii din clasele III—V precizează mai uşor o localitate pe hartă şi mai greu formulează verbal localizarea spaţială în funcţie de coordonatele ei geografice: ape, centre administrative etc. De asemenea, unii elevi delimitează mai uşor sfera unei noţiuni geografice, — care e mai legată de cazuri concrete — decît să precizeze conţinutul unei noţiuni, care reprezintă însuşirile sale esenţiale. De aceea, ca o consecinţă firească a acestei particularităţi, se impune ca profesorul să stăruie asupra sistemului de operaţii mintale din care se elaborează noţiunea, pentru a uşura sesizarea conştientă de către elevi a generalului. De asemenea, e necesar să se acorde atenţie exprimării verbale a concluziilor şi formulărilor cu caracter general.

În activitatea de gîndire pe care o efectuează elevii din clasele VI—VIII se face din ce în ce mai resimţită tendinţa de explicare cauzală a fenomenelor geografice. În acest scop, la aceste clase se va urmări nu numai formarea noţiunilor, ci şi stabilirea raporturilor dintre noţiuni. Gîndirea elevilor—din ce în ce mai mult capabilă să se orienteze într-o anumită direcţie — va fi îndreptată spre explicarea cauzală a fenomenelor geografice. De exemplu, în cursul studierii apelor curgătoare, pentru dezvoltarea gîndirii elevilor nu e suficientă numai formarea noţiunii „meandre", ci e necesară şi explicarea cauzală a formării meandrelor. Particularităţile pe care le prezintă gîndirea copiilor de vîrstă şcolară, mijlocie, ne permit ca activitatea de formare a noţiunilor de geografie să fie în mod obligatoriu corelată cu explicarea cauzală a fenomenelor geografice.

A. Formarea reprezentărilor şi noţiunilor fundamentale de geografie fizică

1. Reprezentări şi noţiuni referitoare la orientare

Observaţiile pe care le face copilul în mediul înconjurător şi îmbogăţirea experienţei sale de viaţă ridică încă din clasa a II-a problema familiarizării elevilor cu *noţiunea de orizont*. În etapa premergătoare familiarizării elevilor cu această noţiune, învăţătorul va face cu elevii săi exerciţii de dezvoltare a percepţiilor de spaţiu. Pe baza exerciţiilor de măsurare cu pasul, cu metrul sau cu multiplii săi, se va urmări formarea priceperii pentru aprecierea unor distanţe mai mari decît distanţa pe care o parcurge copilul de acasă pînă la şcoală.

După efectuarea în prealabil a unor astfel de exerciţii, învăţătorul va organiza o plimbare cu elevii în împrejurimile satului sau oraşului, unde va prezenta obiectele aflate în peisajul pe care-l observă, discutînd despre fenomenul perspectivei. De exemplu, dacă în spaţiul geografic observat sînt copaci, se va cere elevilor să stabilească proporţiile lor. Se va atrage atenţia elevilor că toţi copacii mai îndepărtaţi de ei apar mai mici decît cei mai apropiaţi. După aceasta, învăţătorul va cere elevilor să observe cerul şi să spună cum este: senin, înnorat, încotro se află norii etc. Apoi va cere să arate linia unde li se pare că cerul se uneşte cu pămîntul. Învăţătorul va preciza că cerul nu se uneşte cu pămîntul, ci aceasta este numai o închipuire atunci cînd privim departe înaintea noastră. Se trage atunci concluzia că *linia de jur împrejurul nostru unde ni se pare că cerul se uneşte cu Pămîntul se numeşte linia orizontului.*

Observaţiile făcute de elevi în natură vor fi sistematizate în clasă, cînd se face intuirea ilustraţiilor din carte. Elevii enumeră obiectele din primul şi al doilea plan al ilustraţiei şi după aceea arată cu creionul linia orizontului. Noţiunea de orizont se îmbogăţeşte cu noi date de

conținut în clasa a III-a, cînd li se precizează elevilor că în cîmpie sau pe mare orizontul este rotund și linia orizontului nu este dreaptă, ci are forma unui cerc. Noi nu o putem vedea peste tot dacă în fața noastră sînt copaci, păduri etc. Linia orizontului se schimbă în funcție de mișcarea noastră în spațiu și de locul în care sîntem așezați cînd facem observații. Aceste precizări ajută pe elevi să înțeleagă interdependența dintre fixarea liniei de orizont — pe de o parte, locul din care observăm, precum și starea vremii, — pe de altă parte.

Tot în clasa a II-a se începe formarea priceperii elevilor de a se orienta în natură. Elementele noi care intervin în cunoștințele elevilor sînt datele privind sfera noțiunii de puncte cardinale. Procedîndu-se tot intuitiv, în clasa a II-a se urmărește formarea priceperii elevilor de a se orienta după Soare. Pentru acumularea unui fond variat de percepții și reprezentări pe care să bazăm formarea noțiunii de puncte cardinale, se organizează o excursie în împrejurimile satului sau orașului și se fixează cu elevii locul de unde răsare Soarele. Se comunică elevilor denumirea de răsărit. În continuare se determină și celelalte puncte cardinale și se precizează că răsăritul, apusul, miazăzi și miazănoapte se numesc *puncte cardinale*. Cu ajutorul lor știm încotro mergem. Observațiile făcute de elevi în natură sînt corelate cu intuirea ilustrațiilor din carte, cu ajutorul cărora elevii observă pozițiile succesive ale Soarelui pe cer în timpul zilei.

Noțiunea de puncte cardinale se îmbogățește în clasa a III-a cu elemente noi de conținut și sferă. În sfera noțiunii de puncte cardinale apar componentele : *vest, est, sud* și *nord*. În conținutul noțiunii apare și nota esențială a punctelor cardinale : puncte de orientare în natură pentru a evita să ne rătăcim. Și exercițiile de aplicare a noțiunii în activitatea practică se complică. Acum elevii învață cum se pot orienta după Soare, după mușchiul copacilor și cu ajutorul busolei. Exercițiile de aflare a punctelor cardinale în clasă, pe tablă și pe caiete constituie un mijloc de aplicare în practică a cunoștințelor, dar această aplicare în practică se face începînd cu clasa a II-a și va fi continuată în clasele următoare. Cunoștințele noi pe care le vor dobîndi elevii în clasa a V-a vor întregi sistemul de noțiuni în legătură cu orientarea, punctele cardinale și noțiu-

nea de orizont. În clasa a III-a s-a afirmat că orizontul este rotund, s-a precizat deci o însușire esențială. În clasa a V-a se generalizează : *întinderea din jurul nostru pînă unde ni se pare că cerul se unește cu Pămîntul este orizontul.* Sfera noțiunii de puncte cardinale se îmbogățește și ea prin determinarea *punctelor intercardinale :* **SE, SV, NE, NV.**

După ce elevii s-au familiarizat în clasa a II-a cu însemnarea punctelor cardinale pe tablă și pe caiete, se poate începe activitatea de formare a noțiunii de *plan.* Inițial se cere elevilor să așeze penarul pe o coală de hîrtie și să tragă linii în jurul lui. După ce se ridică penarul, rămîne un desen ce reprezintă forma sa desenată sau planul lui. La fel se procedează și cu alte obiecte : o cutie de chibrituri, o carte etc. Învățătorul accentuează că și forma altor obiecte poate fi desenată. Putem reprezenta pe caiete și forma unor obiecte mai mari, ca, de exemplu, clasa în care învățăm. Pentru ca lungimea, lățimea și înălțimea obiectelor din clasă să încapă pe foaia caietului, ele vor fi micșorate. Exercițiile de întocmire a unui plan se desfășoară progresiv, pornindu-se întîi de la planul clasei. Întîi se observă așezarea obiectelor din clasă în funcție de punctele cardinale, se desenează pereții clasei și se înseamnă pe caiet obiectele existente. Se explică elevilor că planul se desenează așa cum s-ar observa clasa de sus în jos, fără tavan. În clasa a III-a se lărgesc exercițiile de alcătuire a unui plan. Se întocmește planul școlii, al curții, al vecinătății, al drumului făcut de un elev de acasă pînă la școală, apoi planul satului. Reducerea proporțiilor obiectelor la o anumită scară se face în clasele a II-a și a III-a, în funcție de pătrățelele caietului de aritmetică, de exemplu, pentru fiecare metru din lungimea peretelui clasei se socotesc cîte două pătrățele. La alte exerciții, pentru fiecare metru lungime se socotesc trei pătrățele, pentru a se introduce variație în procedeul de lucru. În clasa a III-a, elevii rețin elemente noi ale cunoștinței despre plan : *micșorarea dimensiunilor obiectelor și așezarea lor în funcție de poziția pe care o ocupă față de punctele cardinale.*

Noțiunea de plan dobîndește în clasa a IV-a o nouă semnificație, datorită îmbogățirii conținutului ei. Obiectele din plan sînt micșorate la o anumită *scară de proporție.* Întrucît cuno-

știnţele de aritmetică ale elevilor ne permit lucrul acesta, le vom arăta că scara de proporţie determinată cu ajutorul unei fracţii ordinare ne arată de cîte ori a fost micşorată o lungime din natură într-un plan. Noţiunea de scară de proporţie se însuşeşte pornindu-se tot de la activitatea practică de reducere a dimensiunilor obiectelor din clasă în planul ei. Noţiunea de plan al clasei (şcolii, satului etc.) e precizată în clasa a V-a prin elementele ei de conţinut: redarea într-un desen a formei clasei (şcolii etc.) cu obiectele din ea; reprezentarea clasei sau obiectelor se face prin linii micşorate şi desenul se orientează după punctele cardinale. Deci, planul nu e orice desen, ci un desen care redă o parte bine delimitată (clasă, şcoală, curte etc.) la proporţii reduse şi cu orientarea după punctele cardinale.

Discutînd în clasa a III-a cu elevii despre alcătuirea planului clasei, învăţătorul accentuează că obiectele din clasă sînt însemnate în plan. Cînd alcătuim planul satului, nu putem înfăţişa toate obiectele din natură la o anumită scară de proporţie oricît le-am micşora. De aceea, oamenii au convenit să înfăţişeze în plan obiectele din natură prin anumite *semne*. De exemplu, o şosea se însemnă prin două linii paralele apropiate. După ce se arată elevilor diferite semne convenţionale în diverse planuri (deci după perceperea lor), aceste semne se desenează pe tablă de către învăţător şi în caiete de către elevi. Exerciţiul trebuie să cuprindă desenarea principalelor semne convenţionale utilizate în clasa a III-a: şosea, cale ferată, hotar raional şi regional, pîrîu, rîu, pod, deal, munte etc. După ce elevii recunosc diferite semne, se generalizează: *semnele pe care le folosim pentru a înfăţişa lucruri din natură se numesc convenţionale.* În clasa a V-a, cînd se recapitulează cunoştinţele elevilor despre semnele convenţionale, se înlocuiesc anumiţi termeni. În loc de a *înfăţişa*, se utilizează cuvîntul *a reprezenta*, în loc de *lucruri* se introduce cuvîntul *obiecte*. În felul acesta, definirea noţiunii se face cu ajutorul terminologiei ştiinţifice de specialitate.

Formarea noţiunilor orientare, scară de proporţie şi semne convenţionale constituie un exerciţiu de pregătire a elevilor pentru asimilarea noţiunii de *hartă*, în al cărei conţinut apar aceşti termeni. Elevii au în bagajul lor lexical termenul de hartă încă din primele două clase. În clasa a III-a e utilizat

termenul în cadrul lecţiilor de geografie. În clasele a III-a şi a IV-a elevii utilizează hărţile în procesul de însuşire a cunoştinţelor de geografie. În aceste clase se produce familiarizarea lor practică cu harta. Noţiunea de hartă şi definiţia ei se îmbogăţeşte la clasa a V-a, cînd se stabilesc deosebirile faţă de plan şi se fixează notele ce alcătuiesc conţinutul noţiunii : reprezentarea în desen a suprafeţei Pămîntului se face cu ajutorul semnelor convenţionale şi al scării de proporţie. Tot în clasa V-a se stabilesc şi felurile hărţilor, în funcţie de scara de proporţie şi de conţinut. Noţiunile *hărţi topografice, climatice, hidrografice* şi *economice* apar ca elemente noi care alcătuiesc sfera generală a noţiunii de hartă.

În cursul desfăşurării procesului de predare a geografiei este necesar să formăm la elevi şi deprinderea de a lucra cu harta. Formarea acestei deprinderi este un proces complex, care se desfăşoară în trei etape corelate organic între ele. Aceste etape sînt următoarele :

a) *Explicarea procedeelor de citire a hărţii,* care se face însoţită de demonstraţia unui caz concret sau a mai multor cazuri, pînă ce elevii şi-au format deprinderea de a citi harta. Formarea acestei deprinderi se realizează pe baza perceperii unor mijloace intuitive cît mai variate : desene cuprinzînd semnele convenţionale, planuri topografice, hărţi fizice, politice şi economice. După explicarea procedeelor de citire a hărţii se fac exerciţii noi. Elevii arată pe o hartă nouă forme de relief, ape, localităţi şi stabilesc direcţii şi raporturi spaţiale.

b) *Formarea deprinderii de stabilire a relaţiilor spaţiale.* Aceasta este o activitate intelectuală complexă, care are două componente : *a)* acţiunea de indicare pe hartă şi *b)* formarea raporturilor spaţiale.

Indicarea pe hartă se bazează, la rîndul ei, pe reprezentarea corectă a semnelor convenţionale, a direcţiilor de orientare etc. În perioada iniţială a formării deprinderii de lucru cu harta se întîmpină dificultăţi în această privinţă. În clasele mici III—V, efortul de indicare pe care-l fac elevii determină sărăcirea formulării raporturilor spaţiale. Elevii din aceste clase fac localizările cu ajutorul adverbelor de loc : aici, acolo, sus, jos etc. Cei din clasele mai mari renunţă la aceşti termeni. Paralel cu dezvoltarea limbajului şi a gîndirii, formulările devin mai clare,

bazate pe relațiile spațiale. Elevii din clasa a VIII-a, de exemplu, nu mai localizează Aradul cu ajutorul adverbelor, ci cu o formulare verbală adecvată : Aradul este așezat în cîmpia de vest pe rîul Mureș. Formularea relațiilor spațiale se face ținînd seama de poziția locului în funcție de : punctele cardinale, coordonatele geografice, formele de relief, ape, subdiviziuni administrative etc. Se constată deci că formarea deprinderii de lucru cu harta presupune formarea prealabilă a reprezentărilor cartografice.

c) *Rapiditatea acțiunii de indicare pe hartă a formelor de relief, localităților* etc. Exercițiile de muncă rațională cu harta atrag după ele rapiditatea acțiunii de indicare pe hartă. Pe cînd elevii claselor mici au nevoie de un timp mai îndelungat pentru căutarea, de exemplu, a unei localități, cei din clasele V—VIII indică localitățile mai repede, uneori fără ezitare. Pe măsură ce indicarea devine mai rapidă și fără greș, formularea raporturilor spațiale devine mai închegată. Ea nu mai este săracă și încetinită din cauza dificultăților de indicare.

2. Formarea reprezentărilor și a noțiunilor despre formele de relief

Excursiile în natură și îmbogățirea volumului de percepții pe care le au elevii despre înfățișarea Pămîntului constituie o premisă pentru formarea reprezentărilor și a noțiunilor despre formele de relief. Familiarizarea elevilor cu formele suprafeței Pămîntului începe prin observarea atentă a acestora în timpul excursiilor. O primă observație cu caracter general pe care trebuie s-o rețină elevii încă din clasa a III-a, cînd se începe studierea în mod organizat a formelor de relief, este că suprafața Pămîntului nu e la fel peste tot. Ea prezintă neregularități care au forme diferite de la un loc la altul.

În clasa a III-a, înainte de predarea lecției *„Înfățișarea Pămîntului"* se face o excursie în natură. Se intuiesc formele de relief și se dau denumirile lor. Cîmpia este o întindere netedă de pămînt fără ridicături sau adîncituri mai mari. Percepția

dealului, globală la început, este ulterior supusă unei analize mai de amănunt pentru distingerea părților dealului: poală, coastă și vîrf. La fel se procedează și cu muntele, care poate fi intuit mai de aproape sau mai de la distanță. În caz că nu se poate observa un munte, se urmărește ca prin comparație cu dealul să se formeze imaginea acestuia. După perceperea formelor de relief se face apel la experiența elevilor, la reprezentările lor și li se cere să dea exemple de cîmpii, dealuri etc. Excursia în natură este urmată de o lecție în clasă. Înfățișarea felurită a scoarței Pămîntului este examinată la lada cu nisip sau pe o hartă în relief, unde se cere elevilor să recunoască forme de relief: cîmpii, dealuri, munți. Observațiile făcute de elevi asupra modelajului sînt însoțite de desenul schematic la tablă. Învățătorul arată cum se desenează un deal și un munte, cu panta mai lină sau mai abruptă etc. Prin observarea acestor forme, ca și prin efectuarea desenelor schematice, se trece de la perceperea directă la reprezentarea lor. Pe baza acestor activități variate se organizează o discuție cu elevii, pornindu-se de la o constatare că înfățișarea Pămîntului este felurită. Această înfățișare felurită a scoarței Pămîntului se numește *relief*. În continuare se trece la clasificarea acestor forme, deci la stabilirea categoriilor subordonate noțiunii generale de „formă de relief". Așadar, noțiunea de relief se formează în clasa a III-a, procedîndu-se în mod inductiv. În primul rînd se acumulează date concrete prin percepția varietății scoarței Pămîntului, și numai după aceea se generalizează, definind, la nivelul de înțelegere al acestor copii, noțiunea de relief, care este caracterizată mai tîrziu la nivelul raionului sau regiunii.

În clasele următoare, noi elemente vor îmbogăți noțiunea de relief. În clasa a IV-a, cînd se studiază relieful Republicii Socialiste România se concretizează cunoștințele despre munții, dealurile și cîmpiile țării noastre. Mai departe, în clasa a V-a, pe baza unui material mai bogat, gîndirea elevilor se poate ridica pe noi trepte de generalizare. Se face o clasificare a cîmpiilor după originea lor: în fluviatile, eoliene și glaciare. În funcție de vîrsta lor, munții sînt clasificați în tineri și bătrîni. Pe baza acestor elemente de generalizare se trece la individualizarea noțiunilor: munți tineri în Europa (Alpii,

Pirineii, Carpații etc.) și munți vechi (Alpii Scandinavici, Urali și Măcin). Specific pentru dezvoltarea noțiunilor despre relief în clasele V—VIII este faptul că elementele noi de conținut și sferă ce apar sînt concretizate, individualizate și clasificate cu date precise.

3. Reprezentări și noțiuni referitoare la climă

Sînt îndeobște cunoscute greutățile întîmpinate de profesori în ce privește formarea la elevi a noțiunii de climă.

Una din premisele înlăturării dificultăților de formare a noțiunii de climă constă în acumularea unui număr cît mai mare și mai variat de observații asupra vremii și climei locale. În clasa a III-a elevii întîlnesc noțiunea de climă cu ocazia studierii regiunii. În perioada premergătoare predării acestei teme trebuie să organizăm observarea celor mai importante fenomene ale anotimpurilor. Aceste observații privind temperatura aerului, vîntul, înnorarea, precipitațiile atmosferice se înregistrează de elevi un timp oarecare. Înregistrările se fac sub supravegherea învățătorului, pentru a se preveni strecurarea datelor eronate. Observațiile înregistrate sînt discutate de către elevi sub conducerea învățătorului, și pe baza lor se ajunge la concluzia că felul cum este afară (cald, frig, senin, înnorat etc.), într-un anumit loc și timp, se numește vreme. Se discută asupra schimbărilor vremii și a cauzelor care au determinat-o. Pe baza materialului concret oferit de observațiile făcute asupra vremii se trage concluzia că vremea e schimbătoare, se repetă în toți anii. Se ajunge apoi la generalizare: *starea obișnuită a timpului în cursul mai multor ani într-un ținut oarecare formează clima.*

Elementele climei țării noastre sînt analizate în clasa a IV-a în funcție de dependența lor cauzală. Temperatura, vînturile și ploile nu sînt aceleași pe întreg teritoriul țării, pentru că relieful și celelalte elemente care o determină nu sînt aceleași peste tot.

Elementele de generalizare în conținutul noțiunii de climă apar în clasa a V-a. Pe lîngă definiția noțiunii, se arată care sînt factorii care determină clima unei regiuni. Analiza acestor factori (așezarea pe glob în latitudine, depărtarea față de mare și formele de relief) contribuie la sesizarea de către elevi a legăturilor cauzale din natură și implicit la dezvoltarea gîndirii lor geografice. Se face și clasificarea zonelor de climă caldă, temperată și rece cu diferitele lor subîmpărțiri. În felul acesta, gîndirea elevilor se îmbogățește cu noțiuni noi, subordonate noțiunii climă. Noi date privind sfera noțiunii de climă vor fi transmise elevilor, tot în corelație strînsă cu elemente concrete, cînd se studiază clima Asiei. Cu această ocazie, în sfera noțiunii climă apar noțiunile subordonate: climă musonică, ecuatorială, deșertică etc.

În clasa a VI-a, zonele de climă cunoscute se concretizează la studiul altor continente, iar în clasa a VII-a, cunoștințele elevilor despre climă se amplifică. Noțiunile de vreme și climă se definesc stabilindu-se diferențele dintre ele — vremea ne arată starea prezentă a timpului dintr-un anumit loc, iar clima ne înfățișează fizionomia mijlocie a fenomenelor meteorologice pe o durată mai mare de timp și pe spații mai întinse. Se precizează și se lărgesc elementele privind sfera noțiunii prin descrierea mai amplă a zonelor de climă, așa încît tabloul despre clima globului devine mai complet.

4. Reprezentări și noțiuni despre ape

Familiarizarea elevilor cu noțiunile despre ape se realizează progresiv, începînd din primele clase ale școlii generale. Experiența de viață a copiilor ușurează desfășurarea acestui proces. Încă din clasele I și a II-a, cu ocazia excursiilor în natură, învățătorii au prilejul să îmbogățească observațiile elevilor despre apele curgătoare și stătătoare. Aceste observații servesc ca material concret, pe baza cărora se vor formula generalizările ulterioare. Percepțiile elevilor dobîndesc o sistematizare nouă, cu ocazia unei excursii efectuate

în clasa a III-a, înainte de predarea lecției *„Ape curgătoare"* Se pot face observații asupra izvoarelor, pîraielor și rîurilor din orizontul local. Observațiile vor fi dirijate de învățător în direcția reținerii însușirilor esențiale. Astfel, pentru formarea noțiunii de rîu se vor face observații asupra a cel puțin două din ele. Elevii vor observa și compara cele două rîuri : viteza apei, adîncimea albiei, meandrele, vărsarea afluenților, așezarea localităților în raport cu rîul respectiv, poduri de trecere pe rîu etc. Reținerea unor note esențiale se va face și prin stabilirea deosebirilor dintre apele curgătoare și cele stătătoare.

Noțiunile despre apele curgătoare și stătătoare se îmbogățesc în clasa a IV-a cu numeroase elemente noi de conținut. Elevii dobîndesc cunoștințe despre apele țării noastre. Cu ajutorul lecturii geografice li se poate forma elevilor o imagine și mai clară despre particularitățile unor rîuri sau lacuri. Lacurile sînt clasificate după așezarea lor în : lacuri de munte, lacuri de deal și podiș, lacuri de șes, lacuri din Lunca Dunării și lacuri de pe țărmul mării. În felul acesta, sfera noțiunii de lac este îmbogățită cu tipurile subordonate. Această clasificare făcută în clasa a IV-a constituie o schemă în gîndirea elevilor. Pe baza ei se va face gruparea lacurilor din țara noastră sau a lacurilor Europei studiate în clasa a V-a.

Elementele descriptive despre ape, pe care elevii și le-au însușit în clasele III—VI, îi ajută în aprofundarea noțiunilor de geografie fizică din clasa a VII-a. În această clasă se acordă mai multă importanță studierii *mărilor* și *oceanelor*. Noțiunea de mare, de asemenea, dobîndește elemente noi. Mările sînt clasificate după poziția lor geografică în *mări mărginașe* (litorale), *intercontinentale* și *intracontinentale*. Studiul oceanelor permite îmbogățirea cunoștințelor elevilor cu date noi, care ajută pe elevi să sesizeze particularitățile speciale ale marilor oceane. Aceste particularități devin mai evidente, prin cunoașterea proprietăților fizice ale apelor oceanice (variațiile temperaturii, compoziția, transparența, culoarea) și prin studierea mișcărilor lor. Noțiunile despre apele curgătoare și stătătoare, formate de-a lungul anilor de învățămînt, se corelează organic între ele în timpul studierii geografiei în clasa a VII-a, înlesnind formularea unei generalizări mai largi : apa este un înveliș planetar. Exemplificările multiple și repetate făcute

ani în şir, de rîuri, fluvii, mări şi oceane, precum şi înţelegerea circuitului apei în natură, constituie premisele pe baza cărora în clasa a VII-a este analizată participarea apei la alcătuirea planetei noastre.

B. Formarea reprezentărilor şi noţiunilor fundamentale de geografie economică şi politică

Prin munca şi strădaniile sale, omul înfrumuseţează peisajul geografic şi transformă bunurile pe care natura i le pune la dispoziţie în produse, cu ajutorul cărora îşi satisface nevoile. De aceea studiul geografiei în şcoală nu poate fi restrîns numai la formarea noţiunilor de geografie fizică. Alături de alte obiecte din planul de învăţămînt al şcolilor generale, (de exemplu : istorie, literatură) prin studiul geografiei se urmăreşte şi înarmarea elevilor cu cunoştinţe despre dezvoltarea economică şi politică a societăţii.

Cunoaşterea bogăţiilor solului şi subsolului, prin a căror prelucrare omul obţine produsele de care are nevoie, se urmăreşte din clasa a III-a, iar în clasa a IV-a se precizează ramurile economiei ţării noastre : industria, agricultura, transporturile şi comerţul. Noi elemente de conţinut îmbogăţesc noţiunea de economie a Republicii Socialiste România în clasa a IV-a, fără a se comunica elevilor definiţia noţiunii. Utilizîndu-se metoda comparaţiei, se poate analiza dezvoltarea economică a ţării noastre înainte şi după 23 August 1944. Se face la început o caracterizare a economiei din România burghezo-moşierească, subliniindu-se slaba dezvoltare economică a ţării noastre în aceea perioadă. După aceea se caracterizează economia Republicii Socialiste România, accentuîndu-se dezvoltarea puternică a economiei în anii puterii populare şi perspectivele dezvoltării ei mai departe în lumina Documentelor Congresului al IX-lea al P.C.R.

Caracterizarea economiei Republicii Socialiste România este prevăzută mai pe larg în programa clasei a VIII-a. În

această clasă se enumără unele din trăsăturile specifice ale economiei țării noastre: proprietate socialistă asupra mijloacelor de producție, economie planificată, ritm rapid de dezvoltare etc.

În clasa a III-a, discutîndu-se despre ocupația locuitorilor regiunii, se subliniază că unii lucrează în întreprinderi, uzine etc. și prelucrează bogățiile solului și subsolului în produse necesare omului. O reprezentare clară a muncii în industrie, în vederea trecerii la o generalizare ulterioară în formarea noțiunii de industrie, se obține prin utilizarea următoarelor procedee metodice:

a) perceperea directă a activității muncitorilor în întreprinderi;

b) intuirea unor imagini care oglindesc aspecte din industrie. Sub îndrumarea profesorilor elevii pot alcătui albume pe teme ca: munca în mine, munca în industria metalurgică, industria chimică a petrolului, textilă, alimentară etc.;

c) utilizarea lecturilor geografice în care se reflectă aspectele muncii din fabrici și uzine.

După ce s-au îmbogățit imaginile elevilor despre industrie cu aspecte cît mai variate, se discută cu ei asupra specificului muncii în industrie (transformarea bogățiilor solului și subsolului în diferite produse). Se subliniază că această transformare se produce cu ajutorul mașinilor. La sfîrșitul discuțiilor se generalizează: transformarea bogățiilor solului și subsolului în produse folositoare omului, cu ajutorul mașinilor, se numește *industrie*. Pe cînd în clasa a III-a se dau elevilor doar cunoștințe despre centrele industriale ale regiunii, în clasa a IV-a intervin și elemente noi privind sfera noțiunii de industrie. Se delimitează principalele ramuri ale industriei: industria petrolului, a gazelor naturale, a cărbunelui și energiei electrice, industria metalurgică, a construcțiilor de mașini, chimică, a lemnului, textilă, a pielăriei și alimentare.

Precizarea ramurilor industriei noastre este urmată de localizarea principalelor centre. În clasa a VIII-a, cînd se studiază mai amănunțit geografia Republicii Socialiste România noțiunea de industrie dobîndește noi elemente de sferă. Ramurile industriei sînt grupate în două mari grupe: prima grupă cuprinde ramurile industriei producătoare de mijloace de

producție (industria energetică, metalurgică, chimică, industria materialelor de construcții), iar cea de-a doua grupă cuprinde ramurile producătoare de bunuri de consum (industria textilă, pielăriei și alimentară). După stabilirea acestor grupe se va arăta că partidul și statul nostru călăuzindu-se după învățătura marxistă-leninistă și pornind de la realitățile țării noastre, pun în centrul atenției industrializarea socialistă a țării. În cadrul industrializării se urmărește dezvoltarea cu precădere a industriei grele (producătoare de mijloace de producție), și cu deosebire dezvoltarea industriei constructoare de mașini ca ramură principală și introducerea tehnicii cele mai avansate.

În ceea ce privește *agricultura*, primele cunoștințe sistematice se transmit elevilor încă în clasa a III-a. În clasa a IV-a se lărgește noțiunea cu date noi privind dezvoltarea agriculturii socialiste a țării noastre. Dintre metodele care pot fi utilizate pentru a contura la elevii claselor a III-a și a IV-a noțiunea agriculturii socialiste amintim următoarele:

a) reactualizarea imaginilor pe care le au elevii despre agricultura satului sau a comunei respective;

b) vizitarea unor gospodării de stat și a unei stațiuni de mașini și tractoare, pentru a înmulți numărul de imagini concrete, pe baza cărora se vor face generalizări ulterioare;

c) prezentarea unor ilustrații care oglindesc aspecte ale muncii dintr-o cooperativă agricolă de producție;

d) comparație între agricultura din trecut, bazată pe proprietatea individuală, și agricultura socialistă de azi;

e) prezentarea unor filme și diafilme cu imagini din agricultura socialistă a țării noastre;

f) citirea și interpretarea unor fragmente literare în care se descriu aspecte din agricultura socialistă.

Datele concrete acumulate prin utilizarea acestor metode sînt supuse analizei. Se explică elevilor procesul de transformare socialistă a agriculturii și despre organizarea agriculturii noastre socialiste. În clasa a VIII-a, noțiunea de agricultură socialistă dobîndește precizări de sferă. Se stabilesc cele două sectoare din agricultură: sectorul socialist de stat (gospodăriile agricole de stat și stațiunile de mașini și tractoare) și cel socialist-cooperatist (cooperativele agricole de producție).

Totodată elevii capătă acum noțiunile privind dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, importanța mecanizării, chimizării, irigațiilor și a altor mijloace moderne, menite să contribuie la creșterea producției agricole.

Pentru a le forma elevilor o imagine clară despre economia țării noastre, este necesar să li se predea cunoștințe și despre *transporturile* din țara noastră. Reprezentarea mijloacelor de transport se formează pornind de la percepțiile pe care le au elevii despre schimburile de bunuri dintre sat și oraș, întreprinderi, unități comerciale etc. În primul an de studiere a geografiei țării noastre, clasa a IV-a, accentul se pune în cadrul acestor lecții pe două aspecte: utilizarea transporturilor și felurile lor. Se clasifică mijloacele de transport pe uscat (căi ferate și șosele), pe apă (fluviale și maritime) și aeriene. Reprezentarea rețelei de transporturi în țara noastră se face cu ajutorul hărții. Încă din clasa a IV-a se intuiește harta țării pe care sînt trasate principalele linii de cale ferată, șosele, căi fluviale și linii aeriene. Executarea de către elevi a hărții cu principalele mijloace de transport contribuie la fixarea reprezentărilor elevilor despre rețeaua mijloacelor de transport. În clasa a VIII-a pe baza cunoștințelor anterior capătate, se definește noțiunea de transporturi și se lărgește sfera noțiunii prin introducerea unor elemente noi privind transporturile speciale: telecomunicații, conducte, funiculare și linii de transport electrice. Exemplificările formelor de transport sînt mult mai bogate, ținînd seama de dezvoltarea intelectuală a elevilor și interesul lor pentru cunoașterea geografiei patriei.

Lecțiile în care se analizează economia țării noastre constituie un mijloc de formare a noțiunilor de economie socialistă. Pe baza comparațiilor economiei Republicii Socialiste România cu economia României burghezo-moșierești, elevii vor înțelege clar că economia socialistă este incomparabil superioară.

Studiul geografiei în clasele V—VI va da elevilor posibilitatea să vadă mai departe deosebirile dintre diferitele țări, în funcție de orînduirea social-economică. Cînd se studiază geografia țărilor socialiste, se subliniază avîntul dezvoltării lor economice. Reprezentarea succeselor obținute de țările socialiste pe drumul construirii socialismului și comunismului

se realizează cu ajutorul diagramelor, datelor statistice, ilustrațiilor, textelor literare, reportajelor, comparațiilor etc.

În clasele V—VI, elevii iau cunoștință și cu noțiuni din geografia economică a țărilor capitaliste dezvoltate și a țărilor cu economia în curs de dezvoltare. Pornind de la stabilirea formei de proprietate, se determină caracterul capitalist al industriei, agriculturii și al celorlalte ramuri în țările cu economia dezvoltată.

Întreprinderile industriale sînt în stăpînirea unui număr restrîns de capitaliști care exploatează masele muncitoare. Tot astfel și în agricultură, existînd proprietatea privată, există și exploatare. În funcție de ponderea pe care o au industria și agricultura în economia națională a țărilor capitaliste se face caracterizarea acestor țări. Astfel, de exemplu, Marea Britanie este o țară industrială, Franța și Italia sînt țări cu economie industrial-agrară. Grecia este o țară agricolă rămasă în urmă etc. De aici elevii își fac idee și despre dezvoltarea inegală a țărilor capitaliste.

În cadrul acestor lecții se vor ilustra contradicțiile adînci dintre țările capitaliste, subliniind totodată lupta eroică a clasei muncitoare din aceste țări împotriva exploatării. În acest fel dezvoltăm la elevi o reprezentare reală despre sistemul capitalist. Din mijloacele cu ajutorul cărora formăm o imagine clară a țărilor sistemului capitalist amintim: hărți, albume, tablouri, filme, diafilme, expoziții, ilustrații din ziare, date statistice privind economia țărilor capitaliste, texte literare, în care sînt prezentate aspecte politice, economice și culturale din țările sistemului capitalist etc.

II

METODELE FOLOSITE ÎN PREDAREA GEOGRAFIEI

Prin metode de predare înțelegem mijloacele folosite de profesor în predarea unei discipline, cu ajutorul cărora transmite elevilor cunoștințe, priceperi și le formează deprinderi.

Alegerea metodelor de predare este determinată de conținutul materialului, de sarcinile care se pun în fața predării, de particularitățile de vîrstă ale elevilor și de gradul lor de înțelegere, ținînd seama de clasa respectivă etc.

În predarea geografiei se folosesc metode comune și altor obiecte de învățămînt, cum sînt : expunerea orală a materialului de către profesor, observația independentă a elevilor, excursia, folosirea tablei, a graficelor, a schițelor etc. În afară de aceste metode generale, în predarea geografiei se folosesc și metode speciale, cum este, de exemplu, metoda lucrului cu harta și cu globul.

Alegerea metodelor depinde îndeosebi, după cum s-a amintit mai sus, de clasa în care se predă materia. Astfel, în clasele mici, a III-a și a IV-a, se vor folosi în primul rînd metode axate pe intuirea directă a obiectelor și a fenomenelor geografice în cadrul excursiei, pe demonstrarea tablourilor, fotografiilor etc. O largă folosire o are la aceste clase munca cu manualul (formarea deprinderilor de a citi și a scoate ideile principale din manual). La clasele V—VIII nu se poate renunța la intuirea directă a obiectelor și a fenomenelor geografice.

însă aici se pot folosi, cu mai mult efect decît la clasele mici, alte metode, ca, de exemplu, lucrul cu harta, comparaţia ş.a., care ajută la dezvoltarea gîndirii geografice a elevilor.

Justeţea folosirii unei metode depinde de măsura în care aceasta ajută la însuşirea temeinică a cunoştinţelor de către elevi şi formarea pe baza acestora a trăsăturilor morale caracteristice omului nou.

Din aceasta reiese că metodele folosite trebuie să asigure nu numai un nivel înalt de cunoştinţe, ci să contribuie la transformarea acestor cunoştinţe în convingeri, într-o călăuză în acţiune.

Aceste cerinţe puse în faţa tuturor obiectelor de învăţămînt, prin urmare şi în faţa geografiei, trebuie să ridice în faţa profesorului problema alegerii cu multă pricepere a izvoarelor din care elevii să-şi capete cunoştinţe. Pe cît posibil, natura, activitatea în producţie, în industrie, în agricultură etc. trebuie folosite ca izvor principal al cunoştinţelor geografice. Predarea geografiei — cel puţin pentru unele lecţii — trebuie scoasă din cadrul îngust al sălii de clasă, în afara şcolii, adică acolo unde elevii pot face cunoştinţă direct cu unele obiecte şi fenomene geografice atît din domeniul geografiei fizice cît şi al celei economice. Aceasta însă nu înseamnă să diminuăm rolul manualului, al lecturii geografice şi al altor metode utile scopului nostru.

Este necesar, de asemenea, să se folosească pe scară largă munca independentă a elevilor, care constituie unul din mijloacele principale de însuşire conştientă a cunoştinţelor, de formare a convingerilor, de înarmare a elevilor cu priceperi şi deprinderi necesare activităţii practice. Profesorul trebuie să folosească metode cît mai variate la predarea lecţiilor, iar atunci cînd este cazul chiar să înlocuiască o metodă cu alta. Spre exemplu, la predarea temelor : clima, formele de relief, apele curgătoare ş.a., metoda expozitivă folosită în mod obişnuit se poate înlocui cu metoda conversaţiei, apelîndu-se în acest scop (în funcţie de locul unde se găseşte şcoala) la observaţiile personale ale elevilor.

1. Metoda expunerii orale a materialului

Metoda expunerii orale a materialului este una din metodele de bază şi în predarea geografiei, deoarece ea asigură conducerea de către profesor a lecţiei. La clasele mici, mai ales cînd, chiar din contactul direct cu realitatea, elevii au puţine cunoştinţe despre diversele obiecte şi fenomene geografice, cuvîntul profesorului constituie principalul izvor de cunoştinţe pentru elevi. La clasele mai mari, V—VIII, după ce elevii au căpătat un anumit bagaj de reprezentări geografice, cuvîntul profesorului are importanţă deosebită atît în ce priveşte rolul de conducător în cadrul lecţiei cît şi în sistematizarea cunoştinţelor (legarea materialului nou de cel vechi) şi generalizările pe care le face şi care constituie factorul important în formarea unor noţiuni geografice juste. Obişnuit, această metodă se împleteşte cu altele, cum ar fi metoda lucrului cu harta, folosirea tablei, lucrul cu manualul etc.

În funcţie de materialul ce se predă, de condiţiile specifice clasei, metoda expunerii orale la clasele III—VIII capătă diferite forme :

a) explicarea noului material de către profesor ;

b) citirea unor fragmente din diferite lucrări cu caracter geografic (lecturi de specialitate etc.).

Explicarea noului material de către profesor. Explicarea noului material de către profesor este forma curentă şi cea mai răspîndită. În cadrul explicaţiei prin viu-grai, profesorul expune în mod sistematic materia, arată cum trebuie folosit manualul, harta, diferite aparate, lecturi geografice, trezind în felul acesta interesul elevilor pentru studierea geografiei.

În cadrul explicării, atenţia principală trebuie dată expunerii celor mai importante cunoştinţe, prin scoaterea în evidenţă a legăturilor cauzale existente între diferite obiecte şi fenomene geografice.

Pentru ca expunerea să dea rezultate bune este necesar ca, pe lîngă manual, profesorul să consulte în prealabil şi alte materiale legate de problema respectivă. Cu ajutorul acestora

el va realiza o expunere interesantă, clară, cu colorit şi bogată în conţinut, ceea ce va atrage mai mult interesul şi va contribui într-o mai mare măsură la fixarea cunoştinţelor în memoria elevilor. De asemenea, expunerea devine mai atrăgătoare şi dacă profesorul a văzut pe teren obiectele şi fenomenele geografice despre care se vorbeşte. De aici decurge necesitatea şi obligaţia pentru profesorul de geografie de a cunoaşte cît mai mult atît prin studiul individual cît şi prin observare directă pe teren obiectele şi fenomenele geografice.

Volumul de cunoştinţe care se predă, profunzimea explicării legăturilor cauzale trebuie să difere de la clasă la clasă, în funcţie de vîrsta şi gradul de dezvoltare a elevilor.

La clasele mici, a III-a şi a IV-a, expunerea trebuie să fie îmbinată cu cît mai mult material intuitiv, chibzuit selecţionat. Această cerinţă care este impusă de caracterul cunoştinţelor geografice face ca acestea să nu poată fi percepute în mod direct. Acest lucru îngreuiază mult formarea unor noţiuni clare şi precise. De aceea se recomandă folosirea a cît mai multor tablouri, a desenului pe tablă, a citirii unor fragmente din cărţi etc.

Trebuie avut în vedere faptul că elevii din clasele mici sesizează mai greu legăturile existente între fenomenele geografice. Aceasta, din cauză că procesele gîndirii logice — şi, în general, procesele de analiză şi sinteză — sînt încă slab dezvoltate la aceşti elevi ca şi pentru faptul că nu le este destul de clar conţinutul noţiunilor cu care operează.

Astfel, de exemplu, amplasarea unor unităţi industriale în centre apropiate de sursele de aprovizionare cu materie primă este sesizată de elevi; acestora le este mai dificil să sesizeze ceilalţi factori de care este în funcţie această amplasare, ca: existenţa forţei de muncă, a centrelor de desfacere, necesitatea dezvoltării economice a unor regiuni rămase în stare de înapoiere în trecut. De asemenea elevii sesizează mai anevoie unele legături dintre diverşi factori fizico-geografici, dintre relief şi climă, dintre relief şi climă pe de o parte şi vegetaţie pe de altă parte, dintre climă, vegetaţie, lumea animală şi aşezarea geografică pe glob şi în cuprinsul continentului.

De aceea se cere ca în expunerea sa, profesorul să nu se mărginească la o prezentare descriptivă a datelor și a cifrelor, ci să prezinte și legăturile dintre aceste fapte, totdeauna însă ținînd seama de puterea de înțelegere a elevilor.

Expunerea profesorului în general, și cu deosebire la clasele mici, trebuie să țină seama și de o altă cerință: prezentarea materiei în mod comparativ și expresiv.

Această cerință poate fi rezolvată cu succes în cadrul predării geografiei regiunii la clasa a III-a, și mai ales în cadrul predării geografiei patriei la clasa a IV-a. Prezentarea stării de înapoiere a diferitelor ramuri ale economiei, a diferitelor regiuni ale țării în timpul regimului burghezo-moșieresc, în antiteză cu realizările noastre de astăzi care au schimbat fața țării, reprezintă mijloace importante pentru dezvoltarea dragostei față de patrie și de partid.

Educația patriotică continuă în toate clasele, dar nu trebuie uitat că impresiile pe care și le formează elevii la această vîrstă timpurie rămîn un bun cîștigat pentru toată viața.

Expunerea profesorului nu-și atinge scopul dacă acesta nu leagă materialul expus de hartă și de alte mijloace didactice (albume geografice), deoarece, în timpul explicării, elevii trebuie să asocieze ideile cu imaginea reală a obiectului despre care se vorbește, iar dacă aceasta nu este posibil, de imagini simbolice ale obiectului respectiv.

Citirea unor fragmente de lecturi geografice în timpul expunerii. [1] Citirea unor lecturi geografice în timpul expunerii (fragmente din opere literare, extrase din ziare etc.) se folosește atunci cînd profesorul urmărește să convingă pe elevi de justețea spuselor sale, sau atunci cînd vrea să fixeze mai puternic un anumit tablou în memoria elevilor.

Astfel, în cazul predării geografiei țărilor de peste hotare, la clasa a V-a, profesorul poate folosi la lecție fragmente din opere literare ori geografice, extrase din ziare și reviste în

---

[1] Problema lecturilor geografice, ținînd seama de importanța lor, este tratată pe larg într-un alt capitol. Aici o privim numai ca pe o componentă a expunerii orale.

care sînt înfățișate aspecte privind geografia fizică sau aspecte ale vieții economice și sociale din țările respective. La clasa a V-a, de exemplu, la predarea lecției „Olanda", pentru a imprima în mintea elevilor noțiunea despre climatul ploios din această țară și, în general, din climatul oceanic, profesorul poate argumenta spusele sale cu un citat din opera scriitorului M. Sadoveanu în care spune :

„... De aceea ploaia nu înspăimîntă aici pe nimeni. Plouă și astăzi din jumătate în jumătate de ceas — dar drumurile și înlăuntru și în afara orașului sînt pline de bicicliști.

Cîteodată, în zilele excursiilor, ploaia e subțire ca o negură. Din cînd în cînd se arată soarele — și pe urmă, către amiază, lumina lui izbutește să se statornicească, lucind pe ape ca pe plăci de argint [2]."

De asemenea pot fi citite extrase din ziare. De exemplu, la predarea lecției „Harta politică a Africii" (clasa a VI-a), profesorul, vorbind despre lupta de eliberare națională, în urma căreia cea mai mare parte a Africii a fost eliberată, poate aduce în sprijinul spuselor sale un fragment din ziarul „Scînteia" intitulat *Patrioții angolezi obțin noi victorii*, din care se desprinde hotărîrea poporului angolez de a se elibera de sub jugul colonial.

„În urma luptelor care au avut loc în ultimul timp, forțele patriotice au pus stăpînire pe întreaga regiune de nord a țării, întărindu-și treptat pozițiile și în regiunile din sud. Forțele patriotice ocupă în prezent mai mult de o cincime din suprafața întregii țări... Toți soldații sînt voluntari. La înrolare, ei depun jurămînt că vor lupta pînă cînd Angola va deveni independentă" [3].

Citirea unor asemenea extrase nu trebuie să dureze mai mult de 1—2 min, dar să fie sugestive, concludente pentru elevi, să întregească explicația profesorului.

Citatul de mai sus este dat ca exemplu. Cadrele didactice vor avea toată grija ca lecturile să fie cele mai actuale.

---

[2] M. Sadoveanu, *Opere*, Vol. 9, București, 1957, p. 253.
[3] „Scînteia" nr. 6181, din 28 februarie 1964.

2. **Metoda conversației**

Pe lîngă expunerea orală a materialului de către profesor, o metodă răspîndită de comunicare a noilor cunoștințe o constituie conversația. Cu ajutorul ei, profesorul, punînd întrebări, stimulează pe elevi să găsească răspunsuri bazate pe cunoștințele însușite anterior sau răspunsuri bazate pe unele observații efectuate în mod independent de către aceștia. Ca și la alte obiecte de învățămînt, conversația clarifică și completează unele noțiuni care vor fi folosite apoi în predarea lecției noi, provocînd interesul elevilor pentru cunoștințele care vor fi predate și evidențiind ideile de care se vor lega în mod firesc noile cunoștințe. În alte cazuri, conversația ajută la sintetizarea și la clarificarea materialului deja explicat în cadrul lecției sau în cadrul unui capitol.

Esența conversației constă în aceea că, folosind cunoștințele acumulate de elevi în lecțiile anterioare sau din observații directe, profesorul pune întrebări, cere răspunsuri și conduce pe elevi la însușirea unor noi noțiuni geografice. Aceasta contribuie atît la sporirea volumului lor de cunoștințe cît și la formarea gîndirii geografice a elevilor atît de necesară în munca independentă la geografie. Conversația oferă posibilitatea de a antrena la lucru întreaga clasă și de a cunoaște mai bine pe fiecare elev. Apelînd la cunoștințele elevilor, metoda conversației ajută la continua repetare a materiei, concomitent cu predarea de noi probleme. Conversația constituie și un bun mijloc de control la îndemîna profesorului, deoarece ajută la cunoașterea de către acesta a gradului de însușire de către elevi a materialului predat.

Întrebările care se pun elevilor în timpul conversației sînt foarte diferite. Așa, de exemplu : pot fi puse *întrebări care cer răspunsuri scurte :* Cum se numește această mare (profesorul arătînd pe hartă cu indicatorul), acest fluviu, țară, ocean, insulă, munte etc. ; *întrebări care cer localizare pe hartă* (în acest caz, elevul este chemat în fața hărții) — arată ecuatorul, primul meridian, continentul America, Australia, fluviul Congo etc. ; *întrebări care cer exerciții* (elevii lucrează independent pe hărțile din atlase folosind scara de proporție) — măsurați

distanța de la Londra la Paris; spuneți ce oră va fi la noi în țară dacă la Astrahan este ora 8 dimineața etc.; *întrebări care cer comparații:* Prin ce se deosebește musonul de briză sau prin ce se deosebește așezarea Italiei de cea a R. S. Cehoslovace? etc.; sau întrebări care *cer descoperirea cauzelor dintre obiectele și fenomenele geografice:* Prin ce se deosebesc Munții Caucaz de Munții Urali și cum se explică aceste deosebiri? etc.

Metoda conversației dă rezultate bune dacă este bine organizată, dacă urmărește un scop bine definit. Ea duce însă la rezultate contrarii atunci cînd profesorul n-a gîndit în prealabil asupra întrebărilor pe care le va pune, cînd aceste întrebări sînt lipsite de legături interne puse la întîmplare.

Profesorul este obligat a formula întrebări clare, concise, fără a da naștere la nedumeriri din partea elevilor.

Apreciind marea importanță pe care o are metoda conversației, nu trebuie uitat că, în general, este contraindicat să se folosească la predare numai o singură metodă. La lecție trebuie să se folosească metode cît mai variate, ținînd seama de conținutul temei care se predă și de scopul lecției. Monometoda duce la scăderea interesului pentru lecție, la obosirea elevilor, la forțarea desfășurării lecției și la rezultate slabe.

Iată un exemplu de folosire a metodei conversației la clasa a IV-a în cadrul lecției „Industria prelucrării lemnului".

Conținutul acestei teme poate fi fixat în jurul a patru idei principale:

1) Importanța pădurilor în economia țării noastre.
2) Situația pădurilor în trecut și astăzi.
3) Principalele centre de prelucrare a lemnului.
4) Perspectivele de dezvoltare ale industriei lemnului în lumina Documentelor Congresului al IX-lea al P.C.R.

Cunoștințele legate de prima idee pot fi prezentate elevilor prin conversație, deoarece din lecțiile anterioare din clasa a III-a ei au un volum destul de bogat de date și fapte în legătură cu această problemă principală.

Elevii știu unde se găsesc aceste păduri, la ce folosește lemnul, ce importanță au pădurile pentru fixarea solului etc. Întrebările profesorului trebuie să urmărească actualizarea

acestor cunoștințe, sistematizarea, clarificarea și mai ales adîncirea lor și completarea cu date noi potrivit programei și manualului.

Este recomandabil ca a doua idee principală din lecție să fie expusă de către profesor. El va arăta modul prădalnic în care s-a făcut exploatarea pădurilor noastre de către burghezie, pentru a le spori cîștigurile. Se arată apoi urmările nefaste pe care le-au avut tăierea nerațională a pădurilor: alunecări de terenuri și erodarea solului, cu exemplificări referitoare la Munții Gutinului și Țibleșului, Munții Vrancei și alții, arată apoi principalele aspecte ale complexului de măsuri luate în anii construcției socialiste, pentru îngrijirea și valorificarea rațională a pădurilor, conservarea lor, pentru împădurirea unor întinse suprafețe.

Cunoștințele legate de a treia idee principală vor fi predate prin combinarea metodelor explicației, demonstrație, conversație.

În încheiere se vor arăta perspectivele de dezvoltare ale economiei forestiere în planul cincinal 1966—1970, prin extinderea suprafețelor ocupate cu rășinoase, construirea de noi drumuri forestiere în masivele păduroase și a unor combinate pentru industrializarea lemnului.

Pentru accesibilitatea cunoștințelor și fixarea lor temeinică în memoria elevilor este bine să conducem procesul de gîndire a elevilor. Ținînd seama de principalele faze ale prelucrării lemnului, ca, de exemplu: unde sînt duși buștenii? (la ferăstraie și fabricile de cherestea); în ce sînt transformați aceștia după ce au ajuns aici? (în scînduri, grinzi etc.) și așa mai departe. Profesorul expune și apoi localizează pe hartă centrele unde sînt cele mai însemnate fabrici de cherestea: Vaduri și Piatra-Neamț în regiunea Bacău, Vatra-Dornei în regiunea Suceava, Preajba în Oltenia ș.a. Aceste centre sînt apoi fixate pe harta de contur de pe tablă, iar elevii le notează pe hărțile lor de contur. Se prezintă ilustrații cu aspecte din activitatea de producție a muncitorilor forestieri din fabricile de cherestea și altele.

Privită sub aspectul locului pe care-l ocupă în cadrul lecției, conversația poate fi de mai multe feluri:

— *Conversația introductivă, frontală,* se face cu întreaga clasă, pentru a reaminti principalele probleme ale lecției precedente sau ale celor parcurse anterior, care au o legătură strînsă cu lecția nouă; de exemplu, la capitolul țărilor socialiste din Europa, la clasa a V-a, avînd ca lecție nouă R.S. Cehoslovacă, profesorul poate recapitula o serie de probleme care au legătură cu lecția nouă, și anume: cînd au luat ființă țările socialiste din Europa, unde sînt situate ele, ce trăsături comune au aceste țări în domeniul economic și social etc.

Această conversație de început face ca multe probleme în cadrul noii lecții să se poată clarifica prin discuție cu elevii, și nu prin expunere.

— *Conversația în cadrul predării noului material.* Conversația folosită în cadrul predării noului material este o metodă întrebuințată la comunicarea de noi cunoștințe. Aceasta stimulează pe elevi să gîndească independent și îi determină să facă eforturi pentru însușirea cunoștințelor.

Astfel, de pildă, la lecția Republica India, profesorul arată imensele bogății ale solului și subsolului Indiei; numărul mare al populației acestei țări etc.; pe de altă parte, el arată că India, care și-a obținut independența în anul 1947, cu tot efortul pe care-l face poporul continuă să aibă o economie încă slab dezvoltată, un nivel scăzut de viață al populației. Profesorul poate pune întrebarea: Cum se explică faptul că o țară ca India, cu asemenea posibilități de dezvoltare, a rămas așa de mult în urma altor state capitaliste ale lumii (S.U.A., Anglia)? Desigur, cunoscînd situația altor țări foste colonii, elevii nu vor întîmpina greutăți, ci vor explica just cauzele rămînerii în urmă a Republicii India, ca urmare a exploatării seculare a Indiei de către colonialiști.

— *Conversația de încheiere* are ca scop sintetizarea pe probleme principale a materialului predat în cadrul lecției, fiind necesară atît pentru fixarea materialului predat cît și pentru a verifica dacă principalele cunoștințe expuse la lecție au fost clare și sînt înțelese de către elevi.

De exemplu, la lecția „Apele continentale" din capitolul „Hidrosferă", la clasa a VII-a, pot fi formulate urmă-

toarele întrebări, care cuprind problemele principale ale materiei predate și la care elevii pot răspunde folosind cunoștințele căpătate în timpul lecției.

I. *Apele continentale*

— Care ape se numesc continentale?
— Ce categorii de ape continentale cunoașteți?
— Ce legătură există între ele și apa oceanului?

II. *Apele subterane*

— Care este originea apelor subterane?
— Ce particularități au aceste ape?

III. *Apele curgătoare*

— Care este originea apelor curgătoare?
— Care sînt părțile componente ale unui rîu?
— Ce importanță au aceste ape în viața societății?

Conversația trebuie folosită pe scară largă la lecțiile de recapitulare la sfîrșitul unei teme, unui capitol, unui trimestru sau la sfîrșitul anului școlar. Pentru reușita acestor lecții este necesar ca în prealabil profesorul să se pregătească minuțios. Întrebările trebuie să cuprindă problemele centrale ale capitolului, să fie puse gradat, scoțînd la iveală legătura strînsă dintre diferitele idei ale unei teme, legăturile interne dintre diferitele teme al întregului manual, dacă recapitularea se face la sfîrșitul anului școlar etc. De exemplu, la clasa a VIII-a se predă geografia patriei (fizică și economică). Lecțiile de recapitulare se pot organiza atît după terminarea capitolului de geografie fizică cît și la sfîrșitul anului, adică după ce s-a parcurs întreaga materie. În primul caz, întrebările trebuie să fie astfel formulate, încît să scoată în evidență legătura dintre diferitele subcapitole parcurse (legăturile dintre relief și climă, clima și rețeaua hidrografică, între relief, climă, rețea hidrografică și vegetație). Scopul pe care-l urmărim este acela de a face pe elevi să vadă interdependența dintre obiectele și fenomenele din natură.

Recapitularea de la sfîrșitul anului trebuie să urmărească să scoată în evidență legăturile dintre mediul geografic și viața economică, schimbările intervenite care au loc în natură ca

urmare şi a activităţii omului, influenţa pe care o exercită mediul geografic asupra economiei, dezvoltarea economică a ţării noastre în anii puterii populare etc.

O condiţie esenţială pentru însuşirea temeinică a materialului o constituie *succesiunea întrebărilor.* Acestea trebuie să fie puse în ordine logică, începînd cu problemele esenţiale ale temei respective şi continuînd cu întrebări care cer răspunsuri ce îmbogăţesc treptat conţinutul temei tratate. Aşa, de exemplu, discutînd despre o ţară, să presupunem Franţa, nu se va începe cu economia acesteia, trecînd apoi la aşezarea geografică a Franţei, condiţiile ei fizico-geografice ş.a.m.d., ci se va începe cu aşezarea geografică, condiţii naturale, schiţa istorico-geografică, populaţia şi economia. Este dăunătoare practica unor cadre didactice, care, sub pretextul de a vedea uşurinţa cu care elevii trec de la o problemă la alta, pun întrebări de felul următor : ce climă are R. P. Ungară ? Unde e concentrată industria în R. P. Ungară ? etc.

Profesorul trebuie să vegheze ca răspunsul dat de elevi să fie corect, să reflecteze adevărul ştiinţific, să fie clar, fără amănunte străine de întrebare, formulat cu cuvinte proprii, conceput de elevul întrebat, ca rezultat al gîndirii proprii. Răspunsul trebuie să fie direct raportat la întrebarea pusă.

3. Folosirea şi demonstrarea materialului intuitiv la lecţiile de geografie

Materialul intuitiv are o importanţă deosebită în predarea geografiei, deoarece această disciplină se preocupă de numeroase şi variate probleme ale unor teritorii vaste, şi ca atare multe obiecte şi fenomene geografice nu pot fi percepute direct de către elevi. Aşa, de exemplu, numai în cazuri rare ei pot să vadă o cascadă, o fîntînă arteziană ş. a. Practic vorbind, elevii noştri sînt lipsiţi de posibilitatea de a vedea unele fenomene, ca : erupţia unui vulcan, aurorele polare, gheţari, gheizere etc. De aceea, materialul didactic folosit are avantajul că redă fenomenele geografice care nu pot fi văzute în natură sau obiectele ce nu pot fi percepute nemijlocit de

către elevi. Dar chiar în cazul cînd elevii au putut observa în prealabil un anumit fenomen în natură, folosirea diferitelor materiale la lecții (tablouri, fotografii) are o mare importanță. Lecțiile devin mai atractive, mai vii, mai bogate în conținut. Este cunoscut faptul că materialul predat se imprimă mai bine în memoria elevilor, cînd, pe lîngă prezentarea imaginii obiectului respectiv, elevii văd și tablouri, ilustrații, fotografii etc. Diferitele ilustrații, menite să completeze harta, dezvoltă la elevi interesul pentru însușirea cunoștințelor predate. La clasele mici, a III-a și a IV-a, materialul geografic nu poate fi predat fără folosirea celor mai adecvate materiale intuitive.

În cadrul predării geografiei fizice generale, geografiei regionale și geografiei Republicii Socialiste România este indicat a se folosi cel puțin următoarele materiale didactice: hărți școlare diferite, obiecte în volum, tablouri geografice, ilustrații, fotografii, cărți poștale ilustrate, diverse colecții, filme didactice, diapozitive și diafilme, reprezentări grafice (scheme, grafice, desene), desenul pe tablă etc.

Dintre *obiectele în volum* folosite în predarea geografiei fac parte: *globul, diferite modele și mulaje, colecții geografice de machete, hărți în relief etc.*

Folosirea acestor materiale la lecții este necesară în primul rînd, pentru că în comparație cu alte materiale intuitive, ele dau o reprezentare mai completă a obiectului geografic studiat.

Globul geografic școlar este reprezentarea reală micșorată a globului pămîntesc. El redă aspectul exterior al Pămîntului, proporția dintre diferitele părți ale Pămîntului, repartiția apei și a uscatului, înfățișarea continentelor, mărilor și oceanelor precum și legăturile dintre ele. Globul geografic este deosebit de necesar în studierea geografiei fizice generale; înțelegerea unor probleme, ca, de exemplu, forma Pămîntului, mișcările Pămîntului, succesiunea zilelor și nopților, fusele orare, anotimpurile, coordonatele geografice ș.a. — este de neconceput fără folosirea la lecții a globului geografic școlar.

Modelele reprezintă într-o formă micșorată diferite obiecte geografice cum ar fi o hidrocentrală, o fabrică, o stațiune de mașini și tractoare etc. sau mulaje ce reprezintă forme de relief ale suprafeței Pămîntului (munți, dealuri, trecători etc.).

Practica arată cu prisosință că o serie de fenomene ce se petrec pe suprafața uscatului (deplasările de teren, formarea munților de încrețire, erupția unui vulcan etc.) pot fi înțelese mai bine de către elevi, dacă la lecții se folosesc astfel de modele care redau aceste fenomene. Folosirea lor la lecție trebuie să se facă cu condiția ca toți elevii să vadă mișcarea, respectiv procesul care are loc; în caz contrar, aceste materiale didactice nu-și vor atinge scopul.

O serie de asemenea modele se găsesc în școli. Ele sînt elaborate de Întreprinderea de material didactic a M. I. (I.M.D.).

Întrucît, în prezent modelele dinamice confecționate în serie pe cale industrială sînt puține la număr, se recomandă ca acestea să fie confecționate și cu ajutorul elevilor. Astfel, în cadrul cercului de geografie, sub conducerea profesorului, elevii pot construi o serie de materiale utile, ca, de exemplu, mulaje ale diferitelor forme de relief, modele de fîntîni arteziene etc. O problemă însemnată care se ridică este aceea a materialului din care se pot confecționa asemenea modele. În această privință, o utilitate deosebită o are nisipul umed, care oferă posibilitatea ca fără eforturi prea mari să se confecționeze modelul oricărei forme a suprafeței uscatului.

Importanța didactică a modelelor confecționate din nisip constă în aceea că în timp scurt, chiar pe parcursul expunerii, se pot forma la elevi reprezentări despre diferite obiecte geografice puțin cunoscute. Folosirea nisipului umed are și marele avantaj că în confecționarea modelului ales pot fi antrenați și elevii. Modelul poate fi confecționat înainte de începerea lecției sau chiar în timpul predării, servind apoi atît pentru înțelegerea materialului predat cît și pentru fixarea cunoștințelor, cînd profesorul poate cere elevilor să modeleze un anumit obiect geografic, pentru a vedea în ce măsură aceștia și-au format reprezentarea corectă a obiectului respectiv.

Dacă pe lîngă nisipul umed folosit în clasă sînt aduse și alte materiale în volum, ca eșantioane de roci și minerale, plante etc., atunci cu ușurință se pot arăta elevilor imagini ale diferitelor zone sau unități fizico-geografice.

Iată pe scurt modul de lucru la lada cu nisip, prin care pot fi demonstrate diferite forme ale suprafeței terestre.

Șesul se obține dînd nisipului o suprafață mai mult sau mai puțin netedă. În centru este așezat un omuleț confecționat

Fig. 1. Peisajul unei cîmpii.

din plastilină. Unui om atît de mic, chiar o întindere plană de dimensiuni reduse trebuie să i se pară o cîmpie nesfîrșită. Sînt arătate tablouri reprezentînd șesuri „stepa", „tundra". Profesorul, pe tablă, iar elevii, în caiete, desenează un șes.

Dealul se reproduce pe o scîndurică. Alături este așezat omulețul. Scîndurica este ridicată, astfel ca modelul dealului să poată fi bine văzut de întreaga clasă. Se lămuresc noțiunile: „omul stă la piciorul dealului", „se urcă pe povîrnișul dealului", „ajunge în vîrful dealului", „coboară de pe deal pe povîrnișul repede".

Pe tablă este desenat un deal în secțiune, pe care se fac inscripțiile respective („piciorul", „vîrful", „pantă lină" și „pantă repede").

Deal și munte. Pe șesul ridicat este așezată rigla, cu indicatorul 200 mm, iar alături de ea se modelează din nisip un „deal" și un „munte". Elevii trag singuri concluzia: care formă a suprafeței se cheamă deal și care munte. Pe tablă (și în caietele elevilor) noțiunile căpătate se fixează cu ajutorul unui profil însoțit de explicații.

Pe același model se poate explica elevilor, în mod intuitiv, cum se măsoară înălțimea relativă și înălțimea absolută a unui munte (de la piciorul muntelui și de la nivelul mării).

Explicația se dă cu ajutorul riglei, cu fișia de hîrtie mobilă, pe care se vor nota cifrele cu scris mare.

Cu ajutorul nisipului umed se pot explica ușor multe noțiuni greu de înțeles pentru elevii care trăiesc la șes, cum

Fig. 2. Modelarea unui relief muntos cu ajutorul nisipului umed.

ar fi: „creastă de munte", „lanț de munți", „văi longitudinale" și „transversale", diversele forme ale vîrfurilor „pisc", „vîrf teșit", „vîrf în formă de cupolă", „cheie", „șa", „trecătoare" etc.

Una din cerințele de bază puse în fața profesorului de geografie este aceea de a da posibilitatea elevilor să vadă cît mai mult, să învețe în primul rînd natura, să se străduiască să îmbine cunoștințele din manual și din lecturile geografice cu observațiile din natură.

Desigur, observarea directă pe teren a obiectelor geografice are anumite limite. Pe teren nu totul poate fi văzut, datorită, pe de o parte, timpului afectat prin programa școlară, iar, pe de altă parte, faptului că nu tot ce se învață la geografie poate fi văzut în regiunea înconjurătoare.

Pentru a suplini în parte neajunsurile arătate, profesorul aduce în clasă și arată elevilor diferite *colecții* de roci și minerale, plante tipice din diferite regiuni, produse vegetale și animale, probe de diferite tipuri de sol etc. Aceste obiecte sînt arătate întregii clase, sau se împart pe bănci pentru a trece de la un elev la altul. Rocile, de exemplu, sau cau-

ciucul pot fi trecute din mînă în mînă, deoarece ele sînt rezistente și nu se deteriorizează. Altele — fructul de bumbac, diferite plante, ierbarele — deteriorîndu-se ușor, se folosesc în cutii acoperite cu sticlă.

Materialul intuitiv este prezentat elevilor numai în momentul cînd în lecție este vorba de obiectul respectiv. În caz contrar, elevii pierd interesul față de acel material, nu mai sînt atenți, iar lecția nu-și atinge scopul.

Pentru asigurarea unei intuiții cît mai complete, colecțiile pot fi date elevilor să le observe îndeaproape, să pună mîna pe ele, să le cunoască amănunțit.

În ce privește materialele în volum pentru geografia economică se recomandă — dacă este posibil — ca ele să fie astfel alese încît să reprezinte diferite faze de prelucrare a produselor, ca, de exemplu, minereu de fier, fontă, laminate, produse ale prelucrării petrolului, produse în miniatură etc.

Între materialele folosite la lecții ca făcînd parte din colecția de materiale intuitive se cuprind: fotocopii, albume, planuri (planul clasei, planul școlii, al curții și al vecinătăților școlii, planul satului, planul comunei și al vecinătăților comunei, hărți ale raionului), harta în relief, harta fizică, harta economică, harta ilustrată, harta Republicii Socialiste România, colecții de roci și minerale care să cuprindă principalele roci și minerale din raion, din regiune și din țară (sol, argilă, nisip, minereuri metalifere și nemetalifere), colecții de plante (ierbare) pe zone de vegetație sau pe anumite zone ale raionului, regiunii și ale țării, colecții faunistice prezentate cu ajutorul tablourilor sau al fotografiilor, cu indicația răspîndirii geografice a animalelor, colecții de produse agricole cu indicarea zonelor în care se cultivă; colecții de produse industriale (exponate sau fotografii) etc. Toate aceste materiale trebuie să se găsească în orice școală.

Tablourile au și ele o deosebită importanță la predarea unei lecții. Ele reprezintă diferite peisaje din natură, sau aspecte din viața economică, ajutînd ca materia să fie predată cît mai intuitiv, îmbinînd expunerea cu perceperea directă a obiectelor respective, la care, pe lîngă simțul auzului, este antrenat și cel al văzului.

Este limpede că în clasă nu poate fi prezentat orice tablou. Se vor selecționa și folosi acelea care înfățișează un peisaj sau un aspect din domeniul geografiei fizice sau economice, tablou suficient de mare pentru a putea fi văzut deodată de toată clasa. Școlile primesc an de an tot mai multe tablouri didactice. Cu ajutorul lor, profesorul poate arăta elevilor imaginea unei mări, a unui munte, a unui vulcan, peisaje din pădurile tropicale, din pustiuri etc.

Iată, de pildă, cum se pot preda cunoștințe despre zona pustiurilor în cadrul lecției „Zonele de climă ale globului" la clasa a VII-a, pe baza unui tablou care înfățișează acțiunea vîntului în pustiu.

În prealabil li se comunică elevilor cunoștințe în legătură cu zona tropicală, unde se întîlnesc cele mai întinse pustiuri. Apoi, profesorul prezintă tabloul care înfățișează în două planuri aspecte din zona pustiurilor. În primul plan se observă cîțiva călători și un zid al unei stînci abrupte distruse de acțiunea agenților externi. În planul doi, în partea stîngă a tabloului se văd cîteva dune de nisip.

Se trece la etapa a doua, în care atenția elevilor este dirijată spre descifrarea conținutului tabloului. Aceasta se poate

Fig. 3. Tablou înfățișînd aspecte din pustiu.

face prin cîteva întrebări, și anume: Priviți zidul stîncos din partea dreaptă a tabloului și spuneți ce observați! Elevii observă că stratele sînt colorate diferit. Profesorul întreabă apoi ce culoare au rocile așezate în stratul al doilea în comparație cu primul, dacă se începe măsurătoarea de la bază. Elevii vor observa culoarea mai deschisă a acestor straturi. Profesorul atrage atenția apoi elevilor asupra stîncii izolate așezate în partea centrală a tabloului, cerîndu-le să o analizeze în comparație cu zidul stîncos. Se constată că straturile din stînca izolată au aceeași culoare și sînt așezate asemănător zidului stîncos din dreapta tabloului.

După ce elevii înțeleg că ambele stînci sînt formate din roci asemănătoare, profesorul desenează pe tablă cu cretă colorată aceleași strate existente în tablou, apoi le vorbește despre apariția unor crăpături la suprafață ca urmare a acțiunii agenților externi (acțiunea termică în special și a vîntului). Vîntul contribuie la distrugerea rocii, transportînd materialul din aceste crăpături. Acestea se măresc, se adîncesc pînă la despărțirea lor.

Se trece la etapa a treia, cînd se face localizarea pe hartă a acestui tablou.

În etapa finală, profesorul revine asupra tabloului, și cu ajutorul elevilor, prin întrebări, ajunge la concluzia că fenomenul care s-a petrecut cu modelarea formelor în relief sub acțiunea vîntului din exemplul dat este tipic pentru regiunile de pustiuri ale globului pămîntesc.

Pentru a trezi interesul asupra tabloului, este necesar ca acesta să nu fie văzut de elevi în prealabil. La momentul potrivit în timpul lecției, profesorul fixează tabloul pe un suport dinainte pregătit, în vederea folosirii lui.

Un tablou bine realizat contribuie activ la fixarea în memoria elevilor a fenomenului reprezentat. Folosirea lor la lecții ușurează mult înțelegerea materiei, ele fiind absolut necesare atunci cînd vorbim elevilor despre regiuni îndepărtate fie în cadrul geografiei fizice generale, fie la geografia fizică regională sau economică. Oricît de plastic ar prezenta profesorul, prin expunere și lectură geografică, țărmul Mării Negre, va-

lea Dunării de la Cazane sau Combinatul metalurgic Reşiţa, nu se poate lipsi de cîteva ilustraţii şi tablouri caracteristice.

Practica demonstrează că lecţiile la care se utilizează tablouri geografice sînt mult mai eficiente. La o lecţie este indicat a se folosi maximum 2—3 tablouri, excepţie făcînd lecţiile la care tabloul este folosit pentru a ilustra întreaga expunere a profesorului. În acest caz, tabloul foloseşte pentru perceperea vizuală a faptelor descrise, atît în cazul geografiei fizice cît şi a celei economice.

În cazul geografiei fizice generale sau geografiei fizice regionale, vorbind spre exemplu despre relief, climă sau despre reţeaua hidrografică, profesorul poate folosi tabloul care reprezintă aspecte din unele zone de climă sau cascade (Niagara, Victoria, munţi etc.).

Foarte sugestive sînt tablourile apărute în ţara noastră în ultimul timp, care reprezintă aspecte din munţii noştri: „Valea Prahovei" şi panorama Munţilor Bucegi, priviţi dinspre est; „Valea Ialomiţei la cheile Tătarului"; „Privelişti din Piatra Craiului"; „Munţii Făgăraş" etc. În Editura Meridiane au apărut, de asemenea, o serie de tablouri, cum sînt: „Lacuri de munte"; „Peşteri din ţara noastră"; „Ţărmul mării" etc.

Foarte importante sînt tablourile la lecţiile de recapitulare, care servesc ca material pentru reamintirea unor fapte anterior predate elevilor, dar mai ales ca material în jurul căruia trebuie să se angajeze discuţiile (întrebările profesorului şi răspunsurile elevilor) asupra temei de recapitulare etc.

În afară de tablouri, la lecţiile de geografie trebuie să se folosească şi *ilustraţiile din manual*. Dacă sînt bine realizate, scoţînd în evidenţă ceea ce e tipic, caracteristic obiectului respectiv, ilustraţiile joacă un rol important în predarea geografiei: cu ajutorul lor, obiectele şi fenomenele geografice apar mai complete şi mai uşor de înţeles de către elevi.

Ilustraţiile pot fi: fotografii — care reprezintă obiecte sau fenomene geografice — şi desene schematice (scheme, grafice etc.) care înfăţişează esenţa obiectului sau a fenomenului.

Folosirea ilustraţiilor din manual duce la obţinerea rezultatelor dorite, dacă discuţiile legate de fotografia sau desenul care se analizează au fost în prealabil serios pregătite de către profesor. Întrebările trebuie să fie formulate în strînsă legătură cu subiectul fotografiei, cu conţinutul acesteia.

Pentru ca ilustrațiile din manual să-și atingă scopul trebuie să îndeplinească o serie de condiții :

— să fie științific concepute, corect și sugestiv executate ;

— să redea precis idei, aspecte etc. strîns legate de conținutul lecției.

În cadrul lecției, ilustrațiile pot fi arătate elevilor cu ajutorul aparatelor de proiecție, ca și diapozitivele, diafilmele sau filmele ; prezentarea lor se face deci tot frontal, ca și în cazul colecțiilor.

Pe lîngă tablourile geografice și ilustrațiile din manual, în predarea geografiei pot fi folosite și alte materiale la îndemîna profesorului, indiferent de localitatea în care se găsește școala. Între acestea, amintim îndeosebi cărțile poștale foto și decupările din ziare. Cărțile poștale foto redau în cele mai frecvente cazuri vederi generale ale unor orașe, fotografii ale diferitelor întreprinderi economice, instituții de seamă, monumente de artă, aspecte caracteristice ale dezvoltării regiunii sau țării respective, imagini privind obiceiurile, portul și felul de viață al locuitorilor din diferite regiuni etc. În țările socialiste se acordă o mare atenție acțiunii de largă popularizare și cunoaștere cu ajutorul cărților poștale, ilustrațiilor etc., a numeroase și interesante aspecte privind cuceririle remarcabile ale științei și tehnicii contemporane, ca, de exemplu, zborul omului în cosmos. Tot astfel prezintă interes evenimentele de importanță deosebită pe plan mondial, ca festivalurile internaționale ale tineretului sau imagini ale unor exemplare de floră și faună — monumente ale naturii — puse sub ocrotirea legii și alte imagini care prezintă importanță pentru geografie.

Decupările din reviste și ziare au un dublu efect : pe de o parte servesc profesorului ca material didactic la lecțiile de geografie, iar pe de altă parte antrenează pe elevi la citirea cu regularitate a presei zilnice și a revistelor, trezindu-le interesul pentru lectura geografică.

În procurarea acestor materiale, elevii trebuie să fie antrenați pe clase, în vederea selecționării și grupării pe teme.

Pentru stimularea muncii lor independente pe această linie, profesorul va organiza cu elevii activitatea de întocmire a unor albume geografice pe teme, întocmirea unor fotomontaje fie după efectuarea unor vizite și excursii, fie concomitent cu

parcurgerea unor teme privind geografia patriei noastre, geografia altor țări, sau pe teme de geografie fizică generală. Fotografiile vor fi larg folosite și pentru proiecții, atît în cadrul lecțiilor curente cît și la cele de recapitulare.

În ceea ce privește *filmul* ca importanță și utilitate didactică în predarea geografiei, el se situează pe locul imediat următor excursiilor.

Cu ajutorul filmului, elevii vor putea înțelege mai ușor o serie de procese și de fenomene din domeniul geografiei fizice generale sau aspecte ale vieții economice și sociale din diferite țări.

Filmul joacă un rol important în legarea predării geografiei cu viața, făcînd cunoscute diferite aspecte ale procesului de producție din fabrici și uzine, ale folosirii tehnicii avansate, ale muncii în cooperativele agricole de producție sau în gospodăriile agricole de stat.

Filmul poate fi folosit atît la predarea noilor cunoștințe, contribuind larg la formarea reprezentării concrete asupra obiectelor și fenomenelor studiate, cît și la lecțiile de recapitulare, pentru repetarea celor studiate anterior și pentru generalizări.

Modul de folosire a filmului la lecții este desigur diferit. El poate fi prezentat și expus înainte de predarea unei teme sau capitol, în care caz el servește ca introducere în capitolul respectiv, atrăgînd atenția și trezind interesul asupra unor probleme generale care vor fi studiate ulterior.

Dar tot atît de bine îl putem folosi și în timpul orei. În acest caz este bine ca vizionarea lui să se facă cu întreruperi, timp în care profesorul va da explicații suplimentare, pentru mai buna înțelegere a fenomenului vizionat, pentru a fixa mai temeinic anumite cunoștințe.

În sfîrșit, putem apela la film și după parcurgerea unei teme sau capitol, cu scopul de a adînci și concretiza cunoștințele predate.

Pentru aceasta, înainte de expunerea filmului este necesară o scurtă prezentare a principalelor probleme din materia parcursă de elevi — probleme care vor fi oglindite și de tematica filmului ce va fi vizionat. După terminarea filmului sînt necesare cîteva concluzii de generalizare.

Pentru ca să se obțină bune rezultate prin întrebuințarea filmului, profesorul trebuie înainte de toate să cunoască bine conținutul său, spre a-l putea explica.

Înainte de începerea explicației, profesorul trebuie să pună pe elevi în temă, să le atragă atenția asupra problemelor principale pe care le conține, cerînd ca acestea să fie notate în caiete. Profesorul trebuie, de asemenea, să cunoască momentele cînd trebuie să întrerupă explicarea filmului și precizările care urmează a le comunica elevilor. După aceasta și înainte de terminarea orei, profesorul fixează materia predată și indică elevilor să noteze alte idei, aspecte etc. din film, în continuarea ideilor principale notate în caiet înainte de explicarea filmului.

Filmele mute trebuie să fie însoțite tot timpul de explicațiile profesorului.

În afară de film, un rol important în predarea geografiei îl au și *diafilmele*. Diafilmele întrunesc atît avantajele tablourilor, deoarece pot fi văzute de întreaga clasă, cît și pe acelea ale fotografiilor, fiindcă pot fi arătate în număr mare.

Diafilmele pot fi folosite atît la lecțiile curente și cele de recapitulare cît și la alte activități în afară de clasă (diferite expuneri pe teme, apoi ca material ilustrativ la unele referate pe care le pregătesc elevii). Diafilmul este folosit în mod frecvent la lecțiile de expunere a noului material și la lecțiile de recapitulare. El este deopotrivă folosit la lecțiile de geografie fizică și la cele de geografie economică, ajutînd pe elevi la o mai bună cunoaștere și înțelegere a multor aspecte din natură, a transformărilor acesteia, fac cunoscute metodele avansate de muncă, rezultatele aplicării tehnicii moderne în producție etc. Folosirea diafilmului contribuie activ la fixarea și adîncirea problemelor studiate anterior și la însușirea materiei predate în cadrul lecției.

Utilizarea diafilmului are însă și unele neajunsuri. Unul dintre acestea constă în faptul că nu poate fi folosit decît în camere întunecoase.

Folosindu-l la lecția de predare a noilor cunoștințe, în timpul desfășurării lecției, înseamnă să lipsești pe elevi de posibilitatea de a nota (din cauză că în clasă s-a făcut întune-

ric). Unele diafilme sînt prea lungi, au 60—70 cadre. Se recomandă ca diafilmele de acest fel să fie expuse la sfîrşitul orei, timp de 5—10 min, profesorul subliniind problemele principale predate la lecţie şi trecînd mai repede peste acelea care n-au o legătură prea strînsă cu lecţia predată [4].

Cînd diafilmul se foloseşte la lecţiile de recapitulare, este indicat să se ceară elevilor să explice imaginile prezentate, profesorul corectînd explicaţiile lor şi adăugind unele elemente noi pe care le consideră necesare.

În orice situaţie s-ar folosi diafilmul, o condiţie obligatorie este aceea de a deprinde pe elevi să localizeze pe hartă acţiunile şi imaginile din diafilm. Procedînd astfel, contribuim la creşterea interesului elevilor faţă de hartă şi fixarea mai temeinică a cunoştinţelor. Ca şi în cazul filmului, şi atunci cînd se foloseşte diafilmul, profesorul trebuie să-l vadă în prealabil, pentru a putea face completările şi precizările necesare, localizările pe hartă, pentru a putea răspunde la eventualele întrebări ale elevilor în legătură cu tema diafilmului şi conţinutul lecţiilor anterioare predate la disciplina sa.

În sfîrşit, *diagramele* şi *graficele* pot fi cu folos utilizate la lecţii.

Graficele înlocuiesc datele numerice prin linii şi figuri geometrice, prezentînd comparativ imaginea unor indici cantitativi, ca, de exemplu, lungimea rîurilor, suprafaţa statelor, numărul şi densitatea locuitorilor, rezervele de bogăţii ale solului si subsolului, dezvoltarea ramurilor economiei etc. Fiind reprezentate în imagini vizuale mai uşor de comparat, aceste

---

[4] La dispoziţia şcolilor şi a cadrelor didactice se găsesc o serie de diafilme în legătură cu ţara noastră realizate de studioul „I. Creangă" Bucureşti. Astfel, pentru geografia fizică a ţării noastre pot fi utilizate următoarele diafilme ce se găsesc de vînzare: Seceta şi lupta împotriva ei (se poate folosi la capitolul Clima); Structura solului, deplasări de teren, vegetaţia (2 părţi); Fauna patriei noastre (2 părţi); Valea Bistriţei, Valea Prahovei, Lacurile, regiunile subcarpatice, Apele şi altele.

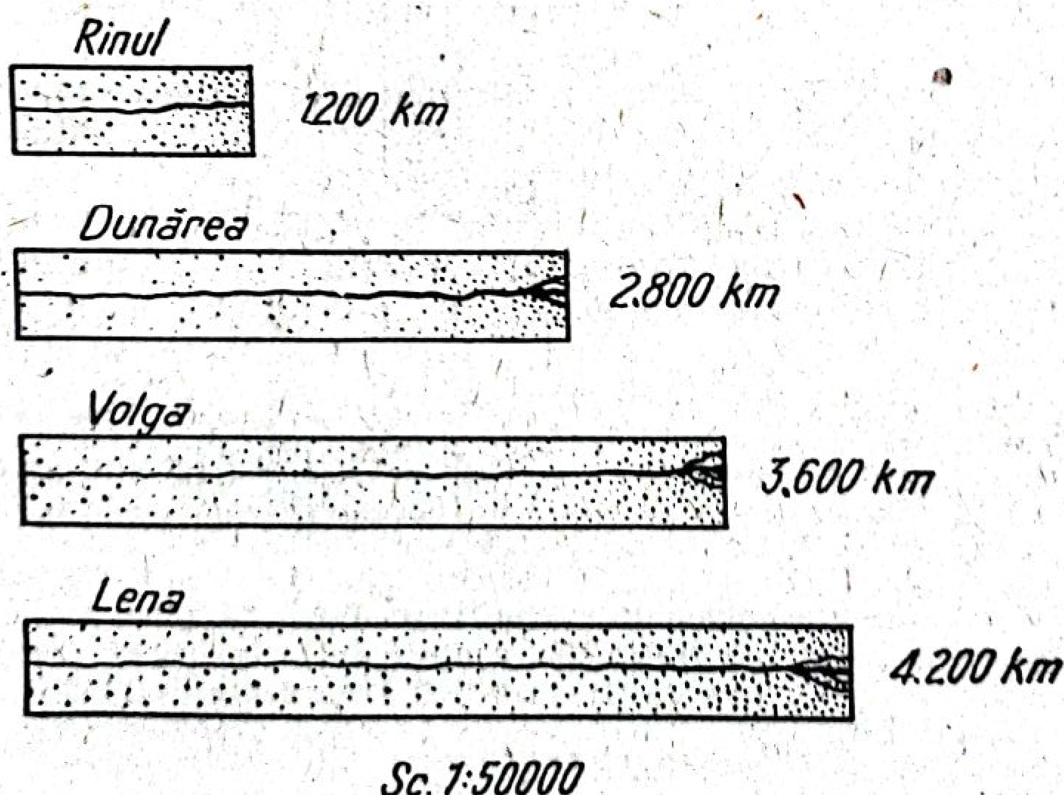
La geografia economică pot fi folosite diafilmele: Extracţia şi prepararea cărbunelui, Furnalul, Importanţa pădurilor, mecanizarea exploatărilor forestiere (2 părţi), Bogăţiile patriei noastre (2 părţi), creşterea vacilor de lapte, creşterea porcilor, Oraşul Bucureşti, cărbunii de pămînt şi modul lor de formare şi altele.

date se fixează și se rețin mai ușor și mai temeinic de către elevi; ca urmare, înțelegerea lor devine mult mai accesibilă, iar memorarea mai de durată.

Ținînd seama că aceste concretizări au un caracter convențional, ele cer o gîndire abstractă mai dezvoltată; de aceea, folosirea reprezentărilor grafice în clasele V—VIII trebuie să fie însoțită și de observații directe în natură, astfel încît explicațiile profesorului să se bazeze pe elemente concrete culese în prealabil din natura înconjurătoare.

Așa, de exemplu, la geografia fizică a Europei (la clasa a V-a) sau la geografia fizică a țării noastre (la clasa a VIII-a) se vorbește elevilor despre Dunăre, descriind-o din punct de vedere geografic, fizic și economic. Întrucît lungimea unui fluviu, rîu etc. are o mare importanță practică, ea trebuie reținută corect. De aceea, lungimea Dunării poate fi comparată cu lungimea altor fluvii mari din Europa și Asia (Rinul, Volga, Lena etc.).

Fig. 4. Reprezentarea grafică a lungimii unor fluvii.

Grafic, acest lucru poate fi reprezentat prin linii drepte, sau prin coloane care redau proporţional lungimile acestor fluvii.

La lecţile de geografie a patriei la clasa a VIII-a, pentru a arăta elevilor înălţimile Carpaţilor noştri şi locul pe care-l ocupă în sistemul de munţi alpino-carpatic-himalaian se pot, de asemenea, folosi diagrame.

Altitudinile acestor munţi sînt reprezentate prin 3 coloane cu înălţimile de 88 mm şi 25 mm. Se stabileşte o scară de comparaţie pentru toate dreptunghiurile. Dimensiunile scării se aleg în funcţie de mărimea dorită a graficului.

Astfel, dacă în exemplul dat se fixează ca 1 000 m să fie egal cu 1 cm, atunci scara este egală cu 1/100 000.

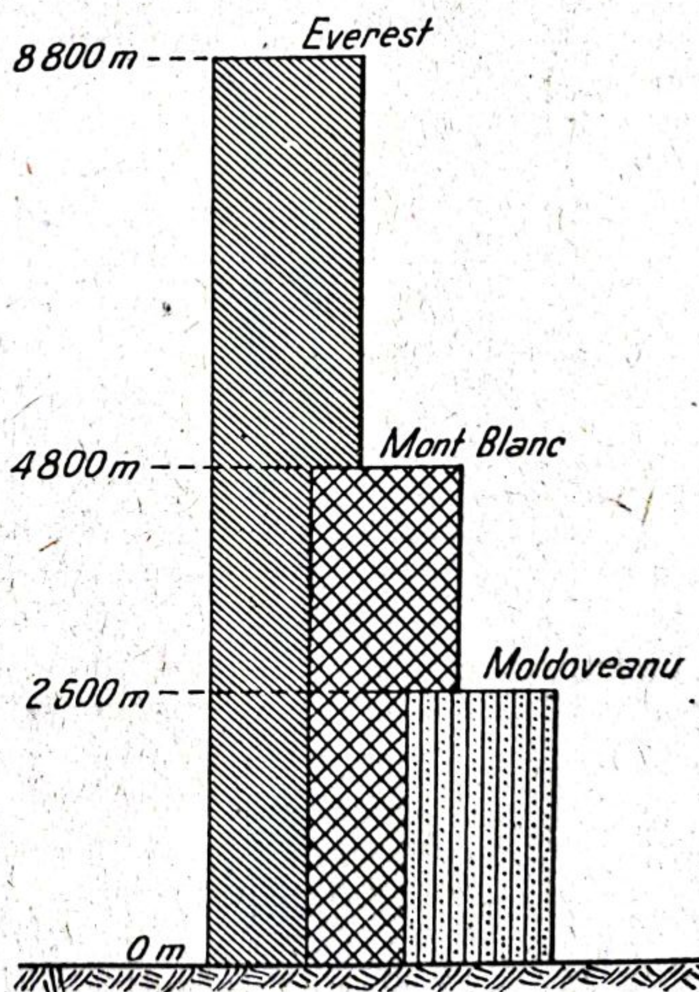

Fig. 5. Reprezentarea grafică a altitudinii unor vîrfuri de munţi.

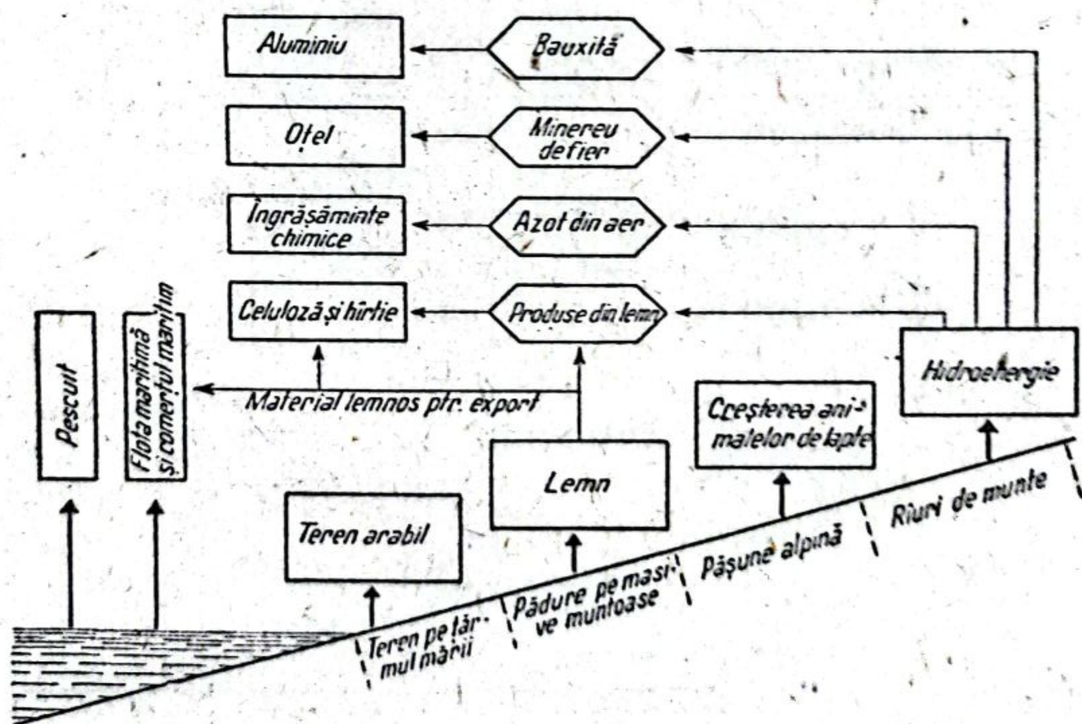
Grosimea coloanelor poate fi, de asemenea, convenţională, în cazul de faţă, 1 cm sau mai subţire.

Această metodă ajută pe elevi să capete o imagine vizuală comparativă a înălţimii munţilor despre care au învăţat.

În predarea geografiei economice, fie a geografiei patriei, fie a ţărilor de peste hotare, un rol important îl au schemele care reprezintă legături ale proceselor de producţie, legături între ramurile de producţie, legături economice între state. Aşa, spre exemplu, schemele de legături între diferitele ramuri economice răspund cerinţelor de a lămuri unele probleme, ca: ce fel de materie primă sau semifabricate foloseşte ramura de producţie respectivă, ce sursă de energie utilizează, ce alte ramuri de producţie folosesc produsele ramurii respective, care este legătura dintre economia industrială şi cea agrară etc.

Dăm ca exemplu schema legăturilor economice interne ale Norvegiei (fig. 6).

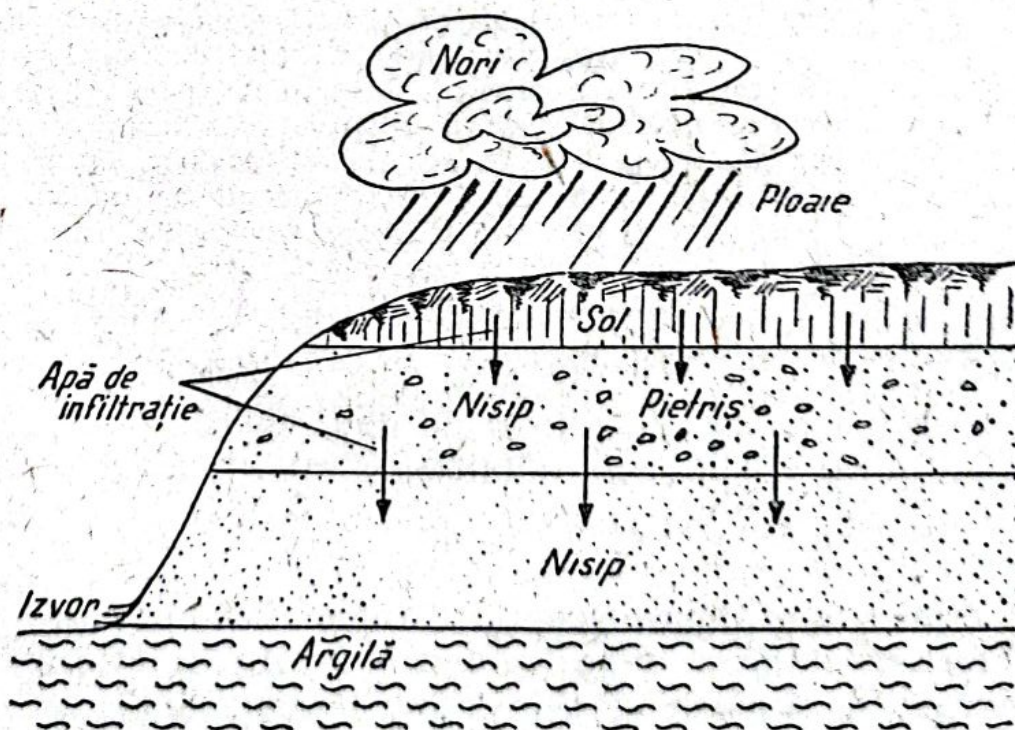
Fig. 6. Schema legăturilor economice interne ale Norvegiei.

Prin folosirea schemelor se pot arăta nu numai legăturile economice interne ale unei ţări, ci şi legăturile economice dintre diferite state.

Folosirea graficelor, a schemelor etc., însoţite de explicaţiile profesorului, este recomandabilă şi la predarea unor noţiuni de geografie fizică-generală. Aşa, de exemplu, la predarea climei Asiei (în clasa a V-a), profesorul vorbeşte elevilor despre formarea musonilor. Dacă profesorul desenează pe tablă schema circulaţiei maselor de aer de la centrele de presiune maximă spre centrele de presiune minimă, elevii înţeleg mult mai uşor procesul de formare a musonilor, în partea sud-estică a Asiei. Tot cu ajutorul schemei circulaţiei generale a atmosferei, elevii vor înţelege mai uşor formarea alizeelor, a brizelor etc. Interdependenţa dintre elementele climei, dintre climă şi relief devine cu mult mai clară, mai evidentă, în urma folosirii acestor scheme etc.

Fig. 7. Infiltrarea apei în pămînt şi formarea izvoarelor.

4. Folosirea desenului la tablă în predarea geografiei

În capitolele anterioare s-a subliniat adesea importanța pe care o are materialul didactic în predarea geografiei. Uneori însă din diferite motive acesta nu poate fi procurat în totalitatea sa pentru fiecare lecție.

În aceste cazuri, o mare importanță are folosirea desenului pe tablă.

Desenul este folosit atît la lecțiile curente, de predarea noilor cunoștințe, cît și la alte activități: lucrări practice, excursii etc. Desenul trebuie considerat ca un mijloc eficient de predare a geografiei, și ca atare nu trebuie să lipsească din activitatea niciunui profesor care predă această disciplină.

Acesta se efectuează pe tablă concomitent cu desfășurarea lecției, însoțit de explicațiile profesorului, iar uneori și de alte materiale didactice.

Să presupunem, de exemplu, că profesorul vorbește despre izvor și are posibilitatea de a arăta elevilor tabloul care reprezintă un izvor. Pentru elevi fenomenul devine acum mai clar: apa izvorăște din locul unde pînza freatică vine în contact cu suprafața pămîntului. Ceea ce nu vor înțelege însă prea ușor, este faptul cum ajunge apa din atmosferă în acest strat acvifer. Cu ajutorul desenului pe tablă, care arată procesul de infiltrare a apei în pămînt, elevii înțeleg mai bine stadiile prin care trece procesul de formare a izvorului.

În felul acesta, desenul a ajutat la lămurirea completă a problemei.

Desenul pe tablă poate fi de două feluri:

— *desen simplu,* cînd înfățișează diferite hărți schematice;

— *desen de perspectivă,* cînd obiectele sînt prezentate spațial.

Pentru a-și atinge scopul, a forma imagini juste elevilor despre obiectele pe care vrem să le înfățișăm, este necesar ca desenul să respecte cîteva cerințe, și anume:

a) Să aibă conținut științific, adică să înfățișeze just, fără nici un fel de denaturări, obiectul sau fenomenul geografic. Această cerință impune profesorului o serioasă pregătire anterioară lecției, verificarea pînă în cele mai mici amănunte a conținutului datelor care vor fi prezentate prin desenul de pe tablă.

b) Să respecte indicațiile programei școlare, care cere fixarea pe tablă numai a ceea ce este absolut necesar, fără a încărca tabla cu tot felul de scheme, care împiedică pe elevi în a reține esențialul din tema predată în cadrul lecției. În fixarea numărului de desene pe tablă trebuie să se pornească de la cerințele legării cunoștințelor teoretice de practică. Pentru aceasta, desenul va fi folosit din plin la lecții, ținînd seama că el este un mijloc important la îndemîna profesorului în munca de formare la elevi a priceperilor și a deprinderilor practice. Reproducînd conștient desenul în caietele de notițe, elevii se deprind să execute hărți schematice, schițe explicative etc.

c) Desenul prezentat pe tablă trebuie să fie întocmit în așa fel încît descrierea lui să corespundă textului dat în manual, sau, în cazul cînd nu e descris în manual, să cuprindă explicația pe care o dă profesorul în cadrul lecției.

d) Figurile executate pe tablă să fie atît de mari încît să poată fi văzute clar de întreaga clasă ; să fie executate cu linii simple, vizibile, recurgîndu-se, cînd e cazul, la creta colorată.

e) Să se respecte cu strictețe proporțiile dimensiunilor.

f) Să nu fie complicat cu linii de prisos.

Dacă obiectul geografic nu este desenat corect, atunci acesta nu numai că nu aduce nici un folos, ci devine dăunător.

Tabla poate fi folosită și la desenarea hărții schematice, pe care se trec numai elementele principale ale lecției.

Această schiță este trecută de către elevi în caietele lor.

Schița de hartă de pe tablă poate fi făcută direct cu mîna liberă, cu ajutorul unor figuri ajutătoare sau cu ajutorul șablonului.

Prezentăm două exemple de schiță de hartă cu ajutorul unor figuri ajutătoare.

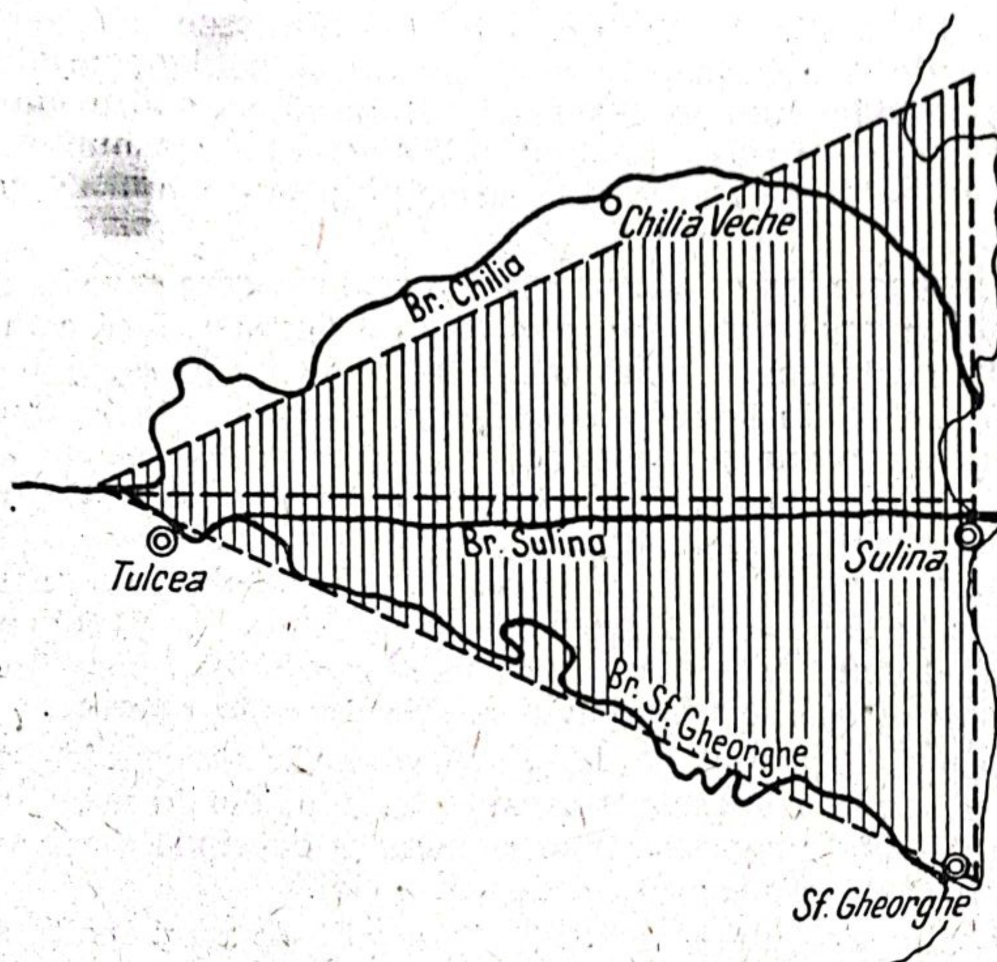

Fig. 8. Desenarea conturului Deltei Dunării
cu ajutorul unui triunghi.

Ca figură ajutătoare poate fi folosită o formă geometrică, spre exemplu un triunghi. Cu ajutorul triunghiului se poate cu ușurință desena delta unui fluviu sau conturul unor hărți.

La desenarea conturului unei țări, cum este, spre exemplu, India se folosește un triunghi echilateral, cu vîrful îndreptat în jos. Unghiul din stînga servește pentru fixarea vărsării în ocean a fluviului Ind, iar cel din dreapta pentru vărsarea Gangelui.

Un alt procedeu este acela al folosirii șablonului. În acest scop se desenează pe un carton, folosind indigoul, conturul oricărei țări, și apoi se decupează.

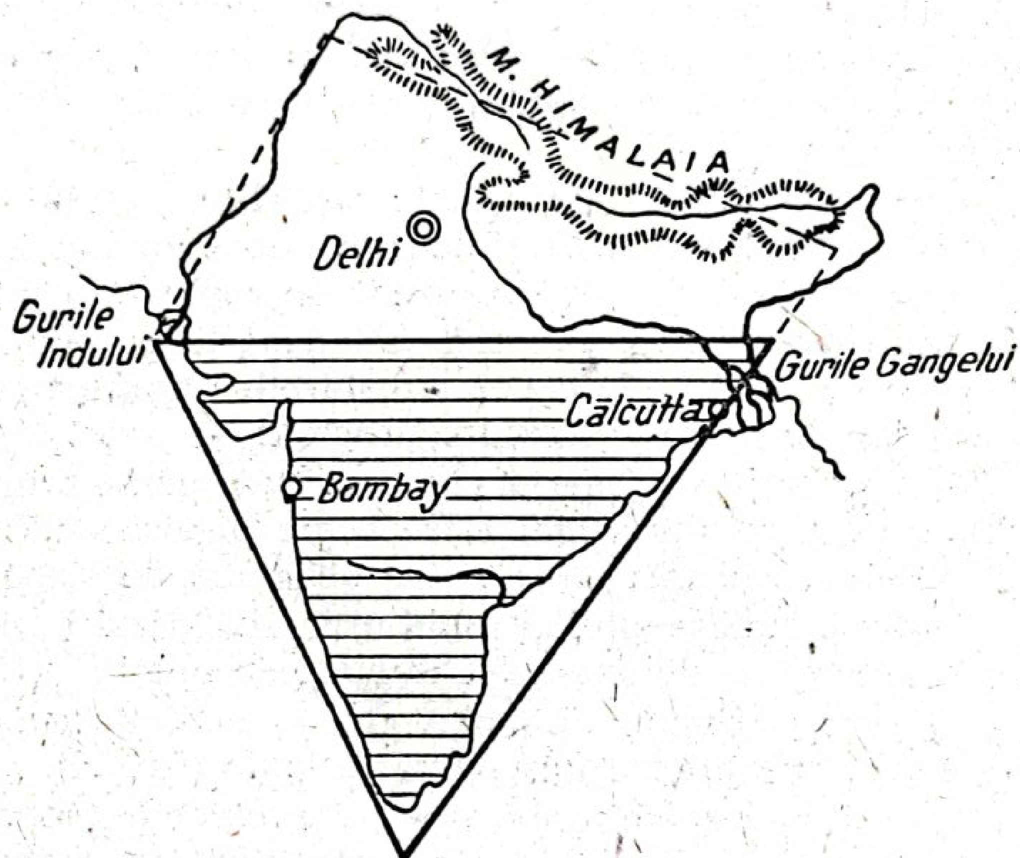

Fig. 9. Desenarea conturului Peninsulei India cu ajutorul unor figuri geometrice.

În timpul lecției, șablonul este aplicat pe tablă, se trasează cu creta conturul, care servește apoi la completarea cu mîna liberă a reliefului, apelor, orașelor țării respective etc.

Șablonul poate fi folosit și de către elevi, pentru reproducerea hărții respective în caietele lor. Pentru aceasta, profesorul poate împărți șabloane de dimensiuni mici, cu ajutorul cărora elevii execută cu ușurință în caietele lor harta țării respective, pe care o completează cu datele pe care el le schițează pe tablă.

Desenul pe tablă are un rol important în explicarea unor noțiuni de geografie fizică generală, pe care elevii le înțeleg cu greutate numai din prezentarea orală a profesorului. Așa, spre exemplu, este problema dependenței vegetației de relief, de expoziția pantelor.

Este cunoscut faptul că pantele formelor înalte de relief, orientate spre direcția vînturilor dominante, primesc o cantitate mai mare de precipitații atmosferice, iar cele adăpostite, dimpotrivă.

În prima schiță este arătată circulația aerului încărcat cu vapori de apă. Aerul se ridică pe panta muntelui, se răcește, se condensează și cade sub formă de vapori în cantitate mare. Urcînd panta, aerul coboară mai departe pe panta opusă, se încălzește treptat, de aceea și cantitatea de precipitații scade. Întîlnind în cale altă pantă, procesul se repetă.

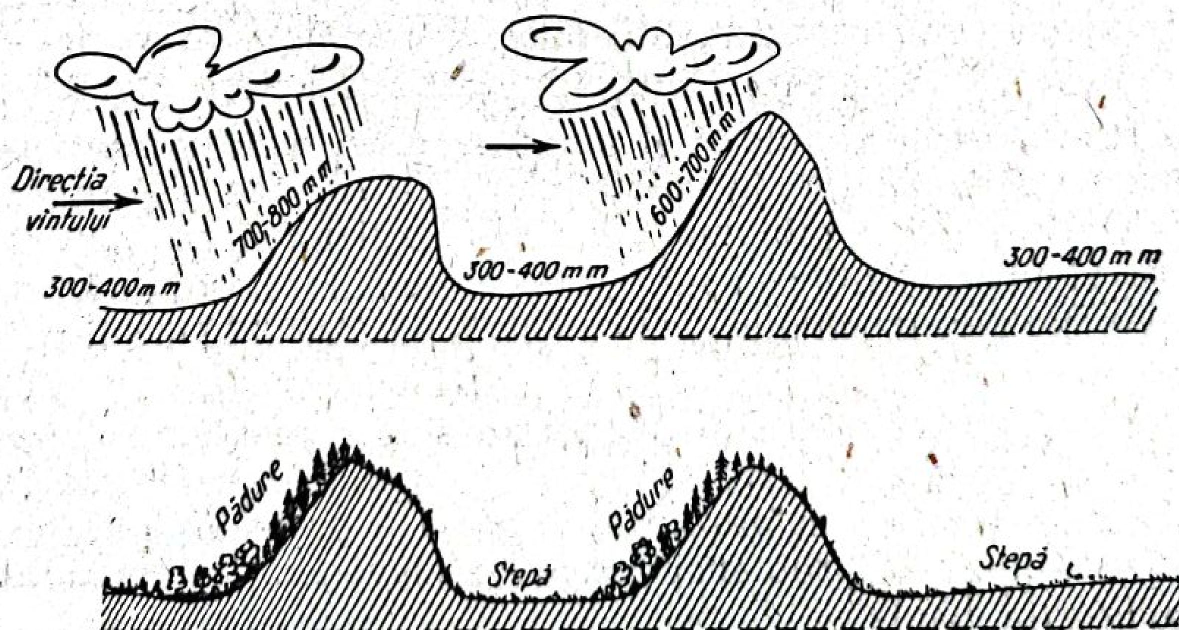
În figura 10 se observă că acolo unde panta primește o cantitate de precipitații mai mare apare pădurea, iar acolo unde cantitatea este mai mică apare vegetația de stepă.

Folosirea desenului pe tablă ușurează însușirea unor noțiuni geografice, ca, de exemplu, formele de relief.

Dăm un exemplu de modul cum se poate forma o asemenea noțiune, cu ajutorul desenului pe tablă (fig. 11).

În afară de schițarea diferitelor obiecte geografice, tabla folosește și la îndrumarea elevilor privind transcrierea notițelor

Fig. 10. Răspîndirea vegetației munților în raport cu cantitatea de precipitații.

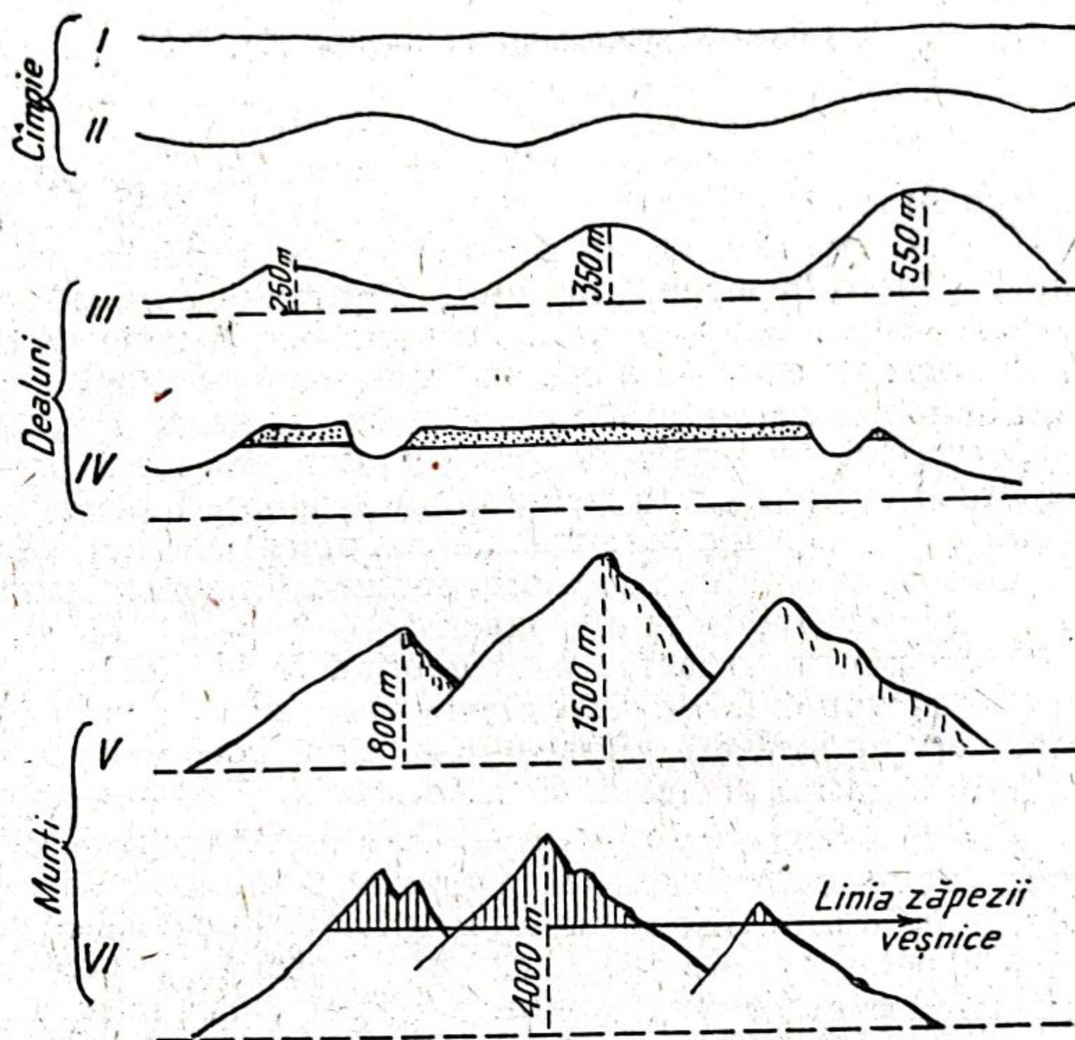

Fig. 11. Desenul schematic al principalelor forme de relief :

I — cîmpie netedă; II — cîmpie vălurită; III — podiș vălurit; IV — podiș neted; V—VI — reprezentarea munților.

în caiet sau scoaterea ideilor principale din manual. Pentru aceasta, mai ales la clasele mici, a III-a și a IV-a, profesorul cere elevilor să noteze în caiet tot ceea ce notează el pe tablă, în aceeași ordine și formă.

Respectînd aceste îndrumări, în caietele elevilor apar : planul după care a fost expusă lecția, denumirile mai însemnate, date cifrice, cuvintele necunoscute etc.

5. Folosirea manualului la lecțiile de geografie

Un izvor important și permanent de cunoaștere, la îndemîna elevilor și a profesorului, îl constituie manualul. Manualul este necesar atît pentru elevi cît și pentru profesori. Elevii găsesc în manual noțiunile geografice de bază, expuse într-un sistem bine orînduit, de asemenea o serie de schițe, hărți, desene, care îi ajută la înțelegerea textului expus și deci la însușirea materialului cerut de programa școlară.

Manualul însă este de mare ajutor și pentru profesori, deoarece în el se arată sistemul de expunere a cunoștințelor, materialul geografic care trebuie comunicat elevilor, pe clase, ținînd seama de vîrsta acestora, de cunoștințele lor geografice și de cele dobîndite la alte materii.

Grija pentru formarea unor deprinderi de folosire independentă a manualului de către elevi trebuie să fie o preocupare a profesorului încă din clasa a III-a, cînd începe să se predea geografia ca un obiect distinct în școală.

Pentru aceasta se recomandă ca, încă la prima lecție din clasa a III-a, să fie prezentat manualul, să li se spună că ceea ce vor învăța în timpul anului se găsește în cuprinsul manualului. Apoi, lecție de lecție, mai ales în prima jumătate a anului, trebuie să se facă lectura explicativă din manual.

Necesitatea citirii explicative reiese din faptul că, la această vîrstă, elevul, dacă este lăsat pe seama propriilor sale puteri, poate citi de multe ori o lecție de geografie fără să înțeleagă conținutul, sau de multe ori învață pe de rost, reproducînd apoi cuvînt cu cuvînt lecția din manual.

În lectura explicativă a unei lecții din manual desprindem cîteva etape :

a) Discuția pregătitoare care îndeplinește rolul de a-i introduce pe elevi în temă. Ținînd seama de specificul geografiei, lectura nu poate constitui singurul izvor de cunoștințe, de aceea, în partea introductivă, profesorul, vorbind elevilor despre conținutul textului pe care-l vor citi, trebuie să facă apel la ceea ce elevii au cunoscut din observațiile directe în regiunea înconjurătoare, fie că acestea au fost făcute sub îndruma-

rea profesorului în cadrul excursiei, fie că au fost făcute de elevi în mod independent.

În afara folosirii materialului din observări directe atît în partea introductivă cît și în timpul citirii și explicării conținutului lecției din manual, trebuie folosite tablouri, diafilme, modele etc., pentru a asocia explicațiile verbale cu conținutul textului și cu imaginea obiectului geografic respectiv.

Trebuie să se țină seama însă de faptul ca discuția introductivă să nu epuizeze conținutul textului, ci să pregătească pe elevi pentru înțelegerea acestuia ; deci discuția pregătitoare nu trebuie să reproducă textul lecției, ci numai să pregătească transmiterea cunoștințelor.

b) Citirea și analiza textului constituie în cazul de față izvorul din care elevii capătă cunoștințe.

Pentru ca lectura textului să dea rezultate, este necesar ca textul să fie la început citit în întregime de către profesor, și apoi, pe fragmente, de către elevi (bucățile scurte nu se mai împart pe fragmente).

După citirea fragmentului se pun întrebări asupra conținutului și vocabularului, cu scopul de a analiza ideile care se desprind.

Analiza fragmentului se face prin povestirea de către elevi a conținutului. Titlul fiecărui fragment se scrie pe tablă citeț ; în felul acesta, la terminarea bucății, planul lecției este scris pe tablă. În încheiere se reproduce lecția în întregime pe baza planului stabilit.

Întrebările puse de profesor în timpul analizei trebuie să stimuleze gîndirea elevilor, dirijînd-o prin folosirea comparațiilor spre generalizări și concluzii. În felul acesta, elevii ajung să înțeleagă cunoștințele expuse în text.

În cadrul povestirii textului de către elevi, profesorul va urmări în ce măsură aceștia și-au însușit în mod conștient cunoștințele date și în ce măsură cunosc semnificația cuvintelor geografice. Conversația care se poartă pe marginea textului are o deosebită importanță pentru elevii de clasa a III-a, deoarece contribuie la dezvoltarea gîndirii lor geografice, la folosirea hărții, la înțelegerea activității oamenilor din regiunea cercetată. Dacă la clasa a III-a este necesar ca lectura textului din manual să se facă de la începutul anului, lecție de

lecție, pînă ce elevii se deprind cu scoaterea ideilor principale și întocmirea planului după care învață acasă, la clasele mai mari, IV-a, a V-a și următoarele, lectura textului din manual nu se mai face în aceleași condiții. În aceste clase, citirea explicativă a lecțiilor din manual se organizează la începutul anului școlar, la prima lecție.

În timpul anului, citirea explicativă la aceste clase se face numai în cadrul studierii unor părți mai grele din curs, legate de capitolele cu o expunere mai dificilă.

La începutul anului, la orice clasă trebuie să aibă loc o lecție introductivă, la care profesorul prezintă materia care va fi predată la geografie în timpul anului. Se prezintă apoi manualul după care vor studia elevii.

După tabla de materie se arată conținutul cursului și se arată apoi unde anume în cadrul manualului se poate găsi răspuns la temele cursului. Se arată pe baza unui exemplu concret cum trebuie folosit manualul, cum se întocmește planul de studiere a lecțiilor după ideile principale pe care le conține; se arată apoi necesitatea legării de hartă a cunoștințelor cuprinse în cadrul unei lecții sau al unui capitol; de asemenea se arată cum pot fi folosite fotografiile și schițele care însoțesc textul respectiv.

6. Metoda lucrului cu harta în predarea geografiei[5]

Nici un obiect de învățămînt nu este atît de strîns legat de hartă ca geografia. Predarea geografiei în școală fără folosirea hărții geografice este de neconceput, de aceea se și spune că „fără hartă nu există geografie".

a) *Necesitatea hărții în predarea geografiei.* În primul rînd, harta servește la localizarea în spațiu a diferitelor obiecte geografice (forme de relief, ape, continente, țări, orașe etc.) pe care le studiază elevii în cadrul geografiei.

[5] Metoda lucrului cu harta este amplu tratată în lucrarea *Metodica predării geografiei R.P.R.*, E.S.D.P., 1957.

Harta servește nu numai la localizare, ea explică uneori mai clar decît textul interdependența dintre fenomenele geografice, legăturile care există între diverse elemente ale mediului geografic (așezarea geografică, relief, climă, vegetație, lume animală etc.); de asemenea, legăturile interne ale diferitelor obiecte geografice, ca, de exemplu, legătura dintre înălțimile munților și structura lor geologică dintre structura geologică și bogățiile subsolului etc.

b) *Pregătirea elevilor pentru a lucra cu harta geografică.* Familiarizarea elevilor cu harta geografică începe încă din clasele mici — a II-a și a III-a. Ea are o etapă premergătoare, care constă mai ales în însușirea noțiunilor de orientare și de plan (planul casei, al școlii, al întreprinderilor, al drumului parcurs de acasă pînă la școală).

Încă din timpul cunoașterii și formării deprinderii de desenare a unui plan se explică elevilor problema scării de proporție, adică necesitatea reducerii distanțelor de pe teren, de un anumit număr de ori, pentru a putea fi apoi transpuse pe plan. Deci li se dau primele elemente, care vor servi mai tîrziu la înțelegerea scării de proporție, element de bază pentru înțelegerea oricărei hărți, a oricărui obiect transpus pe hartă.

Pregătirea elevilor pentru înțelegerea hărții continuă cu însușirea de către aceștia a semnelor convenționale care se desenează mai întîi de către profesor pe tablă, însoțindu-le de explicații, după care apoi se trec pe schița de plan.

Harta propriu-zisă este folosită încă din clasa a III-a la studierea raionului și apoi a regiunii. Încă de pe acum elevii pot urmări pe hartă modul în care se integrează raionul lor în cadrul regiunii.

În clasa a IV-a se aduc noi elemente pe linia cunoașterii hărții. În această clasă, elevii studiază geografia Republicii Socialiste România, deci a tuturor regiunilor țării. De data aceasta, harta servește și la aprofundarea altor noțiuni, pe care și le-au însușit încă din clasa a III-a, în legătură cu formele de relief, clima, apele curgătoare etc.

Trecerea la clasa a V-a aduce alte noi elemente pentru definirea noțiunii de hartă. Se stabilesc diferențierile dintre plan și hartă. Se face clasificarea hărților după scara de proporție (scară mare, mijlocie și scară mică); după conținut: hărți gene-

rale (planiglob, ale continentelor și ale țărilor) harta Republicii Socialiste România, hărți politice, hărți speciale (climatice, hidrografice, economice etc.). Profesorul arată clasificarea hărților după modul de folosire (hărți de perete, de masă, din manuale, atlase etc.).

c) *Metoda de lucru cu harta geografică.* Harta este aceea care dă cea mai completă reprezentare a fenomenului sau obiectului geografic. Dacă unele teme pot fi predate folosind numai tablourile și fotografiile, diapozitivele etc., deci numai pe baza reprezentărilor pe care le au copiii, și pe bază de manual, alte lecții de geografie nu pot fi predate fără hartă.

Problema centrală care se pune în fața profesorului de geografie este să-i obișnuiască pe elevi să o citească și să o interpreteze, fără de care nu se pot însuși cunoștințe geografice temeinice. Citirea și interpretarea hărții se obțin prin exerciții sistematice efectuate la lecție pe diferite tipuri de hărți (fizice, economice, politice etc.), începînd încă din clasa a III-a. La această clasă, elevii învață despre orientare, puncte cardinale, plan, semne convenționale, scară de proporție. Deprinderea de a opera cu aceste noțiuni este absolut necesară atît pentru înțelegerea de mai tîrziu a hărții (clasele IV—VIII) cît și pentru formarea deprinderii de lucru cu ea.

De la primul contact cu harta geografică este necesar ca elevii să înțeleagă faptul că harta reprezintă obiecte geografice care pot fi ușor găsite în mediul geografic înconjurător, că deci obiectele geografice însemnate pe hartă sînt reale în natură și că ele sînt redate pe hartă prin semne și culori convenționale, în plan, ca privite de la înălțime; de asemenea, că pentru a reprezenta obiectele pe o hartă, acestea sînt micșorate la scara de proporție, ceea ce face ca harta să dea o imagine micșorată și numai aproximativă a obiectului existent în realitate.

Exercițiile de lucru cu harta se fac obișnuit pe două căi strîns legate una de alta, și anume: o primă cale cu caracter descriptiv urmărește expunerea obiectelor reprezentate pe hartă (forme de relief, ape curgătoare sau stătătoare, bogății subsolice, centre industriale, porturi etc.) și are ca scop prezentarea hărții unei regiuni cu tot ce se găsește pe ea. A doua cale prezintă nu numai obiectele geografice, ci și legătura dintre acestea, interdependența lor (legătura dintre

vegetație, sol, climă, așezare geografică etc.). În cazul acesta descrierea se împletește cu analiza faptelor, cu analiza legăturilor dintre obiectele și fenomenele reprezentate pe hartă.

Ambele căi formează de fapt un tot unitar, căci una nu poate fi separată de cealaltă.

Pentru a forma la elevi deprinderi de a citi și interpreta harta, este necesar ca orice hartă nouă care se aduce în clasă să fie mai întîi prezentată (în școală elevii trec treptat de la o hartă la alta, de la hărți fizice la cele economice sau speciale: climatice, faunistice, floristice etc.). La prezentarea hărții, profesorul arată mai întîi ce fel de hartă este, ce fenomene geografice sînt reprezentate pe ea. Se arată apoi scara de proporție la care este întocmită și se explică semnele convenționale și legenda.

Desfășurarea fiecărei lecții trebuie să fie strîns legată de localizarea pe hartă. Lecția începe cu verificarea cunoștințelor; în acestă parte a lecției se cere elevilor să citească și să interpreteze ceea ce văd pe hartă. Se continuă apoi cu expunerea profesorului, care, direct sau cu ajutorul elevilor, localizează pe harta murală orice nouă cunoștință geografică.

Harta murală și folosirea acesteia în cadrul lecției trebuie să fie îmbinată cu folosirea hărților din manuale sau din atlase.

O mare importanță au hărțile schematice lucrate de profesor pe tablă, deoarece acestea subliniază numai trăsăturile cele mai caracteristice ale obiectelor și fenomenelor ce se predau elevilor. Pe tablă se lucrează hărți schematice numai după ce au fost intuite de către elevi hărțile murale, cele din atlas și cele din manuale. Concomitent cu desenul de pe tablă, executat de profesor, în ordinea expunerii cunoștințelor, elevii trec schița în caietele lor. Acest procedeu dă rezultate bune, deoarece în felul acesta harta se încadrează în cuprinsul materialului ce se predă. De asemenea, pentru a ușura desenarea schiței de pe tablă și trecerea acesteia în caiete se pot folosi și hărțile de contur, construite cu ajutorul șablonului.

În munca cu harta, profesorul trebuie să țină seama de o cerință foarte importantă, și anume: să nu spună el ceea ce elevii pot citi singuri pe hartă, ci să ceară acestora să gîn-

dească, să arate şi să interpreteze ei fenomenul de pe harta respectivă.

Astfel la lecţia „Înfăţişarea reliefului ţării noastre", nu este necesar ca profesorul să spună elevilor că relieful ţării noastre este felurit, deoarece, avînd în faţa lor harta fizică a ţării, elevii pot observa cu uşurinţă în mod independent această trăsătură caracteristică a reliefului patriei noastre. Apoi, prin întrebări puse de profesor, observînd hărţile fizice ale patriei, elevul descoperă că munţii, dealurile şi cîmpiile se îmbină armonios, că fiecare ocupă cam o treime din suprafaţa ţării noastre.

7. Excursia în predarea geografiei[6]

Excursia constituie un alt auxiliar preţios al învăţămîntului în general, şi al predării ştiinţelor naturii în special.

Ea are în primul rînd un caracter aplicat, în sensul că pune la îndemîna cadrelor didactice şi elevilor posibilitatea de:

— a recunoaşte şi a recapitula pe teren o mare parte din materia predată la curs, natura şi viaţa economică oferindu-le nemijlocit acest prilej;

— a da exemple vii în legătură cu lecţiile prezentate teoretic în clasă;

— a completa cunoştinţele elevilor privitoare la regiunea vizitată;

— a contribui la familiarizarea elevilor cu producţia.

În afară de aplicaţiile care se pot face în excurie, ea are un rol educativ de primul ordin. Excursia dă posibilitatea elevilor să-şi dezvolte spiritul de observaţie, deprinderile şi priceperile de cercetare ştiinţifică, le imprimă spirit gospodăresc, îi învaţă să trăiască în colectiv, îi învaţă să-şi formeze con-

[6] Această problemă este pe larg tratată în lucrarea: „Excursia şcolară" de Claudiu Giurcăneanu şi Zoe Adămuţ, E.S.D.P., 230 p., 1962.

cepția materialistă despre lume, contribuind la educația lor patriotică.

Pentru pregătirea științifică și educarea morală a elevilor, o excursie bine organizată și competent condusă valorează cît un întreg ciclu de lecții.

Între excursiile organizate ca aplicații la diferitele materii enumerate mai sus, excursiile geografice au particularitățile lor. Ele au un dublu rol, în sensul că sînt în egală măsură importante atît pentru pregătirea științifică a elevilor cît și pentru educarea lor în spirit patriotic.

a) *Clasificarea și conținutul excursiilor geografice.* Deși excursiile geografice urmăresc în general același scop, totuși ele se prezintă sub aspecte extrem de variate, ceea ce face dificilă o clasificare a lor.

O grupare mai mult sau mai puțin convențională a excursiilor, în funcție de scop, modul de organizare, durată, considerăm a fi următoarea : excursii de aplicații în orizontul local, excursii sub formă de vizite în unități industriale, agricole, în muzee, la expoziții etc. Aceste două tipuri sînt excursii de scurtă durată. Există apoi excursii de durată, cu un itinerar, complex, și excursii făcute din tabere.

Să trecem la analiza pe rînd a fiecărei categorii.

Excursii de aplicații în orizontul local. Orizontul local este conceput în mod diferit de cadrele didactice, în funcție de obiectul de studiu și de frecvența mai mare sau mai mică a aplicațiilor cu caracter didactic care se pot face în cadrul lui.

Luînd drept criteriu de delimitare posibilitatea de a face aplicații cu caracter geografic într-un timp cît mai scurt, credem că prin orizontul local trebuie să înțelegem acele vecinătăți ale unei localități unde se pot face excursii geografice care să nu dureze mai mult de o zi. Este un teritoriu în care se fac ieșiri pe teren și aplicații geografice, fără să fie nevoie de cazarea elevilor pentru noapte.

Este de la sine înțeles că orizontul local al unui oraș care are mijloace de comunicații numeroase și accesibile (trenuri, autobuze) este mult mai mare decît în acela al unei localități în jurul căreia excursiile nu se pot face decît pe jos, din lipsa unor mijloace lesnicioase de transport.

Pentru capitală și orașele mari, orizontul local poate fi considerat că se întinde pe o rază de 20—30 km, și chiar mai mult, iar în jurul localităților mici, lipsite de căi de comunicații sau de mijloace rapide de transport, pe o rază de maximum 10 km, drum care necesită 5—6 ore de mers pe jos (dus și întors).

Orizontul local constituie un vast laborator geografic, în care lecțiile predate în clasă își găsesc largi posibilități de exemplificare, instruire temeinică și legare cu viața. El permite profesorului să facă adevărate lecții în natură, avînd la dispoziție cel mai prețios material didactic, natura însăși cu modificările aduse de om.

De aceea, ieșirile pe teren în orizontul local sînt indicate pentru *toate clasele* care au studiul geografiei în programă, și în special pentru clasele III—V, care au elevi mai mici, dificil de condus în excursii îndepărtate.

Ieșirile pe teren în orizontul local trebuie bine planificate. Este necesar ca ele să fie stabilite încă de la începutul anului școlar și trecute în planul de muncă. În acest scop se recomandă ca profesorul să-și grupeze lecțiile care comportă excursii în orizontul local, astfel încît o ieșire pe teren să deservească o serie de lecții, nu numai una.

Pentru geografia fizică sînt necesare 3—5 ieșiri pe teren în orizontul local, fiecare excursie-aplicație avînd o durată de 4—8 ore în total.

După conținutul și scopul urmărit, aplicațiile geografice care se recomandă pentru aceste clase în cadrul ieșirilor de teren sînt:

— O *aplicație în legătură cu geografia matematică*. Se poate face, după caz, o ascensiune sau urcare pe o înălțime, pentru a face observații privitoare la orizont și linia orizontului.

— O *aplicație pentru observații hidrografice*. Se vor observa elemente ale apelor subterane, apele de suprafață, dinamica apei curgătoare, zăpada și gheața, lacurile și mlaștinile (clasa a VII-a).

— O *aplicație cu caracter geografic*, cu observații asupra factorilor geografici care influențează viața plantelor și a animalelor asupra solurilor, cu precizarea zonelor de vegetație

și a tipurilor de animale care se întîlnesc în orizontul local (clasa a VII-a).

După același sistem se pot planifica aplicațiile pe teren și pentru geografia patriei la clasele a IV-a și a VIII-a. Considerăm că și aici sînt necesare 4—5 aplicații, cîte una în fiecare anotimp, pentru cunoașterea formelor de relief și apelor din Republica Socialistă România, caracterizarea economico-geografică a regiunii vizitate, cunoașterea unor aspecte ale geografiei populației, ale așezărilor etc.

Excursii sub formă de vizite. Vizitarea gospodăriilor agricole de stat sau a cooperativelor agricole de producție, a fabricilor și uzinelor, a muzeelor și a expozițiilor din orașul sau împrejurimile orașului în care se află școala constituie, de asemenea, un mijloc de a se face aplicații cu caracter geografic. Ele sînt de fapt tot aplicații în orizontul local și privesc în primul rînd pe elevii care studiază geografia țării noastre.

Vizita la o gospodărie agricolă de stat sau *cooperativă agricolă de producție.* Ca aplicație la geografia agriculturii, vizita la o G.A.S. sau cooperativă agricolă de producție este indicată mai ales pentru elevii care s-au născut sau trăiesc în orașe, aceștia fiind în general lipsiți de cunoștințe și experiență în practica agricolă. Aceasta nu înseamnă însă că ea nu interesează și pe elevii de la sate.

Orice vizită trebuie în prealabil pregătită. Cu cîtva timp înainte de efectuarea ei, profesorul trebuie să discute cu conducerea unității respective, să o informeze asupra utilității și necesității instructive și educative a vizitei și să stabilească de comun acord programul după care se va desfășura.

O pregătire similară trebuie făcută cu elevii, cărora trebuie să li se dea, cu cîtva timp înainte, indicații asupra comportării și date privind importanța economică a unității care urmează a fi vizitată.

Vizita trebuie să se desfășoare în ordine, conform programului stabilit, în toate sectoarele ei. Se vor vedea: grădina de legume, făcîndu-se observații asupra felului irigației, via și livada, cerîndu-se relații asupra varietăților și producției, sectorul zootehnic și eventual prisaca,

Profesorul va căuta să scoată în relief acele aspecte și probleme care au contingențe cu geografia fizică și economică.

Se va vizita cu mare atenție și grupul social (căminul cultural, clubul, terenul sportiv, creșa, dispensarul etc.) ; cu acest prilej se va scoate în relief importanța cooperativizării agriculturii în țara noastră pentru dezvoltarea economică și creșterea nivelului de trai al țărănimii noastre. Se pot vizita și cîteva gospodării ale țăranilor cooperatori.

La sfîrșitul excursiei, pe teren sau în clasă, profesorul trebuie să verifice cunoștințele căpătate de elevi cu prilejul acestei vizite.

Se vor face fotografii, schițe, se va alcătui o descriere a vizitei, iar materialul va fi păstrat în arhiva clasei.

Recomandăm să se facă fotografii, schițe, descrieri etc. în toate genurile de excursii.

Vizita la o întreprindere industrială se va face cu aceeași pregătire ca mai sus.

La uzina metalurgică „Autobuzul", elevii din București, spre exemplu, pot vedea cum se fabrică autobuze, troleibuze, autobasculante, remorci etc. ; aici se va sublinia că asemenea produse se fabrică acum pentru prima dată în țara noastră.

În aceleași condiții se poate vizita o mină, cum ar fi una din minele de aur de la Gura-Barza, sau o salină, cea de la Tg.-Ocna, de exemplu, aceasta pentru elevii din apropiere.

Elevii discută și întreabă cu interes și plăcere despre procesele tehnologice ale ramurii industriale respective. În acest mod, ei se apropie tot mai mult de producție și se familiarizează cu ea. Important este să se reliefeze și alte aspecte, ca : aria de proveniență a muncitorilor, aria de aprovizionare cu materie primă, aria de desfacere a produselor fabricate etc.

Vizitele la întreprinderile industriale au un rol educativ patriotic deosebit.

Vizitele la muzee sînt utile multor discipline care se predau în școala generală.

Pentru geografie acest lucru pare mai puțin indicat, mai ales că nu se găsesc muzee cu preocupări în această specialitate. Cu toate acestea, vizita făcută în colectiv, sub îndru-

marea profesorului de geografie, la un muzeu de științe naturale, etnografic etc., permite să se facă aplicații utile, pe care le recomandăm.

Se poate conchide că vizitele făcute cu grijă în mod organizat, bine pregătite în prealabil și judicios valorificate ulterior, au o importanță apreciabilă în predarea geografiei, în legarea școlii cu viața, cu producția. Trebuie avut mereu în vedere faptul ca de fiecare dată să se urmărească și să se scoată în relief partea geografică, să se evite caracterul enciclopedic al cunoștințelor care se pot căpăta cu acest prilej, stăruindu-se asupra acelora pe care le ridică materia cursului de geografie care se predă elevilor respectivi.

Excursii de durată. Dintre toate genurile de excursii citate de noi, cele de durată au caracterul cel mai geografic. Acestea, deoarece într-un interval mai mare de timp se pot vedea mai multe regiuni, un relief mai variat, peisagii deosebite, cu zone economice vizibil diferențiate etc. Cu alte cuvinte se pot face aplicații în mai toate ramurile geografiei fizice și ale geografiei economice.

Aceste excursii se organizează de obicei în timpul vacanțelor.

Cunoașterea țării de către elevii clasei a VIII-a prin intermediul unor astfel de excursii intră în atribuțiile profesorului de geografie.

Excursii din tabere. Excursiile de acest gen aparțin categoriei excursiilor de durată.

Acestea sînt un gen de excursii deocamdată puțin utilizat, dar foarte adecvat pentru clasele V—VI, cu elevi de vîrstă mai mică, în timp ce excursiile de durată, pe itinerarii lungi, sînt mai ușoare de realizat cu elevii mai mari (clasa a VII-a și a VIII-a).

Se alege ca loc de tabără o localitate accesibilă în privința mijloacelor de transport.

Astfel, pentru elevii din Buzău, tabăra geografică se poate instala la Nehoiași; pentru cei din Hunedoara — la Hațeg; pentru cei din Dobrogea — la Babadag; pentru cei din Banat — la Caransebeș; pentru cei din Moldova de sud — la Vidra sau la Tg.-Ocna.

Cazarea se poate face în corturi, școli sau case particulare. Din locurile de bază se pleacă în fiecare zi în altă direcție, după un plan în prealabil stabilit; se fac aplicații cu caracter fizico-geografic și economico-geografic în legătură cu materia anului.

Avantajele acestui gen de excursii sînt numeroase:

— elevii ajung să cunoască în mod amănunțit o regiune; ei pot aprofunda problemele fizico-geografice și economico-geografice mult mai bine decît în excursiile pe itinerarii lungi;

— participanții au condiții de odihnă bune, de aceea randamentul aplicațiilor este superior celui obținut în excursiile obișnuite de durată, în care oboseala își spune cuvîntul;

— educația patriotică, deprinderile gospodărești, conviețuirea în grup toate acestea se realizează în tabără, în condiții apreciabile.

b. *Organizarea excursiilor.* Deși această problemă s-ar părea că privește numai tehnica organizării excursiilor (aspectul administrativ), în realitate acesta se îmbină strîns cu aspectul metodic (desfășurarea didactică). Este cunoscut faptul că de buna organizare a excursiilor depinde reușita lor didactică, cu alte cuvinte există o strînsă dependență între cele două aspecte arătate mai sus. De aceea este necesar să dăm indicații sumare asupra procedeelor de organizare a acestor activități.

Excursiile trebuie planificate la începutul anului școlar și definitivate la începerea fiecărui trimestru. Organizatorul trebuie să stabilească în amănunt data excursiilor, durata lor, să obțină aprobarea lor de la forurile superioare și să se asigure de fondurile necesare, de cazare și de mijloacele de transport. Pregătirea aceasta organizatorică se face cu colaborarea elevilor și a părinților lor, care de obicei arată o rîvnă deosebită în acest domeniu. Ținerea elevilor la curent cu etapele organizatorice intensifică interesul pentru excursii.

Importanța pregătirii excursiilor se află în raport direct cu durata ei, depărtarea la care se efectuează, numărul elevilor participanți. Excursiile mari de sfîrșit de an se pregătesc cu mult timp înainte.

În această perioadă se fixează planul definitiv al excursiei, cu etapele ei principale, pe localități și probleme, căutîndu-se

ca „planul metodic" să se îmbine perfect cu „planul organizatoric"[7]. Pentru a atinge acest țel, se va lua legătura în scris cu conducerea diferitelor instituții și întreprinderi, cărora li se solicită aprobarea vizitării obiectivelor fixate, ori sprijin în ceea ce privește cazarea și transportul în raza localității respective.

Planurile trebuie astfel întocmite încît să nu se aglomereze prea multe obiective de vizitat într-un timp prea scurt, ceea ce ar obosi inutil pe elevi, dar nici să rezulte timpi morți, în care elevii staționează într-o localitate fără să aibă ceva de vizitat.

Pe măsură ce se apropie data efectuării excursiei se face „pregătirea" prealabilă, arătîndu-se elevilor pe hărți sau schițe special întocmite itinerarul fixat și descriindu-le obiectivele principale care vor fi cercetate, formele de teren și fenomenele fizico-geografice ori economico-geografice care se vor întîlni. În ședința de pregătire se va face apel la un material intuitiv bogat: fotografii, diapozitive, tablouri, roci, lecturi, povestiri.

Totodată, elevii vor fi instruiți cu privire la echipament și disciplină. Trebuie fixată o listă de obiectele de uz personal, strict necesare, din care carnetul și creionul nu trebuie să lipsească și se va face apel la elevi în vederea unei comportări exemplare. Se fixează sarcinile individuale pentru elevii care constituie colectivul de responsabili cu organizarea excursiei. Pentru excursiile de tabără se fixează colectivele pe specialități (geomorfologi, hidrologi, climatologi, biogeografi) și se dau indicații asupra modului de lucru.

În timpul excursiei, conducătorul va da explicațiile necesare după criteriile metodice arătate. La capătul unei etape se pot face recapitulări (rememorări), pentru a se fixa problemele principale care trebuie reținute.

---

[7] *În planul metodic* se trec aplicațiile cu caracter geografic urmărite în fiecare zonă vizitată, pe zile, vizitele la întreprinderi, muzee etc.; în planul organizatoric se trec etapele excursiei pe localități și zile, locurile de cazare, mijloacele de transport, costul etc.

La sfîrșitul excursiei este necesară o „ședință de încheiere" în care se fac de către toți elevii dinainte desemnați scurte dări de seamă, se arată fotografiile obținute, colecția de roci. Trebuie reliefate aspectele educativ-patriotice întîlnite. De asemenea, în măsura necesarului, se face și critica comportării participanților.

Trebuie avut în vedere în permanență că numai o excursie bine organizată și bine condusă poate da rezultate optime.

*
* *

Excursiile geografice sînt, după cum s-a văzut, de multe feluri. În toate genurile de excursii elevul își îmbogățește cunoștințele, se familiarizează cu producția și își adîncește sentimentele patriotice.

Geografii trebuie să reflecte la organizarea de excursii geografice de la care să se obțină rezultate multiple, privind atît instrucția cît și educația elevilor noștri. Astfel, în excursiile geografice de pe Valea Prahovei este indicat, spre exemplu, să se includă și vizitarea muzeului Doftana.

Să analizăm acum modul cum pot fi folosite excursiile respective, ca, pe lîngă scopul instructiv-geografic urmărit, să realizăm și celălalt țel important, educativ-patriotic.

În mod obișnuit, în excursii nu se urmăresc aspecte unilaterale (numai fizico-geografice sau numai economico-geografice), ci complexe. Cu toată varietatea și schimbările dese de imagini pe care le oferă o excursie, ceea ce menține trăsătura de unire între ele o constituie interpretarea și caracterizarea făcută de profesorul-conducător. Aici stă meșteșugul de a insufla elevilor cel mai cald patriotism și interesul pentru fenomenele geografice. În acest sens nu trebuie pierdută nici o ocazie. Este necesar însă să ne ferim de exagerare, de șablon, de repetări obositoare. Trebuie ales momentul psihologic cel mai potrivit, cînd intervenția profesorului poate da maximum de randament; trebuie evitate acele momente de oboseală fizică ale excursionistului, cînd explicațiile nu-și ating scopul. Un excursionist obosit nu mai poate fi un mediu receptiv pentru nici un gen de instrucție sau educație.

Procedînd just, expunînd clar, intervenind numai cînd este necesar, vorbind concis, reliefînd în mod corect aspectele întîlnite, profesorul va constata, de la excursie la excursie, cum crește interesul elevilor pentru asemenea activitate.

8. Lecturile geografice și importanța lor în predarea geografiei

a. *Rolul lecturilor geografice.* Lectura geografică constituie o activitate independentă a elevilor, instructivă și plăcută.

Practica arată că folosirea unor texte literar-geografice în diferite momente ale lecțiilor contribuie, ca și atlasul, harta murală, fotografiile, proiecțiile etc., la buna reușită a acestora.

Trebuie să menționăm însă că lectura nu se suprapune predării de la curs, ci constituie un mijloc prin care un fapt oarecare poate fi prezentat elevului cît mai aproape de realitate și cît mai expresiv.

Lectura geografică dinamizează lecția, trezește interesul elevilor, le întregește și lărgește cunoștințele căpătate la lecție sau din manual. Ea repetă explicația unei lecții printr-un procedeu accesibil elevului, consolidîndu-i astfel cunoștințele primite.

O altă calitate a lecturilor geografice e aceea că dezvoltă imaginația elevilor și le insuflă setea de cunoaștere, îndemnîndu-i spre călătorii. Faptul că aceste texte au multe însușiri literare, contribuie în mod apreciabil la educarea estetică a elevilor.

Cîteva exemplificări ne vor permite să ilustrăm cele arătate mai sus, despre rolul textelor literar-geografice.

Prezentăm întîi un fragment din „Polul frigului românesc. Vîrful Omul", de cunoscutul meteorolog N. Topor [8].

---

[8] I. Conea, I. Velcea, Scurtă prezentare geografică a R. P. Române, București, Ed. științifică, 1957, p. 47—48.

„Acest colț de munte, vîrful Omul, nu are decît două anotimpuri — iarna și primăvara, — din care iarna ține 8 luni. Din octombrie pînă în iunie, temperatura rămîne sub 0 °C...

Pe vîrful Omul ninge tot timpul anului... Zăpada acoperă piscul Omul în medie de la 27 septembrie pînă la 3 iunie. Cînd la Eforie oamenii fac plajă, iar cireșele inundă piețele Bucureștilor, meteorologii de pe Omul comunică prin postul lor de radio: «Grosimea stratului de zăpadă este de 15 sau de 18 cm». Anual cad pe această culme a Bucegilor 6,75 m de zăpadă, în timp ce la Brăila, de exemplu, nu se totalizează într-o iarnă normală mai mult de 50 cm de zăpadă...

...Cînd suflă vîntul, nu mai poți avea liniște în cabană: bubuiturile produse în pereți înspăimîntă și aștepți din moment în moment să fii azvîrlit cu casă cu tot, undeva în Bușteni sau la Rîșnov...

Sînt și zile frumoase pe Omul, cînd piscul este ca o insulă înconjurată de o mare de nori la picioare, iar razele soarelui fac din cristalele de chiciură... adevărate diamante sclipitoare"...

Lectura de mai sus prezintă deosebit de sugestiv climatul alpin din țara noastră, e o imagine care se întipărește adînc în mintea elevilor la cursul de geografie a patriei (clasa a VIII-a), la lecția privitoare la climă.

Lecturi tot atît de interesante se pot găsi și în domeniul geografiei economice. În această categorie poate fi încadrată și prezentarea de mai jos[9]:

„... Între țările capitaliste, Japonia se situează pe primul loc în ceea ce privește producția de vase maritime, pe locul doi în producția de fibre sintetice și mase plastice, pe locul trei — în producția de oțel, ciment și chimicale. Succese deosebite au fost obținute în industria electrotehnică, electronică și optică. Televizoarele și radiourile cu tranzistoare, aparatele de fotografiat și mașinile de cusut, aparatajul electronic și de automatizare pentru industrie și aparatele electrice de uz casnic, produse în milioane de exemplare anual, se revarsă departe, dincolo de granițele Japoniei, inundînd nu numai piețele afro-asiatice, ci și pe cele vest-europene și americane, spre îngrijorarea crescîndă a marilor ei concurenți capitaliști.

Rezultatele acestea sînt cu atît mai interesante, cu cît Japonia importă peste 90% din principalele materii prime,

---

[9] Radu Comșa. *Tradiții și actualitate în Japonia*. În „Lumea", nr. 2/1963.

constituind astfel un exemplu tipic de țară industrială exportatoare de manoperă".

Această lectură se poate folosi în cadrul lecției despre Japonia, la clasa a V-a.

Cele două fragmente reproduse mai sus dovedesc în mod evident calitatea pe care o pot avea anumite texte literare sau științifice de a le folosi ca un auxiliar în predarea lecțiilor de geografie.

b. *Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o bună lectură geografică.* Lecturile geografice trebuie să aibă anumite însușiri pe care nu orice text literar le poate întruni. Așa se și explică faptul că unele opere literare de valoare recunoscută nu pot fi utilizate în scopul urmărit de noi și deci nu pot fi recomandate ca atare.

Se poate cita în acest sens cazul operelor lui *Calistrat Hogaș*, în care găsim numeroase descrieri de natură. Cu toate acestea, puține dintre ele ar putea fi folosite ca lecturi, fiindcă nu sînt caracteristice din punct de vedere geografic. Ceahlăul — de exemplu — deși din punct de vedere literar cu o valoare deosebită constituie pentru Calistrat Hogaș numai un decor în vederea descrierii, într-un mod măiestrit, a unui amurg.

Redusă rezonanță geografică au de asemenea multe alte opere literare valoroase, care după titlul și descrierile făcute ne-ar îndemna să le considerăm ca lecturi geografice. Acest lucru se vede foarte clar în antologia *Scriitorii noștri despre frumusețile patriei* [10]. Din cele 490 de pagini, culese din 54 de scriitori clasici și moderni, numai cîteva pot fi utilizate ca lecturi geografice.

Astfel putem cita *Lunca din Mircești* a lui V. Alecsandri, din care redăm strofa următoare:

„Luncă, luncă, dragă luncă!
rai frumos al țării mele,
Mîndră-n soare, dulce-n umbră,
tainică la foc de stele!

---

[10] V. Ene, M. Gafița, C. Măciucă, N. Petruț și I. Roman. *Scriitorii noștri despre frumusețile patriei*, București, 1959.

Ca grădinile Armidei
ai un farmec răpitor
Și Siretul te încinge
cu-al său braț dezmierdător."

Constatăm caracterul vag al descrierii, care se potrivește cam oricărei lunci din țara noastră. Doar denumirea de Siret oarecum o localizează. Aceasta însă nu micșorează cu nimic meritele literare remarcabile ale acestei poezii. Dar ea nu poate constitui o lectură geografică potrivită pentru elevi.

La același scriitor găsim însă multe alte texte care ar putea fi folosite. Iată, de exemplu, în *O plimbare la munți*, o imagine a Ceahlăului, pe care cititorul nu o poate uita:

„În vreme de giumătate de ceas voiajul a fost destul de vesel, mai ales că Ceahlăul ni se arăta în toată mărimea lui, ca un uriaș ce și-ar fi întins capul deasupra munților ca să privească apusul soarelui. Umbrele se suiseră treptat, acuzînd în întuneric stîncile mari și codrii sălbatici de pe coastele lui și numai Panaghia, stînca cea piramidală de pe creștetul său, era încă luminată..."

O imagine tot atît de reușită privitoare la Ceahlău ne-a lăsat-o și *Alecu Russo* în *Fragmentul dintr-o călătorie în munții Moldovei*, intitulat *Piatra Teiului*:

„Frumos în frăgezimea și tinerețea lui, desfăcîndu-se pe nesimțite de la poalele Ceahlăului, șesul larg al Hangului se desfășoară cu ogoare bogate, cu livezi verzi, cu sate pitorești... La stînga se ridică cu gingășie, tăiat, un runc verde, întîia treaptă a Ceahlăului, ascunzînd văilor capu-i pletos, care văzut de la depărtare de 80 de leghe, seamănă cu zidurile fabulosului turn al lui Babel!...

Molatec și parfumat, ca o frescă — legănat parcă de șuvoaiele lui, Bistrița îmbrățișează cu dragoste largile poale ale Ceahlăului..."

În concluzie, o bună lectură geografică trebuie *să se bazeze pe un material descriptiv, precis conturat, real*. Ea trebuie să tindă la o caracterizare interesantă a ținutului sau fenomenului geografic respectiv, făcînd o descriere veridică și concretă. Prezentarea trebuie să fie caracteristică numai acelei regiuni sau acelui fenomen și să nu aibă un caracter general, vag, neprecis, cum au adesea descrierile poetice.

Textul lecturilor geografice trebuie *să fie legat de programa școlară*, și nu rupt de conținutul lecțiilor. Prezența unor date statistice — judicios alese — și a unor denumiri (suplimentare față de manual) de munți, ape și localități, e nece-

sară în unele lecturi, sporind astfel interesul elevilor. Dozate just, aceste date nu încarcă lecturile, deoarece ele nu trebuie să fie memorate, ci ajută să se facă descrierea geografică, nu numai pitorească, ci și apropiată de realitate și de actualitate.

O bună lectură geografică trebuie *să fie în același timp „actuală"*, oglindind prin conținutul ei nu numai realitățile naturale, ci și aspectele imprimate peisajului, de transformările uriașe din anii puterii populare. Astfel, o comparație între descrierea Toancelor din *România pitorească* a lui Al. Vlahuță și Toancele din *Farmecul luminii* (de D. Almaș și N. Mancaș) este categoric în favoarea acesteia din urmă. Perimată, datorită modificărilor peisajului respectiv, descrierea lui Al. Vlahuță rămîne ca un document al trecutului, în timp ce tabloul înfățișat de cei doi scriitori ai vremurilor noastre este plin de viață și actualitate.

Reușita lecturilor geografice este asigurată și *de forma care trebuie să fie adecvată*. Stilul lecturii trebuie să fie potrivit cu vîrsta elevilor și să aibă expresii pe care ei să le înțeleagă. Se recomandă stilul colorat, viu, cu imagini care permit comparația. Între stilul manualului — sobru, simplu, științific și cel al lecturii (colorat, viu, oarecum literar) trebuie să fie o deosebire netă.

c. *Folosirea lecturii geografice în cadrul lecțiilor*. Lăsînd la o parte alte modalități de folosire a lecturilor geografice în scopuri didactice, ne ocupăm în acest capitol numai de problema utilizării lor în cadrul lecțiilor de geografie.

Momentul și modul de folosire a lecturilor geografice în cursul lecțiilor este foarte important.

După împrejurări, după caracterul lecțiilor și în funcție de bogăția sau lipsa altui material didactic, lectura geografică poate fi folosită cu bune rezultate înainte de predarea lecției noi, în timpul ei, la sfîrșitul predării, în timpul recapitulării unui grup de lecții, înainte sau în timpul unei excursii etc.

Vom menționa pe rînd fiecare din momentele de mai sus.

1) Să presupunem că avem de predat la clasa a VIII-a Marea Neagră. După ce am procedat la ascultarea lecției pre-

cedente, avem nevoie să creăm o atmosferă favorabilă pentru predarea lecției noi. După ce obținem de la elevi, prin întrebări, stabilirea unei legături între elementele lecției vechi (rîurile) și lecția nouă (Marea Neagră, care este colectorul apelor tuturor rîurilor noastre), întrebăm pe elevi dacă au văzut vreodată marea. Profitînd de animația care se produce în clasă cu răspunsurile pe care ei le dau, împărțindu-se în două grupe, unii care au văzut și alții care nu cunosc marea, le citim poezia Ninei Casian — *Marea* [11].

„Ați văzut vreodată marea?
Ba-i albastră, ba îi verde
Ba-i prietenă cu zarea
Și-n culoarea ei se pierde.

Uneori tărcată-i parcă,
Albă, vînătă-n furtună.,
Norii-n tunet se descarcă,
Se despart și se adună.

Alteori, e marea lină,
Blîndă, ca un lac aproape
Luna, far cu fața plină
Calcă raza ei pe ape

Ziua plaja-i în dogoare
Vîntul unduie alene
Iar pe mal sclipesc în soare
Pescăruși cu albe pene

Ați văzut vreodată marea?
Negreșit să o vedeți.
Să-i știți unda și culoarea
Multele ei frumuseți

Să priviți, pe via hartă,
Cum, în dunga zării-albastre
Mari corăbii trec și poartă
Steagul scump al țării noastre"

Cu strofele de mai sus s-a creat o ambianță de entuziasm și interes pentru Marea Neagră. Anunțăm subiectul lecției, îl scriem pe tablă și pornim la predare, care va avea succes, deoarece atmosfera rezultată în urma lecturii este cu totul propice.

2) Cele mai multe lecturi se introduc însă în lecțiile de geografie în timpul predării propriu-zise. Este vorba de texte literar-geografice, care se citesc după predarea parțială a unor unități geografice (munți, dealuri, cîmpii etc.) sau după terminarea unui capitol de geografie fizică, economică, geografia populației.

Astfel se pot face 2—3 lecturi într-o oră, după fiecare parte a predării. În acest caz, ele trebuie să fie cît se poate de scurte.

---

[11] Din volumul *Scriitorii noștri despre frumusețile patriei*, p. 452—453.

Iată un exemplu pentru clasa a V-a cînd se predau orașele Italiei :

„Orașele Italiei sînt în general vechi. Multe din ele au mai mult de 2 000 de ani de existență. Numai puține sînt mai noi, din era noastră. Printre acestea se numără și Veneția. Ea datează în mod temeinic din secolul al V-lea, cînd s-au refugiat aici veneții, veniți din nordul Italiei, de frica invaziei hunilor lui Attila. Invazia longobarzilor de mai tîrziu a silit populația de la nordul peninsulei să se refugieze în lagunele Veneției, spre a fi mai în siguranță.

Veneția s-a ridicat pe aproximativ 360 de insule și insulițe, din care una e insulă-cimitir, iar alta, Murano, locuită din secolul al XIII-lea de sticlari, e celebră prin calitatea sticlei sale.

Orașul Veneția e lipsit de străzi, de vehicule, de praf, arbori. Circulația se face cu gondola, pe canaluri. În fața caselor sînt trotuare, iar între ele numeroase poduri peste canale, așa încît circulația se poate face și cu piciorul în tot orașul. Un singur loc este mai larg în Veneția, acela din Piața San Marco, aflat în fața renumitei biserici cu același nume, construită în anul 830. Aici au loc și reuniunile în aer liber".

O lectură similară se recomandă la clasa a VI-a, cînd se predă, de exemplu, Ghana [12].

„Ghana este o țară bogată în resurse naturale — aur, diamante, mangan, bauxită — dar cea mai mare bogăție a ei o constituie arborele de cacao.

Înainte de anul 1879, acest arbore nu era cunoscut în Ghana. În acest an, un fierar ghanez, Tetteh Quarshie, întorcîndu-se din insula Fernando Po, unde fusese la lucru, a adus cîteva semințe și le-a plantat la noroc în grădina lui din satul Manpang (la nord de Accra). După cinci ani cînd a obținut prima recoltă, a vîndut-o la un preț neașteptat de mare. Cultura arborelui de cacao s-a extins cu repeziciune și în 50 de ani Ghana a ajuns cea mai mare producătoare de cacao din lume. Suprafața cultivată ocupă astăzi peste 2 milioane ha, iar numărul total al arborilor se ridică la 600 milioane".

3) Lectura se poate folosi și la sfîrșitul lecției, după ce s-au făcut recapitularea și aplicația. Utilizarea lecturii în acest moment nu este recomandată decît în cazuri rare, deoarece dă impresia că se face ca să se acopere minutele ultime ale unei

---

[12] „Lumea", nr. 4/1964.

ore. De altfel, în acest moment, elevii nu mai sînt atenți, fiind în așteptarea recreației.

4) Lectura se recomandă și la sfîrșitul unui grup de lecții.

Astfel de lecturi au un caracter recapitulativ și permit să se facă aplicații largi.

Din această categorie sînt de recomandat caracterizări economico-geografice sau politico-geografice de ansamblu, ori descrierile de călătorii, în care se îmbină observații complexe, morfologice, climatice, hidrologice, biogeografice și economice.

Astfel, unele fragmente din articolul *Tailanda* constituie un bun exemplu pentru clasa a V-a[13]:

„Tailanda este bogată în minereuri. Din cele peste 10 000 de tone de cositor, care se extrag anual în Tailanda, nu rămîne nimic în țară. Zăcămintele de petrol nu sînt încă exploatate, ca și întinsele păduri tailandeze. Foarte căutate sînt lemnul de esență tare și cel de culoare galbenă, din care se confecționează obiecte de artă. Restul este sacrificat. Țara nu dispune de mașini și unelte moderne. Principala forță de tracțiune o constituie bivolii și cei aproximativ 11 000 de elefanți, care lucrează mai ales în păduri. Numai 9,3% din terenul arabil al Tailandei este cultivat... Tailanda nu este atît țara elefanților albi, a cobrelor și a altor curiozități excentrice, cît patria a 28 milioane de oameni insetați de libertate, progres social și pace".

Tot la lecții cu caracter recapitulativ, la geografia patriei poate fi dată ca exemplu o lectură din însemnările ziaristului american Drew Pearson care ne-a vizitat țara[14].

„Lîngă Constanța am văzut o impresionantă dezvoltare a construcțiilor de pe litoral; hoteluri noi, restaurante atractive, precum și o plajă care rivalizează cu Miami.

...La Brașov, primarul mi-a arătat o clădire cu mai multe apartamente aproape terminate, care, spunea el, nu exista încă cu două săptămîni în urmă. La Brașov au fost construite anul trecut 1 800 de apartamente noi, iar pînă în luna august a acestui an au fost terminate alte 1 600 de apartamente. La Tg.-Mureș... în cursul anului 1962 au fost construite 1 960 de apartamente din fondurile statului și 3 700 din fondurile personale.

La Ploiești, faimosul centru petrolifer pe care aviația americană a căutat să-l scoată din funcțiune în timpul răz-

[13] „Lumea", nr. 3/1963.
[14] „Lumea", nr. 1/1963.

boiului, am văzut o rafinărie gigantică în plină activitate. Românii au construit o sondă de petrol care poate lucra la mari adîncimi, fără a fi necesar ca instalația să fie adusă la suprafață atît de des ca în cazul sondelor americane."

Din cele arătate mai sus se vede că lectura poate face parte din diferitele momente ale unei lecții bune de geografie. Este necesar să fie părăsită ideea că ea are un rol facultativ; ea ar trebui să fie obligatorie și să i se rezerve timpul respectiv în planul lecțiilor.

d. *Izvoare de lecturi geografice*. Lecturile geografice pot fi culese din diverse surse: lecturi literare, lucrări de științele naturii, manuale de geografie, descrieri de călătorii, din presă sau periodice etc.

În operele literare românești se găsesc descrieri de peisaje, sate și orașe, drumuri, prezentarea unor fenomene naturale (furtuni, inundații, cutremure, secete etc.), care, deși nu sînt întocmite în scopuri didactice, pot fi utilizate, fragmentar, ca lecturi geografice. În această categorie intră în primul rînd operele lui Gr. Alexandrescu *(Memorial de călătorie)*, N. Bălcescu *(Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul)*, Alecu Ruso *(Cîntarea României)*, Vasile Alecsandri *(O primblare la munți)*, A. Odobescu *(Pseudokynegeticos)*, Ion Ghica *(Scrisori)*, Al. Vlahuță*(România pitorească)*, Mihail Sadoveanu *(Olanda)*, Geo Bogza *(Cartea Oltului, Tablou geografic)* și altele.

Descrierile de călătorii. Între acestea menționăm călătoriile lui Neculai Milescu-spătarul *(Jurnal de călătorie în China)*, Dinicu Golescu *(Însemnare a călătoriei mele)*, Em. Racoviță *(Spre Sud)* etc. Elevii vor fi desigur impresionați cînd vor citi, de pildă, descrierea fluviului Enisei sau aceea a Mării Baikal, făcută de N. Milescu-spătarul.

În descrierile mai vechi de țări se găsesc unele pasaje care interesează și astăzi. În fruntea acestor lucrări stau *Descrierea Chinei* a spătarului N. Milescu și *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir.

În ultimii ani s-au tradus și tipărit din diferite limbi cîteva jurnale de călătorie foarte interesante, care au mult material din care se pot extrage lecturi geografice adecvate cursurilor noastre de geografie. În afară de cunoscuta lucrare a lui

Fr. Nansen — *Spre Pol*, din care s-au tipărit mai multe ediții, nou traduse sînt următoarele relatări de călătorie: A. Pigafeta — *Cu Magelan în jurul lumii*[15], *Ultima călătorie a lui Alfred Wegener în Groenlanda*[16], A. de Bougainville — *Călătoria în jurul lumii* și C. E. Kotzebue — *Pe oceanele lumii*[17], Charles Darwin — *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*[18], D. Livingstone — *Călătorii și cercetări în Africa de Sud*, Nicolae Benjamin Richter — *Sahara de neuitat* și altele.

Descrierile unor călătorii și note de drum recent apărute în colecția „În jurul lumii" conțin un material actual și viu, din care se pot alege multe lecturi instructive.

Descrierile de călătorii constituie sursa cea mai bogată de lecturi geografice .

În lucrările naturaliștilor și geografilor se găsesc, de asemenea, multe pagini care pot fi folosite ca lecturi geografice, ca cele ale geologului *C. Murgoci*, ale speologului *Em. Racoviță*, ale botanistului *Al. Borza*, ale geografilor *C. Brătescu*, *G. Vîlsan*, *M. David* etc.

Nu trebuie neglijate o serie de lucrări ale naturaliștilor și geografilor, recent apărute, cu caracter de popularizare, materiale care constituie iarăși o sursă de informare pentru cadrele didactice care predau geografia. Din aceste lucrări se pot alege unele pagini scrise mai colorat, pentru a fi folosite la predarea biosferei la clasele a V-a și a VII-a și predarea geografiei patriei la clasele a VIII-a[19].

În literatura beletristică modernă se găsesc de asemenea, multe pagini, permițînd o actualizare vie a lecțiilor, mai

---

[15] Ed. științifică, București, 1960.
[16] Ed. științifică, București, 1958.
[17] Ambele în Ed. științifică, București, 1961.
[18] Ed. tineretului, București, 1959.
[19] Cităm cîteva din acestea:
L. Rudescu, Migrația păsărilor, București, Ed. științifică, 1958.
M. Niculescu-Duvăz, Migrația peștilor, București, Ed. științifică, 1959.
N. Botnariuc, Viața în Deltă, București, Ed. tineretului, 1959.
A. C. Banu și L. Rudescu, Delta Dunării, București, 1965.
V. Micalevisch-Velcea, Masivul Bucegi, București, Ed. Academiei, 1959.

ales la geografia economică. Dragostea fierbinte de patrie care se desprinde din literatura actuală permite o ilustrare vie a multor colțuri din țară, contribuind în același timp la educația patriotică a elevilor.

Versurile lui Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Maria Banuș, Dan Deșliu etc., ca și proza romancierilor și povestitorilor noștri actuali, constituie o sursă bogată din care cadrele didactice pot alege texte care pot constitui lecturi geografice.

Presa zilnică, ca și periodicele, constituie de asemenea, o sursă extrem de bogată în această direcție. Urmărind cu atenție astfel de publicații, putem aduna un material prețios. Cu astfel de lecturi adunate și folosite la predare vom face lecții vii, actualizate, pline de interes pentru elevi.

Iată o lectură pentru clasa a VI-a din periodicul „Lumea". Este vorba de noul stat african Mali [20].

> „Bamako" (capitala țării) este un oraș înecat de vegetație, cu palmieri înalți și zvelți, cu arbori *kola* și *here*, uriași, în care ziua stau agățați *tonzonii*, imenși lilieci africani.
>
> ...În piață se găsește orez și pește uscat la soare, fără sare, hrana de bază a malienilor, arahide și porumb, ananas, banane, papaya, nuci și ulei de cocos.
>
> O călătorie în interiorul țării, de la Bamako spre Sahara, îți dezvăluie imediat frumusețea sălbatică și pitorească a savanei africane: iarba și arbuștii de forme ciudate, deasupra cărora tronează maiestosul și impresionantul baobab. La distanțe foarte mari întîlnești așezări omenești, sate cu 20—30 colibe conice, împrejmuite cu gard înalt de chiparoși, în jurul cărora țăranii malieni lucrează pămîntul cu unelte arhaice. Cu cît înaintează spre nordul țării, copacii sînt tot mai rari. Apoi, treptat dispare și savana, în care trăiesc elefantul și rinocerul, pantera, girafa și antilopa, înghițită de dunele nisipului roșcat al deșertului...".

Din cele expuse în acest capitol se poate conchide că lectura geografică constituie un auxiliar important în predarea geografiei. Ea nu este un produs literar care poate fi folosit după bunul plac sau care poate fi înlăturat. Dimpotrivă, lec-

---

[20] „Lumea", nr. 5/1963.

tura geografică este un material didactic, cu care profesorul se ajută la predarea lecțiilor de geografie, așa cum se ajută de hartă sau de proiecții, de imagini din natură etc.

În folosirea acestor lecturi se cere o dozare justă, evitîndu-se exagerarea. Procesul de predare a geografiei nu trebuie transformat într-o înlănțuire de lecturi geografice, dar nici nu trebuie să se rezume la o predare seacă și rigidă, fără căldura pe care o pot transmite niște lecturi scurte, vii, selecționate cu grijă.

Lectura geografică este de mare utilitate și pentru munca independentă a elevilor. Tineretului trebuie să-i punem la dispoziție un material de citit care să-l intereseze, să-i placă și să-l distreze.

III

LECŢIA CA FORMĂ DE BAZĂ A ORGANIZĂRII MUNCII DE INSTRUIRE ŞI EDUCARE ÎN ŞCOALĂ

Însuşirea temeinică de către elevi a cunoştinţelor teoretice, formarea pe baza acestor cunoştinţe a priceperilor şi deprinderilor geografice cer forme variate de organizare a predării acestei discipline în şcoală. Dintre acestea fac parte : *lecţia, consultaţiile, munca cu unii elevi rămaşi în urmă la învăţătură* etc.

Forma de bază a organizării muncii didactice în şcoală, valabilă pentru toate obiectele de învăţămînt, ca atare şi pentru geografie, este *lecţia*. Ea se ţine pe clase, în cadrul cărora elevii sînt grupaţi în raport cu vîrsta şi nivelul cunoştinţelor lor, potrivit unui orar bine stabilit.

Importanţa lecţiei constă, în primul rînd, în aceea că prin ea se asigură înarmarea sistematică a elevilor cu cunoştinţe, priceperi şi deprinderi despre bazele ştiinţelor şi ale producţiei moderne, contribuind pe baza acestui material la educarea lor comunistă.

Lecţia reflectă, într-un fel sau altul, toate aspectele vieţii şcolare şi de ea depinde în cea mai mare măsură calitatea procesului de instruire şi educare a elevilor.

Astfel, de exemplu, dacă în cadrul lecţiilor se predau elevilor cunoştinţe peste cele prevăzute în programă şi la un nivel care depăşeşte capacitatea lor de înţelegere, rezultatul va fi că însuşirea acestor cunoştinţe de către elevi nu se va face în mod activ şi conştient, şi ca atare învăţămîntul va avea un caracter formal. Dacă, dimpotrivă, li se va preda mai puţin decît prevede programa şcolară, elevii se vor deprinde cu o muncă

superficială față de munca școlară și lecțiile nu vor mai prezenta pentru ei nici un interes.

Desigur, nu trebuie să nesocotim celelalte forme de organizare a muncii instructiv-educative în școală, pe care le-am amintit mai sus. Subliniem că toate aceste forme prezintă o mare importanță. Ele însă au un caracter auxiliar, complimentar și, uneori, temporar, pe cîtă vreme lecția rămîne forma de bază, forma principală și permanentă de organizare a procesului de învățămînt.

1. Cerințele de bază în organizarea și desfășurarea lecțiilor de geografie

Pentru reușita unei lecții este necesar să se țină seama de cîteva cerințe generale în pregătirea ei.

Astfel, pentru ca lecția să-și ajungă scopul, ea trebuie să reprezinte o verigă în lanțul general de lecții, care urmăresc să îndrumeze pe elevi de la necunoaștere la cunoaștere, de la cunoștințe incomplete, la cunoștințe aprofundate, complete.

Fiecare lecție trebuie să aducă ceva nou, care să fie strîns legat de ceea ce s-a predat anterior și de materia care va urma.

Această cerință înseamnă că lecția nu trebuie să se compună din bucăți izolate aparținînd unor unități metodice diferite (lecții diferite), ci este determinată de însăși noțiunea de lecție, care trebuie să cuprindă în mod obișnuit verificarea cunoștințelor, expunerea noului material, fixarea cunoștințelor, indicarea temei pentru acasă, încheindu-se cu scurte concluzii ale profesorului, axate pe principalele momente ale lecției.

Deci, vorbind de pregătirea pentru o lecție, avem în vedere nu o lecție separată, ci o lecție ca parte a unui întreg, ca parte a unei teme anumite.

Profesorul este dator să stabilească precis locul lecției în cadrul unei teme anumite, apoi în cadrul întregului curs. Să luăm, spre exemplu, lecția „Carpații Apuseni". Această lecție face parte din capitolul „Relieful Republicii Socialiste România" — subcapitolul „Munții". În lecțiile anterioare, elevii au făcut cunoștință cu înfățișarea generală a reliefului țării noas-

tre, cu caracterele generale ale munților Carpați. Pe baza acestor cunoștințe au studiat Carpații Orientali și Meridionali. Bazați pe aceste cunoștințe, urmează ca în lecția propusă să cunoască caracterele specifice ale Carpaților Apuseni, ramurile principale, importanța lor economică etc.

La geografia țărilor de peste hotare (clasa a V-a), „R. P. Ungară" se predă la grupa statelor Europei — capitolul „Țările socialiste din Europa". Anterior, elevii au făcut cunoștință cu relieful acestui continent, cu împărțirea sa politică, cu trăsăturile generale ale economiei țărilor socialiste.

În lecția respectivă, elevii învață ce este specific în această țară, ținînd seama de particularitățile așezării geografice, relieful, clima, bogățiile solului și ale subsolului, viața economică etc.

Am arătat necesitatea stabilirii locului lecției în cadrul temei, însă tema trebuie stabilită în cadrul întregului curs, desprinzînd la fiecare sarcinile pe care trebuie să le rezolve.

Să luăm spre exemplificare din geografia patriei capitolul „*Caracterizarea generală a economiei naționale*".

Scopul acestei teme reiese din titlul capitolului : să se formeze la elevi principalele noțiuni în legătură cu structura economiei naționale a Republicii Socialiste România.

Pentru realizarea acestui scop este necesar să se prevadă o serie de sarcini, și anume: formarea unor noțiuni privind structura economiei, folosirea rațională a resurselor naturale în industrie și agricultură, deci se includ cunoștințe despre industrie și principalele ei ramuri și, de asemenea, despre agricultură, transporturi și comunicații, legăturile economice externe.

La formarea noțiunilor referitoare la ramurile industriei este necesar să se scoată în evidență trăsăturile caracteristice care determină apartenența ramurei respective la industria grea sau la industria ușoară.

Această temă trebuie integrată în cadrul întregului curs, al cărui scop este să formeze la elevi noțiunea de economie socialistă, educîndu-i pe elevi în spiritul dragostei față de patria noastră.

Stabilirea locului lecțiilor în cadrul temelor întregului curs se concretizează prin planificarea calendaristică.

Pentru elaborarea în mod științific a planificării calendaristice a materiei la geografie este necesar ca profesorul să cunoască bine materia pe care o va preda. Temeinica pregătire științifică a profesorului este apoi necesară, atît pentru a putea răspunde la diversele probleme care se pot ivi în timpul predării cît și pentru a putea să predea și să explice interesant și complet materia elevilor.

Astfel, înainte de toate, profesorul de geografie trebuie să cunoască temeinic Documentele Congresului al IX-lea al P.C.R. precum și alte documente de partid și de stat, pentru a avea perspectiva dezvoltării viitoare a țării. De asemenea va trebui să cunoască problemele de bază ale materialismului dialectic și istoric, fără de care nu va putea să dea o interpretare științifică justă diverselor fenomene pe care le întîlnește, atît în predarea geografiei fizice cît și a celei economice.

Este necesar, de asemenea, cunoașterea istoriei, mai ales pentru geografia economică, întrucît orice fenomen economic trebuie privit în dezvoltarea sa, în interdependența sa cu alte fenomene social-economice din trecut. Repartiția teritorială a industriei în țara noastră va rămîne neînțeleasă de către elevi, dacă nu se va explica situația României pînă la 23 August 1944, care trebuie legată de legile obiective care au acționat în trecut, spre deosebire de legile obiective care acționează în prezent.

Profesorul de geografie trebuie să cunoască, de asemenea, o serie de obiecte pe care se bazează cunoașterea geografiei fizice (geologia dinamică, geologia istorică, botanica, pentru răspîndirea plantelor pe suprafața pămîntului, zoologia, pentru răspîndirea animalelor pe suprafața globului etc.).

Tot astfel el trebuie să aibă cunoștințe de cartografie și un minimum de cunoștințe tehnologice, care-l ajută la găsirea căilor de legare a școlii de viață cu producția. Profesorul de geografie trebuie să înarmeze pe elevi cu o serie de cunoștințe privind diferite ramuri ale industriei și agriculturii. Programa prevede efectuarea unui număr obligatoriu de excursii și vizite, în fabrici, uzine, în gospodării de stat și în cooperative agricole de producție. Pentru a explica elevilor procesul de

producție, e necesar ca profesorul să aibă un minimum de cunoștințe din aceste domenii.

Pentru conducerea activității, pe terenul geografic, la excursiile în natură, profesorul trebuie să cunoască diferite aparate și instrumente.

În sfîrșit, profesorul trebuie să cunoască în amănunt programa cursului respectiv, numărul de ore afectat fiecărei teme, să cunoască manualul și literatura științifică de specialitate.

După studierea materialelor arătate, profesorul își poate întocmi planificarea pe teme, în care se anunță nu numai tema, ci și principalele sarcini ale temelor.

Problemele temei se împart pe lecții, ținînd seama de numărul de ore din programa școlară, se precizează apoi ce material didactic va fi folosit (hărți, schițe, planșe), ce lectură va fi folosită în cadrul lecției (din ziare, reviste, literatura beletristică), toate urmărind să contribuie la realizarea scopului lecției, care este și o parte a scopului temei.

După împărțirea temei pe lecții se trece la pregătirea fiecărei lecții în parte. Buna pregătire a lecției depinde în mare măsură de justețea cu care a fost fixat scopul acesteia. Deci, o cerință metodică importantă o constituie fixarea scopului lecției.

În legătură cu această problemă se mai observă încă confuzii în rîndurile unor cadre didactice. Astfel, unii profesori confundă *scopul didactic al lecțiilor* (de comunicare de noi cunoștințe, de repetare, de formare a priceperilor și deprinderilor, de verificare sau control) cu *scopul lecției.*

Aceasta face ca în planurile lor de lecții să apară scopul lecției redat în mod formal: de a înarma pe elevi cu cunoștințe despre...

Desigur că lecția fiind de comunicare de noi cunoștințe, în mod firesc va trebui să se facă acest lucru. Problema care se pune este de a stabili cu ce scop comunicăm cunoștințele respective.

Unii profesori, deși nu mai formulează separat scopul instructiv și scopul educativ, totuși în expunerea lor găsim o parte care se referă la latura instructivă și o parte la latura educativă a lecției. Acest lucru nu este just, deoarece se știe că în cadrul procesului de învățămînt, pe baza înarmării ele-

vilor cu un sistem de cunoștințe științifice, priceperi și deprinderi, profesorul îi educă în același timp, le dezvoltă capacitățile lor intelectuale, le formează sentimentele morale comuniste, le dezvoltă voința și caracterul comunist, punînd bazele concepției materialist-dialectice despre lume.

Scopul lecției trebuie astfel formulat, încît, realizîndu-l, să se poată traduce în fapt atît sarcinile instructive cît și cele educative ale lecției respective.

Prin urmare scopul lecției apare ca o expresie a unității dintre latura instructivă și cea educativă a lecției.

Cum trebuie determinat scopul lecției? Înainte de a arăta acest lucru, trebuie să menționăm că *scopul unei teme* (ne referim la temă ca o grupare de mai multe lecții) nu este tot una cu *scopul unei lecții*. Dacă lecția este privită ca o verigă în sistemul de lecții al unei teme, este ușor de înțeles că prin fiecare lecție se realizează numai o parte din scopul pe care îl urmărește întreaga temă.

De aceea, pentru fixarea scopului lecției e necesar întîi o serioasă analiză a temei respective. Așa, de exemplu, la geografia fizică generală, clasa a VII-a, lecția „Lacurile", pentru a-i putea stabili scopul, trebuie să o privim integrată în tema „apa pe pămînt". În programă se dă pe scurt conținutul acestei lecții (lacurile, răspîndire geografică, evoluția lor, clasificarea lor după felul în care au luat naștere, după compoziția apei, importanța economică a lacurilor).

Prin programă nu se poate aloca acestei subteme mai mult de o oră (deci 30′ pentru expunere). În această situație nu este posibil să tratezi în mod egal toate problemele. De aceea este necesar să ne propunem ca scop acea idee pe care realizînd-o să traducem în fapt înseși sarcinile instructive, precum și cele educative ale lecției.

Lacurile pot fi privite din mai multe puncte de vedere, ținînd seama de planul dat de programa școlară. Astfel se poate pune accent pe problema răspîndirii lacurilor pe suprafața pămîntului, care fără discuție este foarte importantă și utilă pentru elevi. Se ridică însă întrebarea: e posibil ca să se concentreze întregul material în jurul acestei idei? Desigur

că nu, deoarece explicarea ei nu epuizează toate problemele pe care le ridică această lecție.

Se poate pune, de asemenea, accent pe o altă problemă, care poate fi evidențiată ca scop al lecției — importanța economică a lacurilor care, de asemenea, este foarte importantă. Acesta este însă o problemă, în primul rînd, de geografie economică, care se face în clasele mai mari. Ea desigur nu poate lipsi nici la clasele V—VIII, dar la clasa a VII-a, accentul trebuie să cadă pe însușirea bazelor geografiei fizice. Deci, nici această problemă nu poate constitui scopul acestei lecții.

În acest caz, ideea centrală nu poate fi decît „originea și evoluția lacurilor", în jurul căreia se pot concentra celelalte probleme : răspîndirea lacurilor pe suprafața pămîntului, importanța lor etc.

Așadar, scopul acestei teme nu este altceva decît însăși ideea de bază, esența, miezul ei. Străduindu-se să realizeze acest scop, profesorul va înarma pe elevi cu cunoștințele necesare privind aceste obiecte din natură.

O altă cerință de care trebuie să se țină seama neapărat în alcătuirea și desfășurarea unei lecții de geografie, indiferent de clasă, o constituie necesitatea respectării în cadrul lecțiilor a întregului sistem de principii didactice (însușirea activă și conștientă, intuiția, accesibilitatea, succesiunea și sistematizarea, legarea temei cu practica etc.). În cele ce urmează vom ilustra acest lucru, referindu-ne numai la unele din ele.

Se știe că însușirea activă și conștientă a cunoștințelor de către elevi depinde în mare măsură de modul cum se realizează perceperea lor activă de către ei. Realizarea perceperii active se face printr-o serie de metode și procedee, începînd cu observațiile directe pe terenul geografic, în cadrul excursiilor și vizitelor, discuțiilor purtate pe baza materialului observat, pe baza expunerii de către profesor însoțită de ilustrații, comparații și demonstrații, condiționate de caracterul lecției respective. Cunoașterea regiunii înconjurătoare ușurează mult procesul învățării, de aceea e necesar ca acestei forme de activitate să i se acorde o atenție deosebită, în vederea valorificării materialului în timpul lecției.

Ținînd seama de specificul disciplinei în aplicarea principiului intuiției, o importanță deosebită capătă harta geografică,

aceasta deoarece noțiunile geografice sînt strîns legate de imagini în spațiu, pe regiuni bine definite ale suprafeței țării, continentului și chiar a Pămîntului întreg. Nu poate fi studiată clima unei regiuni, oricare ar fi ea, fără a-i preciza latitudinea geografică, deci locul ei pe glob, pe continent, fără a ține seama de formele de relief ale regiunii respective etc.

Orice fenomen geografic se întipărește mai bine în mintea elevilor dacă este localizat pe hartă. Așa, de exemplu, la lecția „Clima Republicii Socialiste România", folosind planiglobul, harta Europei și a Republicii Socialiste România, elevii vor reuși cu ușurință să determine clima și să o caracterizeze. Astfel, pe planiglob vor observa așezarea geografică a țării noastre, la jumătatea distanței dintre ecuator și pol, indicată de paralela de 45° lat. nord., care marchează mijlocul zonei temperate. Folosind în continuare harta Europei, vor preciza așezarea geografică a țării în cadrul continentului, departe de influența Oceanului Atlantic. În concluziile stabilite după analiza făcută pe planiglob s-a arătat că țara noastră are o climă temperată; ținînd seama de așezarea în cadrul Europei, elevii vor putea adăuga acum, precizînd că țara noastră are o climă *temperată* și *continentală* — deci o climă *temperat-continentală*. Această definiție se va completa apoi pe baza analizei hărții fizice a Republicii Socialiste România, unde se va stabili dependența climei de formele de relief. Se ajunge în felul acesta la înțelegerea interdependenței fenomenelor geografice, la însușirea conștientă de către elevi a cunoștințelor acestei discipline. Elevii își vor forma astfel priceperi și deprinderi privind munca cu harta, folosirea coordonatelor geografice etc.

În cadrul lecției trebuie să se realizeze, de asemenea, principiul însușirii temeinice a cunoștințelor. Aceasta se obține atunci cînd materia este predată sistematic, ținînd seama de structura și logica ei interioară. A expune sistematic înseamnă a lega materia nouă de cea veche, a face în așa fel ca fiecare lecție să cuprindă material nou și în același timp să fixeze materialul predat anterior. Cunoștințele noi constituie o continuare, o întregire a materialului însușit anterior.

Studiind materialul pe capitole, scoțînd în evidență elementele principale și dezvoltînd ideea generală, profesorul

deprinde pe elevi cu analiza independentă, cu sistematizarea şi generalizarea faptelor studiate. De exemplu, la geografia fizică a Europei, după ce elevii au făcut cunoştinţă cu relieful continentului, apoi cu harta politică a acestuia, se studiază fiecare ţară în parte; acum se adîncesc şi se întregesc cunoştinţele de geografie fizică şi economică a acestora. În felul acesta lărgim treptat cercul de reprezentări şi noţiuni ale elevilor, bazîndu-ne mereu pe ceea ce ei au studiat anterior.

În însuşirea temeinică a cunoştinţelor, un rol deosebit il are şi memorizarea. Memorizarea nu trebuie să se facă în mod formal. Copilul trebuie să priceapă ce memorează, să-şi îmbogăţească cunoştinţele ştiinţifice pe care le are.

La baza memorizării stă repetarea. Prin repetare nu se reproduce numai ceea ce era cunoscut înainte, ci se descoperă noi aspecte ale problemei studiate şi se clarifică ceea ce la început rămăsese nelămurit. Repetarea ajută la stimularea activităţii elevilor, la însuşirea conştientă a cunoştinţelor.

Repetarea materiei anterioare trebuie să aibă loc în cadrul fiecărei lecţii în timpul verificării şi, de asemenea, chiar în momentul trecerii de la lecţia veche la cea nouă, pe baza unor legături de asociere între cunoştinţele vechi şi cele noi sau chiar în cadrul predării.

În mod obişnuit, la fiecare lecţie se face ascultarea elevilor şi verificarea lucrărilor pregătite acasă. De exemplu, la lecţia „Populaţia Republicii Socialiste România" verificarea se face punîndu-se întrebări în legătură cu: numărul populaţiei şi creşterea ei numerică, potrivit datelor ultimelor recensăminte sau evaluări statistice, cauzele care au dus la creşterea numerică a populaţiei, densitatea ei în diferite regiuni ale ţării, componenţa naţională, structura de clasă, în trecut şi azi.

Repetiţia se face şi pentru a pregăti trecerea la lecţia de comunicare a noilor cunoştinţe.

Repetarea materiei se face, de asemenea, şi în cazul unor lecţii speciale, la sfîrşit de capitol, trimestru sau la sfîrşit de an (v. „Metoda conversaţiei").

Lecţiile de geografie trebuie astfel organizate încît să contribuie la înarmarea elevilor cu concepţia ştiinţifică despre lume şi societate, cu o justă orientare politică. De asemenea,

să contribuim la dezvoltarea unor calități corespunzătoare cerințelor practice ale construcției socialismului în țara noastră, cum ar fi conștiința comunistă, bărbăția, disciplina, dragostea de muncă etc.

2. Tipurile fundamentale de lecții care se folosesc în predarea geografiei

În predarea geografiei se folosesc următoarele tipuri fundamentale de lecții. :

1) Lecția de comunicare de noi cunoștințe.

2) Lecția de recapitulare.

3) Lecția de formare a priceperilor și deprinderilor.

4) Lecția de verificare sau control.

Aceste tipuri de lecții se realizează în practica de zi cu zi a profesorului de geografie, într-o varietate întreagă de forme. Mai precis, profesorul de geografie are nenumărate posibilități prin care să poată să comunice noile cunoștințe elevilor, să recapituleze materia, să formeze priceperi și deprinderi de muncă independentă la elevi sau să verifice măsura în care elevii stăpînesc materia parcursă.

Această varietate de forme este în funcție de particularitățile lor de vîrstă, de specificul obiectului geografic ca disciplină de învățămînt, de specificul ramurii geografice pe care o predă (geografia fizică generală, geografia Republicii Socialiste România etc.) și de conținutul fiecărei lecții în parte, de metodele și procedeele pe care le folosește profesorul de geografie, de măiestria sa pedagogică, de nivelul general al pregătirii elevilor.

Într-un fel se va ține o lecție de comunicare la clasa a IV-a și altfel la clasa a VII-a sau a VIII-a. Mai mult, chiar la aceeași clasă, lecția diferă de la profesor la profesor, în funcție de metodele și procedeele folosite. Se va deosebi și în cazul cînd, deși ambii folosesc aceleași metode, n-au în schimb aceeași experiență acumulată, măiestria lor pedagogică fiind diferită.

Observăm că astfel privită problema, în activitatea didactică nu poate fi vorba de existența anumitor forme fixe pentru organizarea și ținerea unei lecții. Lecția pe care o ține profesorul trebuie să fie un proces de creație, care îi aparține numai lui. Șablonismul, schematismul și formalismul nu trebuie să-și găsească loc în munca profesorului.

În cele ce urmează ne vom referi la un exemplu de lecție de formare a priceperilor și a deprinderilor.

Formarea priceperilor și a deprinderilor de a aplica cunoștințele geografice în viața de toate zilele constituie una din sarcinile de bază ale predării acestei discipline în școală.

Priceperile și deprinderile principale pe care le capătă elevii în școală, caracteristice geografiei, sînt următoarele: de a confrunta textul cu schițele și hărțile geografice din manual, de a interpreta în mod just ilustrațiile din manual, de a cunoaște și a folosi hărțile geografice, globul și atlasul, deprinderile de orientare, de ridicări de schițe și planuri, de reduceri la scară, de construire a profilurilor, de mînuire a diferite aparate, ca: busola, curbimetrul etc. Această varietate explică și nenumăratele feluri de lecții destinate formării priceperilor și deprinderilor pe care le poate folosi profesorul în activitatea sa de zi cu zi.

Astfel, pot fi lecții destinate special muncii cu manualul, cu harta, cu globul, lecții practice pe terenul geografic, dictări topografice etc.

Iată un exemplu de lecție de formare a deprinderilor și priceperilor la clasa a VIII-a.

Construirea profilurilor în lungul paralelei 46° latitudine nordică și în lungul meridianului 25° longitudine estică pentru dovedirea simetriei reliefului țării noastre.

I. Scopul lecției: Formarea de deprinderi de muncă independentă prin folosirea tentelor hipsometrice.

II. Desfășurarea lecției: Pentru a scoate și mai mult în evidență simetria pămîntului patriei, se arată cum se lucrează un profil (o tăietură în lungul paralelei 46° lat. nordică și în lungul meridianului 25° long. estică etc.).

— Se explică ce înseamnă un profil.

— Se arată pe hartă paralela 46° lat. nordică și meridianul 25° long. estică.

— Se intuiesc tentele hipsometrice din legenda hărţii pentru a deduce cu uşurinţă variaţia reliefului în lungul coordonatelor alese.

— Se măsoară cu o sfoară pe harta mare distanţa de la vestul la estul ţării, în lungul paralelei 46° lat. nordică. Această lungime se transpune pe tablă sub forma unei linii orizontale.

Elevii măsoară cu sfoara sau cu dublul-decimetru aceeaşi distanţă pe harta de la p. 20 din atlase şi trasează pe caiete linia respectivă.

— La capetele liniei orizontale se ridică două perpendiculare.

— Pe aceste perpendiculare se fixează o diviziune care să corespundă tentelor hipsometrice ale hărţii (0, 100, 200, 500, 1 000, 2 000, 2·500 m) sau — pentru simplificare — numai 1 000, 2 000.

Pentru ca înălţimile să nu pară exagerate faţă de linia de nivel maritim, diviziunile se iau cît se poate de apropiate şi proporţional distanţate.

— Se duc apoi linii paralele prin fiecare diviziune.

Cu ajutorul compasului sau cu linia gradată se măsoară de la vest la est lăţimea tentelor hipsometrice întîlnite.

Aceste măsurători se transpun succesiv pe abscisă şi se ridică perpendiculare pînă la linia care arată înălţimea respectivă.

— Se unesc cu o linie toate punctele care marchează înălţimile, rotunjind colţurile. Se şterg liniile ajutătoare şi se haşurează sau se înnegreşte profilul.

— În dreptul unităţilor de relief principale sau în dreptul înălţimilor mai mari se scrie ce reprezintă.

Tot astfel se procedează şi pentru desenarea profilului în lungul meridianului 25° long. estică.

Comentarea lucrărilor executate

a) Profilul vest-est în lungul paralelei 46° lat. nordică arată că pămîntul ţării noastre prezintă o simetrie impresionantă în mijlocul ţării — podiş; de o parte şi de alta munţi; apoi dealuri şi la marginile ţării, cîmpii.

b) Şi profilul nord-sud în lungul meridianului 25° long. estică arată, de asemenea, simetria formelor de relief.

Concluzie: *Relieful ţării noastre are aspect simetric atît în sensul latitudinii cît şi în sensul longitudinii.*

Temă: Să se lucreze profilul în lungul paralelei 47° 22" lat. nordică şi în lungul meridianului 24° long. estică.

Prezentăm un alt exemplu de lecţie de formare a priceperilor şi deprinderilor.

Mai puțin cunoscută și aplicată decît celelate feluri de lecții, pentru formarea priceperilor și deprinderilor în clasă, pe terenul geografic sau în timpul excursiilor, este lecția cu ajutorul *dictărilor topografice*, care poate da bune rezultate dacă e folosită cu pricepere.

Conținutul acestei lecții este alcătuit din dictări topografice, în care se cere aplicarea semnelor topografice și folosirea scării de proporție. Ea se poate folosi și la alte clase, sub forma dictării geografice tot în scopul consolidării cunoștințelor și formării de priceperi și deprinderi.

Planul unei lecții de formare a priceperilor și deprinderilor cu ajutorul dictării topografice cuprinde unele îndrumări introductive, apoi exercițiile propuse spre rezolvare și teme pentru acasă.

În prima parte a lecției se vor pregăti rechizitele necesare: creion, riglă, hîrtie milimetrică sau caiet cu pătrățele. Apoi vor fi date unele indicații elevilor asupra folosirii pătrățelelor din caiet, care dau posibilitatea să se poată măsura mai ușor distanțele fără riglă gradată, fiecare pătrățel avînd 0,5 cm. Se trece apoi la însemnarea unui punct de plecare în mijlocul filei, astfel ca desenul să se poată desfășura în toate direcțiile.

Desfășurarea lecției va consta în dictarea exercițiilor de către profesor și rezolvarea de către elevi.

Reușita unei dictări topografice constă atît în temeinica pregătire a elevilor, care trebuie obișnuiți în lecțiile anterioare cu unele exerciții mai ușoare, cît și a profesorilor în ceea ce privește alegerea celor mai potrivite exerciții cerute de programa școlară și vîrsta elevilor.

Iată cîteva exemple de astfel de exerciții:

Reprezentarea direcțiilor dintr-un punct dat, către diferitele puncte cardinale; reprezentarea direcțiilor unui drum cu cotituri; reprezentarea distanțelor cu ajutorul scării; reprezentarea unui itinerar folosindu-se și semnele convenționale etc.

Exercițiile pot fi imaginate de către profesor, sau pot folosi itinerarul unei excursii făcute cu elevii în împrejurimile școlii. De exemplu, profesorul dictează rar, cu pauze, iar elevii transpun la scară folosind semnele topografice respective, cele dictate. Pentru a merge în excursie la pîrîul din apropierea școlii, clasa noastră a pornit de la școală. După un drum de 3 km pe șosea, în direcția N am întîlnit pe partea stîngă a șoselei, la o distanță de 500 m, o fabrică de cărămidă, iar pe dreapta un izlaz. Am părăsit șoseaua și am mers pe potecă, prin mijlocul izlazului 2 km către NE. Aici am ajuns la pîrîul pe marginea căruia creșteau arbori înalți. Pîrîul curgea din direcția NV—SE. Tot aici era un pod peste care am trecut. Am mai mers

500 m către NV pe lîngă rîu și ne-am oprit spre a face observațiile necesare.

De un prețios ajutor pentru alcătuirea dictărilor pot fi și exercițiile din manual.

Fiind alese sau alcătuite de către profesor, textele exercițiilor pot fi nenumărate și extrem de variate.

Cu ajutorul acestor dictări topografice elevii vor fi deprinși să se orienteze pe plan după punctele cardinale, să folosească scara de proporție și semnele convenționale.

Aceste deprinderi contribuie la cunoașterea planului și a hărții topografice, la alcătuirea itinerarului unui drum, activități ce vor fi utile elevilor în viață.

Pe lîngă controlul pe care profesorul îl face în clasă în timpul rezolvării exercițiilor, este bine să strîngă lucrările pentru a le corecta apoi mai amănunțit și a-și da seama de greșelile ce se repetă mai des.

IV

ACTIVITATEA ÎN AFARĂ DE CLASĂ LA GEOGRAFIE ÎN ŞCOALA GENERALĂ

Natura complexă a procesului de instruire şi de educare a elevilor, bogăţia sarcinilor care trebuie realizate în şcoală cer ca activitatea desfăşurată în cadrul lecţiilor să fie continuată cu activitatea dinafară de clasă.

Activitatea dinafară de clasă lărgeşte sfera de cunoştinţe, ajută la formarea unor priceperi şi deprinderi, asigură o mai strînsă legătură între şcoală şi viaţă şi prin toate acestea contribuie la realizarea sarcinilor educaţiei comuniste. O serie de activităţi în afară de clasă se găsesc pe larg tratate în metodicile apărute pînă acum. În cele ce urmează ne vom referi la cîteva aspecte ale activităţii dinafară de clasă.

A. Amenajarea şi desfăşurarea activităţii pe terenul geografic

La amenajarea unui teren geografic, experienţa dobîndită a arătat că este bine ca aceasta să fie situat, pe cît este posibil, mai departe de obiectele înalte (case, arbori), spre a nu fi stînjenite observaţiile care se vor face.

Suprafaţa terenului variază în funcţie de condiţiile locale. În vederea exerciţiilor pentru reprezentarea dimensiunilor spaţiului este indicat să se aleagă lungimea şi lăţimea terenului exprimate în cifre rotunde: 10 m, 20 m etc.

Ținînd seama de cerințele programelor școlare, putem împărți aparatele și dispozitivele în mai multe categorii, după cum vor fi folosite în legătură cu un capitol sau altul. Tot în această ordine vor fi amplasate pe suprafața terenului geografic.

1. Aparate și dispozitive care permit elevilor să reprezinte în mod concret dimensiunile spațiului

a) Suprafața destinată terenului geografic trebuie înconjurată cu un gard, care se va folosi totodată pentru dezvoltarea noțiunii de spațiu la elevi. În scopul acesta, gardul va fi înalt, de 1 m sau de 1,5 m, construit din scînduri late de 1 dm, între care se va lăsa un interval tot de 1 dm. Fiecare metru de gard se vopsește alternativ în altă culoare. Cunoscînd lungimea unei laturi a gardului, elevii vor putea trece la exerciții pentru aprecierea distanțelor din ochi, ceea ce va înlesni munca de ridicare topografică a unei suprafețe, sau la etalonarea pasului.

b) Stîlpul pe care se instalează girueta, înalt de 8—10 m și vopsit din metru în metru în culori diferite, va servi, prin comparație, la aprecierea din ochi a înălțimii altor obiecte: pomi, stîlpi de telegraf, clădiri etc. Cunoașterea înălțimii medii a obiectelor mai răspîndite în natură este necesară pentru aflarea distanțelor cu ajutorul telemetrului.

c) Într-unul din colțurile terenului se poate amenaja din nisip o suprafață de 1 m², înconjurată cu stinghii de lemn sau cărămizi, iar în apropiere 1 m³ construit din scînduri înguste, pentru formarea noțiunilor de metru pătrat și metru cub.

Dispozitivele descrise permit elevilor să-și reprezinte dimensiunile spațiului (liniare, pătrate, cubice), cu care vor avea de lucrat în cadrul multor capitole de geografie.

2. Aparate pentru formarea deprinderilor de orientare

a) Pentru formarea deprinderilor de orientare, pe terenul geografic se pot construi ușor, cu mijloace proprii, cîteva aparate foarte instructive. Astfel, gnomonul este

neapărat necesar pentru determinarea liniei meridianului local.

Gnomonul se construiește dintr-o scîndură de 20×20 cm. Spre una din marginile ei se fixează vertical un cui, cu o înălțime de 3—4 cm. Înălțimea cuiului trebuie să fie astfel aleasă, încît umbra lui să încapă pe scîndură în ziua solstițiului de iarnă, atunci cînd umbra este cea mai lungă.

Cu ajutorul unui echer se fixează scîndura perpendiculară pe capătul unui stîlp de susținere, înalt de aproximativ 1 m. Pentru ca stîlpul să fie înfipt vertical în pămînt, se folosește un fir cu plumb. Orientarea aparatului se face astfel ca partea scîndurii, unde se află cuiul, să fie spre sud. Apoi se pregătește o foaie de hîrtie, puțin mai mică decît suprafața scîndurii, în felul următor: spre una din marginile filei se fixează acul unui compas și se trag cîteva semicercuri pe hîrtie, la interval de cîțiva milimetri unul de altul.

După aceasta, într-o zi însorită, putem trece la efectuarea observațiilor. În locul unde a fost fixat acul compasului se înfige o hîrtie în cuiul de pe scîndură, așternîndu-se astfel pe suprafața ei. Cuiul va arunca acum o umbră pe hîrtie. Observațiile referitoare la lungimea umbrei trebuie făcute între

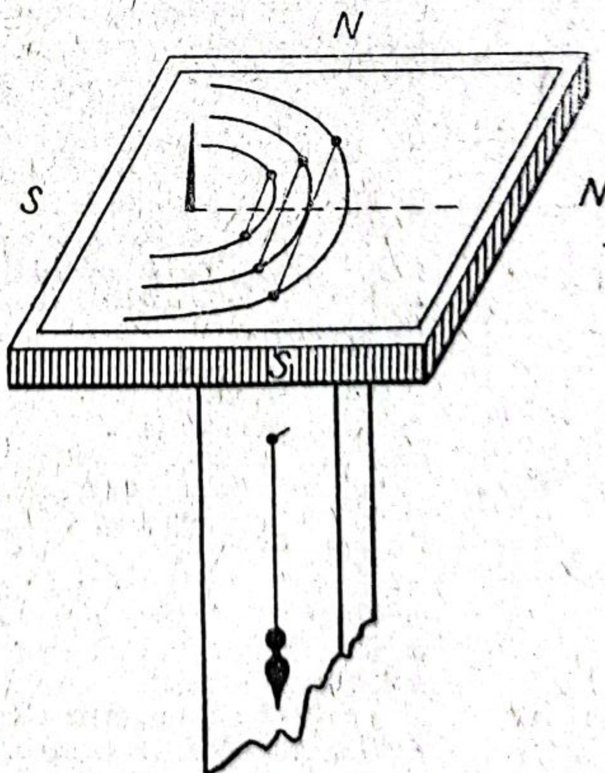

Fig. 12. Gnomonul.

orele 9—11 și 13—15. În momentul cînd capătul umbrei (care va fi din ce în ce mai scurtă, cu cît ne apropiem de amiază, iar după amiază din ce în ce mai lungă) cade exact pe unul din semicercuri, se notează locul acesta cu un semn făcut cu creionul. După ora 15, unim printr-o linie trasă cu rigla cele două semne aflate pe același semicerc. Obținem astfel cîteva coarde de arc, le măsurăm și le împărțim în două pe fiecare. Dacă observațiile au fost făcute cu grijă, vom vedea că toate punctele marcînd jumătățile de coardă se vor găsi pe aceeași linie. Această linie se trasează cu roșu pînă la baza cuiului metalic, ca indicînd direcția liniei meridiane.

Exercițiile pentru aflarea liniei meridianului local vor putea ajuta pe elevi să-și însușească noțiunea abstractă a meridianului, să se orienteze cu ușurință, cunoscînd exact direcția geografică nord-sud

Folosind gnomonul și busola, se pot aprofunda cunoștințele despre polii geografici și polii magnetici ai Pămîntului, despre unghiul de declinație magnetică (unghiul format între planul meridianului magnetic și planul meridianului astronomic local).

Pentru aflarea unghiului de declinație magnetică al localității respective așezăm busola cu centrul ei peste linia meridianului local respectiv, trasată pe hîrtia gnomonului. Diferența între acul magnetic care indică direcția polului magnetic și linia meridianului local se poate măsura în grade pe cadranul busolei, aceasta reprezentînd mărimea unghiului de declinație magnetică a localității în care ne aflăm. Cu această ocazie vom reaminti elevilor importanța cunoașterii acestui unghi pentru navigația maritimă și aeriană.

b) Deasupra gnomonului, pe direcția liniei meridianului local, se va întinde o sîrmă între doi stîlpi, înalți de circa 2,5 m și așezați la o depărtare de 3—4 m unul de altul. De sîrmă se atîrnă o tăbliță cu inscripția: „Meridianul nostru" și se vor indica gradele de longitudine estică a meridianului local.

Seara, stînd sub acest fir de sîrmă, elevii vor putea observa trecerea astrelor la meridian (punctul culminant al lor pe bolta cerească), și își vor putea explica mai ușor mișcarea aparentă a stelelor, datorită mișcării de rotație a Pămîntului. Urmărind sensul în care se rotesc aparent constelațiile în jurul Stelei polare, ei vor putea trage, de asemenea, concluzia că Pămîntul se rotește de la apus spre răsărit.

Perpendicular pe prima vom instala o a doua sîrmă între alți doi stîlpi, de care se va prinde o tăbliță cu inscripția: „Paralela noastră: și gradele corespunzătoare de latitudine nordică a paralelei locale.

Pentru ca lucrările să se poată desfășura nestînjenite și pentru amplasarea stîlpilor, este necesar ca gnomonul să fie așezat în mijlocul terenului geografic.

c) La baza gnomonului, pe sol, se poate construi o roză a vînturilor. La vîrful colțurilor se vor fixa tăblițe cu indicația punctelor cardinale.

Folosirea aparatelor descrise dă elevilor posibilitatea ca, prelungind în gînd meridianul și paralela locului să-și imagineze exact așezarea localității lor pe glob sau să determine cu ușurință cele 16 direcții după punctele cardinale.

3. Aparate pentru determinarea timpului solar și a longitudinii locului

Pentru determinarea timpului solar, pe terenul geografic se folosește ceasul solar ecuatorial sau ceasul solar orizontal.

Denumirea de ceas ecuatorial vine de la faptul că totdeauna suprafața cadranului său este paralelă cu planul ecuatorului. Deoarece latitudinea locului este egală cu înălțimea polului (unghiul cuprins între linia care unește un punct de pe glob cu Steaua polară și planul orizontal dus prin acest punct) și pentru ca un cadran folosit la diferite latitudini să-și mențină poziția paralelă cu planul ecuatorului, va trebui să fie așezat sub diferite unghiuri față de planul orizontal al localității respective.

Pentru confecționarea ceasului solar ecuatorial se desenează un cerc pe o scîndură cu dimensiunea de circa 30×30 cm. Cercul se împarte apoi în 24 de părți egale, de cîte 15° fiecare. În dreptul fiecărei diviziuni se scrie o cifră, așezîndu-se în partea de jos cifra 12, spre dreapta 11, 10, 9 etc., pînă la 4, iar spre stînga 13, 14, 15 etc., pînă la 20. Celelalte diviziuni din partea de sus a cadranului nu vor fi notate cu cifre, deoarece, în mod practic, ceasornicul nu se poate folosi în timpul nopții.

În centrul cadranului, perpendicular pe scîndură, se fixează un gnomon (cui, vergea ascuțită), care va servi ca limbă a ceasornicului solar. Umbra gnomonului se va deplasa totdeauna cu aceeași viteză, de aceea cadranul poate fi împărțit în diviziuni egale de 15°, care corespund unei ore.

Unghiul sub care trebuie să stea înclinat cadranul ceasului față de planul orizontal al locului, spre a fi paralel cu planul ecuatorului, depinde de latitudinea locului și se calculează scăzînd din 90° latitudinea locului.

Spre exemplu, la București, care se află pe paralela 44° 30', cadranul va fi așezat astfel încît să formeze cu orizontala un unghi de 44°30', rezultatul operației va fi 90°—44°30'= =45°30'. Mai spre sud de București unghiul se va mări, iar mai spre nord se va micșora.

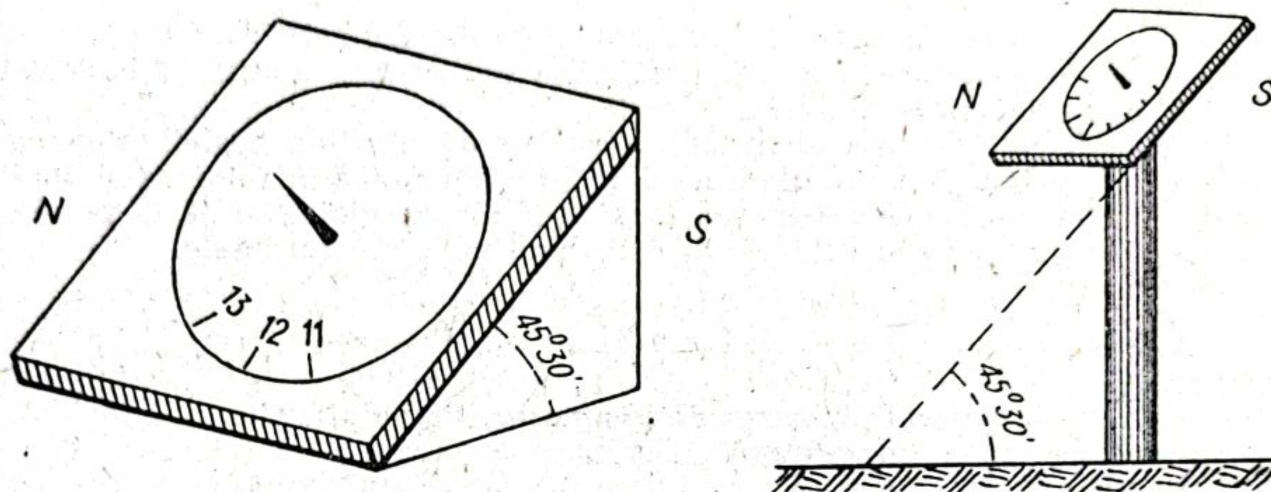

Fig. 13. Ceasul solar ecuatorial.

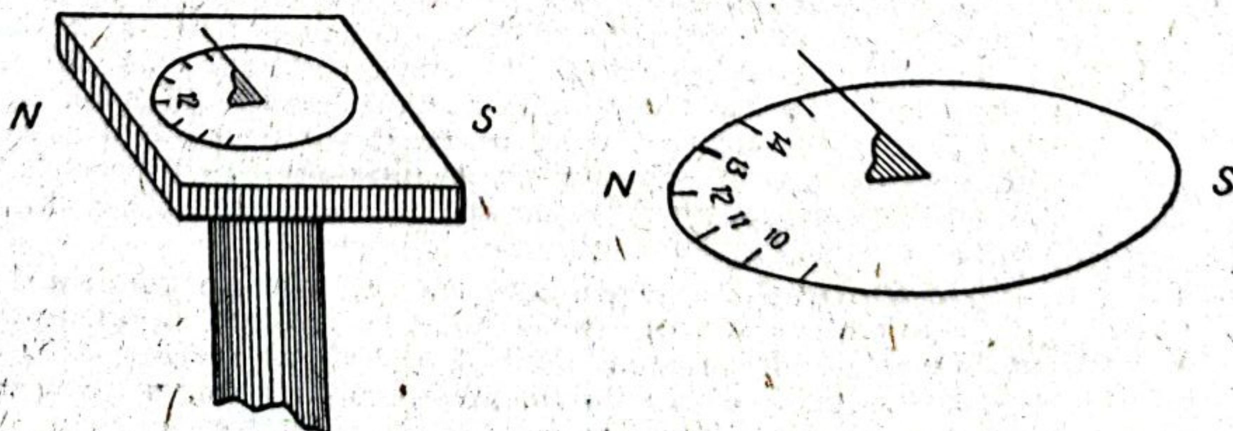
Fixarea ceasului pe teren se poate face fie cu ajutorul a două triunghiuri pe scîndură, măsurate cu raportorul, astfel încît să servească și de suport pentru menținerea înclinării necesare cadranului, fie pe un stîlp, păstrîndu-se înclinarea calculată.

Ceasul se așază pe meridianul locului, aflat cu gnomonul, cu fața spre nord. Astfel, limba ceasului (cuiul) va fi îndreptată direct spre Steaua polară.

Ceasul solar orizontal, numit astfel deoarece cadranul lui este așezat orizontal, se poate confecționa dintr-o scîndură cu suport direct pe sol.

Orice model vom alege, va trebui să-l așezăm pe meridianul locului, astfel ca cercul cadranului să fie tăiat pe

Fig. 14. Ceasul solar orizontal.

la jumătate de meridianul locului. Spre partea de nord a cadranului, acolo unde cercul se întretaie cu meridianul locului, se marchează cifra 12. În centrul cercului se înfige o vergea sau un cui ascuțit, înclinat sub un unghi egal cu latitudinea locului. Cu alte cuvinte, acest gnomon este un indicator al Stelei polare, fiind îndreptat spre aceasta.

Deoarece umbra gnomonului la acest ceas orizontal nu se mai deplasează uniform ca la ceasul ecuatorial, marcarea lui se face cu ajutorul unui ceas de buzunar. Exact după ce a trecut o oră de cînd umbra gnomonului a fost în dreptul cifrei 12, se marchează cifra 13, în locul indicat de umbră, apoi cifra 14 peste încă o oră și așa mai departe. Intervalele obținute astfel se folosesc și pentru marcarea orelor dinainte de amiază. Ceasurile solare arată timpul solar real al localității respective. Ele se pot folosi și pentru aflarea longitudinii locului în care ne găsim.

Determinînd la amiază diferența dintre ora locală și ora oficială (după radio), va fi ușor să aflăm longitudinea locului. Să presupunem că în momentul cînd ceasul solar arată ora locală 12, ceasul potrivit după radio ne arată 12 h 12'. Pe meridianul zero, va fi atunci ora 10 h 12', deoarece țara noastră este situată în cel de-al treilea fus orar. Pentru a afla longitudinea localității unde este în acel moment ora 12, facem următorul calcul: 12 (ora locală) minus 10,12 (ora pe primul meridian) egal 1 h 48'. Orele și minutele obținute se transformă în grade, știind că Pămîntul se învîrtește cu 1° în timp de 4'. Astfel 1 h 48' = 27° longitudine estică.

Cu acest prilej amintim elevilor că ora oficială este pentru toate localitățile cuprinse într-un fus orar aceea a meridianului care trece prin mijlocul fusului orar. Astfel își vor putea explica mai ușor diferența dintre ora oficială și ora locală aflată cu ajutorul ceasului solar. Această diferență este egală cu zero, numai pentru localitățile situate pe meridianul central al fusului orar respectiv.

4. Aparate pentru determinarea latitudinii locului și observarea astrelor

a) Eclimetrul este aparatul cu ajutorul căruia putem determina latitudinea locului. El se construiește dintr-un raportor folosit pentru desenele pe tablă, căruia îi modificăm gradația, astfel ca în mijlocul semicercului să se afle diviziunea zero, iar spre margini acestea vor merge crescînd pînă la

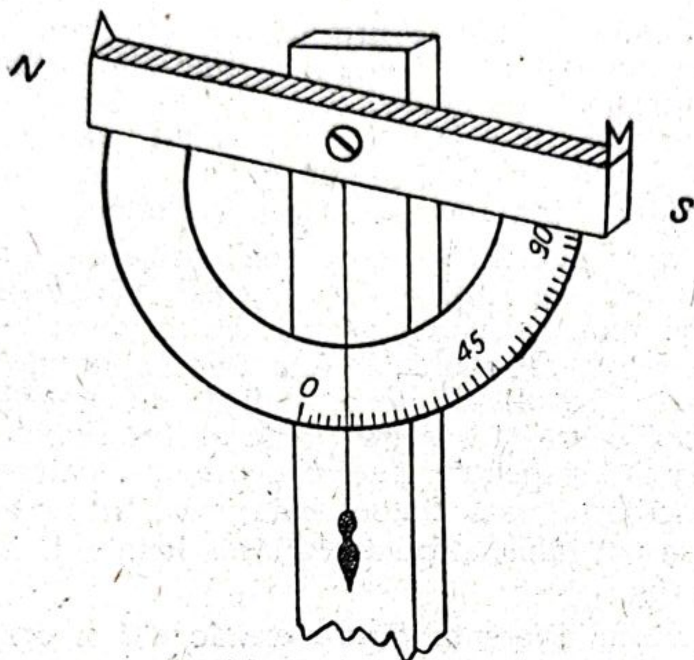
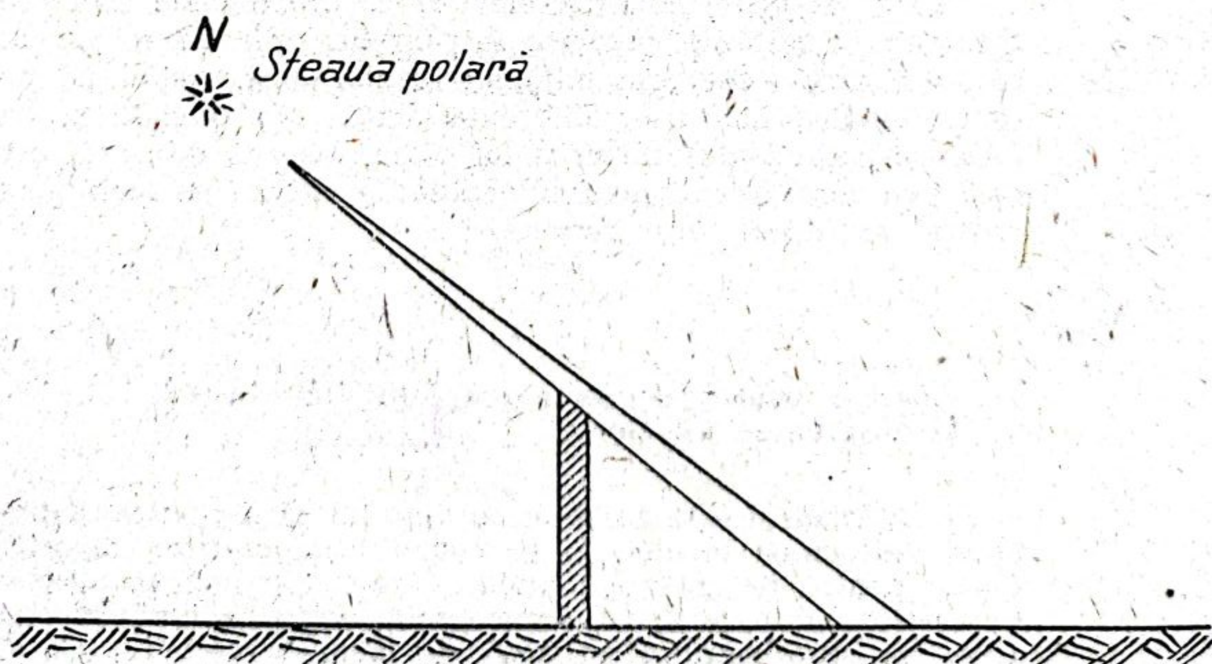

Fig. 15. Eclimetrul.

90°. Raportorul se fixează pe un stîlp vertical, înalt de circa 1,25 m, așezat pe direcția meridianului local, cu ajutorul unui șurub, astfel ca să se poată roti.

Din locul unde se află centrul raportorului (socotindu-l un cerc întreg) se prinde un fir cu plumb, iar pe marginea de sus a raportorului se fixează spre capete un sistem de vizare.

Fig. 16. Indicatorul Stelei polare.

Pentru a determina latitudinea locului, eclimetrul se rotește pînă cînd, vizînd de-a lungul muchiei, se vede Steaua polară. Observațiile vor putea fi făcute deci numai în serile senine. În momentul cînd a fost văzută Steaua polară, se citește numărul de grade indicat de firul cu plumb pe raportor, care va fi egal cu latitudinea locului.

Aceasta se explică elevilor, arătîndu-le că unghiul sub care cad razele Stelei polare pe suprafața Pămîntului este egal cu latitudinea locului respectiv.

Folosind eclimetrul, elevii vor înțelege mai ușor de ce în toate localitățile așezate pe aceeași paralelă, Steaua polară este la aceeași înălțime deasupra orizontului.

b) În activitatea pe terenul geografic este nevoie, atunci cînd se construiește ceasul solar orizontal, sau pentru orientarea globurilor în timpul demonstrării mișcării Pămîntului, de determinarea poziției Stelei polare pe bolta cerească și în timpul zilei. Aceasta se face cu ajutorul unui indicator al poziției Stelei polare, care se construiește dintr-un stîlp de susținere înfipt vertical, peste care se fixează oblic o prăjină de 2 m lungime, orientată prin vizare către Steaua polară.

5. Aparate pentru observarea vremii

Desfășurarea activității cu elevii în cadrul unei stațiuni meteorologice școlare și interesul pe care îl creăm de a îmbina cunoștințele căpătate în clasă cu observarea atentă și organizată a vremii îi va putea deprinde să alcătuiască un buletin meteorologic, să prevadă timpul probabil pe intervale scurte. Astfel, orizontul de cunoștințe al elevilor se va lărgi, li se vor dezvolta spiritul de observație și o serie de deprinderi practice, care se vor dovedi nu numai plăcute, dar și folositoare.

Stațiunea meteorologică școlară poate fi amenajată într-un colț al terenului geografic sau separat, ținîndu-se seama de existența condițiilor favorabile desfășurării observațiilor.

Spre a se putea face observații asupra vremii, sînt necesare o serie de aparate. Unele dintre aceste aparate nu pot fi confecționate cu mijloace proprii. Întreprinderea de material didactic a construit și a difuzat în școli o stație meteorologică de proporții reduse, compusă dintr-o gheretă, termometru, barometru, higrometru, pluviometru și giruetă.

În afară de acestea se mai pot confecționa cu ușurință de către elevi și alte cîteva aparate meteorologice.

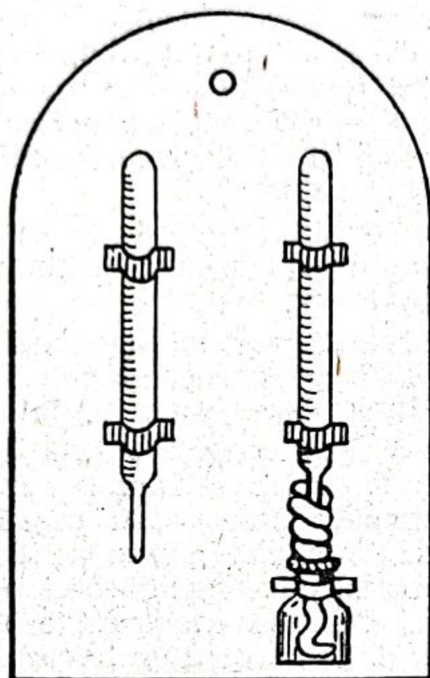

Fig. 17. Psihrometrul.

Astfel psihrometrul este un aparat alcătuit din două termometre pentru măsurarea temperaturii atmosferice, care servește la aflarea umidității relative a aerului pe baza determinării gradului de saturație a lui cu vapori de apă sau la aflarea „punctului de rouă".

Cele două termometre se fixează vertical pe un suport. Unul dintre termometre are rezervorul cu mercur înfășurat într-o bucată de tifon introdusă în apă, cu scopul de a fi mereu umezit.

Umiditatea aerului se măsoară de obicei, mai ușor, cu ajutorul higrometrului. Psihrometrul ne va servi în primul rînd pentru aflarea punctului de rouă sau, cu alte cuvinte, temperatura la care umezeala din atmosferă este într-un fel de echilibru, gata să formeze rouă sau gata să se evapore, după cum temperatura va scădea sau va crește. Cunoscînd punctul de rouă, putem prevedea apropierea unui îngheț care ar putea dăuna vegetației și lua măsurile cuvenite, acoperirea serelor, răsadnițelor etc.

Pentru aflarea temperaturii punctului de rouă ne folosim de tabelul de sus, în care pe partea stîngă este trecută temperatura indicată de termometrul uscat, iar în dreapta sînt indicatorii corespunzători, calculați.

Temperatura uscată	Indicator	Temperatura uscată	Indicator
sub —4°,5	8,5	+1°	3,0
—4°	6,9	+1°,5	2,8
—3°,5	6,5	+2° pînă la 4°,5	2,5
—3°,0	6,1	+5° pînă la 7°	2,2
—2°,5	5,6	+7° pînă la 10°	2,1
—2°,0	5,1	+10° pînă la 12°,5	2,0
—1°,5	4,6	+13°, pînă la 15°,5	1,9
—1°,0	4,2	+16° pînă la 21°	1,8
—0°,5	3,8	+21°, pînă la 26°,5	1,7
—0°,0	3,4	—	—

Procedeul este următorul: din temperatura arătată de termometrul uscat se scade temperatura arătată de termometrul umed. Diferența aflată se înmulțește cu factorul din tabel, care corespunde temperaturii indicate de termometrul uscat. Produsul obținut se scade din temperatura arătată de termometrul uscat și se află punctul de rouă. Spre exemplu, dacă termometrul uscat indică +10°C, iar cel umed +5°C, vom socoti astfel:

10°—5° = 5°; 5°×2°1 = 10,5°; 10°—10°,5 = 0°,5. Punctul de rouă este —0°,5 C, deci pericol de îngheț.

Pe lîngă girueta cu placa lui Wilde, confecționată de I.M.D., se mai poate realiza pentru determinarea vitezei vîntului și un anemometru, care a dat bune rezultate în multe din școlile noastre.

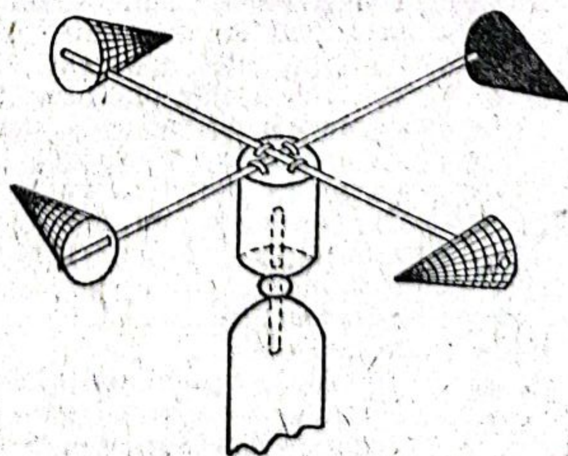

Fig. 18. Anemometrul.

Acest anemometru este alcătuit din două vergele de fier. lungi de cîte 84 cm şi fixate perpendicular una pe alta. În cele patru capete ale lor se prinde cîte un con, făcut dintr-un disc de tablă, cu diametrul de 17 cm, din care s-a decupat un sfert şi s-au apropiat marginile, lipindu-le cu cositor.

Vergelele sînt fixate la întretăierea lor pe un cilindru de lemn sau metal, care se poate roti cu uşurinţă în jurul unui ax vertical, înfipt în capătul stîlpului susţinător. Acest sistem se poate înlocui cu mai mult succes cu un rulment.

Trei dintre conuri sînt vopsite în culoare albă, iar al patrulea, în culoare roşie.

Pentru aflarea vitezei vîntului se numără, urmărind pe ceas, de cîte ori trece prin faţa noastră conul cel roşu în timp de un minut.

Apoi ne servim de următorul tabel:

Învîrtituri pe minut	Viteza în km/oră
10	1,6
30	4,8
50	7,8
80	12,5
100	16

Să presupunem că aparatul a făcut sub acţiunea vîntului 50 de învîrtituri pe minut. Viteza vîntului va fi de 7,8 km/oră.

Tabelul nu ne va folosi însă, dacă nu respectăm lungimea indicată pentru vergelele cu conuri.

Observaţiile meteorologice, date obţinute cu ajutorul aparatelor se trec într-un tablou meteorologic dimineaţa, la prînz şi seara şi se analizează apoi de către elevi, sub îndrumarea profesorului, făcîndu-se apel la cunoştinţele căpătate la cursul de geografie fizică.

Studiind cu atenţie buletinul meteorologic şi comparîndu-l cu cele din zilele anterioare, elevii vor ajunge să facă prevederi din ce în ce mai precise, să arate dacă temperatura va creşte sau va scădea, dacă presiunea se va schimba, dacă va ploua sau dacă va bate vîntul.

Spre a fi cît mai siguri că prevederile vor corespunde realităţii, va trebui ca toate observaţiile să fie puse în legătură unele cu altele, să se scoată o concluzie generală pe baza mai multor date asupra diferitelor fenomene meteorologice.

Astfel, prevederile făcute asupra timpului în cadrul staţiunii meteorologice şcolare vor putea fi de folos, în anumite cazuri, chiar agriculturii locale.

Cu inițiativă și pricepere, pe terenul geografic se mai pot efectua și alte lucrări practice. Se poate astfel amenaja o platformă geomorfologică cu forme de microrelief, roci, soluri diferite sau cursul unui rîu, un lac, forme de țărmuri etc.

La școlile unde au fost amenajate terenuri geografice s-a observat ajutorul pe care lucrările efectuate l-au adus la însușirea multor noțiuni geografice mai dificile de către elevi, la aprofundarea și completarea cunoștințelor.

B. Alte activități organizate cu elevii claselor III—VIII

Studiul geografiei desfășurat în clasele III—VIII creează condiții pentru organizarea și a altor activități cum ar fi: jocurile geografice; cineficarea; lecturile geografice; filatelia. La toate acestea pot participa elevi din clasele paralele.

a) *Jocurile geografice* includ în planul lor de activitate organizarea unor rebusuri sau organizarea unor mici scenete cu caracter geografic. Iată cîteva exemple de astfel de jocuri:

— *Lanțul geografic.* Elevul care conduce jocul (lanțul) numește un oraș, un rîu etc. din cele învățate la lecțiile de geografie și cere unuia din participanți să localizeze pe harta mută a țării așezarea localității respective, a rîului indicat etc. Spune apoi repede o altă denumire și indică un alt participant, care trebuie să fixeze localitatea pe hartă. Cei care nu știu să localizeze pe hartă sau nu spun repede noua localitate (3—4 s) sînt excluși din joc.

Elevii pot găsi diferite variante ale acestui joc, atît în ceea ce privește condițiile lui cît și obiectivele urmărite.

— *Jocul „de-a călătoria"* se organizează sub conducerea profesorului care, împreună cu elevii, stabilește itinerarul și împarte diferite sarcini unor elevi care vor participa activ al călătorie. Astfel, către sfîrșitul anului școlar se poate organiza un astfel de joc, stabilind, de exemplu, o călătorie pe Dunăre, de la Baziaș la Sulina. Tema se anunță din timp. Unui elev i se dă sarcina să urmărească formele de relief prin care

trece Dunărea, altuia să descrie orașele de pe malul ei etc. Se pot prezenta ilustrate pe marginea temei, pot citi fragmente din literatura beletristică etc. Și în acest caz condițiile jocului pot fi modificate după scopurile concrete pe care le fixează profesorul, după gradul de pregătire a elevilor etc.

— *Memorizarea nomenclaturii geografice.* Pe tablă se scriu întrebări la care participanții la joc trebuie să răspundă cu nume de orașe, rîuri, capitale de regiune.

Participanții scriu pe o foaie de hîrtie răspunsul la întrebarea pusă. Cel care a răspuns corect la cel mai mare număr de întrebări este cîștigătorul jocului.

— *„Loto-ul geografic"* este un joc deosebit de atractiv pentru elevi. Elevii acelei clase care știu de la orele de lucru manual să lucreze cu placaj vor confecționa un contur, decupat pe o foaie de placaj, al hotarelor țării. Placajul decupat va fi împărțit în regiuni (regiunile patriei), fiecare vopsită în altă culoare, și din nou decupată fiecare regiune separat. Se amestecă bucățile de placaj, fiecare reprezentînd o regiune, și se cere membrilor cercului să recunoască, să denumească și să aranjeze, la locul cuvenit, pe harta patriei, regiunea respectivă.

Urmărind publicațiile pentru tineret, care apar la noi, lista acestor jocuri geografice poate fi simțitor sporită.

b) *Cineficarea.* Introducerea mijloacelor tehnice moderne în procesul de instruire a elevilor se realizează în școlile noastre pe o scară din ce în ce mai mare. În special, predarea geografiei poate beneficia mult prin folosirea în școală a aparatului de proiecție sau de filmat, creînd posibilitatea reproducerii directe a unor imagini geografice. Imaginea exactă a fenomenului geografic realizată prin diafilm și mai ales prin film contribuie mult la înțelegerea mai adîncă a noțiunilor de către elevi, la însușirea mai temeinică a cunoștințelor. Interesul deosebit pe care îl manifestă elevii față de film sau diafilm îi face să participe cu însuflețire la această activitate. În cadrul ei se vor prezenta diafilme și diapozitive axate pe problemele tratate în cadrul lecțiilor. Este important ca profesorul să antreneze elevii respectivi pentru ca aceștia să contribuie activ la pregătirea sălii, la mînuirea, pe cît posibil, a aparatului etc.

(Exemple de diafilme: „Valea Oltului", „Marea Neagră", „Orașele patriei")[21].

Mult mai eficientă este folosirea filmelor geografice, care nu pot fi înlocuite, prin nici un alt mijloc intuitiv. Filmele pe care le folosim în cadrul activității de cineficare sînt filmele documentare și cele artistice. Profesorul de geografie se va îngriji din timp pentru comandarea filmelor documentare.

Cu ocazia prezentării unui film documentar, se va duce o acțiune de popularizare a filmului printre toți elevii școlii, pentru ca la vizionare să participe cît mai mulți. Ei vor putea prezenta filmul, fiind ajutați, în pregătirea lor, de către profesor.

Unele filme artistice realizate de studiourile noastre prezintă mult interes din punct de vedere geografic. Se recomandă ca elevii să vizioneze și să popularizeze aceste filme.

Această activitate are două aspecte. În primul rînd, elevii antrenați de profesor, pot imprima pe bandă de magnetofon diferite sunete din natură, cum ar fi ploaia, ploaia torențială, zgomotele produse de furtună, vîntul etc. Banda poate fi folosită ca material didactic la lecțiile de geografie. În al doilea rînd, pe banda de magnetofon pot fi imprimate diferite emisiuni de radio pentru copii, emisiuni cu conținut geografic, care pot fi apoi reproduse în excursii etc.

c) *Lecturi geografice*. Ele înlocuiesc, pentru elevii claselor III—VIII activitatea de referate și conferințe.

Sub îndrumarea profesorului, elevii vor căuta și vor selecta cele mai frumoase și interesante lecturi, pe care apoi le vor pregăti pentru a fi citite în grup sau în alte ocazii: scenete geografice, călătorii imaginare, în cadrul excursiilor etc. Alegerea materialului se va face de către elevi, împreună cu profesorul, din bibliografia prezentată de profesor, profesorul, consultîndu-se cu elevii și ținînd seama de dorințele și mai ales de cerințele informării lor geografice.

Pentru organizarea excursiilor de lungă durată, cu un itinerar în raion, profesorul va trebui să antreneze, în măsura

---

[21] Proiectarea diafilmului se poate combina și cu lectura geografică făcută de un elev, de dorit din clasicii noștri.

posibilităților, și cîțiva părinți ai elevilor, care să sprijine pe profesor în rezolvarea problemelor organizatorico-administrative și educative pe care i le pune o excursie cu elevi de vîrstă școlară mică (v. cap. *Excursii*).

e) *Filatelia*. Una dintre cele mai interesante activități extrașcolare a elevilor claselor III—VIII care are o strînsă legătură cu geografia este filatelia. Colecționarea timbrelor și întocmirea albumelor filatelice constituie o ocupație plăcută pentru elevi, în același timp are și o deosebită valoare educativă.

Pe mărcile poștale ale țării noastre sînt înfățișate construcții ale socialismului — minunatele noastre plaiuri, munții și marea, flora și fauna, bogățiile patriei noastre.

Pentru ca filatelia să contribuie cu maximum de eficacitate la îmbogățirea cunoștințelor științifice în domeniul geografiei, este necesar ca profesorii să dea elevilor îndrumări asupra alcătuirii judicioase a unor colecții tematice, în acest scop folosind, în primul rînd, timbre din țara noastră.

Colecția de timbre a elevului va cuprinde, în direcția geografiei, temele: *aspecte din peisajul geografic, orașe, flora, fauna, economia*.

În cadrul fiecărei teme, timbrele vor fi aranjate într-o anumită ordine, respectîndu-se criteriile științifice. De exemplu, în cadrul temei *Economia națională* se va cuprinde un capitol pentru industrie, grupată pe ramurile ei, un alt capitol pentru agricultură, de asemenea pe ramuri, și altul pentru comerț.

Munca de colecționare a timbrelor și de alcătuire a colecțiilor trebuie să înceapă cu activitatea în acest sens a unui nucleu format din cîțiva elevi care manifestă interes față de această preocupare. În acest caz, colecțiile și albumele vor fi ale clasei. Munca elevilor în colectiv va avea o deosebită valoare educativă, pe de o parte, iar pe de alta, colecțiile se vor întocmi mai ușor și vor fi mai bogate.

În măsura posibilităților se va începe și colecționarea timbrelor străine cu desene geografice. În felul acesta se va asigura continuarea activității în clasele următoare, legate de geografia continentelor.

Filateliştii pot organiza expoziţii filatelice în cadrul şcolii sau expoziţii proprii. Expunerea timbrelor se face fie pe teme, fie aplicate pe o hartă a patriei, potrivit desenului ce-l reprezintă. De exemplu, alături de Reşiţa, Hunedoara etc., un timbru reprezentînd siderurgia; în Delta Dunării, timbre cu flora şi fauna ei etc. În funcţie de numărul timbrelor şi harta va fi mai mare sau mai mică, astfel încît între suprafaţa acesteia şi numărul timbrelor să fie o proporţie justă.

Îndrumarea filateliei de către profesorul de geografie cere din partea acestuia o pregătire de specialitate, care se poate dobîndi uşor prin studierea Manualului filatelistului (Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1959) şi a revistei „Filatelia".

Pe lîngă activităţile de mai sus mai pot fi organizate cu elevii unei clase întregi aşa numitele serbări geografice la care pot fi antrenaţi şi profesorii care predau alte obiecte la clasa respectivă ca de ex. cei de limba română, desen, muzică, istorie.

Pregătirea unei astfel de serbări trebuie făcută din timp. Se alege în primul rînd tema. Temele pot fi variate: oraşul (satul) nostru, bogăţiile şi frumuseţile regiunii, munţii noştri, Delta Dunării etc. Programul serbării trebuie să fie cît mai variat: o scurtă prezentare a temei, cîteva referate mici asupra unor aspecte deosebite din temă, o recitare sau două, eventual o scenetă, un cîntec potrivit, un dans etc.

V

PREDAREA GEOGRAFIEI LA CLASA A III-a

La clasa a III-a, programa prevede tratarea unor teme importante pentru formarea la elevi a noţiunilor elementare de geografie şi a unor deprinderi care le vor fi necesare pentru însuşirea geografiei în clasele mai mari.

Temele principale din programa clasei a III-a sînt :

a) *Orizontul, orientarea, planul* şi *harta*. Scopul acestei teme este dublu : în primul rînd, repetarea şi adîncirea cunoştinţelor primite în clasa a II-a ; în al doilea rînd, înţelegerea unor probleme dificile pentru vîrsta şi cunoştinţele elevilor de clasa a III-a, cum sînt cele referitoare la plan (planul clasei, al şcolii, al satului) şi la hartă (harta raionului şi a regiunii).

b) *Elemente de geografie fizică*. Tema include cunoştinţe elementare despre relief, ape curgătoare şi ape stătătoare, bazate, în primul rînd, pe studiul nemijlocit al naturii înconjurătoare.

c) *Satul* sau *oraşul*. Aceasta este tema care dă posibilitate elevilor să cunoască pentru prima dată, într-o formă elementară, problemele de geografie a populaţiei şi de economie.

d) *Cunoaşterea raionului şi a regiunii* contribuie la lărgirea orizontului geografic al elevilor ; se arată legăturile satului sau ale oraşului natal cu unitatea fizico-geografică şi economico-geografică imediat următoare ca mărime, raionul, apoi locul raionului în cadrul regiunii.

Acestea sînt temele prevăzute de programa şcolară. Ele urmăresc introducerea treptată a elevilor în cunoaşterea geografiei, începînd de la cele mai simple noţiuni, ca orien-

tarea, şi ajungînd pînă la noţiunile legate de relief, climă, populaţie şi economie.

Conţinutul cursului de geografie la clasa a III-a, ca şi mijloacele de realizare pot fi uşor reprezentate pe următorul tabel :

Nr. crt.	Tema	Ce noţiuni geografice formează	Ce deprinderi formează	Mijloacele folosite
1	Orizontul	Orizont-orientare	De orientare	Lecţia în natură
2	Planul clasei	Plan	De orientare, de măsurare şi reducere la scară	Lecţie practică
3	Curtea şi vecinătăţile şcolii	Plan (uliţe, străzi, clădiri, semne convenţionale)	Utilizarea semnelor convenţionale	Vizite şi lecţii practice
4	Satul (oraşul)	— Aşezare geografică — Instituţii obşteşti, locuitori, ocupaţii, profesii, plan micşorat, economie	Deprinderi de utilizare a semnelor convenţionale	Vizite, lucrări pactice
5	Împrejurimile satului (oraşului)	Forme de relief (cîmpie, deal, munte, apă curgătoare, izvor, pîrîu, lac, rîu, bălţi, mare, semne convenţionale)	Observare a naturii	Excursie. Lecţie în clasă
6	Raionul Regiunea	Harta, limite, vecini, bogăţii ale solului şi ale subsolului, extinderea cunoştinţelor despre locuitori şi activitatea lor ; conducerea raionului (regiunii)	Utilizarea hărţii geografice	Lucrul cu harta

Prima temă se bazează pe cunoştinţele căpătate de elevi în clasa a II-a. În clasa a III-a, această temă are ca scop să adîncească mai departe şi să întregească aceste noţiuni cu noi

cunoștințe despre orizont, puncte cardinale, orientare, făcînd pregătirea pentru înțelegerea planului și a hărții.

Orizontul este tema lecției în care elevii se familiarizează cu primul element în cunoașterea realității geografice înconjurătoare.

Noțiunea de orizont este destul de dificilă pentru ei, deoarece cuprinde multe elemente abstracte (cerul, unirea aparentă a cerului cu Pămîntul, cîmpul vizual etc.).

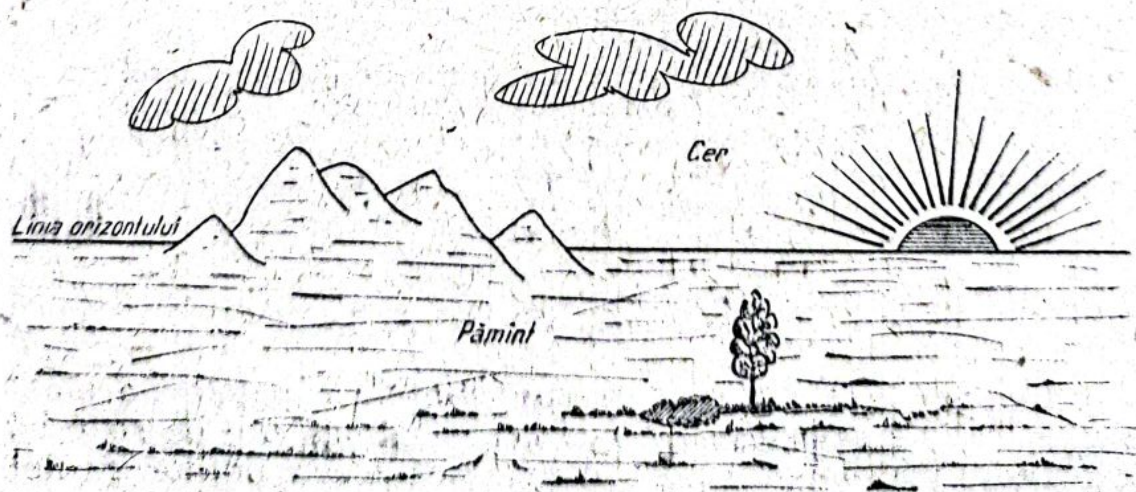
În timpul predării acestei lecții trebuie să fie lămurite o serie de probleme legate de limita vederii, ca urmare a întîlnirii unor obstacole, linia orizontului și, în sfîrșit, schimbarea liniei orizontului în funcție de locul unde se află observatorul (șes, deal, munte).

Această temă se caracterizează cu mai multă ușurință în cadrul unei lecții-excursii. Alegerea locului excursiei trebuie să corespundă cerințelor lecției.

Iată etapele pe care le-ar cuprinde desfășurarea unei asemenea lecții:

Lucrările încep în curtea școlii. Pe parcurs se fac opriri la poarta școlii, pe strada ce duce pe înălțimea unde se fixează locul excursiei, la poalele înălțimii și sus la locul final al excursiei. La fiecare oprire se efectuează observații și se discută: arătați și spuneți pe unde trece linia orizontului, ce

Fig 1[illegible]. Desen schematic pentru exerciții în legătură cu linia orizontului.

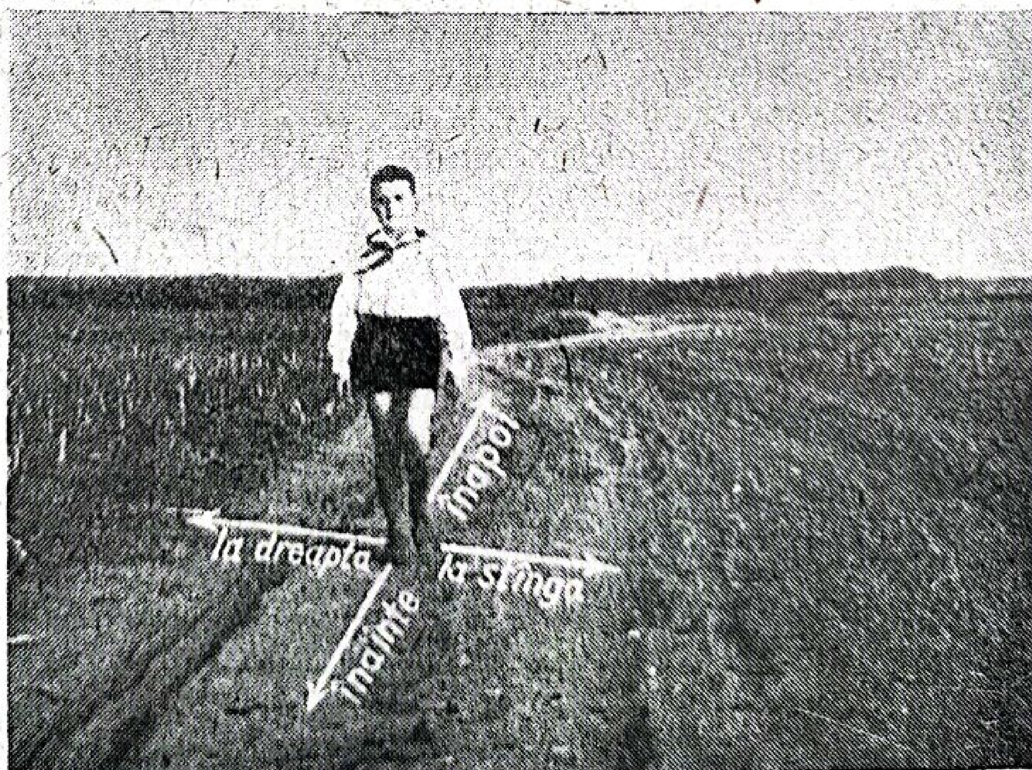

împiedică linia orizontului, putem ajunge „cerul" de pe acoperişul şcolii, ce obiecte se află pe linia orizontului care ne înconjură, ce obiecte au apărut şi ce obiecte au dispărut, ce s-a întîmplat cu linia orizontului în timpul excursiei, cum apare orizontul văzut de pe înălţime, faţă de cel văzut la şcoală sau în oraş ; din vale ni s-a părut că cerul se uneşte cu vîrful dealului, ce observăm acum ? etc. Întrebările se pun în funcţie de locul unde se efectuează lucrările.

În încheierea lecţiei, după ce s-au epuizat întrebările, se trage concluzia de către profesor asupra liniei orizontului, formei orizontului, dimensiunilor sale etc.

Cunoştinţele precizate şi adîncite în excursie sînt apoi întărite la clasă, prin intuirea ilustraţiilor din manual sau a tablourilor care reprezintă linia orizontului. Şcolile care nu au posibilitatea să iasă în natură (mai ales în oraşele mari) pot organiza predarea acestor cunoştinţe în condiţiile oferite de şcoală, rămînînd să facă aplicaţii mai tîrziu într-o excursie de lungă durată.

Fig. 20. Orientarea în natură fără cunoaşterea punctelor cardinale.

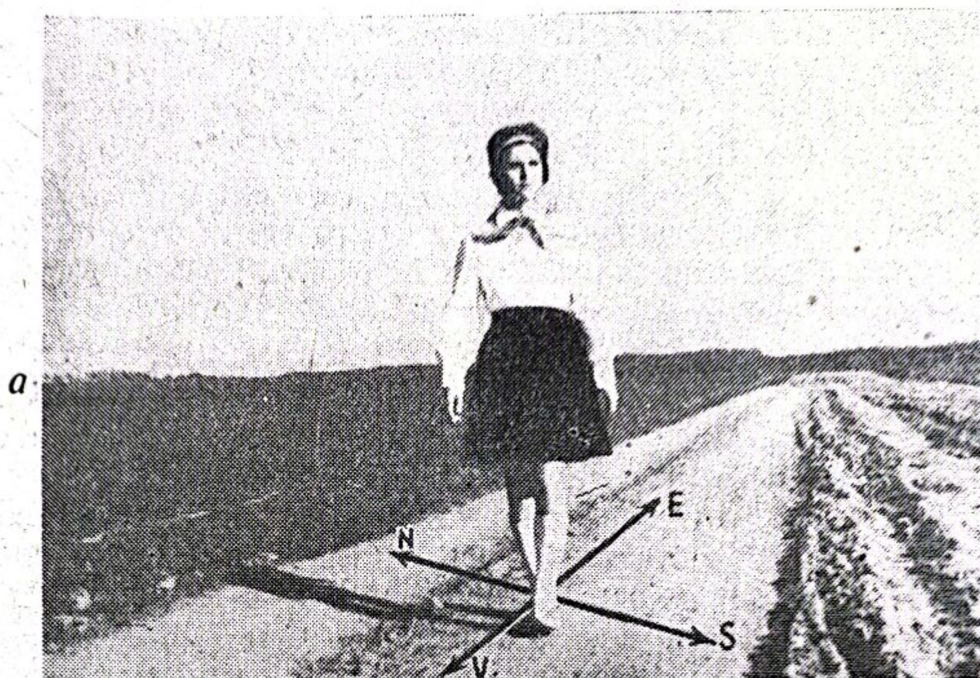

Fig. 21. Orientarea în natură cunoscînd unul din punctele cardinale (a, b).

În acest caz, lecția se desfășoară aproximativ în felul următor:

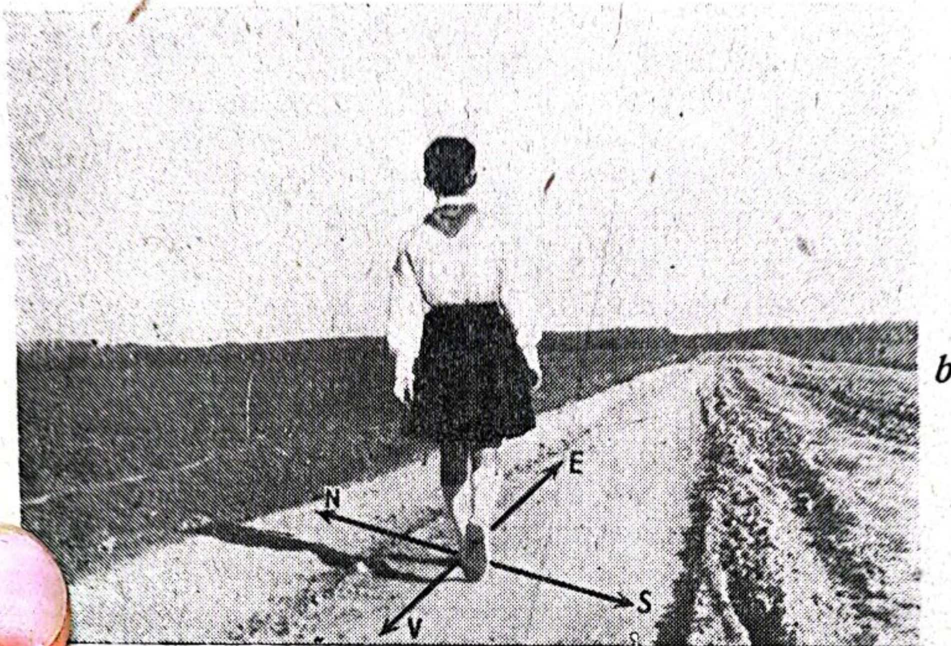
1) Se enumeră pe ilustrații ce obiecte se văd pe pămînt și ce se vede „pe cer", pentru a se fixa delimitarea celor două elemente.

2) Elevii urmăresc linia unde, pe ilustrații sau tablou, cerul se unește cu Pămîntul (de la un capăt la celălalt al tabloului).

3) Se lămurește dacă cerul și Pămîntul se unesc într-adevăr sau numai ni se pare.

4) Se definește linia orizontului. Pe tablou sau pe un desen pe tablă, elevii fac exerciții de folosire a noului termen învățat: „Lîngă linia orizontului se află un copac". „Aici linia orizontului este ascunsă după un deal". „Soarele a apărut dincolo de linia orizontului" etc.

5) Se trece la noțiunea de orizont. Se cere elevilor să arate în ce direcție se află linia orizontului (se poate efectua cu mai bune rezultate în curte). Elevii vor arăta jur împrejur sau vor arăta diferite direcții. În ambele cazuri se ajunge la constatarea că linia orizontului ne înconjură. Se explică elevilor că

b

întinderea din jurul nostru cuprinsă pînă unde ni se pare că cerul se unește cu Pămîntul se numește *orizont*.

Se lămurește lărgirea sau îngustarea orizontului.

6) Pe baza observațiilor anterioare sau pe baza discuțiilor în jurul ilustrațiilor se elucidează toate aspectele legate de orizont. Cunoștințele se consolidează apoi prin citirea și explicarea textului din manual.

7) La exercițiile de consolidare se vor aplica practic cunoștințele primite.

„Orientarea" urmează după tema „Orizontul". Scopul acestei teme este să deprindă pe elevi să se orienteze în natură cu ajutorul busolei și fără busolă, prin cunoașterea poziției pe orizont a punctelor cardinale.

Problemele care trebuie clarificate sînt :

1) Mersul aparent al Soarelui pe bolta cerească în timpul zilei (nu se vor da explicații legate de mișcarea de rotație a Pămîntului).

2) Stabilirea punctelor cardinale : se va explica faptul că punctele cardinale sînt puncte sau locuri care arată poziția

Soarelui față de orizont. Punctele cardinale est și vest vor fi stabilite ușor; este ceva mai greu de explicat sudul și nordul, deoarece acestea sînt direcții pe orizont, și nu spre Soare.

Această temă, ca și precedenta, se predă în condiții bune în afara școlii, într-o excursie-lecție, pe baza observațiilor directe făcute de elevi sub îndrumarea profesorului.

Observațiile se vor referi la: mersul aparent al Soarelui pe bolta cerească, spunînd elevilor că Soarele apare (răsare) de sub orizont, apoi se ridică tot mai sus (ajungînd la amiază în punctul cel mai înalt), după care începe a coborî, disparînd sub orizont, descriind astfel un arc de cerc care întotdeauna cuprinde numai o parte a orizontului. Observațiile se vor opri, de asemenea, asupra umbrei lăsate de obiecte la amiază, cînd umbra pe care o formează orice obiect este cea mai scurtă și indică totdeauna nordul.

După aceste exerciții pregătitoare se face prezentarea direcțiilor cardinale: est, vest, sud, nord (punctele cardinale sînt date în ordinea în care se prezintă), apoi cerem și elevilor să se

Fig. 22. Orizontul văzut de pe o înălțime.

orienteze, indicînd punctele cardinale. La aceste exerciţii, profesorul trebuie să fie atent la stabilirea poziţiei punctelor cardinale faţă de poziţia corpului elevului şi a profesorului.

De exemplu, profesorul cere elevilor să se aşeze cu faţa spre nord şi să stabilească punctele cardinale (în faţă nordul, în spate sudul, la dreapta estul, şi la stînga vestul). Exerciţii de felul acesta dau un caracter mai concret punctelor cardinale, înlesnind reţinerea lor.

Cunoaşterea punctelor cardinale şi orientarea cu ajutorul lor contribuie şi la însuşirea orientării cu ajutorul busolei. De altfel, busola ajută la aflarea unui singur punct cardinal, nordul, cu ajutorul căruia, datorită cunoaşterii poziţiei punctelor cardinale unul faţă de celălalt, se pot găsi cu uşurinţă celelalte direcţii. Tot în cadrul acestei teme se dau şi alte mijloace de orientare.

Orientarea cu ajutorul busolei. În clasa a III-a se învaţă busola, instrument universal de orientare. Înainte de a învăţa cum să se orienteze cu ajutorul busolei, elevii trebuie fami-

liarizați cu construcția acesteia. Pentru aceasta, profesorul înmînează cîteva busole (pe grupe), apoi explică părțile busolei. Se arată rolul acului magnetic sau al cadranului gradat.

Se fac exerciții de punere în funcțiune a busolei și de oprire a acesteia, prin mînuirea pîrghiei-frînă.

După intuirea busolei se fac exerciții de mînuire și de aflare a celorlalte puncte cardinale, cunoscîndu-se nordul.

Exercițiile se continuă în curtea școlii și în excursie.

Conținutul acestor exerciții poate fi axat pe cunoașterea și mînuirea busolei în mod individual, în vederea înțelegerii rolului acului magnetic și al cadranului gradat. Pentru aceasta se cere elevilor să privească în zare pe direcția nord, indicată pe ac, să afle direcțiile cardinale și să se deplaseze în diferite direcții cardinale.

În acest sens se fac și lucrări, ca : Spuneți ce se găsește în cutie ? Ce scrie pe cadran ? Acționați pîrghia cu acul magnetic liber sau fixat ; apropiați un briceag sau o bucată de fier de busolă (ce observați ?) ; Înclinați cutia busolei (ce se observă?). Aceste lucrări au ca scop să deprindă pe elevi cu regulile de folosire a busolei. Urmează apoi cîteva exerciții de orientare cu ajutorul busolei. Orientarea după Soare cere, de asemenea, cunoașterea punctelor cardinale. Greutatea constă în a determina punctul cardinal de bază.

Pentru elevii clasei a III-a, aflarea punctelor cardinale după Soare cere efectuarea exercițiilor fie în jurul orei cînd răsare Soarele, fie cînd acesta este la apus sau la amiază.

În orele cînd Soarele se află spre sud-vest sau sud-est, orientarea după Soare este foarte aproximativă, pentru că vom fi siliți să acceptăm fie estul, fie vestul sau sudul.

Folosind aceste momente, se determină întîi punctul cardinal indicat de Soare (est, vest, sud) și apoi celelalte direcții.

La amiază (timpul cel mai eficace pentru exerciții de această natură) se poate determina fie sudul, privind spre orizont în direcția Soarelui, fie nordul, privind în direcția umbrei copacilor sau a altor corpuri. În acest caz e bine să obișnuim pe elevi cu ceasornicul solar (gnomon), atrăgîndu-le atenția asupra scurtării umbrei, pe măsură ce Soarele se ridică pe bolta cerească și apoi asupra lungimii acestora pe măsură ce Soarele coboară, asupra umbrei celei mai scurte (se determină

prin exerciţii, şi nu demonstrativ) care arată poziţia cea mai înaltă a Soarelui, adică amiază. Se arată că umbra cea mai scurtă este îndreptată spre nord.

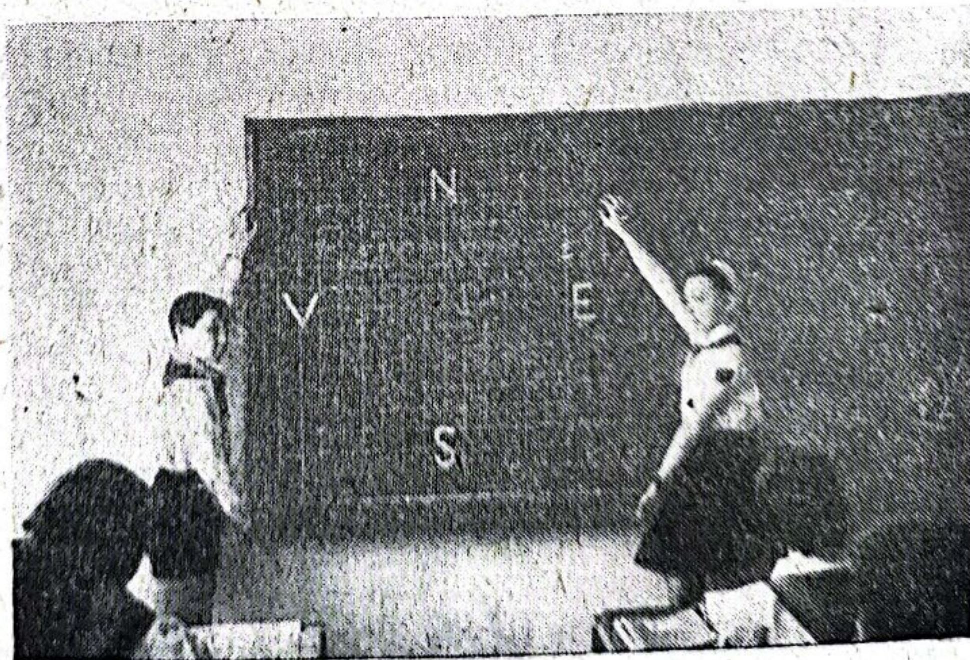
a. *Exerciţii în natură legate de orientarea după Soare.* Tema se referă la formarea unei reprezentări cît mai exacte a locului unde răsare Soarele, a ideii că Soarele apune în partea opusă răsăritului şi că Soarele descrie, pe cer, un arc în care punctul cel mai înalt este atins de Soare la amiază.

Pentru aceasta sînt necesare observaţii repetate, fie în curtea şcolii, fie pe cîmp.

După ce elevii au deprins aflarea punctelor cardinale, şi-au însuşit mijloacele prin care ne orientăm fie în activitatea din clasă, fie în afară de clasă, se trece la fixarea punctelor cardinale pe tablă şi caiet.

b. *Predarea temei „Planul".* Predarea acestei teme are o foarte mare importanţă, deoarece pregăteşte pe elevi pentru înţelegerea hărţii, baza tuturor cunoştinţelor geografice. Tema cuprinde : planul clasei şi al şcolii, planul vecinătăţii şcolii, planul satului, al cartierului, al raionului sau al oraşului. Pentru predarea temei este necesar ca, în prealabil, să se formeze

Fig. 23. Fixarea punctelor cardinale pe tablă.

la elevi o serie de deprinderi, cum ar fi: fixarea punctelor cardinale pe hartă, măsurarea lungimii, a distanțelor, aprecierea distanțelor din ochi și măsuratul cu pasul (experiența unor cadre didactice arată că obișnuirea elevilor cu etalonarea pasului și efectuarea de măsurători cu pasul este realizabilă chiar și la clasele mici).

De asemenea, pentru ridicarea unui plan este necesară deprinderea, în formă elementară, a micșorării distanțelor (de altfel micșorarea lungimilor este elementul esențial în alcătuirea planului, dat fiind că formează baza pentru înțelegerea scării de proporție).

Dăm ca exemplu modul de întocmire a planului clasei și planul vecinătăților școlii.

Planul clasei. Mai întîi se face recunoașterea clasei, alegerea obiectelor și examinarea lor.

Se intuiesc pereții, direcția lor cardinală, pe ce perete sînt ferestrele și numărul lor, locul ușii, al sobei, al catedrei, al tablei, cîte rînduri de bănci, în ce direcție sînt orientate. Întrebările profesorului sînt conducătoare, ele se referă la precizarea poziției și formei obiectelor, la compararea lor etc.

După această prezentare și examinare, elevii trebuie să aibă o idee cît mai completă asupra clasei și a obiectelor din interiorul ei, direcție, poziție, formă etc.).

Se arată elevilor că pentru a reprezenta precis planul clasei, este necesară măsurarea ei. Se măsoară: lungimea, lățimea, lățimea ușilor, lățimea ferestrelor și a spațiilor dintre ferestre. Rezultatul se notează pe tablă și în caiete.

Se alege apoi scara de micșorare. Este bine ca planul clasei să fie desenat pe caiete de aritmetică, cerînd elevilor să numere cîte pătrățele sînt în lungul și în latul foii, apoi să repete ce lungime și ce lățime are clasa. Pe baza acestor date se stabilește împreună cu elevii scara de micșorare, știind că două pătrățele fac un centimetru (cea mai ușoară scară pentru profesor și pentru elevi ar fi aceea prin care 1 m = 1 cm, în cazul unor săli mari, sau 1 m = 2 cm, în cazul unor săli mai mici.

Desenarea planului se desfășoară sub controlul profesorului. Elevii au pe tablă toate elementele necesare (schițe, cifrele măsurătorilor, semnele convenționale, scara de micșorare etc.).

Profesorul verifică lucrările şi ajută individual pe elevi în calcule şi lucru.

Lucrarea trebuie să aibă următoarea succesiune : desenarea peretelui din faţă, apoi a celui din dreapta etc. După ce s-au trasat pereţii, se însemnă uşa, peretele şi eventual obiectele din clasă.

Ultima operaţie se referă la orientarea planului, apoi urmează notarea tuturor punctelor cardinale.

După terminarea lucrării în clasă se indică, după ce s-au repetat etapele lucrării, tema pentru acasă. În mod obişnuit, la această temă se cere elevilor să deseneze planul camerei lor.

Planul vecinătăţilor şcolii. Este o etapă nouă cu elemente de plan topografic. Efectuarea planului poate fi realizată în două lecţii, aşa cum este dată în programa şcolară. Prima lecţie se desfăşoară afară în curtea şcolii sau în vecinătatea şcolii, iar a doua în clasă.

În prima lecţie se prezintă desenul şcolii, al curţii şi al vecinătăţilor. Se cere elevilor să recunoască şcoala, grădina, strada, clădirile învecinate.

Prezintă apoi planul şcolii şi vecinătăţilor ei, cerînd elevilor să recunoască aceleaşi obiecte ca şi pe desen şi să spună cum au fost reprezentate diferitele obiecte pe plan (semnele convenţionale).

Profesorul propune apoi elevilor să iasă în curtea şcolii, după ce a împărţit elevii în grupe, cărora le-a repartizat cîte un plan al şcolii şi al împrejurimilor ei.

În curtea şcolii şi apoi în stradă se pot efectua următoarele lucrări :

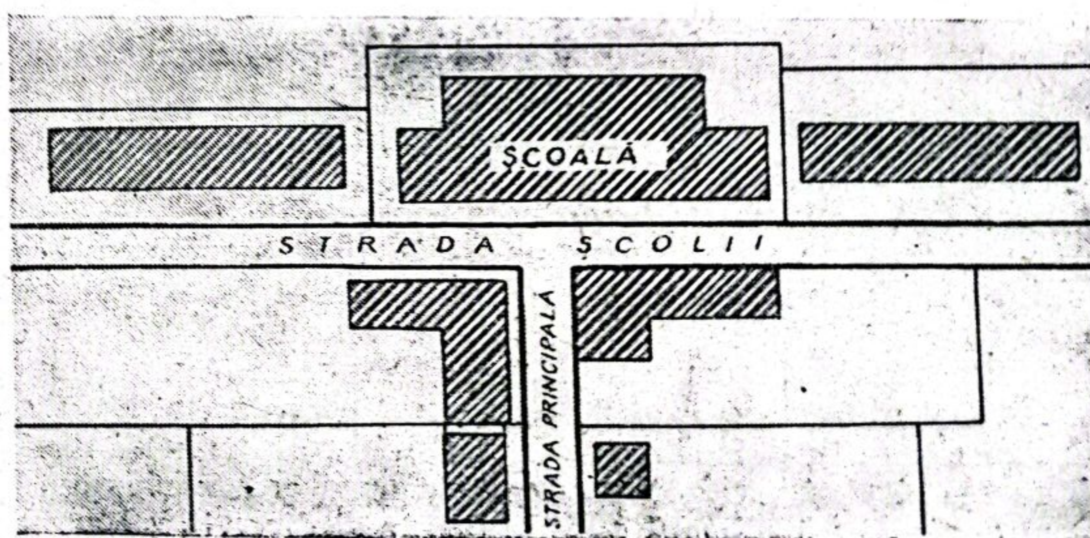
— se numesc obiectele ce se văd în curtea şcolii (clădirea şcolii, grădina, curtea, grădina şi locuinţele vecinilor) şi pe stradă (clădirile din imediata apropiere a şcolii) ;

— se trece apoi la lucrări cu planul. Se orientează planul în aşa fel încît direcţiile cardinale de pe plan să corespundă cu cele din natură ; se recunosc apoi obiectele pe teren, prin semnele convenţionale de pe plan şi obiectele reprezentate pe plan.

În lecţia a II-a, după o scurtă recapitulare a celor studiate în lecţia anterioară, profesorul prezintă elevilor un plan al unei şcoli, curtea şi vecinătăţile ei, cu scopul de a preciza semnele convenţionale şi a-i obişnui cu proporţiile şi direcţiile. Planul

Fig. 24. Vecinătăţile unei şcoli. Sus fotografie, jos — plan.

discuției: Spuneți ce vedeți în ilustrație? Căutați clădirea școlii pe desen, arătați-o pe plan și spuneți cum e însemnată. Arătați cum sînt însemnate clădirile vecine cu școala? Dar strada? etc.

Se prezintă din nou desenul, planul curții și al vecinătăților școlii proprii.

În continuare se stabilește ce scară de micșorare se va folosi pentru planul din caiete. Profesorul desenează planul vecinătăților școlii pe tablă, iar elevii îl desenează pe caiete, concomitent cu profesorul. Acesta, trecînd printre bănci, corectează și îndrumează pe elevi, după fiecare etapă de lucru. Ordinea e următoarea: desenarea clădirii școlii, apoi a străzii din fața școlii, a curții, a grădinii, a clădirilor din jur etc.

Tema pentru acasă se referă la: planul curții și vecinătăților casei de locuit.

Lecțiile despre plan și semnele convenționale pregătesc pe elevi pentru înțelegerea etapei următoare: reprezentarea suprafeței pămîntului pe hartă.

În clasa a III-a, elevii fac cunoștință cu harta la lecțiile despre raion; aici trebuie să aplice cunoștințele pe care și le-au însușit la lecțiile despre plan și semnele convenționale. Li se dă definiția simplă a hărții după manual și apoi se explică elevilor deosebirea dintre hartă și plan.

Este necesar să arătăm pe harta raionului localitatea natală și satele învecinate, pentru ca elevii să-și poată imagina cu aproximație diferența de mărime dintre raion și orizontul pe care îl cunosc. De prezentarea hărții regiunii se va evidenția raionul în care se află școala.

Pentru a forma deprinderea de a înțelege culorile ca mijloc de reprezentare a reliefului, se pornește de la orizontul local în care se află școala și satele învecinate.

Elevii sînt întrebați: Ce forme de relief cunoașteți în jurul satului (orașului)? Care sînt cele mai numeroase forme de relief? Ce putem spune despre relieful din jurul satului...? Este deal, cîmpie sau munte? Ce relief cunoașteți spre nordul satului nostru? Dar spre sud? Dar spre est, spre vest? etc.

Căutați acum pe hartă satul nostru. Căutați la est de satul nostru, satul... Ce culoare se află pe hartă în jurul satului nostru și al satului vecin? Mai înainte elevii (se indică numele

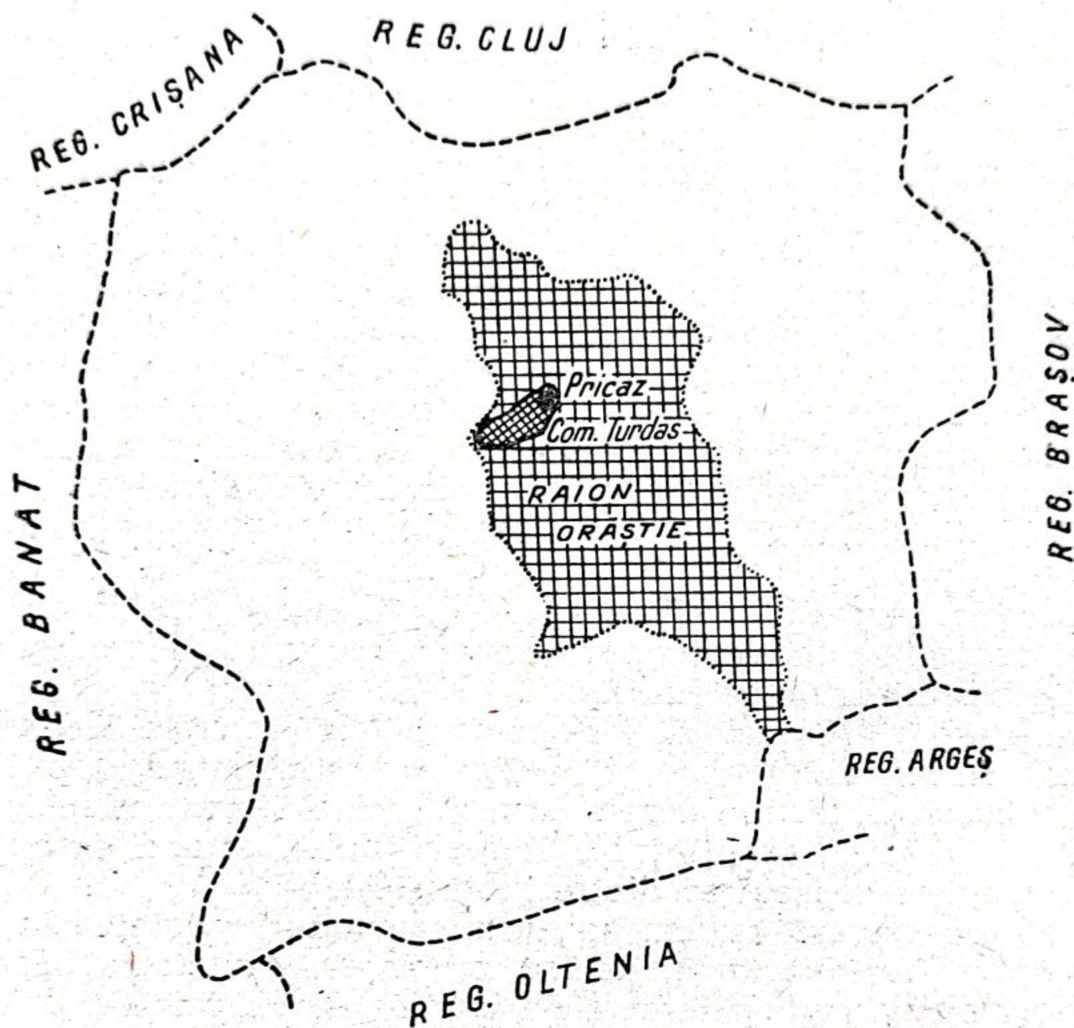

Fig. 25. Fixarea satului în cadrul raionului (Reg. Hunedoara).

lor) au spus că în jurul satului nostru și al satului vecin este un relief deluros. Acum pe hartă vedem că în jurul acestor sate este culoarea galben (maro) deschis. Așadar, culoarea galben-deschis de pe hartă reprezintă relieful deluros de pe teren. Tot astfel se procedează pentru a intui corelația dintre celelalte culori de pe hartă și celelalte forme de relief.

Pe această suprafață mare și necunoscută, reprezentarea direcțiilor produce la început încurcătură. Dacă lecțiile ante-

rioare au avut exerciţii suficiente, acum, după cîteva lucrări, elevii se vor acomoda uşor cu citirea direcţiilor pe hartă.

Se fac exerciţii de determinare a direcţiilor pe hartă şi de identificare a formelor de relief cu ajutorul culorilor de pe hartă, astfel :

Arătaţi partea de nord a hărţii, cea de sud, de est, de vest. Aici se află localitatea noastră. În ce parte a raionului se află ea ? În ce direcţie, faţă de localitatea noastră, se află centrul raionului (se arată care este acesta) ? Dacă în jurul centrului raional este culoarea galben-deschis, ca şi în jurul satului nostru, ce fel de relief este aici ? În ce direcţie curge rîul ... ? (se arată rîul). Dacă această regiune din lungul rîului este reprezentată cu verde închis, ce formă de relief este aici ? În ce direcţie se îndreaptă şoseaua aceasta ? Dar această cale ferată ? (se arată pe hartă obiectele respective).

Concomitent cu cunoaşterea raionului şi a regiunii se îmbogăţesc şi cunoştinţele legate de hartă.

c. *Teme referitoare la lărgirea orizontului geografic în cadrul lecţiei „Satul" (oraşul).* Acest capitol cuprinde probleme referitoare la : curtea şi vecinătăţile şcolii (şi ale casei părinteşti) ; aşezarea satului, uliţe (străzi), instituţii, planul satului (oraşului) ; locuitorii şi ocupaţiile lor ; ce am văzut în excursie (la sat sau la oraş) ; organizarea şi conducerea comunei (oraşului).

Aceste teme au ca scop să lărgească orizontul geografic al elevilor prin cunoaşterea localităţii, privită atît din punct de vedere fizico-geografic cît şi economico-geografic. Conţinutul lor are o mare valoare educativă, deoarece scoate în evidenţă viaţa oamenilor, realizările obţinute de ei în anii regimului democrat-popular.

Metodele şi mijloacele cele mai eficace în predarea acestor teme sînt : *vizita* şi *excursia, conversaţia, comparaţia, povestirea* şi *lectura*, intuirea directă prin observaţii şi comparaţii în cadrul vizitării satului sau a oraşului.

Vizitarea şcolii şi a vecinătăţilor ei. Uneori se pare că tema „Şcoala, curtea şi vecinătăţile ei" este uşoară. Se consideră că elevii cunosc aceste probleme şi deci nu mai este nevoie de aplicaţii practice şi nici de vizitarea ei prealabilă şi organizată. Rezultatele unor cercetări arată însă că elevii nu cunosc

în întregime școala și că de multe ori nu cunosc lucruri care le sînt zilnic în fața ochilor ; de aceea considerăm necesar ca vizitarea școlii și a vecinătăților să se facă organizat, sub conducerea profesorului.

Vizita școlii începe cu cunoașterea vecinilor clasei, a coridorului, a etajului (dacă școala are mai multe etaje), se intră în clase, în laboratoare etc. În etapa următoare se urmărește cunoașterea exteriorului școlii, observîndu-se cum sînt așezate zidurile față de punctele cardinale. Se vizitează curtea și grădina școlii cu toate dependințele ei și apoi în stradă se observă ce clădiri sînt în fața ei, ce clădiri o înconjură, se vizitează străzile sau drumurile ce se găsesc în jurul școlii. Toate observațiile se notează. Pe baza acestor notițe se organizează o discuție cu elevii în ora următoare.

Excursie la lecțiile cu tema „Satul" (orașul sau cartierul). Scopul excursiilor în sat sau cartier este cunoașterea nemijlocită a localității respective, a realizărilor obținute în ultimii ani în localitatea natală, perspectivele dezvoltării acestuia etc.

Pentru vizitarea localității se fixează un plan amănunțit, stabilindu-se itinerarul care cuprinde străzile sau ulițele prin care se va trece, instituțiile ce vor fi observate. E bine ca itinerarul să fie fixat în circuit și să cuprindă obiectivele cele mai importante din sat sau din oraș.

În timpul excursiei se notează direcțiile, numele străzilor pe care se merge ; de asemenea, instituțiile publice, locul organizațiilor Partidului Comunist Român și U.T.C., a organizațiilor obștești. Se atrage atenția elevilor asupra obiectivelor realizate prin muncă patriotică de către locuitori, schimbările intervenite în localitate : construcții noi (locuințe sau clădiri obștești, construcții realizate de țăranii cooperatori, magazine noi, dispensare, creșe) etc.

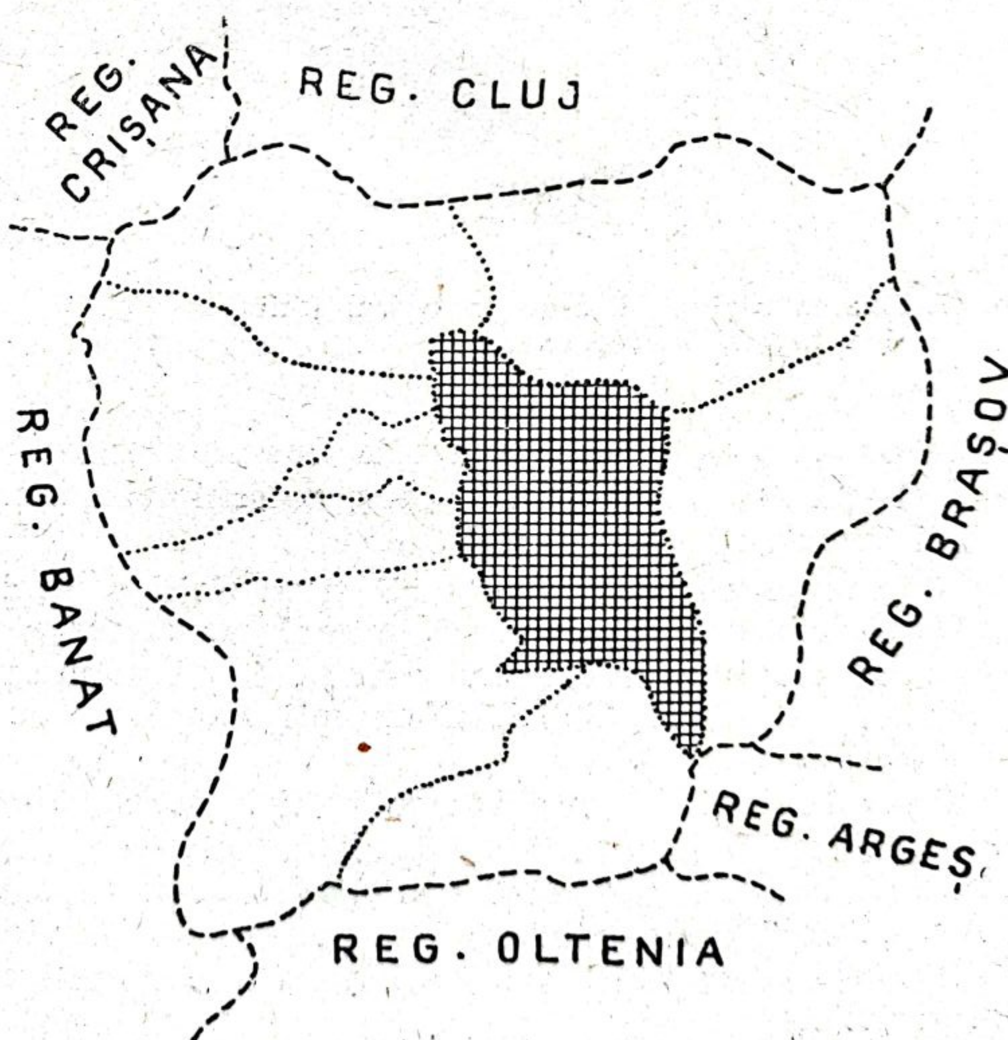
O etapă necesară pentru trecerea la predarea cunoștințelor despre „raion" este cunoașterea vecinătăților satului (orașului). Excursia se efectuează fie atunci cînd se studiază formele de relief, fie într-o vizită specială. Această excursie dă elevilor posibilitate să cunoască și să compare transformările din aceste localități cu cele întîlnite în satul lor, să cunoască mijloacele de comunicație — vechi și noi —, să generalizeze cunoștințele legate de relief și ape ; ea permite organizarea

unor exerciţii de orientare, în felul acesta elevii fiind pregătiţi pentru cunoaşterea unor noi locuri şi regiuni ce ies din cadrul orizontului local.

Pentru elevii de la sat este necesară o excursie la oraş, unde vor cunoaşte străzile (bulevardele), clădirile cele mai importante, vor vizita o întreprindere şi, dacă este posibil, se va organiza o întîlnire cu muncitorii.

Observaţiile elevilor vor fi astfel orientate încît aceştia să-şi dea seama prin ce se aseamănă şi prin ce se deosebeşte

Fig. 26. Fixarea poziţiei **raionului în cadrul** regiunii.

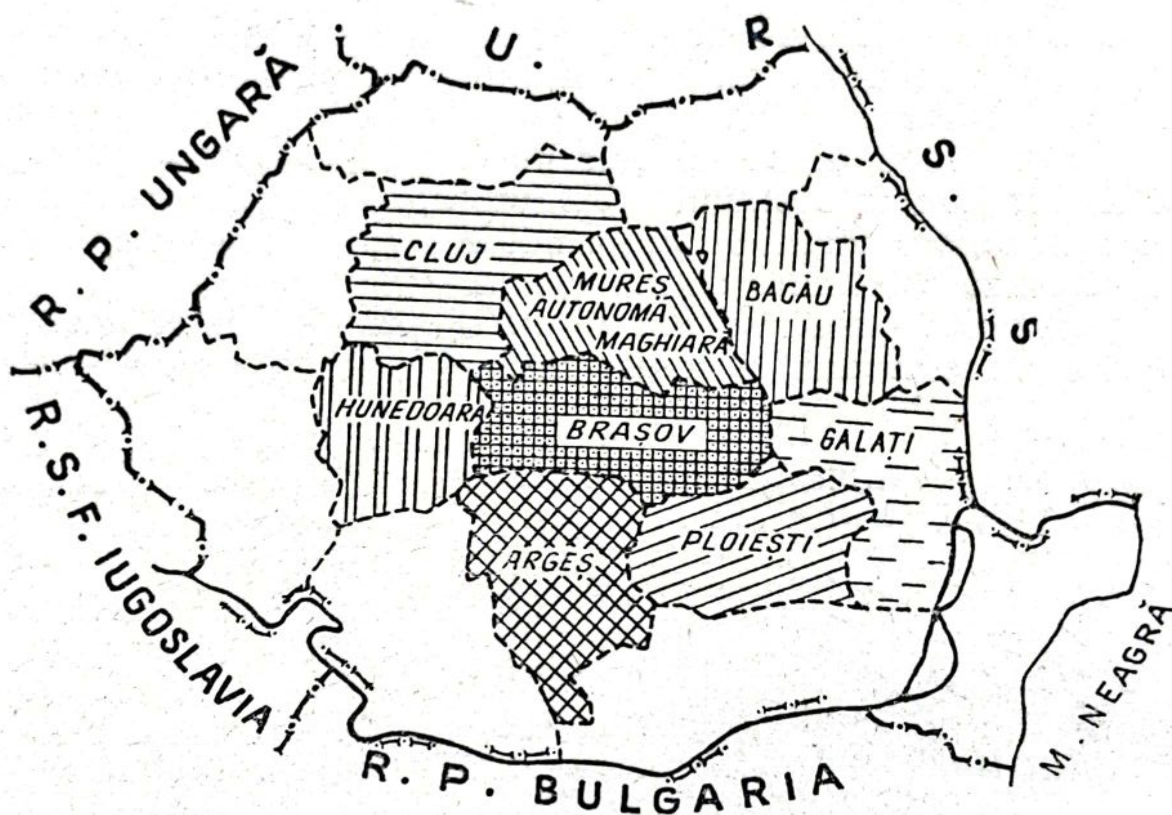

Fig. 27. Fixarea regiunii Brașov în cadrul țării și a regiunilor vecine.

orașul de sat, care este ocupația locuitorilor, ce instituții obștești și culturale se află la oraș, ce schimbări s-au produs în anii construcției socialiste.

În vederea cunoașterii muncii și a vieții satului, pentru elevii de la oraș este necesară organizarea cîtorva vizite la sate, unde elevii de la orașe vor face cunoștință cu satul, construcțiile, instituțiile, G.A.S., Cooperativa agricolă de producție și S.M.T.

În aceste vizite se vor da explicații în legătură cu ocupația principală a locuitorilor satului ce alte ocupații mai au locuitorii satului, care sînt principalele bogății ale satului (surse de venit), ce schimbări s-au petrecut azi în viața locuitorilor, calea dezvoltării satelor noastre în condițiile construcției socialiste.

Tema „*Organizarea și conducerea comunei*" (orașului) cuprinde:

— lărgirea orizontului geografic (pentru elevii de la sate mai ales), de la sat la comună (care cuprinde un teritoriu mai mare, format din mai multe sate);

— cunoștințe referitoare la formele de organizare și conducere a activității de pe teritoriul comunei (orașului).

În cadrul acestei teme, elevii cunosc comuna și orașul ca unități administrative. Pentru predarea acestei teme, profesorul din mediul rural pornește de la satul natal pe care-l compară cu satele învecinate (care fac parte din aceeași comună), scoțînd în evidență mărimea și numărul locuitorilor. Arată apoi necesitatea cuprinderii la un loc a mai multor sate pentru gospodărire. Se ajunge la concluzia că un grup de sate organizate sub o singură conducere formează o comună. Se arată că în cadrul comunei, suprafața de teren este mai mare, pentru că aici se cuprind nu numai vetrele satelor, ci și terenurile lor.

Pentru formarea imaginii spațiale se prezintă planul comunei care se intuiește sumar (numele satelor din cuprinsul comunei, localizarea lor față de centrul comunei, căile de comunicație care leagă satele de cuprinsul comunei) sau, eventual, rîul ce trece prin comună etc.

Cînd se predau problemele legate de conducerea comunei, se arată că la conducerea treburilor comunei (orașului) participă toți locuitorii. Aceștia însă, fiind în număr mare (cîteva mii), nu se pot aduna întotdeauna cînd e necesar să ia anumite hotărîri; de aceea ei aleg din rîndul lor pe cei mai vrednici și mai pricepuți, care îi reprezintă. Aceștia sînt deputații.

Tema oferă posibilitatea de a evidenția unele trăsături ale caracterului profund democratic în administrația de stat, și anume:

— că la alegerea deputaților participă toți locuitorii cu drept de vot ai comunei (orașului);

— că deputații, fiind reprezentanții aleși ai poporului, reprezintă voința acestuia și trebuie să dea seama de activitatea lor în fața celor ce i-au ales.

În această lecție fac cunoștință cu modul de organizare a sfatului popular, cu rolul comitetului executiv al acestuia.

Folosindu-se exemple concrete din localitate, se face cunoscută elevilor activitatea sfatului popular. Pentru a extinde cunoştinţele, profesorul se referă la realizări ale sfaturilor populare comunale din propria comună, precum şi din alte comune sau alte oraşe, prezentînd fotografii sau citind din informaţiile culese din ziarele locale sau centrale.

Se scoate în evidenţă rolul organizator, conducător şi îndrumător al P.C.R. Se vor da exemple de modul cum comuniştii din localitate sînt prezenţi în fruntea tuturor acţiunilor îndreptate, spre înflorirea comunei şi bunăstarea oamenilor.

Teme referitoare la obiectele geografice dinafara satului (oraşului). Relieful şi apele. Dacă cunoştinţele despre sat (oraş) şi despre locuitorii lui sînt mai uşor de însuşit de către elevi, deoarece aici îşi desfăşoară jocurile şi activitatea şcolară zilnică, activitatea părinţilor lor etc., noţiunile de relief şi ape ridică o serie de greutăţi care cer din partea profesorului o minuţioasă pregătire pentru a le înlătura.

Greutăţile izvorăsc din faptul că:

— în nici o localitate nu se găsesc toate formele de relief, care să dea posibilitatea unor intuiri directe;

— formele de relief, în general, sînt foarte variate. Aceasta cere observarea mai multor tipuri ale aceluiaşi relief, pentru a se putea extrage ceea ce e comun, general, în vederea formării noţiunii de formă de relief.

Datorită gîndirii concrete a copiilor la această vîrstă, în obiectele înconjurătoare ei observă întregul, fără să distingă forma de conţinut.

Pentru înlăturarea acestor greutăţi se cere din partea profesorului să acorde, în primul rînd, o atenţie deosebită felului în care se formează reprezentările elevilor cu privire la formele de relief. Metodele şi mijloacele cele mai indicate sînt observarea directă şi lucrările practice în natură, modelajul (lada cu nisip), mulajele, lucrările pe terenul geografic (platforma geomorfologică), desenul schematic, intuirea tablourilor care dau posibilitatea formării unor juste imagini vizuale, obişnuind pe elevii mici cu varietatea formelor de relief.

Cunoaşterea reliefului trebuie să înceapă cu formele de relief din regiunea natală, trecîndu-se apoi la cele mai îndepărtate (v. cap. *Formarea noţiunilor geografice*).

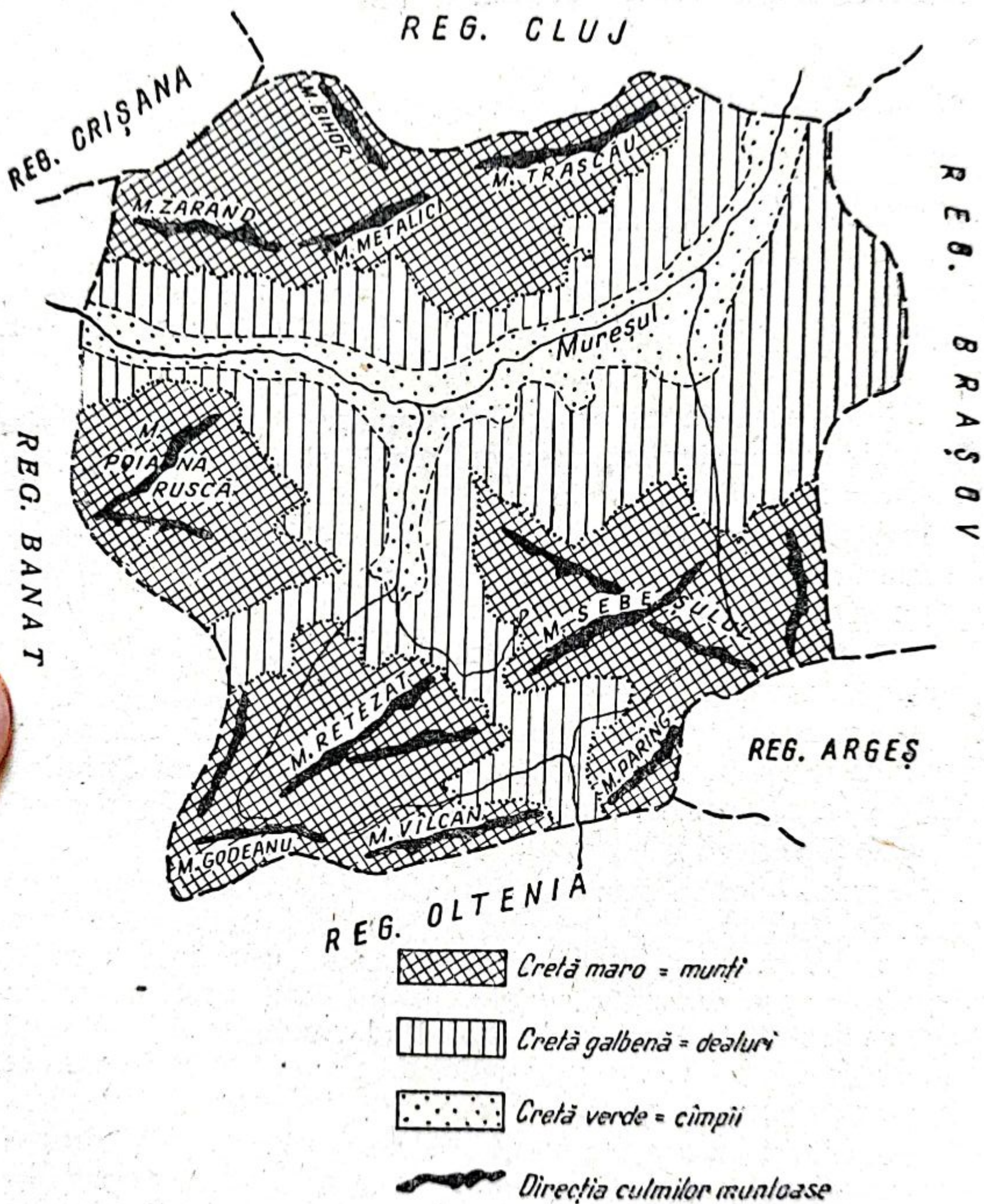

Fig. 28. Schema pe tablă a reliefului regiunii.

Fig. 29. Reprezentarea schematică a cîmpiei cu vegetaţia şi activitatea economică.

Cunoaşterea formelor de relief mari (regiuni de cîmpie, de podiş sau regiuni muntoase) trebuie să fie etapa finală în predarea formelor de relief.

În strînsă legătură cu formele de relief e necesar să se transmită şi cunoştinţe despre bogăţiile subsolului şi modul de folosire a acestora.

Iată cîteva recomandări privind felul cum ar trebui să se predea o lecţie la clasă asupra formelor de relief.

— La începutul lecţiei se face o scurtă prezentare a formelor de relief de pe suprafaţa Pămîntului [22], profesorul arătînd înfăţişarea sa variată. Apoi, folosind lada cu nisip, profesorul modelează suprafeţele orizontale şi înclinate (line şi abrupte).

Se trece apoi la descrierea formelor de relief, începînd cu cele din jurul satului. Se cere elevilor să vorbească despre ceea ce au observat. Se modelează din nisip forma de relief discutată, spre exemplu cîmpia. Se intuieşte apoi un tablou (care se găseşte în şcoală) reprezentînd cîmpia, apoi se discută cu elevii în jurul mulajului „Relief de cîmpie" (mulaje care se găsesc în fiecare şcoală).

După intuirea acestor materiale, pe tablă se notează următoarele: *Cîmpia este o suprafaţă de pămînt aproape netedă. Ea are înălţime mică.* Cele mai multe suprafeţe de cîmpie sînt

[22] v. cap. *Formarea noţiunilor geografice.*

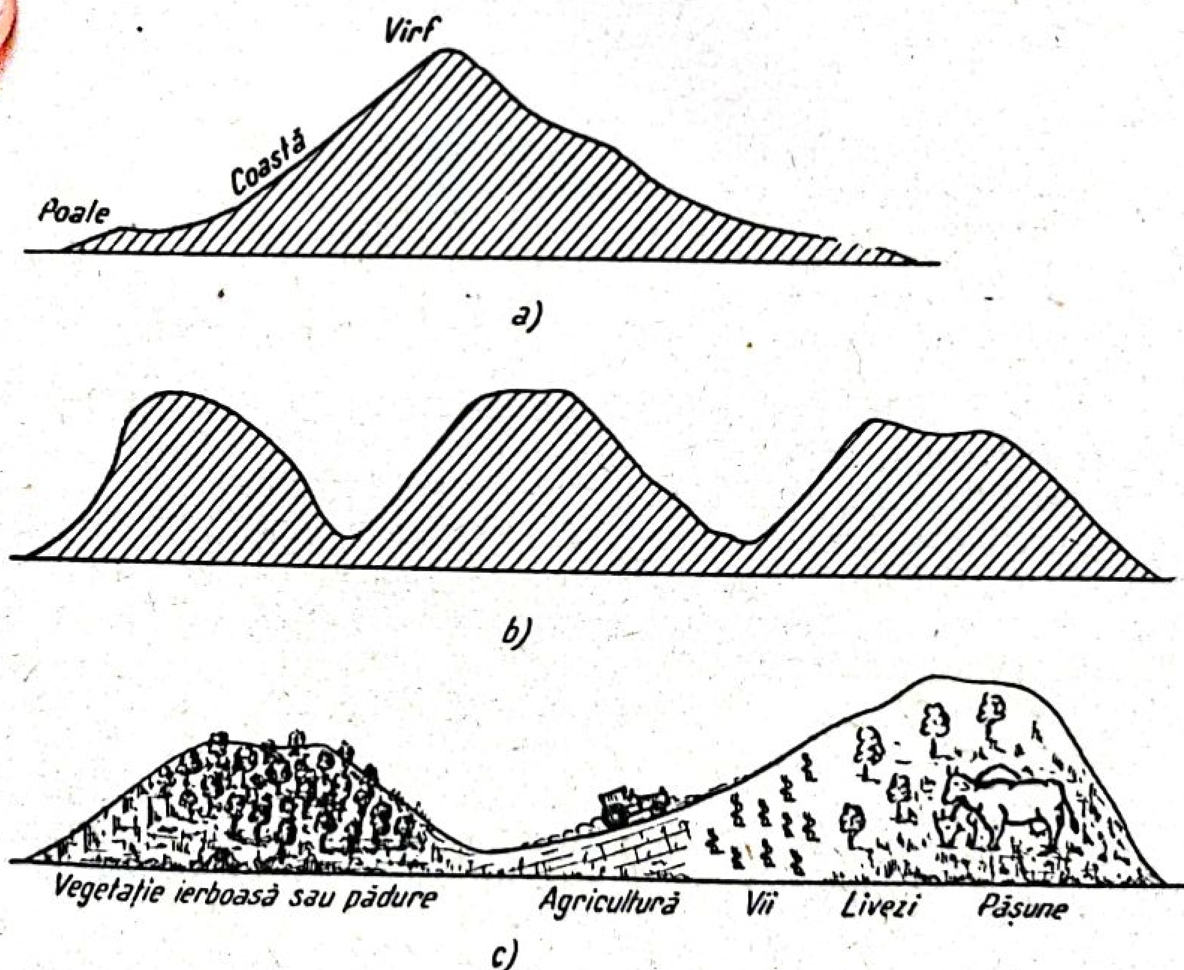
orizontale; unele sînt și înclinate. Pe cîmpie se cultivă cereale. Desenul schematic întregește notițele.

Se pune apoi întrebarea: Oare cîmpia este singura formă de înfățișare a pămîntului? Folosind aceleași mijloace (modelaj, desen, mulaj), se lămuresc rînd pe rînd principalele caracteristici ale dealului (formă, părți etc.), dîndu-se definiția dealului.

Pe tablă și pe caiete se notează:

Dealurile sînt ridicături de pămînt alungite, cu coaste domoale. Unele dealuri au înălțimi pînă la 700—800 m. Rar se întîlnește un singur deal, obișnuit întîlnim șiruri de dealuri.

Fig. 30. Reprezentarea schematică a dealurilor:
a — părțile unui deal; b — schema unor dealuri;
c — activitatea economică în zonele deluroase.

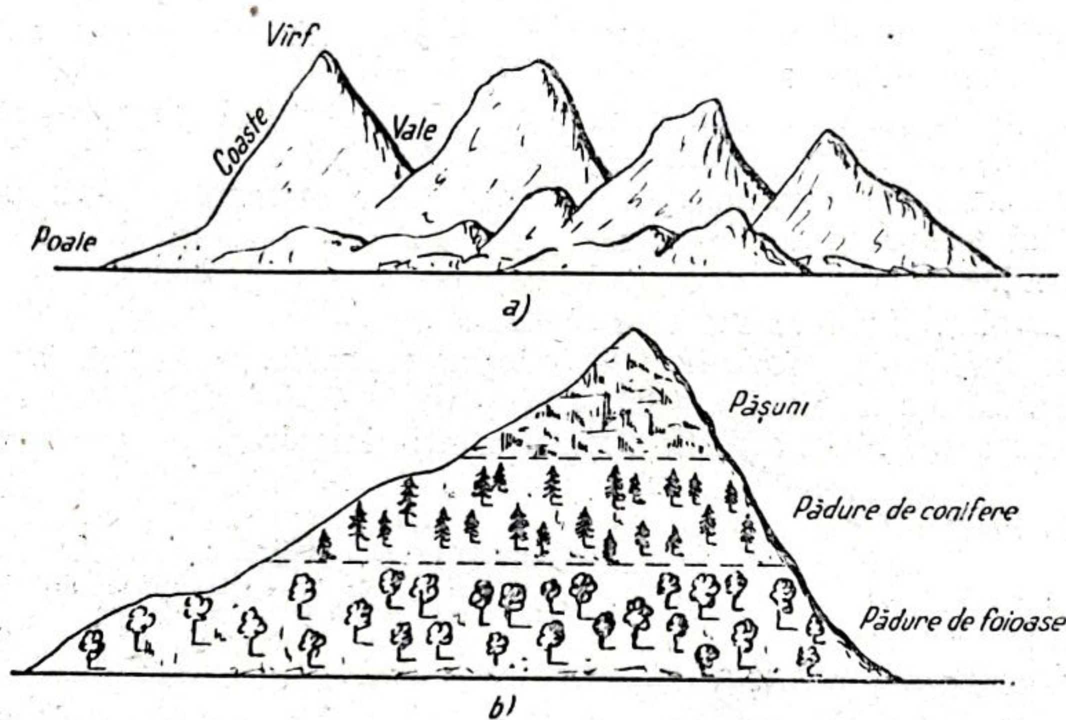

Fig. 31. Reprezentarea schematică a munţilor:
a — părţile unui munte; b — zonele naturale de vegetaţie în munţi.

Părţile dealului sînt: poalele, coastele, creasta şi vîrful dealului.

Pe dealuri pot creşte păduri. De asemenea pe ele se cultivă pomi fructiferi şi vii.

Notarea se face prin două desene schematice.

Pe suprafaţa pămîntului se află şi alte ridicături mai mari decît dealurile. Folosind aceleaşi mijloace (desen, lada cu nisip, desenul pe tablă), se dă noţiunea de munte.

Pe tablă se notează:

Munţii sînt cele mai mari ridicături de pe suprafaţa Pămîntului. Ei sînt cu mult mai înalţi decît dealurile.

Aceştia au pantele mult mai înclinate decît dealurile. Vîrfurile lor sînt înalte; văile sînt înguste şi adînci. Pe munţi cresc păduri de fag şi brad, iar pe vîrfurile lor se găsesc ierburi care formează păşuni întinse.

Se dau exemple de munţi şi de dealuri.

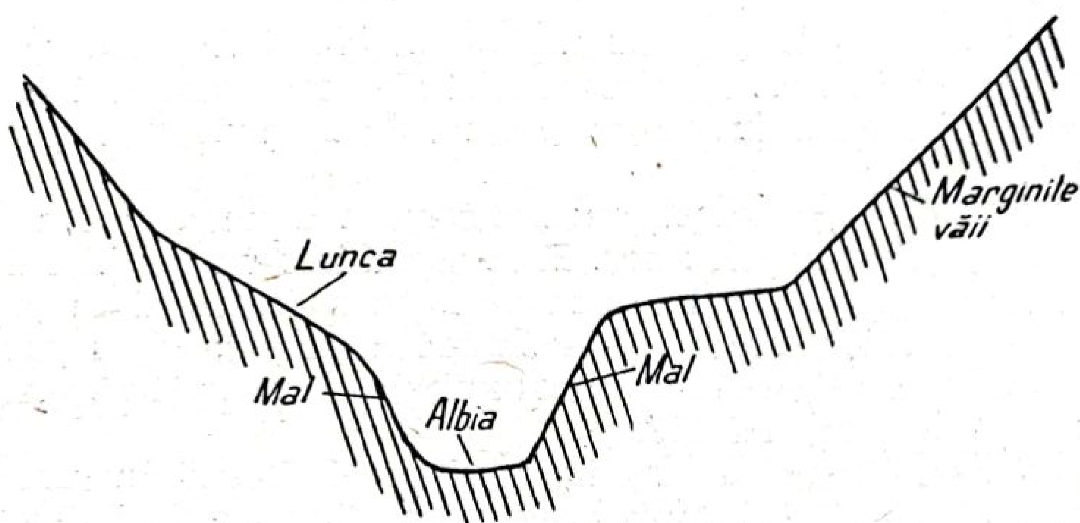

Fig. 32. Profil transversal printr-o vale.

Tema „Clima regiunii". Una din cele mai grele lecţii pentru copii de clasa a III-a este clima regiunii. Această lecţie presupune cunoştinţe anterioare despre vreme şi mersul vremii, cunoştinţe ce se bazează pe observaţiile elevilor asupra vremii, observaţii organizate încă din clasa I sub forma cunoaşterii „Calendarului vremii".

Elevii claselor I şi a II-a efectuează aceste observaţii fără instrumente, iar cu timpul, la clasa a III-a, vor fi obişnuiţi în mod obligatoriu cu citirea termometrului, a barometrului, a giruetei şi a pluviometrului.

Tematica şi tehnica observaţiilor trebuie să ţină seama neapărat de posibilităţile de înţelegere ale elevilor. La aceste clase, observaţiile se pot rezuma numai asupra temperaturii aerului, direcţia vîntului, gradului de înnorare, precipitaţii (cantitate şi caracterul lor).

Prezentăm numai unele aspecte legate de activitatea ce trebuie s-o desfăşoare elevii.

Observaţiile încep încă din primele zile ale anului şcolar ca o continuare firească a celor din anii trecuţi.

Acestea se efectuează cu toată clasa, pe caiete speciale, iar pe „calendarul vremii" din clasă notează numai „elevii de serviciu", numiţi săptămînal.

Observaţiile asupra temperaturii sînt legate de cunoaşterea temperaturii, a gradaţiilor, a momentelor celor mai impor-

tante 0° (temperatura de îngheț) și 100° (temperatura de fierbere a apei). Sînt necesare citiri ale termometrului în care să se folosească termenii de „minus atîtea grade" și „plus atîtea grade".

În cazul cînd școala nu are stație meteorologică, un termometru este totuși necesar. El se așază într-un loc ferit de razele Soarelui și de ploaie, cum ar fi la o fereastră în partea de nord a școlii. Observațiile se fac dimineața și la prînz și se notează pe caietele de observații ale elevilor și pe „calendarul vremii" afișat în clasă.

Observațiile asupra vîntului se limitează la direcția din care bate vîntul. Pentru aceasta se folosește un indicator simplu de vînt. Se pot folosi și alte mijloace: direcția fumului, a unui steguleț, a batistei etc.

Observațiile asupra norilor se reduc la stabilirea aproximativă a gradului de înnorare, cuprinzînd numai trei aspecte: cer senin (cerul este fără nori), cer noros (cînd norii ocupă între un sfert și trei sferturi din cer), cer posomorît sau acoperit (cînd cerul este în întregime sau aproape în întregime acoperit de nori).

Observațiile cu privire la precipitații se pot reduce numai la observarea caracterului precipitațiilor, iar atunci cînd avem un pluviometru și un cilindru gradat, și la cantitatea de precipitații.

Pe vreme de ploaie se poate stabili, chiar fără a măsura cantitatea de ploaie, dacă a fost ploaie slabă, mijlocie ori puternică, dacă a plouat toată ziua sau numai o parte din zi, ce influență a avut asupra activității agrare.

Pe vreme de iarnă se cere să se stabilească prima și ultima zi cu zăpadă, zilele cu pămîntul acoperit cu zăpadă, precum și rolul ei în activitatea agrară.

Pe vreme de ceață se stabilesc: ceața deasă și zilele cu ceață. La fel se înseamnă zilele în care s-a observat grindină, rouă, brumă, polei.

Observațiile asupra norilor și a precipitațiilor se notează seara, pe baza observațiilor din cursul zilei.

Înregistrarea observațiilor este efectuată individual de elevi pe un caiet de aritmetică. Se notează numele școlii și clasa, numele elevului, anul și luna observațiilor.

În paginile ce urmează se fac însemnările zilnice după următorul tabel:

Zile	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	30
Temperatura:	9°	8°	3°	2°	−1°	−3°	−4°				
Direcția vîntului:											
Starea cerului:											
Precipitațiile:											

Observații: Vînt puternic — A plouat după amiază — etc.

Pentru calendarul vremii aparținînd clasei trebuie să existe trei tabele sau grafice, și anume:

1) Situația meteorologică a zilei, în care se înseamnă vremea zilei respective. Pe o ramă de placaj sau carton tare se desenează un termometru cu gradația lui; la capătul de sus și la rezervorul de mercur se fac două găuri prin care se trece un șnur roșu. Partea de șnur roșie va indica temperatura. El se va mișca în sus sau în jos, în funcție de gradul de temperatură. Se mai desenează apoi un cerc pe care sînt indicate punctele cardinale, după care se așază un indicator în direcția din care a bătut vîntul. Pe un alt cerc se desenează cele trei grade de înnorare a cerului. Acul indicator va arăta înnorarea, iar un alt cerc va indica tipul precipitațiilor.

2) Situația lunară a elementelor meteorologice va fi identică cu cea din caietele elevilor.

3) Un grafic va sintetiza situația lunară.

Pe baza acestor observații se vor trage concluzii generalizatoare.

În primul rînd, se scoate în evidență o anumită dependență (simplă) între elementele vremii. În al doilea rînd, pe baza acestor legături, se poate face o caracterizare sumară a vremii

în luna respectivă. Pentru aceasta se arată dependența între temperatură și cerul senin (iarna pe cer senin temperatura este mai scăzută), între nori și ploaie, între direcția vîntului și creșterea sau scăderea temperaturii (vîntul de sud sau de vest aduce creșterea temperaturii în timpul iernii) etc.

În al doilea caz se cere o caracterizare a lunii respective, mai ales pe baza numărului de zile cu anumite temperaturi, cu ploaie etc. Este necesar să se facă legătura cu muncile agricole sau cu unele fenomene fenologice (venirea păsărilor, înmugurirea arborilor, înflorirea etc.).

De mare importanță este stabilirea numărului de zile secetoase și a numărului de zile cu precipitații pe baza observațiilor zilnice, pentru a se scoate în evidență caracterul ploios sau secetos al lunii. De asemenea, sînt importante concluziile asupra datei primului îngheț, a dezghețului, a primei și a ultimei zăpezi, a primei și a ultimei brume.

Caracterizările lunare ne vor permite apoi să facem prezentări sumare asupra anotimpurilor. Acestea trebuie să scoată în evidență dinamica fenomenelor observate, modificările din cursul anului, mișcarea progresivă sau regresivă a acestor elemente pe întreg anul.

Deci, la clasa a III-a, elevii se familiarizează cu particularitățile climei locale. În clasa a IV-a completează această noțiune, comparînd clima regiunii cu elementele climei țării noastre. Definiția întreagă a termenului de climă se formează treptat, ea dîndu-se numai în clasa a V-a.

Lecția „Clima regiunii" se bazează pe toate observațiile și generalizările făcute pe anotimpuri, pe cunoașterea elementelor climei locale și a raionului. De asemenea, la această lecție, predarea materiei se bazează pe caracterizarea anotimpurilor, arătîndu-se particularitățile anotimpului respectiv în diferite părți ale regiunii. Să facem, de exemplu, caracterizarea iernii. Carateristice pentru acest anotimp sînt : gerul și ninsoarea. Atît gerul cît și ninsoarea diferă în funcție de relief : la munte, iarna este mai lungă și mai geroasă, iar zăpada se păstrează timp mai îndelungat (se localizează). La cîmpie, iarna este mai scurtă. Zăpada poate fi ușor spulberată de vînturi. Apele îngheață, putînd fi ușor trecute cu săniile sau căruța. Vara este cald peste tot, cu unele diferențe între munte

și cîmpie. Se caracterizează vara la munte, apoi vara la cîmpie, scoțîndu-se în evidență luna cea mai caldă, cu ploile și perioadele de secetă. Apoi se arată influența acestora asupra activității agrare.

Capitolul de geografia populației și viața economică, este cel mai bogat în elemente pentru educația patriotică a elevilor, a dragostei lor față de Partidul Comunist Român, față de oamenii muncii.

Cunoașterea bogățiilor și activitatea economică pregătește, de asemenea, pe elevii din clasa a III-a pentru înțelegerea, în clasa a IV-a, a ramurilor de activitate economică, a răspîndirii lor geografice pe teritoriul întregii țări.

Tot în acest capitol, elevii fac cunoștință cu un nou tip de hartă, cu harta economică, cu semne convenționale noi, pregătindu-se și în această direcție terenul pentru utilizarea mai completă a hărții.

Prezentarea temei „Bogățiile raionului sau ale regiunii" oferă posibilitatea de a lega cunoștințele referitoare la condițiile naturale cu cele legate de viața economică, de a releva rolul omului în transformarea naturii, de a prezenta comparativ situația din trecut și astăzi, de a evidenția realizările obținute în anii puterii populare.

Pentru a face legătura între cadrul natural și viața economică, pot fi prezentate scurte caracterizări, în care s-au luat ca exemplu, Munții Apuseni :

„Munții Poiana Ruscăi" sînt acoperiți de pășuni, pe care pasc numeroase turme de oi și cirezi de vite. Pe ei cresc multe păduri, din al căror lemn se fabrică cherestea, mobilă etc.

Se trage concluzia că aceste bogății naturale sînt utile populației. Trecîndu-se la bogățiile subsolului se vor arăta următoarele : „Acești munți conțin zăcăminte de fier ; această bogăție este transformată în mașini, unelte și alte obiecte necesare industriei, cooperativelor agricole de producție și locuitorilor".

„În părțile mai joase, pe dealurile mici și în cîmpia Streiului se află un sol roditor folosit pentru cultura plantelor și a pomilor fructiferi".

Aceste caracterizări pe teme de relief permit apoi să se tragă concluzii referitoare la ocupația locuitorilor.

Dacă pe Munții Poiana Ruscăi se găsesc păduri și pășuni, cu ce se vor ocupa locuitorii de aici ? (cu creșterea animalelor și exploatarea pădurilor). Dar locuitorii din părțile unde se află zăcămintele de fier ? (aceștia sînt mineri). În părțile mai joase se întind terenuri cu sol roditor. Cu ce se ocupă locuitorii de aici ? (cu cultura plantelor).

La predarea bogățiilor regiunii, generalizarea merge mai departe, vorbindu-se despre bogățiile regiunii muntoase, ale acelora de dealuri sau cîmpie din cuprinsul regiunii, specificîndu-se aspectele particulare, specifice pentru o regiune sau alta.

„Bogățiile subsolului regiunii Hunedoara constau din: cărbune, fier, aur, argint, plumb, mercur, cupru și altele. Cărbunele se află în Valea Jiului, fierul este răspîndit în Munții Poiana Ruscăi, iar aur, argint, cupru, mercur se găsesc mai ales în Munții Apuseni".

Comparația este una din cele mai eficace metode utilizate în aceste lecții. Ea va ajuta formarea imaginii concrete, reale ale vieții muncitorilor și țăranilor muncitori în trecut și schimbările petrecute în viața acestora după eliberarea patriei noastre.

Elevii claselor a III-a nu au cunoscut viața din trecut, dinainte de eliberare. Pentru a-și putea da seama de viața de azi, trebuie să li se descrie viața grea din trecut. De aceea, atunci cînd se vorbește despre locuitori, este necesar să se arate cum munceau, cum trăiau muncitorii și țăranii muncitori din regiune și din toată țara. Elevii vor fi îndrumați să discute despre aceasta cu părinții lor, cu oamenii mai în vîrstă.

Cuvîntul profesorului trebuie să fie întregit cu prezentarea unor materiale ilustrative (fotografii, reprezentări grafice, diafilme), precum și cu lectura unor descrieri de aspecte din viața întreprinderilor industriale sau a cooperativelor agricole de producție, G.A.S., a unor informații concludente din presa locală regională etc.

În permanență trebuie scos în evidență rolul de conducător, organizator și îndrumător al Partidului Comunist Român, în întreaga activitate economică și socială din patria noastră. Grija deosebită a P.C.R. pentru a crea o viață mereu mai îmbelșugată, mai fericită poporului nostru, poate fi arătată prin

aducerea în fața elevilor a unor fotografii care arată realizările obținute în diverse domenii economice și sociale, construcții de întreprinderi industriale, construcții de locuințe, dezvoltarea rețelei de școli, așezăminte culturale, învățămînt gratuit, cărți școlare gratuite și totodată înfățișîndu-le perspectivele de dezvoltare în planul cincinal 1966—1970.

Utilizarea hărții este una din condițiile principale care contribuie la reușita acestor lecții. Pe hartă se fac lucrări de consolidare, de fixare și sistematizare a materialului. În lecțiile de comunicare a noilor cunoștințe, la verificare sau fixare se pot utiliza exerciții, ca:

1) Să se arate pe hartă unde se află păduri în raion (regiune). Unde sînt centre de prelucrare a lemnului?

Să se arate pe hartă orașele unde se află uzinele chimice etc.

2) Care sînt orașele cele mai mari din sudul sau nordul regiunii. Ce activitate economică se desfășoară în aceste orașe?

3) Ce localități cunoaștem în raion? Ce putem spune despre așezarea lor? Care sînt orașele noi din regiunea noastră? etc.

4) Să se arate ce localități unește calea ferată... Care sînt localitățile de unde se desprind linii ferate?

La lecțiile de recapitulare se pot lărgi lucrările pe hartă, în scopul de a deprinde pe elevi să facă scurte caracterizări economice ale unor cartiere din oraș.

Pentru cunoașterea completă a raionului și a regiunii este necesar să se organizeze, la sfîrșitul anului, excursii de 1—2 zile, care să cuprindă cele mai importante obiective.

Aceste exerciții vor avea un caracter complex, urmărind atît cunoașterea naturii cît și a aspectelor economice din raion și din regiune. Deși li se spune excursii de lungă durată, totuși e bine ca acestea să nu dureze mai mult de 1—2 zile, să se efectueze cu mașina. Decît organizarea unei excursii de mai multe zile cu numeroase obiective, este de preferat să se organizeze mai multe excursii cu obiective mai puține.

VI

PREDAREA GEOGRAFIEI LA CLASA A IV-a

Prima temă din geografia clasei a IV-a o constituie „Recapitularea cunoştinţelor însuşite în clasa a III-a cu privire la orientare, puncte cardinale, relief, ape curgătoare şi stătătoare, semne convenţionale, sat (oraş), raion, regiune".

Scopul acestei teme este de a reîmprospăta principalele cunoştinţe geografice însuşite de elevi în clasa a III-a, pentru ca pe baza lor să asimileze în clasa a IV-a cunoştinţe geografice despre patria noastră.

Pentru recapitularea acestor cunoştinţe se pot organiza următoarele două lecţii:

1) Orientarea, punctele cardinale, relieful, apele curgătoare şi stătătoare.

2) Semnele convenţionale. Satul (oraşul) nostru, raionul, regiunea noastră.

Prima lecţie poate fi organizată într-o excursie pe un itinerar potrivit cu tema lecţiei, adică să cuprindă cîteva forme de relief (bineînţeles cele care se află în jurul localităţii) o apă curgătoare (rîu sau pîrîu) şi dacă e posibil o apă stătătoare (baltă sau lac).

În cadrul excursiei, profesorul va verifica cunoştinţele elevilor referitoare la punctele cardinale şi le va determina în natură cu ajutorul busolei şi cu alte mijloace cunoscute. Se vor rezolva cu elevii exerciţii de determinare a punctelor cardinale, în special cu ajutorul busolei. Se va scoate în evidenţă importanţa priceperii de a se orienta în natură.

Reîmprospătarea cunoştinţelor despre relief se face observîndu-se neregularităţile feţei Pămîntului. Trecînd, de exemplu,

printr-o cîmpie, se va cere elevilor să precizeze ce este o cîmpie și să arate care sînt caracteristicile ei, referindu-se la înfățișarea concretă a cîmpiei respective. În cazul dealurilor și munților se vor arăta în natură care sînt părțile lor. Se vor scoate în evidență deosebirile dintre dealuri și munți. Folosind comparația cu formele de relief intuite în mod direct, vor fi definite și celelalte forme, care nu pot fi văzute nemijlocit de către elevi.

Prin conversație se va arăta importanța reliefului (această discuție este ușurată de faptul că în timpul excursiei elevii fac cunoștință cu bogățiile legate de formele de relief — păduri, pășuni, fînețe, bogății ale subsolului — precum și folosirea acestora pentru cultura cerealelor, pomicultură, viticultură).

La fel se va proceda și pentru reîmprospătarea cunoștințelor dobîndite de elevi în clasa a III-a în legătură cu apele curgătoare și stătătoare. De exemplu, întîlnind o apă curgătoare, profesorul va cere elevilor să arate care este malul drept și care este malul stîng, arătînd cum l-au aflat. Tot la fel se poate proceda și pentru reamintirea noțiunilor de albie, afluenți, baltă, lac etc.

Nu se va omite importanța și folosirea apelor curgătoare și stătătoare de către om, scoțîndu-se în evidență valorificarea rațională și multilaterală a apelor în regimul nostru socialist.

În lecția a doua vor fi recapitulate semnele convenționale învățate, satul (orașul) nostru, raionul și regiunea noastră. Mai întîi vor fi recapitulate semnele convenționale legate de relief și ape, apoi celelalte semne cerute de programă.

Recapitularea se poate face cu ajutorul unui tablou al semnelor convenționale ilustrate [23]) confecționat de către profesor.

Se vor face apoi cu elevii exerciții de aplicare a semnelor convenționale pe diferite hărți.

Se recapitulează cunoștințele referitoare la satul sau orașul natal, planul satului sau orașului, instituțiile și clădirile mai

---

[23] Vasile Ghibedea, *Un nou procedeu de predare a semnelor convenționale*, Revista „Natura", nr. 6/1956.

importante, locuitorii satului sau ai oraşului, bogăţiile şi ocupaţiile locuitorilor, conducerea comunei sau a oraşului. Recapitularea se va face cu ajutorul planului satului sau al oraşului.

Cu elevii de la sate se va recapitula şi noţiunea de oraş, iar cu cei de la oraşe, şi noţiunea de sat. Acest lucru se va putea realiza prin comparaţii între satul elevilor şi oraşul pe care l-au vizitat (cu elevii de la sate) sau între oraşul elevilor şi satul pe care l-au vizitat (cu elevii de la oraş).

Se va trece apoi la reîmprospătarea cunoştinţelor despre raion: noţiunea de raion, harta raionului, formele de relief, apele, bogăţiile raionului nostru şi ocupaţia locuitorilor din raionul nostru, localităţile principale şi conducerea raionului.

În ultima parte a lecţiei se vor reîmprospăta cunoştinţele geografice referitoare la regiunea administrativă în care este şcoala.

Folosind harta regiunii, vor fi reamintite cunoştinţele legate de relieful şi apele principale ale regiunii şi se vor indica regiunile învecinate.

Vor fi arătate apoi pe hartă oraşele principale din regiune şi caracteristicile lor ca aşezare, economie etc.

În sfîrşit, vor fi recapitulate cunoştinţele despre organizarea şi conducerea regiunii.

Ca încheiere, profesorul va arăta că în clasa a IV-a elevii vor studia o unitate geografică mult mai mare decît regiunea, adică vor studia geografia patriei.

A. Geografia fizică a Republicii Socialiste România

1. Prezentarea hărţii fizice şi administrative a patriei (explicarea culorilor hărţii)

Această lecţie introductivă prevăzută de programă are ca scop deprinderea elevilor cu cunoaşterea semnificaţiei culorilor şi a celorlalte semne convenţionale ale hărţii fizice şi administrative a ţării.

În clasa a III-a elevii au învăţat numai unele semne convenţionale; în această lecţie se vor completa cunoştinţele lor, prezentîndu-le noi semne convenţionale. În clasa a III-a unele semne convenţionale au avut un caracter nediferenţiat; acum elevii vor adînci şi lărgi aceste cunoştinţe, făcînd aplicaţie pe hartă. De exemplu, cîmpiile erau reprezentate convenţional, în clasa a III-a, printr-o culoare verde unică, fără a se face distincţiile impuse de înălţimea diferită a acestora.

Socotim că aceste semne convenţionale noi şi precizarea diferenţiată a semnelor convenţionale învăţate în clasa a III-a este bine să se facă la începutul anului şcolar, cînd se prezintă harta patriei, din două motive: întîi pentru a se face un pas mai departe de la citirea hărţii regiunii, care este mai simplă, la citirea hărţii patriei, care este mai complexă, cu scopul de a cunoaşte mai exact diferitele forme de relief, ape etc.; al doilea motiv este că atunci cînd profesorul prezintă materialul nou, elevii să ştie semnificaţia exactă a diferitelor semne convenţionale, ceea ce îi va ajuta să-şi însuşească mai bine materialul care se va preda şi să-şi formeze o imagine de ansamblu mai exactă despre harta patriei.

Se recomandă ca profesorul să transmită cunoştinţele de la această lecţie pe baza noţiunilor geografice însuşite de elevi în clasa a III-a, ţinînd seama de semnele convenţionale învăţate, precum şi pe baza cunoaşterii hărţii raionului şi în special a regiunii în care este şcoala. De asemenea, pentru a trezi interesul elevilor faţă de hărţi şi pentru a-i ajuta să înţeleagă mai bine limbajul culorilor şi al altor semne convenţionale, profesorul va folosi ilustraţii, desene, schiţe şi lecturi geografice.

Se reaminteşte mai întîi elevilor ce se înţelege prin hartă. Se dă definiţia simplă: se numeşte hartă desenul prin care se înfăţişează o întindere de pămînt cu tot ce se află pe ea.

Se lucrează la început cu harta fizică a regiunii, punîndu-se elevilor o serie de întrebări, cum ar fi: Ce se numeşte cîmpie, deal, munte? Ce formă de relief reprezintă culoarea verde, dar galben, cafeniu deschis şi cafeniu închis?

După aceea se cere elevilor să arate regiunea lor pe harta patriei şi să spună ce culori se întîlnesc pe această hartă, legat de culoare, ce forme de relief se întîlnesc (arătînd, de

pildă, că în regiunea lor se găseşte culoarea verde şi că această culoare reprezintă cîmpia, se cere elevilor să caute şi alte cîmpii pe teritoriul ţării noastre).

Elevii vor fi apoi întrebaţi dacă culoarea verde întîlnită pe hartă are peste tot aceeaşi nuanţă, cerîndu-le să observe harta. Găsind cele trei nuanţe, verde închis, verde potrivit şi verde mai deschis, se propune elevilor să caute la legenda hărţii ce semnificaţie are fiecare nuanţă. În felul acesta se va constata cu uşurinţă diferenţierea cîmpiilor după culoare, şi anume că verdele închis reprezintă cîmpii joase, iar verdele deschis cîmpii mai înalte.

La fel se procedează şi cu celelalte tente hipsometrice, plecînd de la culoarea respectivă din regiunea natală de pe harta patriei.

Se trece apoi la analizarea culorii albastre, care se găseşte răspîndită mai ales în partea de est a hărţii şi mai puţin în alte părţi.

Elevii vor fi întrebaţi ce arată culoarea albastră şi pentru care motiv apele stătătoare (mările, lacurile) sînt însemnate prin culoarea albastră (elevii care au fost la mare vor răspunde cu uşurinţă că pe vreme senină marea este albastră). Dacă există un tablou care reprezintă marea, se analizează cu elevii acest tablou.

Se trece apoi la harta regiunii natale, unde elevii vor găsi linii albastre şerpuitoare, care indică apele curgătoare. Li se va cere să numească aceste ape curgătoare. Se cere în continuare elevilor să găsească aceleaşi semne, reprezentînd apele curgătoare din regiunea lor, pe harta ţării. În felul acesta elevii se vor familiariza şi cu semnul convenţional al apelor curgătoare.

Pînă acuma am deprins pe elevi cu semnele convenţionale (culorile) care reprezintă obiecte geografice naturale. În continuare vom deprinde pe elevi şi cu semnele convenţionale care reprezintă obiecte geografice construite de oameni. Pentru aceasta plecăm tot de la harta regiunii proprii.

Întrebăm mai întîi pe elevi cum sînt reprezentate pe harta regiunii noastre localităţile — oraşele şi satele. Propunem apoi să se arate pe hartă centrul raional, cel regional (oraşul de

reşedinţă) şi alte localităţi din regiunea natală, îmbogăţind astfel reprezentările elevilor despre semnele convenţionale.

Pe harta regiunii se urmăresc căile ferate, apoi aceleaşi căi ferate vor fi arătate pe harta Republicii Socialiste România, unde se pun în legătură cu reţeaua generală de căi ferate a regiunilor vecine şi a ţării.

În continuare elevilor li se vor preda şi alte semne convenţionale privind limitele raioanelor, regiunilor şi graniţele ţării.

Celelalte semne convenţionale mai puţin folosite vor fi învăţate mai tîrziu, tot în cadrul studierii geografiei de clasa a IV-a.

2. Relieful Republicii Socialiste România

Această temă este una dintre cele mai importante din cursul de geografie pentru clasa a IV-a.

Pentru predarea acestei teme, programul prevede 14 ore. Manualul respectă acest volum de ore.

Considerăm că împărţirea prevăzută de programă şi adoptată de autorii manualului este justă, deoarece este sistematică şi unitară, iar fiecare lecţie cuprinde un volum de cunoştinţe de bază, care poate fi transmis în bune condiţii elevilor în cadrul unei ore. Astfel, programa prevede la început o prezentare generală a reliefului (o lecţie), iar după aceea prezintă într-o ordine clară şi firească fiecare unitate de relief.

Materialul didactic de bază pentru întreaga temă îl constituie harta fizică a patriei. Pe lîngă hartă mai sînt necesare o serie de materiale ajutătoare, cum ar fi : o hartă schematică a principalelor forme de relief din ţara noastră (se poate mări harta din partea stîngă de sus a hărţii fizice a ţării), o hartă schematică a munţilor Carpaţi, fotomontaje cu vederi pe ramuri ale Carpaţilor şi fotomontaje cu vederi ale celorlalte forme principale de relief. De asemenea, la unele lecţii se pot folosi şi diafilme.

În continuare dăm cîteva indicații metodice pentru predarea lecției „Carpații Occidentali".

Predarea acestei teme prezintă unele dificultăți datorită particularităților acestor munți: culmi izolate despărțite de culoare, fără continuitatea pe care o au celelalte două ramuri ale Carpaților.

Tema „Carpații Occidentali" se predă în două lecții: în prima lecție se va face o privire generală asupra Carpaților Occidentali prin comparație cu Carpații Orientali și Carpații Meridionali, precum și Munții Banatului și Poiana Ruscăi, iar în ora a doua se va face descrierea fizico-geografică a Munților Apuseni.

Ca material didactic se folosește harta fizică a Republicii Socialiste România, harta schematică a principalelor forme de relief din țara noastră, harta schematică a Carpaților Occidentali, fotomontaje cu vederi din Carpații Occidentali.

Desfășurarea primei lecții. Controlul cunoștințelor. În ora precedentă s-a predat despre „Trecătorile din Carpații Meridionali". La verificarea acestei lecții, profesorul va insista asupra denumirilor și localizării trecătorilor, precum și asupra importanței lor economice.

Trecerea la lecția nouă se va face prin cîteva întrebări: care sînt părțile componente ale Carpaților din țara noastră? Ce părți am învățat pînă acum? (Profesorul cere elevilor să arate cele trei ramuri ale Carpaților.) Ce ramuri au mai rămas de studiat?

Se anunță apoi lecția nouă, se scrie titlul pe tablă de către profesor și în caiete de către elevi.

Profesorul va cere elevilor să urmărească pe harta anexă din manuale ceea ce se arată la harta murală. Paralel cu predarea cunoștințelor, profesorul va scrie pe tablă schema lecției, iar elevii o trec în caiete. Se recomandă împărțirea tablei în două: pe jumătatea din stînga se scrie schema, iar pe jumătatea din dreapta se desenează schița de hartă. Apoi prin întrebări puse elevilor se stabilesc limitele Carpaților Occidentali: la sud fluviul Dunărea, la nord Someșul. Se arată legătura acestor munți cu celelalte două ramuri: Carpații Meridionali și Carpații Orientali.

Apoi prin întrebări puse elevilor, axate pe coloritul hărţii, se ajunge la constatarea că Munţii Carpaţii Occidentali sînt mai mici ca înălţime faţă de celelalte două ramuri ale Carpaţilor. Pentru întipărirea în memoria elevilor a acestei probleme, înălţimile Carpaţilor Occidentali se predau prin comparaţie cu cele din Carpaţii Meridionali şi Orientali.

Se scot în evidenţă şi celelalte caracterizări ale Carpaţilor Occidentali : culmi izolate despărţite prin culoare, mozaic de roci, bogăţiile în zăcăminte ale subsolului.

Se arată apoi împărţirea Carpaţilor Occidentali în două grupe, grupa de la sud de Mureş (Munţii Banatului şi Poiana Ruscăi) şi grupa de la nord de Mureş (Munţii Apuseni).

În această oră se vor trata în continuare numai Munţii Banatului şi Poiana Ruscăi.

Prezentarea materialului despre aceşti munţi considerăm că s-ar putea face după planul următor :

1) Localizarea principalelor culmi pe harta schematică şi pe harta murală, apoi desenarea pe tablă de către profesor cu cretă colorată, iar de către elevi în caiete. Ca metodă se vor utiliza expunerea şi demonstrarea.

2) Particularităţile culmilor principale şi frumuseţile lor cu prezentarea unor ilustraţii (înălţime, înfăţişare, defilee, peşteri, chei etc.). În această parte se poate utiliza cu succes conversaţia pe baza materialului ilustrat, comparîndu-se cu Carpaţii Meridionali şi Carpaţii Orientali.

3) Se vor scoate în evidenţă bogăţiile subsolului (minereu de fier şi cărbune) şi valorificarea lor în anii puterii populare (Hunedoara, Reşiţa). Se vor prezenta ilustraţii cu noile furnale.

La sfîrşitul transmiterii cunoştinţelor, pe tablă şi pe caiete se află schiţa de hartă şi schema lecţiei, care cuprinde caracterele Carpaţilor Occidentali, subdiviziunile lor, precum şi cele trei puncte despre Munţii Banatului şi Poiana Ruscăi.

Fixarea cunoştinţelor se face prin localizarea la harta murală a celor două grupe de munţi, precum şi a culmilor principale predate în oră. De asemenea, se va citi bucata „Defileul Dunării de la Cazane şi Porţile de Fier" din manual.

La această lectură este necesar ca profesorul să atragă atenţia elevilor asupra înfăţişării noi pe care o va lua defileul

Dunării prin construirea „Sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier".

Ca temă pentru acasă se va da elevilor să deseneze harta schematică a Munților Banatului și Poiana Ruscăi și să colecționeze ilustrații cu vederi din acești munți, în vederea completării albumului.

La fel se va preda și lecția a doua despre Munții Apuseni.

3. Clima Republicii Socialiste România

Considerăm că această temă prezintă dificultăți deosebite în predare, deoarece elevii fac adesea confuzii între noțiunea de vreme și cea de climă, iar înțelegerea interdependenței între factorii climatici este greu de sesizat de către elevi.

În tratarea acestei teme, profesorul se va baza pe cunoștințele însușite de elevi în clasele a II-a și a III-a despre clima regiunii natale, axînd predarea noilor cunoștințe pe experiența de viață a elevilor în legătură cu mersul vremii.

Ca material didactic se folosește harta fizică a țării, harta anexă din manual, o hartă schematică cu repartiția cantității medii anuale a precipitațiilor din țara noastră, săgeți confecționate din carton, de diferite mărimi, care să reprezinte vînturile, și pe care sînt scrise numele vînturilor. Predarea temei se va face în strînsă legătură cu tema anterioară „Relieful Republicii Socialiste România", reactualizînd in prima parte a lecției cunoștințele elevilor referitoare la diferențele de temperatură dintre munte și cîmpie.

Atragem atenția profesorilor de a trata tema despre clima țării în mod inductiv, pornind de la cunoștințele elevilor și experiența lor, ferindu-se de a o trata deductiv, adică plecînd de la dependența climei de poziția geografică (latitudine), deoarece elevii din clasa a IV-a nu au cunoștințe despre glob, continente, oceane, zone climatice etc.

Transmiterea noilor cunoștințe se va desfășura pe baza următoarelor idei principale:

1) Definiţia climei.
2) Mersul temperaturii aerului.
3) Vînturile principale.
4) Precipitaţiile.

Pe baza acestor idei se va alcătui pe parcurs schema lecţiei, pe care profesorul o scrie pe tablă, iar elevii în caiete.

La definiţia climei se va porni de la starea timpului din ziua respectivă şi de la mersul vremii în cursul unui an, făcîndu-se diferenţa între vreme şi climă.

Trecînd la a doua idee, mersul temperaturii, profesorul va preciza ce se înţelege prin temperatură (starea de căldură sau răceală a aerului), apoi prin conversaţie cu elevii se va stabili variaţia temperaturii după anotimpuri şi relief. Profesorul va insista ca elevii să înţeleagă cauzele naturale care determină variaţia temperaturii după anotimpuri şi după relief.

Se explică apoi al doilea element al climei, vînturile principale: Crivăţul şi Austrul. La fiecare vînt principal se arată direcţia de unde bate vîntul respectiv, caracterele lui şi regiunile peste care trece. Pentru a face ca asimilarea să fie intuitivă şi trainică, se pot folosi săgeţi care vor fi fixate pe hartă şi care indică direcţia şi regiunile în care bat vînturile respective. Pentru vîntul Crivăţ se folosesc două săgeţi: una mai scurtă, care este fixată pe hartă avînd direcţia NE—SV (Prut—Carpaţii Orientali), alta mai lungă, care se fixează pe hartă pe direcţia Galaţi—Bucureşti—Alexandria. Pentru Austru se folosesc, de asemenea, două săgeţi: una se fixează pe hartă în Banat, alta în Oltenia.

Se arată elevilor influenţa vînturilor asupra temperaturii şi precipitaţiilor. Aceste explicaţii ajută elevilor la înţelegerea ştiinţifică a fenomenelor naturii şi la rolul activ al omului în transformarea naturii.

Apoi se trece la cel de-al treilea element al climei, precipitaţiile: ploile şi zăpezile.

Se scoate în evidenţă dependenţa precipitaţiilor de formele de relief, explicîndu-se cauza. La această parte a lecţiei se foloseşte harta schematică a răspîndirii precipitaţiilor pe teritoriul ţării. Se arată lupta dusă împotriva secetei.

Fixarea cunoştinţelor se face pe baza schemei lecţiei prin întrebări puse elevilor. Ce se înţelege prin vreme? Dar prin

climă? Deosebirea existentă între vreme și climă? Ce se înțelege prin temperatura aerului? Ce se numește vînt? Cum se schimbă temperatura, vînturile și ploile în cursul anului? De ce temperatura, vînturile și ploile nu sînt la fel pe întreg teritoriul țării noastre? Ce vînturi bat în țara noastră și în ce regiuni? Ce importanță are clima? Care sînt măsurile de luptă împotriva secetei?

Tot pentru fixarea cunoștințelor se poate utiliza și o cale practică, și anume compararea climei din regiunea natală cu clima unei alte regiuni (de exemplu, clima regiunii Banat cu clima regiunii Dobrogea sau a regiunii București), insistîndu-se asupra deosebirilor și cauzelor care le determină.

1. Apele din Republica Socialistă România

Pentru această temă programa prevede 7 ore: pentru apele curgătoare 5 ore, pentru lacuri și bălți 1 oră și pentru Marea Neagră 1 oră. Manualul ține seama de această repartiție.

În manual apele curgătoare sînt tratate în felul următor: Caracterele generale ale apelor curgătoare și fluviul Dunărea (2 ore), rîurile din partea de vest a țării (1 oră), rîurile din partea de sud (1 oră) și rîurile din partea de est (1 oră). Găsim că această repartiție este bună.

În continuare dăm indicații metodice pentru predarea lecției „Rîurile din partea de est a țării".

În lecția „Rîurile din partea de est a țării" se folosesc, ca material didactic: harta fizică a patriei, harta schematică cu apele curgătoare din Republica Socialistă România, harta repartiției precipitațiilor, fotomontaje cu vederi ale rîurilor din partea de est (Bistrița).

Controlul cunoștințelor se face punîndu-se următoarele întrebări: Care sînt rîurile din partea sudică a țării? Arătați pe hartă rîul Jiu de la izvor pînă la vărsare. Arătați pe hartă rîul Olt. De unde izvorește Oltul și ce forme de relief străbate pînă la vărsarea lui în Dunăre? La ce sînt folosite apele Oltului? Ce apă trece prin capitala țării noastre? Arătați pe

hartă rîul Argeş şi afluentul său, Dîmboviţa. Arătaţi la hartă rîul Ialomiţa şi spuneţi ce importanţă economică au apele sale? Ce afluent mai important se varsă în Ialomiţa? Arătaţi-l pe hartă.

Elevii vor fi îndrumaţi să urmărească rîurile şi pe harta anexă din manual (harta fizică a Republicii Socialiste România).

Trecerea la lecţia nouă se face punîndu-se următoarele întrebări: În cîte părţi au fost împărţiţi afluenţii Dunării în ţara noastră? Ce grupe s-au învăţat pînă acum? Ce grupe au mai rămas de studiat?

Se anunţă lecţia nouă: Rîurile din partea de est a ţării şi se trece la comunicarea noilor cunoştinţe.

Se cere elevilor să deschidă caietele de notiţe şi să scrie titlul şi schema lecţiei. Alături de caiet se află harta fizică a Republicii Socialiste România (anexă la manual).

Va fi scos un elev la hartă şi i se cere să arate riurile din partea de est a ţării (clasa urmărind aceleaşi rîuri pe hărţile din atlas).

Se cere elevilor să urmărească şi să spună care sînt cei mai mari afluenţi ai Dunării în partea de est a ţării (Siretul şi Prutul).

Se descrie cu ajutorul hărţii cursul Siretului (de unde izvorăşte, în ce direcţie curge, ce forme de relief străbate, lîngă ce localităţi se varsă în Dunăre etc.).

În continuare, profesorul întreabă pe elevi în ce parte are Siretul mai mulţi afluenţi şi din ce cauză. Apoi se cere elevilor să găsească cel mai mare afluent al Siretului şi să-l denumească. Elevii vor găsi pe hartă rîul Bistriţa. Se analizează apoi cursul Bistriţei.

Se insistă să se dea explicaţiile necesare în legătură cu importanţa economică a Bistriţei (hidrocentrala „V. I. Lenin" de la Bicaz) şi plutăritul. Cunoştinţele elevilor vor fi completate cu vederi de pe valea Bistriţei.

La fel se procedează şi cu predarea cunoştinţelor referitoare la rîul Prut.

Fixarea cunoştinţelor se face prin localizarea rîurilor pe hartă şi prin desenarea pe tablă a unei hărţi schematice a

rîurilor și desenarea hărții în caiete de către elevi. Mai întîi, profesorul propune unor elevi să arate pe harta murală rîul Siret, apoi profesorul desenează pe harta de contur a Republicii Socialiste România de pe tablă, rîul Siret. Profesorul controlează și ajută pe elevi să deseneze. La fel se procedează în continuare cu rîurile Bistrița și Prut.

Tot pentru fixarea cunoștințelor, profesorul cere elevilor să citească în clasă bucata de lectură din manual „Valea plutelor". Fixarea cunoștințelor se poate face în bune condiții cu ajutorul unor diafilme (Valea Siretului, Valea Bistriței).

Ca temă pentru acasă se dă elevilor să învețe lecția din manual și să deseneze harta de contur, însemnînd apele învățate în clasă.

5. Organizarea teritorial-administrativă a țării (regiunile)

Pentru predarea acestei teme considerăm că sînt necesare 2 ore. Prima oră va fi o lecție de comunicare de cunoștințe, iar a doua, o lecție de formare a priceperilor și deprinderilor.

Din experiența noastră și din discuțiile cu cadrele didactice rezultă că tema aceasta este mai greu de predat la elevii de clasa a IV-a. De multe ori, la predarea ei se procedează mecanic ; se denumesc regiunile și reședințele lor și se arată pe hartă, sau chiar se cere elevilor să memoreze denumirea regiunilor și a reședințelor fără localizare pe hartă. Considerăm că scopul acestei lecții nu este numai acela de a memora denumirile regiunilor și ale orașelor de reședință, ci și acela de a forma elevilor priceperea de a le localiza cu ușurință și precizie pe harta patriei.

Arătăm mai jos modul cum poate fi pregătită și cum se poate desfășura tema aceasta predată în două lecții.

Pentru lecția de comunicare de noi cunoștințe „Organizarea teritorial-administrativă a țării" se confecționează o hartă schematică a regiunilor cu reședințele lor, fiecare regiune colorată diferit (scara 1 : 1 000 000) ; se mai folosesc harta

fizică și administrativă a țării, harta murală (scara 1 : 400 000) și harta regiunilor (harta anexată la manual).

Controlul cunoștințelor se face din lecția „Populația Republicii Socialiste România". Verificarea poate decurge prin conversație frontală, în cadrul căreia se cere elevilor să răspundă la o serie de întrebări: Cîți locuitori are țara noastră? Unde se află populația cea mai deasă pe teritoriul țării noastre și unde cea mai rară? etc.

După verificarea cunoștințelor se trece la pregătirea lecției noi. Se poate începe prin întrebarea: În ce regiune locuim? Apoi vor fi întrebați ce alte regiuni mai cunosc. După aceea se anunță lecția nouă.

Elevii sînt îndrumați să aibă pe bancă harta cu regiunile, care se găsește la sfîrșitul manualului ca hartă anexă. De asemenea, profesorul va așeza pe stative harta schematică cu regiunile Republicii Socialiste România, confecționată de profesor, și harta fizică și administrativă a Republicii Socialiste România (scara 1 : 400 000), editată de M. I.

Predarea lecției se va axa pe următoarele idei principale:

1) importanța organizării administrative;

2) unitățile administrative din patria noastră;

3) cunoașterea și localizarea regiunilor patriei.

Partea întîi va consta dintr-o expunere a profesorului, în care se va arăta, pe de o parte organizarea administrativă în regimul burghezo-moșieresc și neajunsurile ei, iar pe de altă parte că noua organizare administrativă favorizează dezvoltarea economică și culturală a patriei.

În predarea ideii a doua se va porni de la cunoștințele însușite de elevi în clasa a III-a : comună, oraș, raion, regiune, pe baza conversației. Se va arăta că toate unitățile administrative sînt conduse de sfaturile populare.

Cea de-a treia idee, care este și cea mai bogată în conținut, va fi predată astfel :

Regiunile vor fi prezentate după așezarea lor geografică: regiunile din vestul țării, regiunile din sudul țării, regiunile din estul țării și regiunile din centrul țării.

În prezentarea fiecărei regiuni se va proceda în felul următor:

a) profesorul numeşte regiunea respectivă şi oraşul de reşedinţă şi le arată pe harta schematică murală;

b) elevii caută regiunea şi oraşul de reşedinţă în harta administrativă din manual;

c) profesorul arată regiunea şi oraşul de reşedinţă pe harta fizică şi administrativă a Republicii Socialiste România;

d) profesorul scrie pe tablă, iar elevii în caiet, numele regiunii şi al oraşului de reşedinţă.

Fixarea cunoştinţelor se face cerînd elevilor să numească regiunile din vestul ţării şi să le arate mai întîi pe harta schematică, apoi pe harta fizică şi administrativă, precum şi oraşele de reşedinţă. Apoi se vor cere şi arăta, în acelaşi mod, regiunile din sudul, estul şi centrul ţării.

Ca temă pentru acasă se va da elevilor să înveţe lecţia din manual folosind harta administrativă de la sfîrşitul cărţii.

A doua lecţie la aceeaşi temă este o lecţie practică pentru formarea priceperilor şi deprinderilor la elevi de a lucra cu harta administrativă a Republicii Socialistă România. Pentru buna desfăşurare a lecţiei, profesorul va anunţa pe elevi din timp să aducă de acasă foarfece de tăiat şi material de lipit.

În vederea desfăşurării acestei lecţii, profesorul pregăteşte pentru fiecare elev următorul material: cîte o hartă de contur a ţării şi cîte o hartă administrativă; cele două hărţi vor fi de mărime egală (20/40 cm).

Lecţia va începe prin controlul cunoştinţelor din lecţia trecută.

Apoi profesorul va da fiecărui elev cîte o hartă administrativă şi o hartă de contur şi va da explicaţii despre modul cum se va desfăşura munca în timpul orei. Lucrarea practică pe care o vor efectua elevii va consta din două operaţii:

a) decuparea regiunilor din harta administrativă;

b) lipirea regiunilor decupate pe harta de contur la locul potrivit.

După ce a dat explicaţiile necesare, profesorul va demonstra cum se execută prima parte din lucrare, decupînd

o regiune, de exemplu regiunea Oltenia. Apoi elevii vor decupa rînd pe rînd, cu atenţie, sub supravegherea profesorului, toate regiunile.

După ce elevii au terminat de decupat toate regiunile, profesorul cere elevilor să grupeze cartonaşele cu regiunile după poziţia lor geografică: regiunile din vest, regiunile din sud, regiunile din est şi regiunile din centru.

Apoi profesorul demonstrează cum se va executa cea de-a doua parte a lucrării practice, lipind una dintre regiuni pe harta de contur la locul potrivit, de pildă regiunea Oltenia. Pentru executarea în bune condiţii de către elevi a acestei lucrări, profesorul îi va îndruma să se orienteze după harta administrativă murală. Elevii vor executa apoi această lucrare, iar profesorul va controla şi va ajuta unde este cazul.

După ce elevii au terminat această lucrare, hărţile vor fi strînse şi profesorul va face aprecieri asupra lor.

Ultima parte din lecţie va constitui un exerciţiu de orientare rapidă pe harta fizică şi administrativă a Republicii Socialiste România. De exemplu, un elev va fi scos la hartă şi i se va cere să arate repede regiunile Suceava, Hunedoara, Dobrogea. La fel se va continua cu alţi elevi.

Fiecare elev va primi de la profesor harta confecţionată în clasă. Se va cere elevilor să facă acasă exerciţii de orientare rapidă pe hartă, căutînd diferite regiuni.

6. Principalele oraşe din Republica Socialistă România

În programă, această temă urmează după tema „Organizarea teritorial-administrativă a ţării"; în manual urmează după lecţia „Comerţul Republicii Socialiste România", fiind ultima lecţie. Considerăm că ar fi indicat ca tema „Principalele oraşe din Republica Socialistă România" să se predea aşa cum prevede programa, deoarece este în strînsă legătură cu organizarea administrativă a ţării, iar cunoştinţele elevilor

despre orașe sînt necesare pentru predarea capitolului de geografie economică a țării, în special a temelor „Industria" și „Transporturile".

Pentru predarea acestei teme programa prevede 3 ore. Cele trei lecții pot fi următoarele:

1) București, capitala patriei noastre;
2) celelalte orașe principale (prevăzute de programă);
3) orașe noi pe harta patriei.

Dăm în continuare cîteva îndrumări metodice pentru predarea acestei teme.

Scopul acestei teme este de a arăta elevilor transformările fundamentale pe care le-au suferit orașele din patria noastră în regimul socialist și puternica lor dezvoltare.

Ca material didactic folosim harta fizică și administrativă a țării, scara 1 : 400 000, o hartă ilustrată a principalelor orașe ale țării[24] confecționată cu ajutorul elevilor (asemenea hărții ilustrate din manual, pag. 156, ediția 1964, fotomontaje și albume cu vederi din orașele noastre, în special cartiere noi, orașe noi, clădiri, uzine și fabrici noi, diafilme). La lecții se mai folosesc hărțile anexe din manual sau hărțile din atlase.

La școlile din București lecția „București, capitala patriei noastre" se va face în mare parte cu ajutorul conversației, folosindu-se cunoștințele elevilor. Metoda conversației se poate utiliza la predare și cu elevii din alte localități, deoarece ei au cunoștințe despre București, iar unii dintre ei l-au și vizitat.

Predarea lecției despre orașul București se va desfășura pe baza următoarelor idei principale:

1) așezare, istoric, număr de locuitori;
2) importanța politico-administrativă;
3) importanța economică;
4) importanța culturală;
5) orașul București în trecut și astăzi.

---

[24] A se vedea articolul *Hărțile ilustrate la lecțiile de geografie*, de V. Ghibedea, Publicat în revista „Natura", nr. 3/1955.

Pentru a scoate în evidență deosebirile dintre Bucureștiul din trecut și Bucureștiul de astăzi, se recomandă ca expunerea profesorului să fie însoțită de prezentarea unui material ilustrat adecvat: vederi ale unor cartiere, aspecte ale unor întreprinderi industriale, aspecte din munca în întreprinderi, toate puse în paralel cu ce era în trecut. Concomitent cu predarea cunoștințelor, profesorul scrie schema lecției pe tablă, iar elevii o scriu în caiete.

Fixarea cunoștințelor se poate face prin întrebări puse elevilor după schema de pe tablă sau, atunci cînd este posibil, cu ajutorul diafilmului „București" sau prin proiecții la epidiascop.

În cadrul fixării se mai pot face lecturi despre capitala patriei noastre.

Ca temă pentru acasă se dă elevilor să învețe lecția și să adune ilustrații cu vederi din București, în scopul alcătuirii unui album.

Celelalte două lecții se pot preda la fel, scoțîndu-se mereu în evidență dezvoltarea fiecărui oraș în anii construcției socialiste și demonstrîndu-se cu ajutorul materialului ilustrat. Pentru lecția „Orașe noi pe harta patriei", care nu se află în manual, se va folosi broșura cu titlul *Orașe noi pe harta patriei*[25].

B. Geografia economică a Republicii Socialiste România

După terminarea condițiilor naturale și împărțirea teritorial-administrativă, se trece la predarea economiei patriei: industria, agricultura, transporturile, comerțul.

În predarea geografiei economice trebuie avut în vedere faptul că elevii au deja însușite o serie de noțiuni de geografie

---

[25] I. Șandru, D. Vicol. *Orașe noi pe harta patriei*. Col. S.R.S.C., nr. 411, 1961.

economică de la clasa a III-a, din cadrul geografiei regiunii. La clasa a IV-a aceste noțiuni se întregesc și se completează cu o serie de alte noțiuni, cum ar fi aceea de economie națională, repartiție teritorială a producției etc.

Aceste noțiuni, desigur, se transmit ținînd seama de puterea de înțelegere a elevilor la această clasă.

Predarea geografiei economice la fel ca și geografia fizică oferă posibilitatea realizării unui sistem de lecții în cadrul diferitelor capitole. În acest sistem de lecții, axat pe industrie ori agricultură, fiecare lecție reprezintă o unitate de sine stătătoare, dar și o verigă dintr-un lanț. De obicei, prima lecție constituie o prezentare de ansamblu a temei, o introducere la problemele care vor fi cercetate. Lecțiile următoare au ca scop să elucideze diferite aspecte ale temei. La sfîrșitul unui sistem de lecții se organizează o lecție de recapitulare și sistematizare a cunoștințelor predate.

1. Industria

Un prim sistem de lecții din cadrul geografiei economice îl constituie tema industria.

Această temă este una dintre cele mai importante teme de geografie din clasa a IV-a. În manualul de geografie pentru clasa a IV, capitolul *Bogățiile subsolului* se tratează împreună cu capitolul *Industria*, cu toate că în programă aceste două capitole sînt prevăzute separat.

În expunerea acestui capitol, este recomandabil să se predea cunoștințele așa cum sînt prevăzute în manual, adică să fie contopite cele două teme.

Pentru predarea temei *„Bogățiile subsolului"*, programa prevede 4 ore, iar pentru tema *„Industria"*, 10 ore, deci în total 14 ore. Se pot organiza următoarele lecții :

1) Economia țării noastre în trecut și astăzi.
2) Industria și principalele ramuri ale industriei.
3) Petrolul și gazele naturale.

4) Cărbunii.
5) Energia electrică. Termocentrale și hidrocentrale.
6) Industria metalurgică: Siderurgia.
7) Industria metalelor neferoase.
8) Industria construcțiilor de mașini.
9) Industria chimică.
10) Industria materialelor de construcții.
11) Industria lemnului și a hîrtiei.
12) Industria textilă și a pielăriei.
13) Industria alimentară.
14) Industria și dezvoltarea ei în anii regimului nostru (lecție de recapitulare).

a) *Predarea lecției „Cărbunii"*. Vom da îndrumări metodice pentru predarea lecțiilor „Cărbuni" (lecție de comunicare de cunoștințe) și „Industria și dezvoltarea ei în regimul nostru" (lecție de recapitulare).

Scopul lecției „Cărbunii" este de a transmite elevilor cunoștințe despre această bogăție a subsolului țării noastre și de a arăta creșterea producției de cărbuni în regimul nostru socialist.

Pentru predarea acestei lecții se folosește următorul material didactic: harta fizică și administrativă a Republicii Socialiste România, harta economico-geografică a Republicii Socialiste România (ambele sînt hărți de perete la scara 1 : 400 000), o hartă sistematică confecționată cu repartiția principalelor centre de unde se extrag cărbuni, diferite feluri de cărbuni, antracit, huilă, cărbune brun, lignit, diafilmul „Cărbunii de pămînt", buline din cartonașe negre pentru fixarea pe hartă a localităților de unde se extrag cărbuni, ilustrații cu exploatarea mecanizată a cărbunilor.

Desfășurarea lecției. C o n t r o l u l t e m e i. Ca temă s-a dat elevilor să deseneze harta de contur a Republicii Socialiste România. Profesorul trece printre bănci și observă harta fiecărui elev. Se fac aprecieri asupra desenelor făcute de elevi.

Examinarea se face din lecția „Gazele naturale", prin întrebări și localizarea la hartă. Întrebările de bază pot fi urmă-

toarele : De cîte feluri sînt gazele naturale ? Arătați pe hartă regiunile cu gaze de sondă. Care sînt principalele centre de unde se extrage gazul metan ? Arătați pe hartă. Ce știți despre creșterea producției de gaz metan ? La ce se folosesc gazele naturale ?

Pentru a se trece la lecția nouă se pot pune cîteva întrebări : ce bogății ale subsolului am învățat pînă acum ? (petrolul și gazele naturale). Numiți și alte bogății ale subsolului (cărbunii, minereuri de fier, aur, sare etc.).

Anunțarea lecției și expunerea cunoștințelor noi. Profesorul anunță pe elevi că se va învăța despre cărbunii din țara noastră și scrie titlul lecției pe tablă, iar elevii în caiete.

Expunerea cunoștințelor noi se va face după următorul plan :

— Formarea cărbunilor, felurile cărbunilor, viața minierilor în trecut și astăzi, regiunile și centrele principale de unde se extrag cărbuni. Creșterea producției de cărbune, întrebuințările cărbunilor și perspectivele dezvoltării în planul cincinal 1966—1970.

După ce se transmit cunoștințele dintr-un fragment, se adresează elevilor cîteva întrebări spre a se vedea dacă au înțeles și pentru a se face fixări parțiale. După discuții, profesorul scrie schema pe tablă, iar elevii în caiet. La sfîrșitul lecției, pe tablă și în caietele elevilor se va găsi toată schema lecției după planul de mai sus.

Pentru însușirea primei idei (formarea cărbunilor) se poate porni de la vizionare unei părți din diafilmul „Cărbunii de pămînt". În timpul vizionării, profesorul va da explicații. În lipsa diafilmului vor fi date explicații mai ample.

A doua idee (felurile cărbunilor) va fi transmisă elevilor pe baza observării probelor de cărbuni și a explicațiilor date de profesor în legătură cu vechimea fiecărui fel de cărbune și cu calitatea lor.

Partea a treia (viața minerilor în trecut și astăzi) se va realiza pe baza unei povestiri cît mai vii și plastice. Pentru a ilustra cele spuse se va putea citi o lectură adecvată și se

vor arăta fotografii care prezintă aspecte din munca și viața minerilor în trecut și în prezent.

Partea a patra (regiunile și centrele principale de unde se extrag cărbuni și creșterea producției) va fi predată în felul următor: mai întîi profesorul va arăta pe harta schematică regiunile și centrele principale, apoi pe harta fizică și administrativă, unde va fixa bulinele din cartonașe negre, și în cele din urmă va scrie pe tablă numirile de localități, iar elevii pe caiete.

Ultima idee (întrebuințările cărbunilor) va fi expusă pe bază de explicație, conversație cu elevii și prezentarea unor ilustrații. Cît privește perspectivele acestea vor fi expuse de profesor, folosindu-se eventual un grafic comparativ.

Fixarea cunoștințelor se face prin cîteva întrebări puse elevilor: Despre ce am învățat azi? De cîte feluri sînt cărbunii? Unde se găsesc cărbuni în țara noastră? Arătați la hartă.

În timp ce cîte un elev arată centrele respective pe harta de perete, profesorul fixează pe harta de contur aceste centre, iar elevii pe hărțile de contur din caietele lor.

Dacă mai rămîne timp, se completează fixarea cunoștințelor prin citirea părții a doua din capitolul: Felurite bogății din *Tabloul geografic*[26].

Ca temă pentru acasă se dă elevilor să învețe lecția, orientîndu-se după planul în clasă și după manual. De asemenea, vor desena harta de contur a Republicii Socialiste România.

b) *Predarea lecției: Industria și dezvoltarea ei în anii construcției socialiste.* Ultima lecție din capitolul *Industria* este o lecție de recapitulare, cu titlul „Industria și dezvoltarea ei în regimul nostru". Scopul acestei lecții este de a sistematiza cunoștințele în legătură cu industria țării noastre, de a scoate în evidență puternica dezvoltare a industriei în anii puterii populare și de a arăta importanța industriei pentru dezvoltarea

---

[26] Geo Bogza. *Tablou geografic*. București, Editura tineretului, 1960., p. 26.

întregii economii a patriei, pentru ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii, de a cultiva sentimentul de mîndrie națională, de dragoste față de partid, față de oamenii muncii.

Ca material didactic se folosesc harta fizică și administrativă a Republicii Socialiste România, harta economico-geografică a Republicii Socialiste România (ambele sînt hărți murale la scara 1 : 400 000), fotomontaje cu aspecte din industria țării noastre, în special cu ultimele realizări.

Iată desfășurarea lecției:

Controlul cunoștințelor se face din lecția „Industria alimentară" prin cîteva întrebări: Care sînt principalele produse ale industriei alimentare? Ce materii prime folosește industria alimentară? Unde se găsesc fabrici de zahăr? Arătați pe hartă.

Discuții pregătitoare. În urma întrebărilor puse de profesor, elevii vor numi ramurile industriei despre care au învățat și vor preciza ce ramuri industriale ocupă primul loc în economia țării noastre.

Profesorul anunță apoi titlul temei, și prin discuții cu elevii scoate următorul plan după care se va face recapitularea:

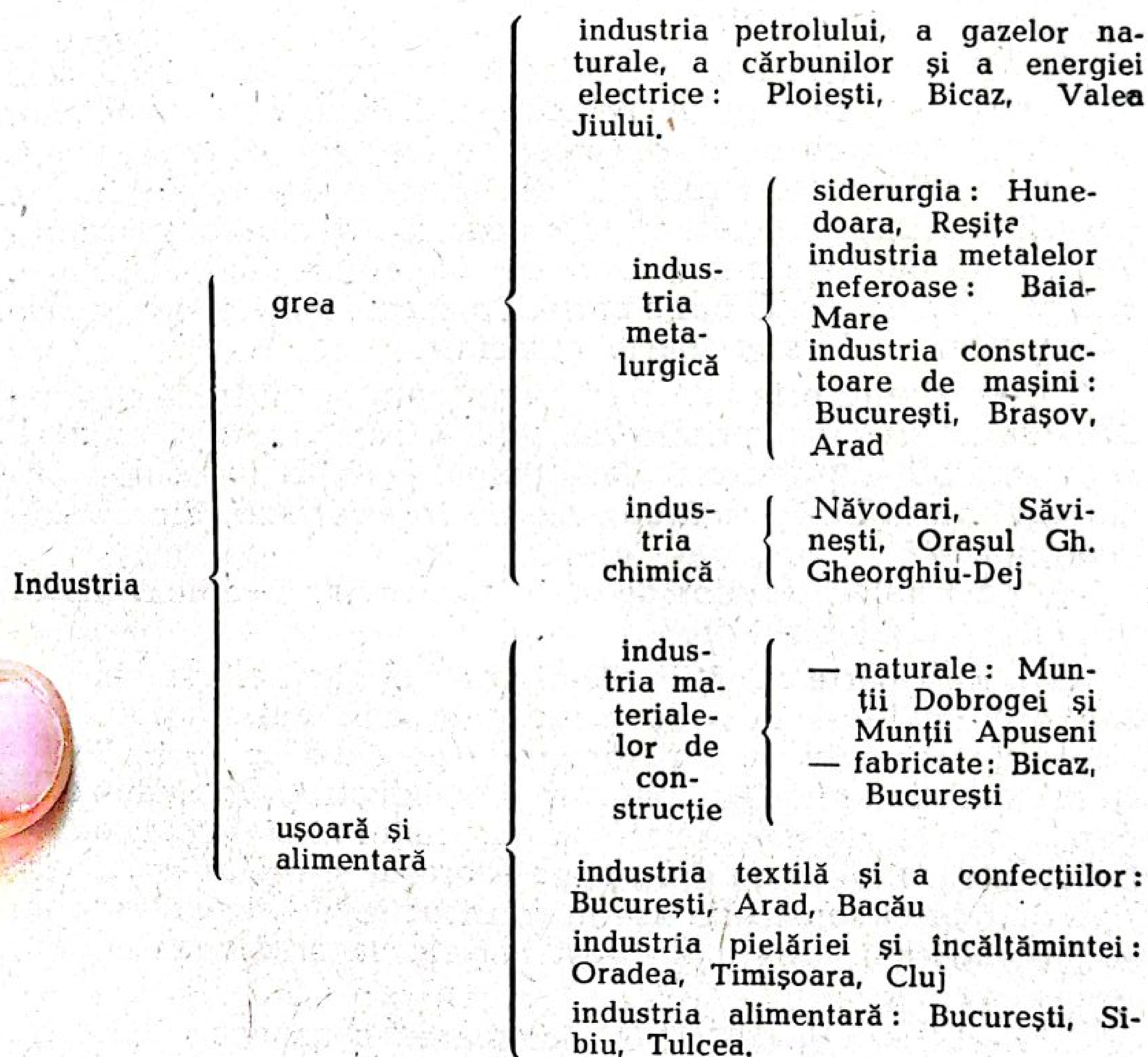
1) Ce înțelegem prin industrie și importanța industriei?
2) Ramurile industriei.
3) Industria noastră în trecut și astăzi.
4) Principalele centre industriale constituie în anii puterii populare și perspectivele de dezvoltare a industriei în următorii ani ai planului cincinal 1966—1970.

Planul acesta este scris pe tablă de profesor și în caiete de către elevi.

Recapitularea temei. În cadrul primei probleme, elevii vor da o definiție simplă a industriei; profesorul va insista să concretizeze definiția prin exemple luate din diferite ramuri ale industriei, în special din cele văzute de ei în excursii și vizite. Așa, de exemplu, ei vor arăta că minereul de fier este transformat în fontă, oțel și laminate; lemnul e transformat în scîndură, mobilă, celuloză, hîrtie; grîul, în făină; bumbacul, lîna, în fire, acestea în țesături etc.

Folosind metoda conversației, se vor sistematiza cunoștințele elevilor asupra ramurilor industriei. Această sistematizare

este ceva nou pentru elevi. Pe parcurs se va stabili următoarea schemă, care va fi scrisă pe tablă de către profesor şi pe caiete de către elevi:

Toate centrele vor fi localizate de către elevi pe hărţi. Paralel cu hărţile murale vor fi folosite hărţile din atlase şi manuale.

În cadrul problemei a treia, folosindu-se metoda comparaţiei, se va caracteriza industria noastră în trecut şi astăzi.

În trecut industria era slab dezvoltată, în special industria grea cu principala ei ramură, industria constructoare de maşini; produsele acestei industrii se cumpărau din ţările capita-

liste la prețuri foarte ridicate. Singurele ramuri ceva mai dezvoltate erau industria textilă și alimentară, deoarece aceste industrii cereau cheltuieli mai puține și aduceau cîștiguri foarte mari capitaliștilor.

Astăzi industria s-a dezvoltat foarte mult, în primul rînd industria grea, cu ramura principală, industria constructoare de mașini. S-au construit și se construiesc noi uzine și fabrici, iar cele vechi au fost refăcute din temelie și mult mărite. Se fabrică pentru prima dată în țara noastră: tractoare, strunguri, utilaj petrolier și minier, autobuze, troleibuze, autocamioane, mașini agricole etc. O bună parte din aceste mașini sînt trimise în alte țări, unde sînt foarte apreciate.

Elevii, ajutați prin întrebări, vor scoate în evidență că după 23 August 1944 industrializarea țării a fost inițiată și condusă de partid. Se va putea citi, dacă timpul permite, un scurt pasaj din capitolul *Marile șantiere, marile transformări*, din *Tablou geografic*[27].

Se va explica elevilor de ce este necesar să se dezvolte în primul rînd industria grea.

În ultima parte a lecției elevii vor mai numi cîteva din marile combinate și uzine construite în anii puterii populare. Centrele respective vor fi localizate de elevi pe hărți. Se va stărui asupra ultimelor realizări din industrie, arătîndu-se și perspectivele de dezvoltare (Combinatul metalurgic de la Galați etc.). Se vor da exemple din orașul și regiunea respectivă de fabrici construite sau în construcție. Se vor arăta acum și ilustrații noi, care n-au fost arătate la predarea lecțiilor respective.

Lecția se va încheia cu următoarea concluzie: industria țării noastre se dezvoltă necontenit sub îndrumarea Partidului Comunist Român, contribuind astfel la ridicarea nivelului de trai al poporului.

Tema pentru acasă: elevii vor învăța lecția recapitulată după schema scrisă. De asemenea, ei vor fi îndrumați să alcătuiască fotomontaje pe tema: *dezvoltarea industriei în orașul nostru sau în regiunea noastră.*

---

[27] *Op. cit*, p. 31—32.

2. **Agricultura**

Un alt sistem de lecţii îl constituie tema „Agricultura". Tema aceasta se poate preda în 6 ore, aşa cum prevede programa. Iată lecţiile pe care le putem organiza:

1) dezvoltarea socialistă a agriculturii şi realizările dobîndite în această ramură în anii puterii populare;
2) cultura cerealelor;
3) cultura plantelor industriale (tehnice), a legumelor şi a zarzavaturilor;
4) cultura pomilor fructiferi şi a viţei-de-vie;
5) creşterea animalelor;
6) vînatul-pescuitul;
7) recapitulare.

În continuare vom da cîteva indicaţii metodice pentru predarea lecţiei „Cultura cerealelor".

Înainte de a se studia capitolul „Agricultura" în şcolile de la oraş, se va organiza o excursie la cea mai apropiată gospodărie agricolă de stat sau la o cooperativă agricolă de producţie şi la o staţiune de maşini şi tractoare.

Materialul didactic care se va folosi este următorul: harta fizică şi administrativă a Republicii Socialiste România la scara 1 : 400 000, harta economică a Republicii Socialiste România la scara 1 : 400 000, o hartă schematică ilustrată a zonelor cerealiere, confecţionată după manual. Se vor folosi hărţile şi ilustraţiile din manual.

Lecţia se poate desfăşura în modul următor:

Controlul cunoştinţelor se face din lecţia *„Dezvoltarea socialistă a agriculturii"* şi realizările dobîndite în această ramură în anii puterii populare, punîndu-se cîteva întrebări: Cui aparţineau în regimul burghezo-moşieresc cea mai mare parte a terenurilor agricole? Cum erau lucrate în trecut ogoarele? Ce schimbări s-au petrecut în agricultura ţării noastre după 23 August 1944? Cînd s-a terminat cooperativizarea agriculturii şi ce însemnătate are aceasta? Ce rol au S.M.T. în dezvoltarea agriculturii? Dar G.A.S.?

Pregătirea lecţiei se poate face printr-o întrebare de felul acesta: Ce plante se cultivă în ţara noastră?

Elevii vor spune, rînd pe rînd, diferite plante. Profesorul le va scrie pe tablă, pe categorii : cerealele, plantele industriale, legumele și zarzavaturile, pomii fructiferi, vița-de-vie etc.

Profesorul anunță apoi lecția și trece la comunicarea cunoștințelor noi.

La școlile de la sate lecția se desfășoară prin conversație cu elevii. Acest lucru se poate face și în școlile de la orașe.

Se arată în continuare pe hărți principalele zone cerealiere din țara noastră, mai întîi la harta schematică ilustrată, apoi se localizează pe harta economică.

Profesorul va scoate în relief creșterea producției de cereale în ultimii ani, precum și importanța cerealelor, în special a porumbului și grîului. Mai departe se arată principalele culturi cerealiere din țara noastră și răspîndirea lor.

Paralel cu desfășurarea lecției, profesorul va scrie schema lecției pe tablă, iar elevii în caiete.

Ilustrațiile vor putea fi folosite în predarea sau în fixarea cunoștințelor.

Fixarea cunoștințelor se va face prin întrebări cu ajutorul schemei lecției, folosindu-se și hărțile. Dacă rămîne timp, profesorul poate folosi și lecturi în legătură cu creșterea producției de cereale.

3. Transporturile Republicii Socialiste România

Programa școlară prevede pentru predarea temei „Transporturile Republicii Socialiste România" 2 ore. În prima lecție se poate planifica lecția „Transporturile pe uscat", iar în lecția a doua „Transporturile pe apă și transporturile aeriene". Dăm mai jos modul de desfășurare a primei lecții :

Scopul lecției poate fi formulat în felul următor : de a arăta importanța transporturilor pe uscat pentru economia națională, prin transmiterea de cunoștințe în legătură cu principalele căi ferate și șosele și dezvoltarea lor în anii puterii populare.

Ca material didactic se pot folosi: harta fizică și administrativă a Republicii Socialiste România, scara 1 : 400 000, harta schematică a căilor ferate, ilustrații cu vederi de gări noi construite (gara Constanța, Brașov), cu căi ferate și poduri construite în anii puterii populare (podul de la Giurgiu), cu noi tipuri de locomotive și vagoane realizate etc.

Tema aceasta urmează după „Agricultură". Deci verificarea cunoștințelor se axează pe o recapitulare privind agricultura țării noastre.

Întrebările principale, care se pun elevilor, pot fi următoarele: Ce importanță are agricultura în economia țării? Ce schimbări s-au produs în agricultura țării noastre în anii puterii populare? Care sînt principalele culturi agricole și ce importanță au ele? Ce animale se cresc în țara noastră și ce importanță economică au?

Pregătirea pentru lecția nouă se face prin unele întrebări, din care se va scoate în evidență necesitatea transporturilor de la centrele de producție spre cele de consum.

După pregătirea pentru lecția nouă, profesorul anunță titlul lecției și trece la comunicarea cunoștințelor.

În cea mai mare parte, lecția se poate preda prin conversație cu elevii.

În prima parte a lecției se clasifică transporturile din țara noastră în următoarele categorii:

1) Transporturi pe uscat: pe căi ferate și șosele.
2) Transporturi pe apă; fluviale și maritime.
3) Transporturi aeriene: cu ajutorul avioanelor.
4) Categorii speciale de transport: conducte, funiculare.

Se trece apoi la predarea transporturilor pe uscat: căile ferate și șoselele. Se va arăta mai întîi importanța căilor ferate.

În continuare se vor comunica elevilor date asupra lungimii acestora, asupra construcțiilor deosebit de importante realizate în anii puterii populare (Salva-Vișeu, Bumbești-Livezeni) etc.

Folosind hărțile murale și harta din manual, profesorul arată care sînt principalele noastre căi ferate: București-Cluj; București-Baia-Mare-Satu-Mare; București-Cluj-Ora-

dea; București-Craiova-Timișoara; București-Constanța; București-Giurgiu.

Pornind de la această imagine schematică, prin discuții, se conchide că rețeaua de căi ferate a țării noastre are ca centru principal orașul București, de unde pleacă principalele căi ferate.

Consultînd harta din manual elevii localizează, rînd pe rînd, arterele principale de cale ferată și orașele prin care trec. Apoi, fiecare cale ferată este localizată pe harta schematică și pe harta fizică a țării.

În încheierea lecției se va vorbi despre lupta eroică dusă de ceferiști sub conducerea Partidului Comunist Român împotriva exploatării burghezo-moșierești, precum și despre perspectivele de dezvoltare a căilor ferate în planul cincinal 1966—1970.

În partea ultimă a lecției se predă rețeaua de șosele. Ca și la căile ferate se vor arăta principalele șosele, realizările obținute în anii construcției socialiste în ceea ce privește modernizarea acestora, mărirea numărului de autocamioane, autobuze, autoturisme etc. Paralel cu predarea, profesorul scrie schema lecției pe tablă.

Fixarea cunoștințelor se axează pe recapitularea cunoștințelor esențiale, cu ajutorul întrebărilor puse elevilor: Ce importanță au transporturile? De cîte feluri sînt acestea? Faceți cu trenul o călătorie imaginară pe hartă, din orașul nostru pînă la București și spuneți care sînt gările principale prin care treceți.

În continuare se mai fac călătorii imaginare pe harta fizică și administrativă a Republicii Socialiste România la scara 1 : 400 000.

Ilustrațiile se pot folosi fie în predarea lecției, fie la fixarea cunoștințelor.

Ca temă pentru acasă se dă lecția din manual și se cere desenarea unei schițe de hartă cu principalele căi ferate.

VII

PREDAREA GEOGRAFIEI CONTINENTELOR LA CLASELE V—VI

Geografia continentelor care se predă în școala generală la clasele V—VI prezintă unele caracteristici în predare, care sub acest aspect o diferențiază în mod apreciabil de geografia Republicii Socialiste România sau de geografia fizică generală.

Informațiile pe care le au elevii despre diferite țări și continente sînt vagi și inegale. Gradarea aceasta a cunoștințelor elevilor (foarte puternică în orizontul local, intensă în cuprinsul țării și mai slabă asupra țărilor străine) se resimte la predare, colaborarea cu ei devenind mai anevoioasă.

La fiecare continent se predau două categorii de cunoștințe: unele de ansamblu, privind continentul respectiv ca mare unitate geografică și altele de detaliu, referitoare la fiecare dintre țările care aparțin continentului respectiv.

Cunoștințele la geografia țărilor se vor preda în ordinea stabilită în manual.

Profesorul trebuie să explice elevilor că ordinea expunerii din manual trebuie în general respectată; trebuie să se țină seamă de legătura de cauzalitate care există între diferitele capitole; că aceste capitole se succedă în mod logic și depind unul de altul.

Indicații metodologice

Predarea geografiei în clasele a V-a și a VI-a trebuie să se bazeze pe un material didactic deosebit de bogat. Un cabinet geografic bine utilat trebuie să aibă: globul negru, globul fizic, planiglobul fizic și politic, harta murală a fiecărui continent, cu statele care se studiază, un aparat de proiecție etc.

Materialul ilustrativ necesar constă din planșe murale, tablouri, fotografii, diafilme. Fiecare profesor trebuie să aibă o colecție de material ilustrativ, adunat din reviste și ziare. Pentru schițarea țărilor pe tablă profesorul poate utiliza șabloane decupate din carton (v. capitolul *Folosirea desenului pe tablă în predarea geografiei).*

De modul cum sînt folosite hărțile în cursul predării depinde în mare măsură reușita unei lecții. Harta murală este auxiliară profesorului în cursul predării; cu ajutorul hărții el îndrumează pe elevi, astfel ca ei să poată urmări în acest timp pe atlase obiectivele geografice respective și să le spună denumirea. Harta murală e utilizată de elevi în timpul recapitulării și în cursul verificării cunoștințelor. În modul acesta, utilizînd harta la diferite scări, elevii își consolidează cunoștințele mai temeinic.

Materialul ilustrativ trebuie, de asemenea, folosit în mod rațional, fără să se abuzeze, dar nici să se facă abstracție de el. Se poate face analiza figurilor din manual, a fotografiilor din colecția școlii, a diafilmelor. Rolul conducător îl are aici profesorul, care trebuie să cunoască bine și să explice clar acest material, în colaborare cu clasa.

Modul de predare a geografiei continentelor se rezumă la o justă îmbinare a metodei conversației cu cea expozitivă. La baza predării stă conversația dintre profesor și elevi, care găsesc majoritatea răspunsurilor cerute în atlas. În atlas, elevii, îndrumați de profesor, descoperă singuri continente, mări, oceane, țări și munți, țărmuri și orașe.

Întrebările bine formulate, contribuie la însușirea conștientă a cunoștințelor, la formarea deprinderii de a lucra cu harta (de a o citi și apoi de a o interpreta), la descoperirea

unor legături cauzale între diferitele obiecte și fenomene geografice, la dezvoltarea gîndirii logice și prin acestea la fundamentarea unei concepții juste despre lume. Cunoștințele însușite de elevi în urma unor întrebări bine formulate vor fi mai clare, se vor lega în mod organic de cunoștințele lor însușite în clasele anterioare, vor fi cunoștințe trainice și nu formale și, prin urmare, se vor adînci mai ușor în memoria lor.

Introducerea lecturilor geografice alături de povestirile făcute de profesor în predarea geografiei constituie, de asemenea, un procedeu obligatoriu. Ele înviorează predarea, fac pe elevi să gîndească geografic și le dă îndemn la lectură.

Prezentăm, în continuare, unele indicații privind predarea unor lecții de geografie la clasa a V-a și a VI-a.

A. Clasa a V-a

Cursul de geografie al clasei a V-a cuprinde 5 părți distincte, și anume: 1) Recapitularea și consolidarea principalelor noțiuni geografice studiate în clasele a III-a și a IV-a. 2) Noțiuni elementare despre glob. 3) Condițiile naturale ale Europei. 4) Condițiile naturale ale Asiei. 5) Statele Europei și Asiei.

1. Recapitularea și consolidarea principalelor noțiuni geografice studiate în clasele a III-a și a IV-a

Elementele incluse în acest capitol sînt elemente de bază în predarea geografiei. Fără însușirea lor corectă de către elevi nu se poate porni la o muncă sistematică și rodnică.

În cadrul recapitulării elevii se vor obișnui cu munca la hartă și cu interpretarea semnelor convenționale. Totodată începe și dezvoltarea gîndirii lor logice. Profesorul va urmări

în ce măsură cunosc elevii materia învățată în clasele a III-a și a IV-a. Noțiunile însușite vor fi completate, adîncite și fixate.

Totodată în cadrul orelor de recapitulare, pe de o parte, profesorul va avea posibilitatea să-și cunoască elevii, iar pe de altă parte, elevii se vor familiariza cu noul mediu, cu un profesor nou la fiecare materie de învățămînt și cu metodele noi de muncă adecvate fiecărei materii.

La aceste lecții profesorul va întrebuința un material didactic cît mai variat și mai complet (busole, hartă topografică, hărțile Republicii Socialiste România — fizico-administrativă, economică etc. cunoscute deja de elevi).

Ca metode va întrebuința mai ales conversația, comparația și lucrul cu harta, antrenînd în discuții un număr cît mai mare de elevi.

Materia cuprinsă în acest capitol se va recapitula în două lecții.

La începutul primei lecții profesorul va da indicațiile necesare în vederea muncii comune din cursul anului, apoi va trece pe rînd la tratarea problemelor: *„Orientarea. Punctele cardinale și intercardinale. Diferite mijloace pentru aflarea lor"*.

Lecția poate fi organizată și în cadrul unei scurte ieșiri pe teren. Aici profesorul are posibilitatea de a verifica și completa cunoștințele elevilor referitoare la orientare și la punctele cardinale. Va arăta pe scurt importanța priceperii și deprinderii de a se orienta în natură, apoi va trece la aflarea punctelor cardinale cu ajutorul busolei și prin alte mijloace (ceas, mușchii de pe copaci etc.). În cadrul acestei ieșiri se ivește și ocazia de a recapitula cu elevii pe scurt cunoștințele în legătură cu diferitele forme de relief, pe baza conversației despre formele de relief întîlnite.

În lecția a doua se vor recapitula noțiunile despre: *„Planul. Scara de proporție. Semnele convenționale. Harta, tipuri de hărți"*.

Această lecție se va începe cu o scurtă verificare frontală a problemelor discutate în ora precedentă, pe bază de întrebări. În continuare, profesorul va enunța prima temă din cadrul lecției (planul și scara de proporție) și va trece titlul

pe tablă. Nu se vor enunța toate temele de la început, pentru a da elevilor posibilitatea să se concentreze asupra temei în discuție. Se vor adresa clasei întrebări în legătură cu planul, apoi se va executa planul clasei și se va împrospăta și adînci noțiunea de scară de proporție. Problema fundamentală în cadrul acestei teme constă în înțelegerea clară a scării de proporție, avînd în vedere că la lecțiile de matematică elevii nu au învățat încă despre raporturi. Problema va fi clarificată de profesor întrebuințîndu-se o hartă cunoscută de elevi — de exemplu harta fizico-administrativă a Republicii Socialiste România la scara 1 : 400 000. Se va explica neapărat și scara grafică și, mai ales, modul ei de întrebuințare.

În continuare, profesorul va trece la discutarea celorlalte probleme, recapitulînd pe rînd cunoștințele în legătură cu semnele convenționale, harta și tipurile de hărți. La recapitularea semnelor convenționale se poate întrebuința tabloul semnelor convenționale care se vor identifica pe rînd și pe harta patriei. Urmează apoi discuțiile în legătură cu harta și tipurile de hărți. Aceste discuții se pot desfășura pe baza întrebărilor formulate de profesor.

Ca temă pentru acasă elevii vor completa în caietele lor principalele semne convenționale.

2. Noțiuni elementare despre glob

Materia nouă propriu-zisă în clasa a V-a începe cu studierea acestui capitol.

Pentru predarea acestui capitol programa prevede 10 ore.

Prin predarea noțiunilor de geografie matematică se pot ridica pe o treaptă corespunzătoare nivelului de înțelegere al elevilor din clasa a V-a unele trăsături fundamentale ale concepției materialist-dialectice despre lume, cum ar fi: cognoscibilitatea lumii, de asemenea, faptul că lumea este în continuă dezvoltare, transformare, apoi unitatea și materialitatea lumii, interdependența dintre fenomene, raportul de cauzalitate etc.

Avînd în vedere că noţiunile din cadrul capitolului sînt importante, stînd la baza cunoştinţelor ulterioare, profesorul trebuie să-şi organizeze bine lecţiile, utilizînd un material didactic şi ilustrativ cît mai amplu.

Va întrebuinţa totodată şi o gamă cît mai vastă de procedee şi metode, ca să imprime lecţiilor de geografie o notă interesantă atractivă (conversaţia, povestirea, demonstraţia, prezentarea şi interpretarea materialului didactic etc.). La îmbinarea procedeelor şi metodelor alese va avea în vedere ca elevii să perceapă noile cunoştinţe pe mai multe căi (auditiv, vizual, motoric), ceea ce contribuie la o însuşire mai temeinică a cunoştinţelor. Nu se va întrebuinţa prelegerea, deoarece este o metodă neadecvată, care în clasa a V-a oboseşte atenţia elevilor.

Lecţiile din cadrul capitolului pot fi planificate în felul următor:

Lecţia 1. Pămîntul, Soarele, planetele, sateliţii.

Lecţia a 2-a. Forma Pământului. Călătoria lui Magellan.

Lecţia a 3-a. Orientarea pe glob. Ecuatorul şi polii. Emisferele. Meridianele şi paralelele. Longitudine şi latitudine.

Lecţia a 4-a Mişcările Pămîntului. Mişcarea de rotaţie. Ziua şi noaptea. Determinarea orei locale.

Lecţia a 5-a. Mişcarea de revoluţie. Formarea anotimpurilor. Calendarul.

Lecţia a 6-a. Recapitularea noţiunilor elementare despre glob. Cucerirea cosmosului.

Lecţia a 7-a. Clima şi repartiţia ei pe glob.

Lecţia a 8-a. Oceane şi mări. Mişcările apelor oceanice. Ţărmuri.

Lecţia a 9-a. Apele continentale.

Lecţia a 10-a. Litosfera. Continentele. Principalele forme de relief. Formarea şi repartiţia lor pe glob.

Lecţia a 6-a va fi o lecţie de recapitulare, în cadrul căreia se vor repeta şi sistematiza cunoştinţele predate în cele 5 lecţii anterioare. Această lecţie va fi un prilej bun pentru verificarea şi aprecierea cunoştinţelor elevilor şi totodată va contribui — prin concluziile ce se vor trage — şi la consolidarea unor elemente de bază ale concepţiei materialiste la elevi.

Dat fiind faptul că în cadrul unor lecţii din cuprinsul capitolului se vor trata mai multe teme (de exemplu : Clima şi repartiţia ei pe glob, Oceane şi mări, mişcările apelor oceanice, Ţărmuri etc.), la aceste lecţii temele respective se vor enunţa pe rînd şi la încheierea fiecărei teme se va efectua o recapitulare parţială.

Aşa, de exemplu, la lecţia a 7-a despre „Clima şi repartiţia ei pe glob, profesorul va clarifica pe rînd : noţiunea de climă, elementele climei (temperatura, mişcarea şi umiditatea aerului), factorii care determină clima (aşezarea geografică, apropierea oceanelor şi mărilor etc.) şi zonele de climă (caldă, temperată, rece) cu subzonele corespunzătoare (ecuatorială, tropicală, subtropicală etc.).

La lecţia a 8-a se vor lămuri pe rînd problemele : noţiunea pe ocean ; proporţia uscatului şi a apelor marine, descrierea sumară a oceanelor, noţiunea de mare şi clasificarea acestora ; compoziţia apelor marine (foarte sumar), mişcările apelor marine (valuri, maree, curenţi) şi noţiunea de ţărm.

La lecţia a 9-a cu tema : „Apele continentale" se cer lămurite următoarele probleme :

— Circuitul apei în natură.

— Clasificarea apelor continentale (ape curgătoare — ape stătătoare ; ape de suprafaţă — ape subterane).

— Descrierea apelor curgătoare împreună cu elementele componente (torent — bazin de recepţie, canal de scurgere, con de dejecţie ; pîrîu, rîu, fluviu, afluent, deltă, estuar etc.) şi clasificarea noţiunilor corespunzătoare.

— Descrierea şi clasificarea lacurilor.

— Importanţa apelor în viaţa economică.

La lecţia a 10-a cu tema „Principalele forme de relief, formarea şi repartiţia lor pe glob", se vor trata şi lămuri succesiv problemele :

— Litosfera. Definiţia noţiunii de continent — enumerarea continentelor şi fixarea lor pe glob.

— Clasificarea continentelor (după aşezare, întindere, forma ţărmurilor).

— Recapitularea şi consolidarea noţiunilor în legătură cu ţărmurile (golf, peninsulă, insulă, cap, istm etc.).

— Prezentarea formelor de relief, lămurirea noțiunilor corespunzătoare (cîmpie, podiș, deal, munte și a elementelor componente, clasificarea formelor de relief) după origine.

— Descrierea marilor unități de relief de pe glob.

La prezentarea munților se vor lămuri, pe lîngă elementele componente (creastă, vîrf etc.), și unele noțiuni de geografie fizică, ca, de exemplu, vulcan și vulcanism, erupție vulcanică, cutremure de pămînt etc.

Prezentarea acestor fenomene va permite profesorului să arate transformările necontenite ce au loc în natură și să accentueze cît de neîntemeiate sînt superstițiile care atribuie unele fenomene ale naturii, neînțelese în trecut în mod suficient, unor forțe supraomenești, unui spirit suprem. Prin explicarea științifică a acestor fenomene, prin dezvăluirea logică a cauzelor care le produc, profesorul va aduce un aport însemnat în educarea ateistă a elevilor.

Cu ocazia recapitulării finale se vor reliefa și fixa elementele principale din cadrul lecției.

Dat fiind faptul că la aceste lecții trebuie prezentat un material foarte vast, se recomandă întrebuințarea lecțiilor de tip combinat, iar profesorul va avea grijă ca verificarea cunoștințelor să nu depășească durata de maximum 10 min.

În vederea exemplificării privind metodele de predare prezentăm lecția „Orientarea pe glob".

Materialul didactic necesar trebuie să-l constituie globul fizic, globul negru, globulețele din plastilină sau lut, confecționate de elevi, sau chiar un măr, o portocală, o bucată de sîrmă groasă, harta lumii, harta fizico-administrativă a Republicii Socialiste România, tabla, cretă colorată.

Lecția va începe cu verificarea frontală a cunoștințelor în legătură cu tema precedentă: Forma Pămîntului. Durata ei va fi de 5—8 min.

Avînd în vedere că în cadrul lecției se vor executa și exerciții pentru determinarea poziției unui punct pe glob, în vederea formării unor priceperi și deprinderi, profesorul va renunța la verificarea amănunțită a cunoștințelor.

Pe baza concluziei finale în legătură cu forma Pămîntului, profesorul va executa trecerea la lecția nouă, apoi va anunța

titlul ei: „Orientarea pe glob" şi va arăta în cîteva cuvinte şi importanţa acestei probleme, pentru a trezi interesul elevilor.

Predarea cunoştinţelor trebuie să se facă mai mult expozitiv şi demonstrativ, deoarece cunoştinţele din cadrul lecţiei, în majoritatea lor, sînt noi pentru elevi. Nu se renunţă însă la ajutorul elevilor, ci ei vor fi antrenaţi la muncă prin întrebări corespunzătoare.

Profesorul va prezenta globul geografic şi va arăta că din cauza sfericităţii Pămîntului, pentru a se orienta, omul a îmbrăcat globul cu o reţea de linii închipuite, care îi înlesnesc stabilirea poziţiei unui punct.

Tratarea propriu-zisă a reţelei imaginare se începe cu clarificarea noţiunii de pol şi stabilirea celor doi poli. Profesorul va străpunge globul, confecţionat din lut, sau mărul, cu un ac sau o sîrmă, arătînd că cele două puncte, unde acul (axa imaginară) străpunge suprafaţa Pămîntului, se numesc poli. Va arăta polii şi pe globul geografic. După demonstraţie va desena pe tablă figura.

Concomitent, elevii vor lucra cu globurile lor de lut sau plastilină, iar pe urmă vor copia în caietele lor şi desenul de pe tablă.

În continuare se va trece la stabilirea noţiunii de ecuator şi se va da şi definiţia. Se va folosi globul negru pe care profesorul va trage cu cretă linia ecuatorului. Apoi, pentru a crea noţiunea de emisferă, profesorul va lua un globuleţ de plastilină sau de lut, îl va tăia de-a lungul ecuatorului în două părţi, demonstrînd că ecuatorul împarte Pămîntul în două emisfere egale (nordică şi sudică).

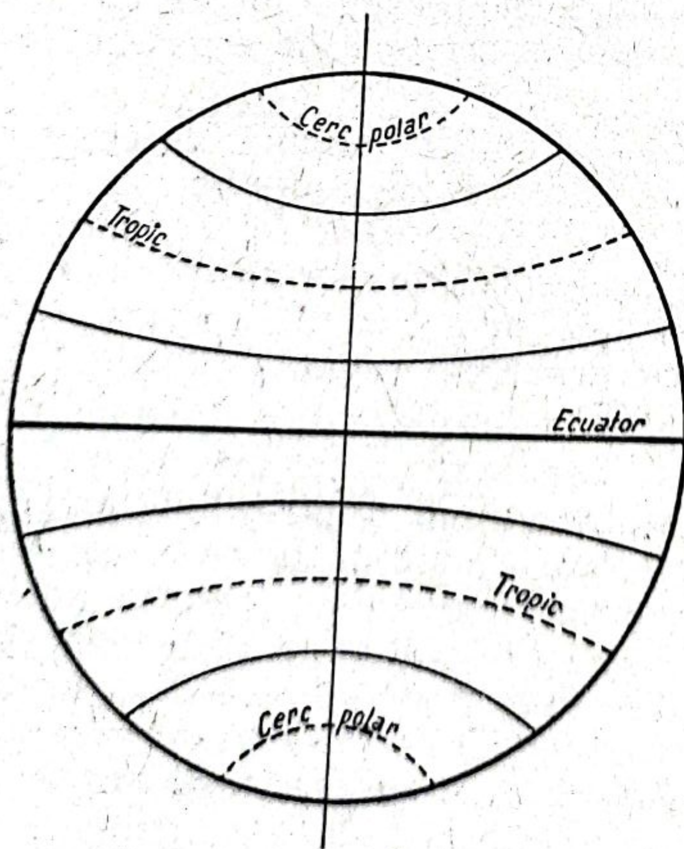
Urmează apoi explicarea meridianelor, tot prin întrebuinţarea globului negru. Profesorul va uni printr-o linie dreaptă cei doi poli, arătînd că linia taie ecuatorul. În continuare va arăta că două meridiane opuse formează un cerc meridian, care împarte Pămîntul în două emisfere (de est şi de vest). Va demonstra această afirmaţie tăind globul de lut de-a lungul unui meridian. Apoi pe globul negru va trasa cu creta primul meridian şi va executa o schiţă şi pe tablă. Elevii vor copia schiţa în caietele lor.

Pe urmă se dă noțiunea de primul meridian, numărul convențional de meridiane (180+180=360) și definiția noțiunii de longitudine. Se va arăta că distanța față de primul meridian este exprimată în grade (de unde rezultă și numărul de 360 de meridiane).

Urmează, pe bază de întrebări, o recapitulare parțială pentru fixarea noțiunilor de poli, ecuator, emisfere, meridiane.

În continuare se trece la explicarea liniilor paralele, întrebuințîndu-se aceleași procedee și metode ca și la explicarea meridianelor. Se trasează paralele pe globul negru (linii paralele cu ecuatorul) și se execută o schiță pe tablă. Concomitent cu aceasta, elevii lucrează cu globurile proprii de lut, iar profesorul îi controlează. Se dă apoi numărul liniilor paralele (90+90=180), numerotarea lor de la 0° la 90° și definiția latitudinii. Se va specifica că latitudinea este de două feluri: nordică și sudică și se exprimă în grade.

Fig. 33. Rețeaua de paralele.

Interpretînd schițele de pe tablă, în cadrul recapitulării, pe bază de întrebări, se trag concluziile și se fixează noțiunile noi.

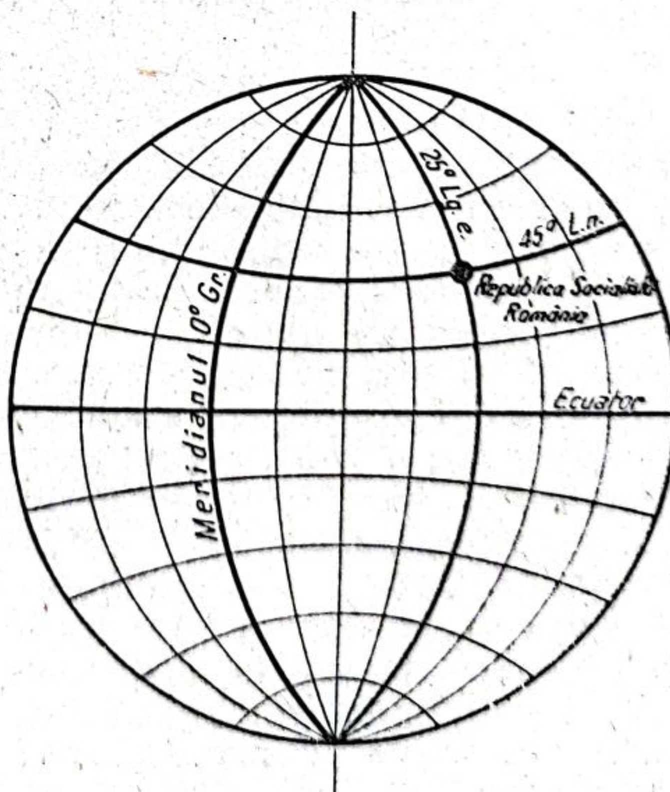
După această recapitulare se execută pe tablă un desen în care figurează atît meridianele cît și paralelele și se arată elevilor rețeaua completă a liniilor imaginare, dîndu-li-se și noțiunea de „coordonate geografice".

Rețeaua de linii se va identifica atît pe glob cît și pe hartă.

În ultima parte a lecției se vor executa exerciții de determinare a coordonatelor geografice, pentru a forma la elevi priceperea și deprinderea de a se orienta. Se vor scoate în evidență paralele mai însemnate: cele două tropice și cercurile polare. Exercițiile se vor executa la hartă și pe glob și vor fi de mai multe feluri.

În primul rînd, profesorul va alege localități cunoscute, situate pe paralele sau meridiane trasate și pe harta murală.

Fig. 34. Rețeaua de meridiane și paralele.

la identificarea cărora nu întîmpină greutăți prea mari (de exemplu: București-Moscova, Leningrad, Pekin, Tokio) și va cere elevilor să identifice meridianul și paralela localităților respective.

După ce elevii au căpătat o oarecare ușurință în identificarea liniilor rețelei imaginare de pe glob, profesorul va enunța diferite coordonate geografice, cerînd să se precizeze localitățile respective.

În cadrul recapitulării, pe baza întrebărilor formulate de profesor și prin întrebuințarea hărții, se vor scoate în evidență părțile esențiale ale lecției, accentuîndu-se la fixarea cunoștințelor însemnătatea stabilirii coordonatelor geografice în viața de toate zilele.

Ca temă de efectuat acasă elevii vor rezolva două dintre exercițiile cuprinse în manual sau alte exerciții date de profesor.

3. Predarea capitolului „Europa"

După studierea noțiunilor elementare despre glob, se trece la studierea condițiilor fizico-geografice ale Europei, continent în care este așezată și țara noastră.

Profesorul va arăta elevilor de la început că materia va fi studiată într-o ordine bine determinată, care scoate în evidență legătura cauzală dintre fenomenele geografice și că această ordine în tratare nu se poate inversa. În sprijinul acestei afirmații va aduce exemple concrete, arătînd că vegetația nu poate fi studiată înaintea reliefului și climei, deoarece depinde de acești factori etc.

Pentru a ușura formarea noțiunilor și însușirea materiei predate, profesorul va folosi, ori de cîte ori se ivește ocazia, comparația. Ca bază de comparație îi vor servi noțiunile însușite de elevi în clasa a IV-a, la studierea geografiei patriei.

În general, fiecare temă se tratează în cadrul unei singure lecții, cu excepția temelor „Clima Europei", „Apele Europei", care se vor contopi. În acest fel, materia capitolului poate fi cuprinsă în 5 lecții.

Avînd în vedere însemnătatea predării capitolului, în cele ce urmează vom analiza, pe rînd, temele din cuprinsul lui, scoțînd în evidență problemele importante care se ridică la predarea fiecărei teme.

a. *Lecția întîi.* „Așezarea și întinderea Europei". În cadrul predării se cer soluționate:

— *Prezentarea hărții fizice a Europei.* Avînd în vedere că elevii vor lucra într-o bună parte din an cu această hartă, nouă pentru ei, profesorul trebuie să o prezinte. (În cadrul prezentării se pot recapitula eventual, prin cîteva întrebări scurte, și unele probleme în legătură cu harta, scara ei de proporție, semnele convenționale, legenda etc.).

— *Recapitularea scurtă a cunoștințelor în legătură cu continentele, emisferele, rețeaua liniilor imaginare și orientarea pe glob.* Recapitularea va contribui mai ales la consolidarea și adîncirea cunoștințelor dobîndite în lecțiile anterioare și se va face sub formă de conversație, prin întrebări.

Prezentarea hărții fizice a Europei și trecerea în revistă a cunoștințelor acumulate la lecțiile precedente vor înlesni trecerea organică la studierea capitolului nou: „Europa". Avînd în vedere că este o lecție introductivă, recapitularea amintită anterior se va face pe scurt, fără a depăși 6—10 min.

— *Stabilirea așezării geografice a continentului european.* În cadrul transmiterii de cunoștințe trebuie rezolvate problemele: așezarea continentului pe glob, identificarea meridianelor și paralelelor care limitează continentul și concluzii în legătură cu această așezare.

— *Prezentarea întinderii și descrierea marginilor continentului sînt tot probleme noi.* Ele se rezolvă cu ajutorul hărții. La această parte a lecției se va executa și o comparație între întinderea Europei și a patriei noastre și se vor face exerciții cu harta (la descrierea marginilor Europei).

— *Reînnoirea cunoștințelor sumare ale elevilor în legătură cu noțiunea de țărm,* clasificarea și fixarea noțiunii, precum și lărgirea conținutului acestei noțiuni (plajă, faleză, țărmuri joase și înalte, țărmuri drepte și crestate). În rezolvarea problemei se va apela mai ales la ajutorul elevilor care au vizitat în diferite împrejurări litoralul Mării Negre. Recu-

noaşterea şi localizarea diferitelor tipuri de ţărmuri pe harta Europei.

— Descrierea ţărmurilor Europei pe baza hărţii murale fizice a Europei şi pe baza hărţilor din atlasele elevilor.

— Formarea unor noţiuni noi de geografie fizică în legătură cu articulaţiile ţărmurilor. Se vor lămuri noţiunile de golf, cap, insulă, arhipelag, peninsulă, istm şi strîmtoare. Se va ţine cont de particularităţile de vîrstă ale elevilor şi se va întrebuinţa, pe lîngă hartă, şi un bogat material ilustrativ.

După prezentarea noţiunilor noi şi descrierea ţărmurilor se vor trage concluzii în legătură cu forma ţărmurilor. Se va arăta avantajul ţărmurilor crestate în ce priveşte înlesnirea navigaţiei, crearea de porturi etc., cu exemplificări concrete.

În continuare se va da o descriere sumară a oceanelor şi mărilor, se vor lămuri problemele în legătură cu mişcările apelor oceanice (valuri, curenţi marini, maree), cauzele care le determină, arătîndu-se urmările acestor mişcări (modelarea ţărmurilor de către valurile mării, influenţa exercitată de Curentul Golfului asupra climei Europei de vest etc.), precum şi încercările de a cuceri şi de a pune în slujba omului aceste izvoare nesecate de energie.

— Se va lua în considerare că manualul conţine destule denumiri, prin urmare nu se va cere elevilor să memorizeze şi alte denumiri în afara celor din manual.

b. *Lecţia a doua.* „Relieful Europei", se va trata în două lecţii. În cadrul lor se vor rezolva problemele:

— *Scurte exerciţii în legătură cu recunoaşterea semnelor convenţionale* care reprezintă formele de relief, deoarece elevii trebuie să fie familiarizaţi, pe lîngă citirea hărţii, şi cu interpretarea ei.

— *Lărgirea conţinutului unor noţiuni în legătură cu formele de relief,* ceea ce contribuie la ridicarea gîndirii elevilor pe o treaptă nouă de generalizare.

— Din punctul de vedere al conţinutului, în cadrul temei se vor trata principalele forme de relief. Tratarea se va începe cu prezentarea cîmpiilor şi clasificarea lor după origine, pornindu-se de la cîmpia cunoscută de elevi în clasa a IV-a, adică de la Cîmpia Română. Cîmpiile enumerate vor fi identificate atît pe harta de perete a Europei cît şi pe harta

din atlasele elevilor. Profesorul va prezenta şi material ilustrativ, pentru a uşura stabililrea trăsăturilor generale şi asimilarea noţiunilor noi.

În continuare se vor prezenta podişurile şi dealurile, ţinîndu-se seama de aceleaşi cerinţe ca şi la prezentarea cîmpiilor.

Prezentarea munţilor constituie problema de bază a materiei noi.

După clarificarea definiţiilor în legătură cu noţiunea de munte şi stabilirea elementelor componente (vîrf, creastă, pantă etc.) se va trece la clasificarea munţilor (după vîrstă), se va arăta modul de formare şi se vor enumera şi localiza pe hartă lanţurile muntoase. În continuare se vor prezenta şi localiza pe hartă cele mai importante bogăţii ale subsolului Europei (cărbuni, petrol, fier, gaze naturale, sare).

c. *Lecţia a treia*. *„Clima Europei"* şi *„Apele Europei"*.

În cadrul acestei lecţii se vor trata două teme: „Clima Europei, zonele de climă" şi „Apele Europei". Problemele acestea se leagă strîns şi întregesc cunoştinţele predate în lecţiile anterioare.

Avînd în vedere numărul mare de cunoştinţe ce cuprinde, lecţia va fi de comunicare de noi cunoştinţe, precedată de o scurtă verificare frontală a celor predate la lecţia precedentă despre relieful Europei. Această verificare nu va depăşi însă durata de 8—10 min maximum.

În cursul predării trebuie soluţionate problemele referitoare la:

Definiţia corectă şi lărgirea noţiunilor de climă. În clasa a V-a se dă o nouă definiţie a climei, mai complexă, şi se enumeră factorii care determină clima (aşezarea pe glob în latitudine, depărtarea sau apropierea faţă de oceane, prezenţa sau absenţa curenţilor oceanici calzi sau reci, relieful etc.).

Analiza factorilor care determină clima şi stabilirea legăturilor cauzale care există între aceste fenomene.

Descrierea elementelor climei (temperatură, vînturi, ploi). În această descriere se va porni de la orizontul local, de la observaţiile personale ale elevilor care vor descrie aceste elemente.

Prezentarea zonelor de climă din cuprinsul Europei. Rezolvarea acestei probleme contribuie la sistematizarea şi adîncirea cunoştinţelor existente, la prezentarea unor elemente noi şi prin aceasta la lărgirea orizontului geografic al elevilor. În legătură cu predarea zonelor de climă menţionăm că se va porni de la clima temperat-continentală, cunoscută de elevi încă din anul precedent, fiind clima patriei noastre. Va urma apoi prezentarea climei temperat-oceanice, a climatului mediteranean şi a climei reci — subpolare şi polare. Un loc aparte reclamă şi prezentarea climatului alpin.

După prezentarea zonelor de climă din Europa se va executa recapitularea celor predate în legătură cu această temă. În continuare se va trece la tratarea „Apelor Europei".

Problemele care se cer soluţionate în cadrul predării acestei teme sînt, în linii mari, următoarele:

Împrospătarea noţiunilor în legătură cu apele curgătoare şi lacurile. Profesorul poate rezolva această problemă pe două căi. În primul rînd, şi acesta este cazul cel mai frecvent, întrebuinţîndu-se harta şi un material didactic destul de variat. Sprijinindu-se pe cunoştinţele însuşite anterior de elevi, după prezentarea materialului didactic, va adresa elevilor o serie de întrebări în legătură cu apele suprafeţei terestre (izvor, pîrîu, rîu, afluent, confluenţă, mal, albie, debit etc.). Răspunsurile date de elevi la această parte a lecţiei să nu rămînă o simplă verificare a elevilor, ci să se transforme într-o activitate vie, în cadrul căreia elevii să dovedească, pe lîngă cunoştinţele lor teoretice, şi îndemînare în ce priveşte descifrarea hărţii, identificarea pe hartă a obiectivelor în discuţie etc.

Modalitatea a doua de rezolvare a problemei este efectuarea unei ieşiri pe teren, pentru studierea apelor curgătoare (dacă în apropierea localităţii respective există posibilitatea unei asemenea ieşiri). În cadrul acestei aplicaţii practice, elevii vor avea posibilitatea să observe direct o mare parte a problemelor puse. Modalitatea a doua, deşi se rezolvă mai greu, dă rezultate mai bune.

Formarea unor noţiuni noi, precum şi clasificarea apelor curgătoare şi a lacurilor, care se rezolvă în cadrul predării cunoştinţelor.

Clasificările care se cer în cadrul prezentării materiei vor duce la lărgirea conținutului noțiunilor (de exemplu, clasificarea lacurilor după așezare, origine etc. sau a fluviilor după bazinele de scurgere, lungime, debit etc.).

Problema cere stabilirea diferitelor legături cauzale, ca, de exemplu, legătura între climă și debitul de apă al rîurilor și fluviilor sau bazinul în care se varsă fluviul și gura fluviului; debitul și navigabilitatea etc. Așa se va prezenta elevilor legătura între debitul mare și constant de apă al fluviilor tributare Oceanului Atlantic, cu clima oceanică, unde ploile sînt abundente, debitul variabil al fluviilor din Europa răsăriteană și clima continentală excesivă mai săracă în ploi etc.

d. *Lecția a patra* tratează *„Vegetația și animalele Europei"*. În cadrul ei se ridică spre soluționare problemele:

— legătura dintre climă și vegetație;

— prezentarea zonelor de vegetație din Europa, în funcție de climă;

— prezentarea animalelor din Europa.

Prima problemă trebuie să decurgă în mod logic din cunoștințele predate de profesor și expuse de elev. Din acest motiv profesorul va lucra în așa fel încît elevii să „descopere" singuri această legătură.

Vom porni prin urmare de la vegetația mediului înconjurător. Pe baza întrebărilor adresate elevilor în legătură cu această vegetație, se va formula împreună cu dînșii concluzia că, pentru a trăi și a se înmulți, plantele au nevoie de condiții corespunzătoare, de sol, lumină, temperatură și umiditate. Desigur că, pe baza acestei constatări, nu va fi greu să se stabilească că între climă și vegetație există o strînsă legătură de cauzalitate.

În continuare, prin prezentarea unor exemple concrete, se va arăta că nu toate plantele au nevoie de aceeași cantitate de căldură și umezeală. Datorită faptului că aceste două elemente (căldură și umezeală) nu sînt aceleași nici în cuprinsul patriei noastre, este firesc ca ele să nu fie aceleași nici în cuprinsul continentului, care este cu mult mai mare, are relief mai variat etc.

Cunoscînd tipurile de climă de pe continent, se poate ajunge la constatarea că fiecărui tip de climă îi corespunde o anumită vegetație, care depinde în mod direct de condițiile climatice respective.

Problema a doua, prezentarea zonelor de vegetație din Europa, se va rezolva pe baza cunoștințelor acumulate de elevi în clasa a IV-a, la studierea geografiei patriei. Pornind de la cele două mari formații vegetale de pe cuprinsul patriei noastre (păduri și stepe), se vor trata aceste formații din cuprinsul zonei temperate, înaintînd din țara noastră spre est și vest (în zona climei temperat-continentale și temperat-oceanice).

Urmează apoi prezentarea vegetației mediteraneene și, în sfîrșit, prezentarea vegetației din zona rece. Desigur, în timpul tratării acestor zone de vegetație profesorul va face apel și la un bogat material ilustrativ.

Prezentarea animalelor formează o problemă aparte, care se poate rezolva în două feluri.

Manualul, la prezentarea fiecărei zone de vegetație înșiră și animalele caracteristice zonei respective, nu scoate însă în evidență în mod corespunzător că între vegetație și animale există de asemenea, o legătură. Prin urmare, animalele pot fi prezentate concomitent cu zona vegetală în care trăiesc, în care caz trebuie reliefată legătura dintre vegetația și animalele zonei respective.

Al doilea fel de tratare constă în faptul că animalele se tratează separat și, în acest caz, după ce s-a terminat tratarea zonelor de vegetație, se trece la prezentarea animalelor tot pe zone.

Optăm pentru primul mod de tratare, însă trebuie reliefate legăturile multiple dintre climă, vegetație și animalele din fiecare zonă.

Tema oferă și posibilitatea de a scoate în evidență activitatea desfășurată de om pentru a crea soiuri noi de plante și rase de animale. Prezentînd această latură a problemei, se vor da exemple concrete atît în privința florei cît și a faunei.

e. *Lecția a cincea* din cadrul capitolului se referă la „Populația și statele Europei".

În cadrul ei se predau mai multe probleme, și anume: date referitoare la numărul și densitatea populației, grupurile de popoare din Europa și statele Europei.

În privința datelor demografice, profesorul va comunica elevilor, în primul rînd, numărul locuitorilor. Se va baza totdeauna pe ultimele date oficiale, corectînd, în caz de nepotrivire, datele din manual.

Densitatea medie a populației se va calcula în clasă, împreună cu elevii, pe baza celor două elemente cunoscute: suprafața și numărul populației.

La prezentarea grupurilor de popoare din Europa, profesorul va porni de la cunoștințele acumulate de elevi în clasa a IV-a.

Ultima problemă, prezentarea statelor din Europa, pe lîngă faptul că îi înarmează pe elevi cu o serie de cunoștințe noi și contribuie la lărgirea orizontului lor geografic, are și un rol educativ. Statele vor fi prezentate pe sisteme social-economice: statele socialiste și statele capitaliste. În urma acestei prezentări elevii vor fi familiarizați cu unele trăsături fundamentale, caracteristice pentru aceste grupe de state. (Vor vedea că în statele socialiste puterea se găsește în mîinile clasei muncitoare, condusă de partide comuniste și muncitorești, iar în țările capitaliste puterea se află în mîinile marilor exploatatori, în mîinile capitaliștilor și ale moșierilor.)

Profesorul va avea grijă ca predarea statelor să nu devină o simplă însușire monotonă de nume de țări și capitale, ci va întrebuința în mod creator toate mijloacele care îi stau la dispoziție (harta, tabla, atlasul, gruparea statelor), pentru a înviora lecția și a ușura întipărirea acestui număr considerabil de denumiri geografice noi în memoria elevilor.

Pentru exemplificarea modului de predare prezentăm lecția: „Așezarea și întinderea Europei". Aceasta este lecția introductivă a capitolului. Datorită acestui fapt, precum și importanței pe care o are așezarea geografică în studierea unui continent sau a unei țări, ea se va preda într-o lecție de comunicare de cunoștințe noi.

Materialul didactic necesar trebuie să fie planiglobul, globul geografic, harta fizică a Europei, atlase geografice, tablă, cretă colorată.

Pregătirea lecției poate începe cu o scurtă verificare frontală, în cadrul căreia se reînnoiesc cunoștințele elevilor în legătură cu continentele. Această verificare se execută pe bază de întrebări.

Întrebările se adresează întotdeauna clasei întregi și numai după cîteva secunde — necesare concentrării — se numește elevul care va răspunde la întrebarea pusă.

După împrospătarea cunoștințelor profesorul va anunța tema lecției. Titlul temei se va trece pe tablă.

În continuare, profesorul va cere unui elev să identifice Europa pe harta fizică a lumii. Alt elev va identifica Europa pe globul geografic. Apoi profesorul va arăta că studierea amănunțită a continentului se va face pe baza unei hărți noi, și va afișa harta fizică a Europei.

Urmează, prezentarea amănunțită a hărții.

După prezentarea hărții — tot pe bază de întrebări — profesorul trece la recapitularea foarte sumară a cunoștințelor în legătură cu rețeaua de linii imaginare trase pe glob și orientarea. Apoi profesorul va cere să se identifice pe harta fizică a lumii și pe glob cîteva coordonate geografice.

După executarea acestor exerciții va trece la stabilirea așezării geografice a continentului. Va trece pe tablă subtitlul: „Așezarea geografică" și prin aceasta va intra în predarea materiei noi.

Pe baza întrebărilor formulate de profesor elevii vor stabili pe rînd în ce emisferă este așezată Europa, apoi paralelele și meridianele care limitează continentul nostru. La întrebările profesorului elevii numiți vor arăta coordonatele respective pe harta de perete a Europei (paralela de 35° lat. nordică etc.), iar ceilalți elevi vor lucra cu atlasele lor. Rezultatele obținute vor fi trecute de profesor pe tablă și copiate de elevi în caietele lor.

Menționăm că la început profesorul va pretinde elevilor să copieze fidel schema și schițele de pe tablă. În acest fel îi va obișnui să extragă, mai tîrziu, și singuri părțile esențiale ale unei lecții sau teme.

După ce s-au stabilit pe rînd limitele Europei, un elev numit de profesor va recapitula aceste limite la harta de perete sau pe globul geografic.

Urmează stabilirea urmărilor care rezultă din această așezare. Profesorul trebuie să conducă această operație apelînd, cînd e cazul, la cunoștințele însușite anterior de elevi.

La tratarea întinderii, profesorul va enunța suprafața Europei (10 500 000 km²) și o va trece pe tablă. Va compara apoi suprafața continentului cu suprafața patriei noastre (precizînd că Europa este de peste 44 ori mai mare decît țara noastră).

Diferența se va exprima și cu ajutorul unei diagrame pătrate. Menționăm că întinderea poate fi studiată și înaintea tratării așezării continentului.

Marginile continentului vor fi predate cu ajutorul hărții murale și al atlaselor elevilor, tot pe bază de întrebări. Datele esențiale vor fi trecute de profesor pe tablă.

După prezentarea parțială a marginilor continentului, un elev va descrie în ansamblu marginile Europei, în fața hărții de perete, iar clasa va urmări această operație cu ajutorul atlaselor sau al hărților anexe din manual.

La hartă, elevii vor întrebuința indicatorul, iar profesorul va avea grijă ca elevul scos la hartă să ocupe o poziție corectă, să nu stea în fața hărții, acoperind-o.

După descrierea marginilor se trag concluziile necesare în legătură cu hotarele ei.

În cadrul lecției, profesorul va desena și conturul continentului.

Avînd în vedere că elevii din clasa a V-a nu știu încă să deseneze corect conturul unui continent sau al unei țări, nu au încă dexteritatea necesară, este recomandabil ca profesorul să întrebuințeze șabloane confecționate dinainte. Concomitent cu descrierea marginilor, profesorul va trece pe schița de pe tablă și denumirile respective necesare.

Este, de asemenea, recomandabil ca profesorul — în cazul noilor denumiri geografice (mai grele și complicate) — să treacă aceste denumiri pe tablă, cu litere mari de tipar, și să pretindă același lucru și de la elevi. Astfel, elevii vor copia

just denumirile, nu vor confunda literele (u cu n, r cu z etc.), ceea ce se intimplă de multe ori dacă aceste denumiri sînt scrise cu scriere cursivă.

Recapitularea materiei se face prin întrebări scoțîndu-se în evidență părțile esențiale ale lecției, grupate pe probleme.

În cadrul fixării cunoștințelor se caracterizează așezarea Europei, evidențiindu-se importanța așezării favorabile a continentului (zonă temperată, influența oceanului, climă corespunzătoare, căi lesnicioase de transport etc.).

Tema de efectuat acasă : elevii vor îmbunătăți schița executată in clasă.

Temele de efectuat acasă vor fi alese la începutul anului în așa fel ca să nu depășească puterea de muncă a elevilor. O temă prea grea de rezolvat dată la începutul anului va descuraja elevii și va avea urmări negative timp îndelungat.

După prezentarea lecțiilor despre Europa este recomandabil să se introducă din orele la dispoziția profesorului o lecție de recapitulare cu tema : *Condițiile fizico-geografice ale Europei.*

Introducerea acestei lecții după terminarea capitolului este necesară deoarece contribuie la clarificarea unor noțiuni neînțelese sau greșit însușite, precum și la sistematizarea și consolidarea materiei.

Răspunsurile date de elevi la această lecție vor oferi profesorului posibilitatea să efectueze, pe lingă aprecierea cunoștințelor însușite de elevi, și o autoanaliză a muncii depuse, să vadă care părți din capitol nu au fost însușite de elevi în mod corespunzător și ce trebuie să facă în viitor pentru eliminarea greșelilor și îmbunătățirea muncii.

Pregătirea lecției. În cadrul pregătirii, profesorul dă în prealabil unele indicații elevilor, în vederea recapitulării (enumeră materialele necesare pentru lecție, problemele care se vor dezbate, arată părțile care trebuie consultate din manual etc.), apoi își întocmește un plan de lecție în conformitate cu scopul stabilit. Această formă de pregătire se întrebuințează și la recapitulările de fine de an.

Ca material didactic se vor prezenta : harta Europei, harta planiglobului, globul geografic, atlasul școlar, albume, colecții de vederi, ilustrate, planșe, figurile din manual, cretă colorată.

După organizarea clasei profesorul va trece pe tablă titlul: „Condiţiile fizico-geografice ale Europei". Subtitlurile vor fi trecute în ordinea şi la momentul tratării lor.

În cadrul lecţiei se vor dezbate următoarele probleme:

Aşezarea, ţărmurile Europei. Se vor accentua, pe lîngă cunoştinţele în legătură cu stabilirea poziţiei unui punct pe glob şi aşezarea Europei, articulaţiile ţărmurilor.

Metoda întrebuinţată este conversaţia, care se combină în cursul lecţiei cu lucrul la hartă, munca independentă a elevilor, executarea diferitelor măsurători şi prezentarea unui material ilustrativ caracteristic şi bine selectat.

Pofesorul va prezenta şi material ilustrativ nou, neîntrebuinţat la predarea curentă a materiei. În cadrul descrierii ţărmurilor Europei se vor accentua îndeosebi noţiunile de geografie fizică generală nou însuşite.

Relieful, clima şi apele Europei. La repetarea acestor cunoştinţe se vor accentua în mod deosebit legăturile cauzale dintre fenomenele tratate.

Vorbind despre relief, elevii vor enumera şi vor identifica pe hartă formele principale, iar profesorul va prezenta o serie de ilustrate noi şi va scoate în evidenţă, pe baza acestui material, o serie de caracteristici ale munţilor, vîrsta, originea (tineri, bătrîni, de încreţire, de origine vulcanică), gruparea etc. Se obţin rezultate foarte bune şi în urma expunerii impresiilor personale ale profesorului, însoţite de prezentarea unui material intuitiv, care va descrie regiunile vizitate de dînsul, trăgînd apoi concluziile necesare. Se pot folosi şi cunoştinţele acumulate de elevi cu ocazia excursiilor. Se vor trata pe rînd toate formele de relief. Utilizarea unor fragmente de lecturi geografice este, de asemenea, de un real folos. Lecturile se vor utiliza la încheierea temei respective. Bineînţeles, profesorul va întrebuinţa una din căile menţionate, în funcţie de posibilităţile existente (nivelul clasei, materialul intuitiv de care dispune etc.).

— *Clima* va fi tratată în funcţie de formele de relief şi aşezarea geografică tot pe bază de întrebări. Se va accentua influenţa formelor de relief şi se vor da exemple concrete. Evi-

denţierea legăturilor (cantitatea de precipitaţii, temperatura, depărtarea de ocean etc.) se va prezenta pe harta Europei, în mod intuitiv, cu ajutorul unor buline.

Profesorul va arăta pe hartă că, înaintînd dinspre Oceanul Atlantic spre continent, pe aceeaşi latitudine, cantitatea de precipitaţii scade simţitor, se micşorează şi influenţa oceanului, iarna devine din ce în ce mai aspră, vara din ce în ce mai caldă. Pentru a exprima aceste trăsături caracteristice, profesorul va întrebuinţa buline colorate nuanţat, cu diametrul de circa 8—10 cm, care se vor fixa pe harta fizică a Europei, în cursul explicaţiei, în dreptul exemplelor alese (ţărmul Mării Baltice, Moscova şi Volga inferioară).

Pe buline se vor trece cantitatea medie anuală de precipitaţii şi temperatura medie a lunilor ianuarie şi iulie. După fixarea lor pe hartă, elevii vor avea în faţă tabelul :

	Ţărmul Mării Baltice	Moscova	Volga inferioară
Precipitaţii medii anuale	peste 1 000 mm	550 mm	350 mm
Temperatura medie în ianuarie	—5 °C	—11 °C	—15 °C
Temperatura medie în iulie	+17 °C	+19 °C	+21 °C

Interpretînd aceste cifre, elevii vor vedea însemnătatea apropierii sau a depărtării de ocean.

Se va analiza tot prin exemple concrete însemnătatea prezenţei sau a absenţei curenţilor oceanici, în cazul nostru Curentul cald al Golfului.

În legătură cu apele Europei, elevii vor enumera apele, apoi vor măsura lungimea unor fluvii, vor executa o diagramă comparativă şi vor evidenţia legăturile dintre relief, climă şi ape, pe bază de întrebări (v. reprezentarea grafică din partea întîi).

— *Flora şi fauna Europei* se vor recapitula în mod similar, utilizînd procedeele şi metodele prezentate mai sus, cu acelaşi dublu scop : accentuarea trăsăturilor esenţiale şi reliefarea legăturilor dintre fenomenele şi obiectele geografice studiate.

4. Predarea capitolului Asia

În cadrul capitolului se vor studia condițiile fizico-geografice ale Asiei. Pentru prezentarea materiei, programa școlară prevede 7 ore.

Avînd în vedere că se vor dezbate probleme asemănătoare cu cele prezentate la studierea condițiilor fizico-geografice ale Europei (așezarea, relieful, clima etc.), problemele metodice care se ridică la tratarea lor sînt în linii mari și ele similare cu cele enumerate la capitolul precedent.

Datorită faptului că pe lîngă problemele comune există și probleme noi, ridicate de trăsăturile specifice, caracteristice continentului asiatic, le semnalăm și prezentăm sumar:

Iată cîteva dintre aceste probleme:

Împărțirea capitolului pe lecții. Capitolul cuprinde 7 teme mari. Fiecare temă din cadrul capitolului se va preda într-o lecție separată. Această împărțire este motivată, pe de o parte, de faptul că fiecare temă formează o unitate bine închegată, iar, pe de altă parte, de numărul redus de ore afectate predării capitolului.

Deoarece majoritatea temelor ridică aceleași probleme ca și partea referitoare la geografia fizică a Europei, ne vom opri numai la cîteva teme, care ridică probleme deosebite. Printre aceste teme se numără și temele „Clima" și „Apele Asiei".

La tema despre *„Clima Asiei"* se va atrage atenția elevilor, în primul rînd, asupra întinderii uriașe în latitudine a continentului și asupra reliefului foarte accidentat, deoarece acești factori exercită o influență mult mai mare asupra climei decît în cadrul studiat anterior (la clima Europei). Vînturile musonice și climatul determinat de acest sistem de vînturi va forma o problemă centrală în predarea temei. Nu se va neglija nici prezentarea curenților oceanici (Kuro-Sivo și Oia-Sivo) și urmările lor în ce privește clima Asiei, precum și prezentarea climatului deșertic și cel tropical umed, care sînt, de asemenea, probleme noi față de Europa. Tema despre clima Asiei oferă o ocazie excelentă pentru prezentarea legăturilor dintre fenomenele naturii.

Ca urmare a dimensiunilor uriașe pe care le au fluviile acestui continent tema *„Apele Asiei"* va oferi prilej pentru efectuarea unor diagrame comparative. Pe lingă sublinierea trăsăturilor caracteristice amintite la lecția corespunzătoare din capitolul precedent, se va reliefa mai ales importanța acestor ape pentru transporturi și irigație.

În ceea ce privește ultima temă din capitol, „Populația și harta politică a Asiei", relevăm mai cu seamă valoarea educativă a lecției. În cadrul prezentării acestei teme, elevii își vor întregi cunoștințele și se vor familiariza cu noile state asiatice recent eliberate de sub jugul colonial.

Pentru exemplificarea modului de tratare prezentăm lecția *„Clima și apele Asiei"*.

Material didactic necesar: harta fizică a Asiei, harta planiglobului, globul geografic, tabla, cretă colorată.

Organizarea lecției se va executa în forma arătată la prezentarea lecțiilor precedente.

Avînd în vedere că în cadrul lecției trebuie să se prezinte probleme multiple și importante, se va face o lecție de comunicare de cunoștințe noi. Se va executa o scurtă verificare frontală și se vor aprecia cunoștințele în legătură cu *„Relieful Asiei"* pe bază de întrebări.

Predarea cunoștințelor noi se face prin activizarea clasei, întrebuințînd metoda interogativă. Pe parcurs, la lămurirea fenomenelor noi, se va întrebuința explicația. Pe bază de întrebări se vor enumera factorii care determină clima (întinderea în latitudine, suprafața întinsă cu unele regiuni interioare foarte îndepărtate de ocean, relief în general înalt, lanțuri muntoase care opresc influența oceanului în est și sud, deschis spre nord, prezența curenților oceanici calzi și reci etc.).

Fiecare element va fi analizat și se vor trage concluziile necesare (are o climă foarte variată, pe cuprinsul ei se găsesc toate zonele de căldură), arătîndu-se felul în care este influențată clima de factorii enumerați.

Ca element nou, profesorul va dezvolta mai amănunțit clima musonică și va da explicații în legătură cu celelalte elemente noi: climatul deșertic și cel tropical umed.

Pentru aceasta, în primul rînd, va executa pe tablă schițe simple, care vor ușura înțelegerea felului în care se formează,

în general, un vînt, iar mai tîrziu felul în care se formează musonii. Schițele vor fi desenate cu cretă colorată.

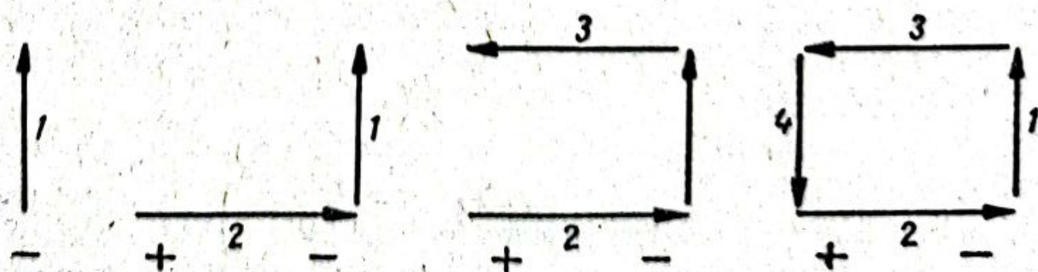
Se va arăta mai întîi că în anumite locuri de pe glob, scoarța terestră și respectiv aerul aflat deasupra se încălzesc mai puternic. Aerul încălzit se dilată, devine mai ușor și se ridică. Aceste locuri cu aer încălzit și mai ușor se notează cu semnul —. Pe tablă profesorul va desena acest semn cu cretă roșie și va arăta printr-o săgeată, executată tot cu cretă roșie, că aerul încălzit, fiind mai ușor, se ridică. Săgeata va fi notată cu cifra 1. Va continua explicarea arătînd că există centre cu aer rece și dens, care se notează cu semnul +.

Apoi va desena pe tablă și acest semn +, cu cretă albă, și va explica elevilor că aerul rece se îndreaptă pe suprafața Pămîntului spre locul unde aerul încălzit s-a ridicat, pentru a-i lua locul. Va reprezenta această mișcare cu ajutorul unei săgeți notate cu cifra 2. Această deplasare a aerului de pe suprafața Pămîntului se numește vînt. Continuînd explicația, va arăta că masa de aer cald — care s-a ridicat la o înălțime destul de considerabilă — se răcește și se îndreaptă spre locul de unde a plecat aerul rece. Va arăta această mișcare a masei de aer cu o săgeată notată pe schiță cu nr. 3.

Ajungînd deasupra locului de unde a plecat aerul rece, masa de aer coboară spre suprafața Pămîntului. Se va arăta această mișcare cu ajutorul unei săgeți notate pe schiță cu nr. 4. În acest fel masele de aer formează un circuit închis.

Profesorul va accentua încă o dată esențialul, și anume : că orice vînt se formează din cauza încălzirii inegale a suprafeței Pămîntului, iar vîntul bate întotdeauna dinspre centrul cu aer

Fig. 35. Cum se formează vînturile.

mai rece și mai greu în direcția centrului cu aer mai cald și mai ușor.

În continuare, profesorul va prezenta mecanismul musonilor. Bazîndu-se pe cele explicate anterior și folosind schițele din manual, va stabili împreună cu elevii direcția musonilor și cauzele care îi provoacă.

Va explica că în interiorul continentului asiatic, vara aerul se încălzește mai repede și mai puternic și se ridică formînd zonă de mică presiune (—). Aerul aflat deasupra oceanelor și a mărilor înconjurătoare se încălzește mai greu, de aceea deasupra oceanelor se formează o zonă de mare presiune (+). Aerul rece va năvăli dinspre aceste zone în direcția zonei de mică presiune, deci spre interiorul continentului. Venind dinspre oceane, masele de aer vor fi încărcate cu vapori de apă și vor provoca ploi abundente. Aceștia sînt musonii de vară, care bat timp de 6 luni.

Profesorul va arăta că iarna lucrurile se petrec invers și va explica amănunțit mecanismul musonilor de iarnă, care aduc pretutindeni aer rece și uscat.

Tot în cadrul acestei lecții, profesorul trebuie să explice și climatul deșertic, ca element nou față de cele studiate la Europa. Cu ajutorul unei schițe desenate pe tablă va demonstra că în podișurile înconjurate de munți înalți bat întotdeauna vînturi uscate, cantitatea de precipitații este mică (concluzia că aceste locuri au o climă semideșertică sau deșertică va fi trasă de elevi).

Se vor identifica apoi pe harta Asiei locurile cu un climat deșertic și se vor reliefa trăsăturile caracteristice ale acestui climat și toate cauzele care îl determină.

În continuare, profesorul va lămuri cel de-al treilea element nou : climatul tropical umed. Ca bază de plecare se va folosi de trăsăturile climatului deșertic ; luînd pe rînd trăsăturile climatului umed tropical, le va compara cu elementele climatului deșertic, scoțînd în evidență asemănările și deosebirile existente.

După explicarea acestor elemente noi — neîntîlnite la prezentarea climei Europei — se va trece la descrierea tuturor tipurilor de climă din Asia. Descrierea va fi făcută de elevi, profesorul avînd un rol de îndrumător. Se va începe cu de-

scrierea climei polare şi se va termina cu descrierea celei ecuatoriale sau invers. Ajungînd la prezentarea zonelor noi — învăţate în cursul lecţiei — necunoscute încă îndeajuns de elevi, descrierea dată de elevi va fi întregită de profesor. Se va întrebuinţa mult comparaţia cu zonele de climă din Europa şi se vor evidenţia în mod deosebit tipurile noi. Se vor antrena în muncă cît mai mulţi elevi. Profesorul va conduce descrierea, va veni cu completările necesare. Zonele de climă se vor localiza încă o dată şi pe harta murală a Asiei, concomitent cu descrierea lor.

În partea a doua a lecţiei se vor prezenta apele Asiei. În cadrul predării, profesorul va rezolva următoarele probleme:

— Clasificarea apelor (rîuri, fluvii, ape stătătoare, lacuri).

— Caracterizarea fluviilor după întinderea continentului (fluvii lungi) şi după climă (cu debit variabil, iar cele din nord îngheaţă iarna).

— Descrierea fluviilor după bazinele în care se varsă (cu vărsare spre ocean sau în lacuri interioare).

— Prezentarea lacurilor.

Apele descrise se vor localiza pe harta murală, iar elevii pe atlase.

— Importanţa economică a apelor (irigaţie, navigaţii, izvoare de hidroenergie etc.).

La recapitularea finală şi fixarea cunoştinţelor se vor recapitula pe bază de întrebări problemele importante discutate.

Ca temă pentru acasă, elevii vor desena în caietele lor schema vînturilor musonice.

5. Ţările Europei şi ale Asiei

Capitolul tratează ţările din Europa şi Asia. Conform prevederilor programei, tratarea ţărilor se începe cu prezentarea statelor din Europa şi se continuă cu predarea cunoştinţelor despre ţările Asiei. Programa prevede atît ordinea în care se vor prezenta aceste state cît şi numărul de ore prevăzute pentru predarea lor.

Tratarea statelor ridică o serie de probleme, care, în linii mari, sînt similare cu cele ale fiecărei țări. Vom evidenția, prin urmare, pe cele mai importante, dînd și unele recomandări asupra felului de rezolvare.

Pentru predarea cunoștințelor din cuprinsul capitolului, programa prevede următorul număr de ore:

Statele socialiste din Europa	13 ore
Statele capitaliste din Europa	12 ore
Statele socialiste din Asia	5 ore
Statele capitaliste din Asia	7 ore
Total	37 ore

În ceea ce privește ordinea de prezentare a țărilor se va respecta prevederea programei.

Înainte de a intra în tratarea amănunțită a țărilor, profesorul va arăta elevilor că fiecare țară se va studia după un plan dinainte stabilit. Acest plan are două părți distincte: prezentarea condițiilor naturale și prezentarea economiei. Condițiile naturale se studiază în ordinea cunoscută elevilor (de la prezentarea condițiilor naturale ale Europei și ale Asiei).

În cadrul predării acestui capitol, principalele obiective sînt: lărgirea orizontului geografic, înarmarea elevilor cu cunoștințe noi; adîncirea unor cunoștințe acumulate anterior, întărirea eficienței educative a geografiei, dezvoltarea patriotismului socialist, a internaționalismului proletar, întărirea convingerii elevilor asupra superiorității sistemului socialist față de cel capitalist.

Datorită faptului că țările se vor studia în ordinea enunțată mai sus, profesorul va preda la început țările socialiste. Prezentînd economia țărilor socialiste, profesorul va evidenția trăsăturile caracteristice ale acestei economii (realizări, economia lor planificată, dezvoltarea industriei, a agriculturii, ridicarea necontenită a nivelului de trai etc.).

Viața economică va fi predată într-o strînsă legătură cu condițiile social-istorice și naturale ale țărilor respective. Avînd în vedere acest considerent, profesorul va urmări să arate elevilor că mediul geografic, deși este un element im-

portant şi permanent, nu este factor determinant în dezvoltarea societăţii. Factorul care determină dezvoltarea societăţii este modul de producţie.

Elementele vieţii economice vor fi prezentate de profesor în concordanţă cu particularităţile de vîrstă ale elevilor. Nu se admite, prin urmare, ca predarea lor să se transforme într-o înşirare aridă de date, denumiri, cifre etc., ci orice localitate, element sau fenomen studiat se va explica imediat cauzal şi localiza pe hartă.

Pentru exemplificarea celor enunţate vom prezenta mai jos modul de tratare a lecţiei „R. P. Bulgaria".

Material didactic necesar: harta fizică a Europei, cretă colorată, şablon cu teritoriul R. P. Bulgaria (pentru predarea materiei noi), bineînţeles în funcţie de materialul didactic existent la şcoală.

Activitatea se începe cu organizarea clasei, după care se trece la verificarea cunoştinţelor.

Durata verificării şi felul în care se execută această verificare depinde de sarcinile didactice principale propuse spre rezolvare de profesor, însă nu va depăşi în nici un caz durata de 15—17 min.

După verificarea cunoştinţelor urmează trecerea la prezentarea materiei noi.

În cazul nostru, trecerea se realizează prin cîteva întrebări în legătură cu ţările sistemului socialist din Europa. După enunţarea subiectului, profesorul va trece pe tablă titlul lecţiei şi va da indicaţiile necesare în vederea muncii (un elev să afişeze harta ţărilor socialiste din Europa etc.).

Titlul lecţiei se poate trece pe tablă şi în forma următoare:

R. P. BULGARIA

Suprafaţa: 110 000 km². *Populaţia:* 8 000 000 loc.
Capitala: Sofia

Predarea cunoştinţelor despre condiţiile fizico-geografice ale ţării (aşezare, vecini, suprafaţă etc.) se începe cu studierea atlaselor şi a hărţii ţărilor socialiste din Europa. La întrebările formulate de profesori, elevii vor stabili aşezarea R. P. Bulgaria.

Așezarea țării respective se stabilește întotdeauna și față de patria noastră.

Se va stabili apoi așezarea țării pe continent și pe glob, constatîndu-se și urmările acestei așezări. În continuare se vor enumera vecinii, tot pe bază de întrebări. Elevii vor studia atlasele lor, iar un elev numit de profesor va înșira la harta de perete țările vecine, indicînd totodată și punctele cardinale respective (de exemplu, la nord Republica Socialistă România, la vest R.S.F. Iugoslavia etc).

Tot prin întrebări se vor stabili suprafața și populația țării (datele respective fiind trecute deja pe tablă de către profesor) și se vor compara cu suprafața și numărul de locuitori din țara noastră.

Apoi profesorul va desena pe tablă, întrebuințînd cretă colorată, conturul țării și va completa schița cu datele prezentate anterior. Elevii, întrebuințînd șablonul decupat din carton, vor trece și ei conturul țării în caietele lor.

Reluarea celor discutate, în cadrul executării desenului contribuie la o înțelegere mai justă, mai precisă a cunoștințelor predate și la aprofundarea materiei.

După executarea schiței, profesorul va trece — tot pe baza studierii hărții și a atlaselor — la descrierea hotarelor. Descrierea va fi începută de profesor și continuată de elevi, îndrumați fiind prin întrebări. În schema de pe tablă se vor trece în cîteva cuvinte problemele discutate.

Relieful și clima se vor trata tot pe baza studierii hărții și a atlaselor. În urma întrebărilor formulate de profesor, elevii vor identifica pe hartă formele de relief din R. P. Bulgaria și vor trage concluzia corespunzătoare (are un relief variat). În continuare vor localiza pe rînd principalele forme de relief.

După identificarea acestor obiective, profesorul, întrebuințînd cretă colorată, le va trece prin linii simple și în schița de pe tablă, apoi va preciza denumirile corespunzătoare și va expune trăsăturile lor caracteristice (înălțimea, vîrsta Balcanilor etc.). Prezentînd material ilustrativ, le va compara și cu obiectivele asemănătoare din patria noastră.

Elevii vor copia cele desenate pe tablă, iar profesorul, trecînd printre bănci, va controla și îndruma munca elevilor.

În legătură cu relieful țării, profesorul va enumera în continuare și bogățiile subsolului, fixîndu-le pe schița de pe tablă, cu ajutorul semnelor convenționale și trecîndu-le și în schema lecției.

Clima va fi tratată tot cu ajutorul întrebărilor formulate de profesor, evidențiindu-se în mod deosebit legătura strînsă dintre așezarea geografică, relief și climă.

Tipurile de climă se vor stabili prin același procedeu. În urma întrebărilor și a răspunsurilor date, precum și a completărilor aduse de profesor se vor localiza tipurile de climă ale țării. Cele stabilite se vor trece și pe tablă în schema lecției.

Apele se vor enumera de elevi pe baza studierii atente a hărții și a atlaselor. Ele vor fi arătate pe harta de perete și vor fi trecute de profesor în schița de pe tablă. Profesorul va vorbi pe scurt despre importanța apelor (și mai ales a Dunării).

Vegetația și animalele se vor stabili în funcție de relief și climă.

La stabilirea vegetației caracteristice, de exemplu cea mediteraneană, din partea de sud a Cîmpiei Marița, se va porni de la analiza condițiilor climaterice ale acestei regiuni (iarnă blîndă — ploioasă, vară caldă — secetoasă). Elevilor li se va explica noțiunea de plante mediteraneene; în urma explicației, esențialul se va trece în schema de pe tablă.

După prezentarea vegetației se va efectua — în funcție de tipul disponibil — și o scurtă recapitulare a condițiilor naturale, ceea ce va contribui la consolidarea și fixarea materiei predate.

La predarea părții referitoare la populație, profesorul va vorbi despre densitatea și componența națională a populației, precum și despre forma de stat.

Densitatea populației se stabilește în clasă pe baza unei împărțiri efectuate în comun (atît pe tablă cît și în caietele elevilor). Punctele principale se vor trece în schema lecției de pe tablă.

Orașele se tratează pe baza hărții. Profesorul va prezenta ilustrate sau figurile din manual.

În continuare, elevii vor enumera orașele mari tot pe baza studierii hărții și a atlaselor, care se vor trece în schița de pe tablă.

Economia se va prezenta în clasa a V-a, ceva mai sumar decît partea fizică. Metodele întrebuințate sînt mai ales povestirea și explicația, completate cu prezentarea de material intuitiv.

Această prezentare se începe cu o caracterizare sumară. În cazul nostru, profesorul va accentua realizările puterii populare comparînd situația de astăzi cu cea din trecut.

Va vorbi apoi despre industrie, enumerînd ramurile principale și centrele mai însemnate. Concomitent, va localiza aceste centre pe hartă și pe schița de pe tablă.

Prezentînd agricultura, va evidenția și în acest domeniu realizările regimului socialist. În continuare, va vorbi despre trăsăturile specifice ale agriculturii (de exemplu, mecanizarea, cooperativizarea etc.). În cîteva propoziții va prezenta și creșterea animalelor, apoi va trece la prezentarea legăturilor comerciale.

În timpul prezentării lecției, profesorul va întrebuința un material ilustrativ cît mai bogat, care se va prezenta elevilor la momentul oportun. Nu s-au precizat momentele prezentării acestui material, deoarece aceasta este în funcție de materialul existent și scopul cu care se prezintă.

După prezentarea materiei, profesorul va trece la recapitularea și fixarea cunoștințelor predate.

Tema pentru acasă: Elevii vor întregi schița executată în școală, pe baza manualului și a atlasului.

B. Clasa a VI-a

În conformitate cu indicațiile programei școlare și ale manualelor de geografie, elevilor de clasa a VI-a li se predau cunoștințe în legătură cu Africa, Australia, Oceania,

Antarctica, America de Nord, America Centrală și America de Sud.

După ce au căpătat în clasa V-a noțiuni generale despre glob și au învățat mai pe larg continentele Europa și Asia, orizontul geografic al elevilor se lărgește în această clasă prin studiul celorlalte continente, aflate la mai mari depărtări de țara noastră și avînd o mare diversitate de condiții fizice și economico-geografice.

Studiul geografiei la clasa a VI-a începe direct cu continentele, fără noțiuni de geografie fizică generală; el urmărește însă să dezvolte cunoștințele de geografie fizică generală din clasele anterioare și implicit cu acestea să completeze studiul continentelor și al țărilor respective în ceea ce privește condițiile lor naturale, economice și social-politice.

1. Predarea lecțiilor din continentul Africa

Africa poate fi predată în 33 de ore; din care 30 de ore de predare de cunoștințe noi și 3 ore de recapitulare, defalcate astfel: 13 ore pentru prezentarea de ansamblu a continentului, cu 1 oră de recapitulare, și 17 ore pentru principalele țări, cu 2 ore de recapitulare.

Prezentarea fizico-geografică a continentului african se va face după următoarea planificare:

Așezarea geografică și suprafața	1 lecție
Istoricul descoperirii Africii și țărmurile . .	1 lecție
Relieful Africii și bogățiile minerale . . .	2 lecții
Clima	3 lecții
Apele	1 lecție
Vegetația și animalele	2 lecții
Populația Africii	1 lecție
Harta politică a Africii	2 lecții
Recapitulare	1 lecție
Total	14 lecții

În cele ce urmează dăm indicații metodologice pentru fiecare din lecțiile prevăzute în planificarea de mai sus.

a. *Așezarea geografică a Africii și suprafața.* Material didactic : globul terestru fizic, planiglobul, harta murală a Africii, crete colorate (pentru desene pe tablă).

Această primă lecție va începe cu o sumară recapitulare a celor două continente învățate în anul precedent (clasa a V-a).

Prin metoda conversației, elevii vor fi stimulați, cu întrebări precise, să-și amintească noțiunile elementare despre glob și continente, pe care le au privitor la Europa și Asia. Răspunsurile vor fi însoțite de localizări pe hărțile murale respective. Se vor evita amănuntele, urmărindu-se în special caracterizările generale. Se va insista asupra așezării pe glob a continentelor învățate în funcție de coordonatele geografice, asupra poziției țării noastre față de ele și asupra dimensiunilor lor, aceasta pentru a se putea face o legătură mai ușoară cu lecția nouă.

Lecția nouă cuprinde două părți : *a*) așezarea geografică și *b*) suprafața Africii. Elevii vor fi întrebați, o dată recapitularea terminată, asupra continentelor care mai rămîn de studiat și astfel se ajunge la subiectul lecției noi. Se anunță titlul lecției, care se scrie pe tablă în două etape, întîi așezarea Africii și, după ce se predă acest capitol, se anunță în același mod partea a doua — suprafața Africii.

Predarea se face tot prin metoda conversației, elevii „descoperind" ei singuri Africa în atlasele lor, îndrumați fiind pas cu pas de profesor, care folosește concomitent globul fizic și planiglobul, arătîndu-le elevilor coordonatele geografice pe care aceștia le-au descoperit în atlas.

În acest mod se predă așezarea continentului Africa pe glob față de Europa și de țara noastră.

Profesorul arată caracteristicile : Africa are o așezare simetrică față de ecuator, este situată în ambele emisfere și e singurul continent tăiat de ambele tropice. Se scot în relief urmările așezării geografice pentru climă și răspîndirea plantelor și a animalelor.

Pentru stabilirea poziţiei faţă de ţara noastră se urmăreşte meridianul de 25°, elevii indicînd, după atlas, cîteva localităţi sau ţări (Făgăraş, Roşiori-de-Vede în ţara noastră, Libia, Sudan, Congo, Republica Sud-Africană în Africa).

Profesorul trasează cu creta pe tablă harta cu conturul Africii, meridianul de 25° şi adaugă ecuatorul şi cele două tropice, elevii schiţînd şi ei aceleaşi lucruri în caiete. Se scriu pe tablă latitudinile extreme (37° lat. nordică şi 35° lat. sudică) şi longitudinile extreme (17° long. vestică şi 51° long. estică).

Se arată apoi oceanele şi mările din jurul Africii şi importanţa lor pentru legăturile cu celelalte continente. Ele sînt arătate pe atlase de către elevi şi pe harta murală de către profesor.

Se face o recapitulare parţială, prin întrebări puse elevilor, care răspund la harta murală. Se trece apoi la o analiză sumară a hărţii murale a Africii — pe care elevii o văd pentru prima dată — cu legenda ei şi cu scara de proporţie. În acest mod se face pregătirea pentru a doua parte a lecţiei, se anunţă etapa a doua a titlului şi se scrie pe tablă suprafaţa Africii.

Predarea se face mixt, atît expozitiv cît şi în colaborare cu elevii. Se face o comparaţie ca mărime între Africa, Asia şi Europa şi se arată suprafaţa Africii (30 000 000 km²), scriindu-se cifra pe tablă.

Elevii, îndrumaţi fiind de aproape, calculează pe atlas cu rigla depărtarea dintre gurile Nilului şi Capul Bunei Speranţe (7 600 km) şi dintre Capul Verde şi Capul Guardafui (7 500 km) ca să-şi dea seama de mărimea continentului african. Se va verifica depărtarea dintre punctele extreme de nord şi sud ale continentului după numărul gradelor de latitudine (1 grad latitudine = 111,111 km).

Profesorul va face apoi la tablă o diagramă comparativă cu coloane reprezentînd mărimea continentelor: Africa, Asia şi Europa (1 cm = 1 milion km²), iar elevii le vor schiţa pe caiete (1 cm = 10 milioane km²).

Se face apoi o recapitulare generală prin întrebări puse întregii clase. Concomitent, pe măsură ce se obţin răspunsurile, profesorul face la tablă o schiţă rezumativă, în care se trec numai principalele date.

Pentru fixarea cunoştinţelor se reamintesc caracteristicile aşezării geografice şi se dau cele ale suprafeţei (Africa este de trei ori mai întinsă decît Europa şi deţine o cincime din suprafaţa întregului uscat al Pămîntului).

Temă pentru acasă: Elevii vor copia conturul Africii din manual (p. 2) şi vor trasa paralelele şi meridianele care o încadrează tropicele şi ecuatorul.

Vor tăia în carton un şablon cu conturul Africii (la scara din manual), pe care îl vor utiliza la toate lecţiile despre Africa.

Problema 1. Se vor număra fusele orare ale Africii între Capul Verde şi Capul Guardafui.

Problema 2. Care e distanţa în linie dreaptă între sudul Republicii Socialiste România şi nordul Africii, ştiind că un grad de latitudine are 111,111 km?

b. *Istoricul descoperirii Africii. Ţărmurile.* Materialul didactic: globul fizic, planiglobul, harta murală a Africii, tablahartă cu conturul Africii, cretă colorată.

Se face controlul temei şi al hărţii făcute acasă, verificîndu-se cîteva caiete. Se verifică cunoştinţele predate în lecţia anterioară (aşezarea şi întinderea Africii), prin întrebări puse întregii clase. Se va evita scoaterea a 2—3 elevi la lecţie afară din bănci, în vederea ascultării.

Dacă mai rămîne timp pînă la completarea a 20 min, se recomandă un exerciţiu-joc cu atlasele, la care participă toată clasa, evidenţiaţi fiind elevii care stabilesc mai repede şi exact cît este ceasul în diferite localităţi din Africa, atunci cînd la Bucureşti este ora 12.

Pregătirea lecţiei noi o poate face profesorul, în mod expozitiv, citind lectura următoare:

„Primul înconjur al Africii — după cum povesteşte Herodot, istoricul antichităţii — a fost făcut cu 6 secole înainte de era noastră. Tradiţia spune că o corabie feniciană, aflată în serviciul regelui Egiptului, a ocolit Africa (Libia, cum îi spuneau vechii greci), plecînd din Marea Roşie şi întorcîndu-se, după 3 ani, prin strîmtoarea Gibraltar. Toamna — spune He-

rodot — ei acostau la țărm și, indiferent în ce regiune a Libiei debarcau, semănau și așteptau recolta; după culesul recoltei plecau mai departe. Astfel au trecut 2 ani de călătorie și numai în al treilea an au trecut pe la Coloanele lui Heracles (Gibraltar) și s-au înapoiat în Egipt" [28].

Lectura de mai sus creează o atmosferă favorabilă pentru predarea lecției noi, elevii devenind curioși să afle felul cum s-a ajuns, în decursul timpului, la cunoașterea continentului african.

După pregătirea lecției noi se va face enunțarea titlului ei în două etape. În prima etapă se anunță „Istoricul descoperirii Africii" și, numai după predarea acestui subiect, se completează scrisul la tablă cu cel de-al doilea.

Predarea primei părți a lecției se face în mod expozitiv, însoțind expunerea cu localizarea pe harta murală.

Se vor preda pe scurt principalele etape de cunoaștere a Africii: din perioada sclavagistă (feniciană, greacă și romană), din perioada feudală (descoperirile portugheze și spaniole) și din perioada capitalistă, care a culminat cu împărțirea Africii de către statele colonialiste ale Europei.

Se vor folosi lecția din manual și povestiri sau lecturi. Iată un exemplu de lectură care se poate face în cursul predării:

Înconjurul Africii a fost realizat de Vasco da Gama în 1497—1498, după ce, mai mulți alți exploratori portughezi, printre care și Bartolomeu Diaz, descoperiseră tot țărmul apusean al continentului. El a ajuns astfel în India. Comportarea europenilor însă a fost aceea a unor oameni prădalnici. Iată cum o descrie un istoric arab din acel timp.

...„În urma unor împrejurări neobișnuite și triste, blestemații portugali, din neamul blestemat al francilor (vest-europeni) au pătruns în regiunea Indiei. Ei ajungeau pînă la răsărit (Africa de est), dar nimeni din ei n-a pătruns cu bine în marea iordană, pînă cînd... nu le-a arătat drumul un marinar iscusit pe care-l chema Ahmed Ibn Madjid... Cu el s-a împrietenit cel mai mare dintre franci pe care-l chema Almilandi („amiralul, adică Vasco da Gama)... Au început

[28] Textul lui Herodot după I. P. Maghidovici, *Din istoria descoperirilor geografice*, București, 1953, p. 31.

> să le vină întăriri din Portugalia și a pornit să taie calea musulmanilor, luînd prizonieri, jefuind și capturînd cu forța tot felul de corăbii" [29].

Se vor arăta apoi principalii exploratori ai interiorului Africii (D. Livingstone și Stanley), pe urma cărora colonialiștii și-au creat drum de pătrundere.

Vor fi amintiți și exploratorii români mai cunoscuți care au adus și ei o contribuție la cunoașterea acestui continent (Dimitrie Ghica-Comănești și Sever Pleniceanu).

În încheiere se va vorbi despre lupta de eliberare a popoarelor africane și se va reliefa sprijinul acordat acestora de țările socialiste.

După o recapitulare parțială sumară se trece la partea a doua a lecției. Se face enunțarea, țărmurile Africii, scriindu-se titlul pe tablă.

Predarea se face prin conversație, fiind însoțită de analiza atlaselor. Elevii caută în atlas și spun numele mărilor și ale oceanelor, ale golfurilor, ale capurilor, ale insulelor, ale peninsulelor și ale strîmtorilor țărmului african, pe care profesorul le indică pe harta murală, în chipul următor : ce cap se găsește aici ? Elevii caută în atlas și ridică mîna. Un elev desemnat de profesor răspunde : Capul Verde. După aceea profesorul scrie numele respectiv pe tabla-hartă cu contur. Elevii care au desenat și ei în caiet conturul Africii, după șablonul confecționat acasă, scriu și ei denumirea respectivă în caiete. Descrierea țărmului se face pe sectoare : țărmul de nord, țărmul de vest, țărmul de est și insulele.

Nu se vor da mai multe denumiri decît cele indicate în manual.

Se face apoi recapitularea părții a doua, în același mod, prin întrebări. Răspunsurile elevilor trebuie să fie succedate de localizarea pe harta murală.

Concomitent cu recapitularea se face o schemă sumară pe tablă, conținînd etapele principale ale cunoașterii Africii, țărmurile cu principalele articulații și insule.

---

[29] I. P. Maghidovici, *Istoria descoperirilor geografice*, București, Ed. științifică, 1959, p. 233.

Pentru fixarea cunoştinţelor se dau caracteristicile ţărmului african; deşi de 3 ori mai mare decît Europa, Africa are o lungime a ţărmului de 3 ori mai mică. Desfăşurîndu-se aproape în linie dreaptă, ţărmurile Africii nu prezintă decît puţine locuri prielnice pentru aşezarea porturilor.

Temă: Copierea conturului Africii din manual cu denumirile articulaţiilor, ale insulelor şi ale mărilor.

Se dă voluntar unui grup de 4 elevi alcătuirea unui fotomontaj, cu tema „Ţărmurile Africii şi Canalul Suez", pentru panoul clasei. Termen de predare: 4 săptămîni.

c. *Relieful Africii.* Material didactic: harta murală a Africii, epidiascop, fotografii, crete colorate.

Se face controlul temei pentru acasă şi se verifică cunoştinţele după metoda indicată la lecţiile anterioare.

La verificare se insistă asupra caracteristicilor generale privind etapele de cunoaştere ale Africii şi ţărmurile.

Pregătirea în vederea trecerii la lecţia nouă se poate face plecînd de la ţărmurile continentului, care sînt înalte. Acest fapt se datoreşte reliefului înalt care domină în Africa. Se descriu sau se proiectează la epidiascop vederi de ţărmuri înalte şi forme de relief. Se anunţă titlul lecţiei noi şi se scrie pe tablă.

Predarea se face cu colaborarea elevilor care analizează harta fizică din atlas şi descriu formele de relief pe care profesorul le arată pe harta murală. Cu acest prilej se analizează şi scara înălţimilor hărţilor, în funcţie de culori.

Se predă întîi podişul, care este dominant. Se indică altitudinea şi variaţiile înălţimilor (partea de nord-vest mai joasă, partea de sud-est mai înaltă).

Se dau caracteristicile podişului: depresiuni în interior, margini ridicate sub formă de munţi spre ţărmuri, fracturi numeroase în lungul cărora se găsesc vulcani.

Munţii se descriu şi se localizează după originea lor (de încreţire, vulcanici şi de prăbuşire). Se va menţiona că munţii vulcanici sînt cei mai înalţi din Africa, iar cei de prăbuşire au cea mai mare răspîndire.

Se chiţează relieful cu crete colorate pe tabla-hartă cu contur şi în caiete pe schiţa conturată cu şablonul. Părţile de

detaliu (localizări în special) se predau cu colaborarea elevilor. Aceștia răspund la întrebările profesorului care îi îndrumează în studierea atlasului. Caracterizările de ansamblu privind relieful sînt prezentate de profesor în mod expozitiv.

Predarea e întreruptă de lecturi scurte, făcute după manual (Kilimandjaro, Sahara) sau după alte lucrări. Concomitent se analizează și fotografiile de munți din manual.

În același fel se predau depresiunile și cîmpiile.

Se face recapitularea prin întrebări puse întregii clase, concomitent cu întocmirea schemei lecției și se fixează cunoștințele, dîndu-se anumite caractere generale :

— atitudinea medie a Africii este de 750 m (de două ori cît a Europei), fiind în această privință al doilea continent înalt după Asia ;

— muntele cel mai înalt are 5 895 m (Kilimandjaro) ;

— podișul ocupă cea mai mare parte a continentului.

Temă. Harta reliefului Africii.

d. *Resursele minerale ale Africii.* Material didactic : harta murală a Africii, tablă-hartă cu contur, crete colorate, diafilmul „Africa" (dacă se găsește la școală).

Se verifică tema de acasă și se dau ca exemple cele mai îngrijite caiete. Se ascultă lecția veche, punînd accent pe problemele principale.

Se proiectează diafilmul „Africa" și se dau explicațiile necesare.

După pregătire (legată de importanța reliefului pentru economia unei țări) se face enunțarea lecției noi și se scrie titlul pe tablă.

Predarea resurselor minerale se face mai mult expozitiv deoarece elevii nu au cunoștințe anterioare prea ample.

Se vor arăta principalele regiuni miniere.

E indicată următoarea lectură :

„Africa este un imens rezervor de bogății naturale. Subsolul continentului african conține zăcăminte incalculabile de minereuri . . .

Dintre țările Africii centrale, deosebit de bogată în resurse minerale este Republica Congo. Pe teritoriul ei și în primul rînd în provincia Katanga, care este numită „un miracol geo-

logic" sînt concentrate rezerve mari de cupru, cobalt, staniu, mangan, uraniu, aur, diamante...

Africa este unicul furnizor de diamante pe piaţa capitalistă mondială. Pe continentul african se extrag 98% din diamantele şi peste 85% din aurul lumii capitaliste. Acestui continent îi revin 70% din extracţia de cobalt, 45% din cea de minereu de crom, 42% din cea de minereu de mangan, 25% din cea de cupru şi uraniu" [30]

Temă. Se recomandă ca lectură particulară benevolă lucrarea *Africa azi*, din care elevii urmează să citească, pe îndelete, în cursul trimestrului respectiv unele capitole.

e. *Clima Africii*. Material didactic: globul negru, harta murală a Africii, conturul Africii pe tablă, cretă colorată.

Pentru tratarea acestui capitol, programa şcolară prevede 3 părţi:

— elementele climei: temperatura, presiunea aerului, vînturile şi precipitaţiile;

— zonele de climă ale Africii;

— acţiunea căldurii solare şi a vîntului asupra scoarţei Pămîntului.

E o lecţie compusă, care se desfăşoară în decursul a 3 ore, distanţate în timp între ele.

Pregătirea se face pornind de la aşezarea Africii între cele două tropice şi astfel se ajunge la noţiunea de *„climă"*, denumire care se scrie pe tablă, anunţîndu-se astfel obiectul lecţiei noi.

Lecţia 1. Prima parte este o lecţie de geografie fizică generală. Predarea se face mai mult expozitiv, dar se apelează cît se poate de des, prin întrebări, la colaborarea elevilor.

Se porneşte de la noţiunile despre climă cunoscute de elevi din clasa a V-a.

Se expun temperatura şi presiunea atmosferică, cu cauzele variaţiilor lor, măsurarea acestei variaţii cu barometrul, instrument care e prezentat şi descris, mecanismul mişcării aerului (vînturile). Se arată instrumentele meteorologice pentru măsurarea vînturilor, girueta (pentru direcţie) şi anemometrul (pentru tărie).

---

[30] *Africa azi*, Bucureşti, Ed. politică, 1962, p. 95—97.

Se clasifică vînturile și se descrie formarea și mișcarea alizeelor, a contraalizeelor. Pentru demonstrare se folosește globul negru, în cadrul căruia se face cu creta o zonare a mișcărilor aerului de la zona calmelor ecuatoriale la aceea a vînturilor apusene. Tot cu ajutorul globului negru se explică și fenomenul mutării alizeelor.

Ținînd seama de temperatură, presiune și vînturi, se predau apoi precipitațiile. Se explică evaporarea apei, condensarea vaporilor, ceața, norii, cum se formează grindina, roua, bruma, ploaia și zăpada. Se localizează pe hartă repartiția precipitațiilor, în legătură cu latitudinea, relieful, vînturile și apropierea sau depărtarea de mare și ocean, analizîndu-se cu elevii și harta răspîndirii precipitațiilor din Africa, din manual.

Se citește lectura din manual „Ploile ecuatoriale".

Se face o recapitulare a noțiunilor predate.

Lecția a II-a. Material didactic. Același, ca la prima oră.

În conformitate cu programa școlară se predă clima Africii, în funcție de elementele cu caracter general predate în prima oră.

Se parcurg momentele obișnuite ale lecției (verificarea temei și a cunoștințelor lecției anterioare, pregătirea și enunțarea).

Predarea are un caracter mixt, partea expozitivă împletindu-se cu cea interogativă.

Se reamintește definiția climei, apoi se determină zonele climaterice ale Africii și se caracterizează fiecare dintre ele (zonele ecuatorială, subecuatorială, tropicală, subtropicală) în ceea ce privește temperatura, vînturile și ploile.

Zonele climaterice se trasează cu crete colorate pe globul negru și pe tabla-hartă cu conturul Africii.

Se face lectura din manual privind clima pustiului Sahara și eventual alte lecturi, în funcție de timp.

La recapitulare, concomitent cu răspunsurile elevilor, se face o schemă rezumativă pe tablă, după modelul de mai jos.

Schema climei din Africa

Clima	Element	Caracteristici
1. Clima *ecuatorială* 5° lat. nordică și sudică	*Temperatura*	*cald tot anul* — diferențe mici de temperatură (1°—2°) între luna cea mai caldă și cea mai rece, și de la zi, la noapte
	Vînturi	— nu bat, e zona calmelor ecuatoriale — brizele marine se resimt pe țărmuri
	Ploi	— cad aproape zilnic, după amiază și sînt repezi, torențiale, însoțite de descărcări electrice. Anual cad 2—4 m
2. Clima *subecuatorială* 5°—12° lat. nordică și sudică	*Temperatura*	— cald tot anul, dar cu diferențe mai mari de temperatură de la luna cea mai caldă la cea mai rece și de la zi la noapte
	Vînturi	— ½ an calme ecuatoriale, în lunile de vară — ½ an bat alizeele în lunile de iarnă
	Ploi	— ½ an secetă, cînd bat alizeele — ½ an plouă cînd nu bat alizeele
3. Clima *tropicală*	*Temperatura*	— cald tot anul, dar cu mari diferențe de temperatură de la zi la noapte
	Vînturi	— alizeele bat în permanență
	Ploi	— nu cad cu anii
4. Clima *subtropicală* (mediteraneană) 30°—40° lat. nordică și sudică	*Temperatura*	— vara cald, iarna blîndă
	Vînturi	— vara bat alizeele — iarna bat vînturile de vest
	Ploi	— cad iarna, vara secetoasă

T e m ă. Se va face schița zonelor climatice din Africa (conturul copiat).

Lecția a III-a. Material didactic: același, în plus planiglobul, fotografii, vederi, planșe — pentru proiecții la epidiascop.

A treia parte a lecției despre climă este ca și prima, o lecție de geografie fizică generală, deoarece se predă acțiunea căldurii solare și a vîntului asupra scoarței Pămîntului.

Fenomenul de eroziune, transport și acumulare vor fi prezentate simplu, pe înțelesul elevilor.

Se folosesc demonstrativ materiale variate: planșe, desene, proiecții de fotografii și diafilme, care trebuie să ocupe primul loc în desfășurarea lecției. Se analizează figurile din manual și se citește lectura din manual despre dunele din Sahara.

Exemplificările se dau din Africa și din țara noastră.

Se face recapitularea.

Încheindu-se cu aceasta lecția triplă privitoare la climă, se face o recapitulare generală, cu problemele mari ale fiecăreia din cele 3 lecții.

Nu se dă temă acasă. Se recomandă repetarea primelor 2 lecții.

f. *Apele Africii.* Material didactic: harta murală a Africii, fotografii, vederi, planșe pentru proiecții la epidiascop, tabla-hartă cu conturul Africii, crete colorate.

Lecția se predă după momentele (etapele) stabilite la lecțiile anterioare.

La acest capitol, programa școlară prevede mai întîi predarea unor noțiuni sumare de geografie fizică generală despre ape subterane, izvoare, afluenți, confluență, bazin și apoi predarea apelor Africii.

Prima parte a temei, noțiunile sumare de mai sus, le sînt familiare elevilor, așa încît ei sînt puși să le definească, iar profesorul face completările necesare, formulează definițiile și le schițează pe tablă.

Apele Africii vor fi clasificate în ape curgătoare (fluvii) și stătătoare (lacuri). Fluviile vor fi mai întîi caracterizate după întinderea continentului (sînt lungi), după relief (au praguri, repezișuri, cascade) și după climă (nu îngheață, au debit mare și constant la ecuator, variabil în ținuturile cu climă subecuatorială, mic la tropice, mare iarna și mic vara în regiunile cu

climă subtropicală), iar după aceea se va trece la descrierea lor după bazinele în care se varsă, şi anume în: Marea Mediterană, Oceanul Atlantic, Oceanul Indian.

După ce un fluviu este descris şi localizat pe harta murală de către profesor şi pe atlase de către elevi, se desenează pe tabla-hartă cu conturul Africii, cu creta albastră, şi pe caiete de către elevi.

La predarea Nilului, elevii vor fi puşi să explice singuri revărsările fluviului în timpul lunilor de vară, profesorul făcînd numai completările necesare. Se va releva construcţia uriaşului baraj de la Assuan, cu sprijinul U.R.S.S. care va permite crearea unui lac imens, ale cărui ape vor fi folosite la irigaţie, navigaţie şi la producerea energiei electrice.

La predarea fluviului Congo, elevii vor fi întrebaţi de ce are un debit constant şi de ce acest debit este cel mai mare din Africa, iar la predarea fluviului Niger vor explica cauza debitului variabil.

Lacurile, numai cele mai mari, se predau şi se desenează după aceeaşi metodă. Se vor arăta: forma, mărimea, adîncimea, iar la lacul Ciad, elevii vor fi îndemnaţi să explice singuri variaţia lui de nivel.

Recapitularea lecţiei se va face folosind numai harta fizică murală a Africii, pe care elevii vor localiza fluviul sau lacul despre care au răspuns din bancă. Întrebările la recapitulare trebuie altfel formulate decît la predare. De exemplu, întrucît fluviile au fost predate după bazinele în care se varsă, acum elevii le vor grupa după zonele de climă. La recapitulare se va insista numai asupra fluviilor principale: Congo, Nilul şi Nigerul.

O dată cu fixarea cunoştinţelor se întocmeşte la tablă schema rezumativă a **lecţiei**.

Temă pentru acasă: harta Africii cu apele.

g. *Vegetaţia Africii*. Material didactic: harta murală cu răspîndirea vegetaţiei, harta din manual şi atlas cu vegetaţia Africii.

Lecţia se dezvoltă în aceleaşi etape ca şi lecţiile anterioare.

Vegetaţia se va preda sub formă de mari formaţii vegetale, legate de zonele climatice: pădurea ecuatorială, savanele.

vegetația zonelor de deșerturi, în care se includ și oazele, și vegetația mediteraneană. Aceste formații vegetale se predau la rîndul lor în strînsă legătură cu clima.

Se va descrie aspectul pădurii ecuatoriale, arătîndu-se cauzele extinderii ei mai mari înspre Golful Guineei și restrîngerea ei pînă la disparație spre est, în dreptul podișului marilor lacuri, unde savana din nord se întîlnește cu cea din sud. Vor fi remarcați cîțiva arbori valoroși pentru seva lor ori pentru fructele sau lemnul scump.

Se va insista asupra faptului că nu există o linie fixă de separare a formațiunilor vegetale și că ele se intrepătrund. Așa, de exemplu, în unele locuri, pădurea ecuatorială înaintează mult în zona savanei, mai ales pe lîngă ape, iar în alte părți, savana își face loc pînă departe în pădurea ecuatorială. De asemenea, trecerea de la savană la vegetația de deșert se face prin intermediul stepei (stepa tropicală). La predarea savanei e bine să se arate elevilor că localnicii dau foc ierburilor în sezonul secetos, pentru a îngrășa ogoarele cu cenușa lor, iar la predarea oazelor să se arate cauza prezenței lor în deșerturi și marea importanță a curmalului în viața locuitorilor acestor oaze. Concomitent cu predarea se fac proiecții și se citesc scurte lecturi (de exemplu „Oazele" din manual).

Nu este absolută nevoie să se dea elevilor ca temă pentru acasă harta cu răspîndirea vegetației din Africa. Ar însemna să-i încărcăm cu prea multe hărți și să le răpim astfel din timpul necesar pregătirii lecțiilor.

h. *Fauna Africii.* Material didactic : harta zoogeografică a globului.

Fauna Africii va fi predată în strînsă legătură cu zonele de vegetație.

În pădurea ecuatorială, după descrierea insectelor care se găsesc din belșug, apoi a tîrîtoarelor (șerpi și șopîrle de toate mărimile), a păsărilor cu cel mai frumos penaj, a maimuțelor de toate mărimile, inclusiv antropoidele (cimpanzeul și gorila) care-și duc viața nu numai în arbori, ci și pe pămînt, profesorul va explica de ce în această pădure se găsesc puține animale mari erbivore și carnivore. Se va face legătura cu lipsa de

iarbă din pădure, din cauza întunecimii ei, și cu desișul din pădure.

Profesorul va remarca, de asemenea, prezența animalelor de apă care-și duc viața atît aici cît și în apele din ținutul savanelor : crocodilul și hipopotamul.

În savane se va aminti de marele număr, de erbivore, pe socoteala cărora trăiesc carnivorele. În fruntea erbivorelor trebuie trecute antilopele (animale cu coarne), Africa fiind patria antilopelor. Unele sînt mici cît un iepure, altele mari cît un cal, unele sînt zvelte, cum sînt gazelele, altele greoaie, cum sînt cămilele. După predarea și a celorlalte erbivore (girafe, zebre) se vor aminti carnivorele, specificînd că leul este un animal prudent și nocturn, ca și hiena și șacalul. Aria lui de răspîndire depășește savanele, întinzîndu-se și în stepele tropicale.

În deșerturile tropicale vor fi amintiți struții, păsările cele mai mari, dar nezburătoare, și cămilele dromader. Se va specifica că această cămilă trăiește numai în stare domestică și că nu trăiește în jumătatea de sud a Africii. Aria ei de răspîndire atinge nordul continentului și trece, de asemenea, în Asia de vest.

Lecția aceasta, nebazîndu-se pe multe cunoștințe anterioare ale elevilor, va fi predată mai mult expozitiv, dar atrăgător. De altfel, noutățile din această lecție îi vor interesa în mod deosebit pe elevi.

La recapitulare se va insista asupra legăturii dintre climă, vegetație și animale.

Schema lecției va fi întocmită de profesor o dată cu dezvoltarea ei sau la urmă, în timpul recapitulării.

Nu se va da elevilor de făcut temă acasă.

Variantă. Zonele de vegetație și fauna Africii se pot preda și concomitent. De exemplu, după predarea pădurii ecuatoriale se enumeră și animalele caracteristice acestei păduri și după aceea se trece la formațiunea vegetală a savanelor cu animalele respective și așa mai departe.

i. *Populația Africii.* Materialul didactic : harta fizică murală a Africii, harta cu densitatea populației Africii (mărită după atlas), planșe fotografii pentru proiecții cu tipuri de africani.

Momentele lecţiei se desfăşoară ca la lecţiile anterioare.

Se predau : numărul locuitorilor, densitatea, popoarele principale şi aspecte din viaţa lor, lupta de eliberare de sub colonialism.

Se fac consideraţii asupra cauzelor care au frînat creşterea numărului locuitorilor (colonialismul prădalnic, comerţul cu sclavi).

Popoarele băştinaşe ale Africii se vor împărţi în 5 grupe, care vor fi localizate geografic : europoizii (nordul Africii şi Sahara), negroizii (între Sahara şi Kalahari), boşimanii şi hotentoţii (sudul Africii), pigmeii (pădurea ecuatorială din Congo) şi populaţia insulei Madagascar. Europenii reprezintă numai 2,5% din numărul total al populaţiei continentului.

Se vor condamna concepţiile rasiste atît de dăunătoare şi se va vorbi despre importanţa artei şi a civilizaţiei africane.

Se va folosi mai mult metoda expozitivă şi se vor face proiecţii.

Nu este necesară o temă acasă. Se recomandă o lectură în timpul fixării cunoştinţelor asupra culturii africane[31].

j. *Harta politică a Africii* (2 ore). Material didactic : harta murală a Africii, tabla-hartă cu contur, cretă colorată.

Momentele lecţiei se desfăşoară ca la lecţiile anterioare.

Pregătirea lecţiei noi se va face citindu-se o lectură din lucrarea *Africa azi*, intitulată „Anul independenţei Africii" (pag. 75—76).

Predarea se va face în colaborare cu elevii, care vor analiza harta din atlas sau pe cea colorată din manual. O dată cu răspunsurile obţinute, profesorul va trasa pe tabla-hartă, conturul şi numele fiecărei ţări, iar elevii le vor desena în caietele lor de notiţe în cadrul conturului Africii, făcut cu şablonul.

Lecţia este de tip compus şi se va desfăşura în cadrul a 2 ore. În prima oră se vor expune ţările eliberate, iar în a doua ţările care n-au obţinut încă independenţa.

La lecţia a doua, în loc de pregătire se va face numai o recapitulare a materiei predate în prima oră.

---

[31] *Africa azi*, Bucureşti, Ed. politică, 1962, p. 22—38.

Se va face un scurt istoric al obţinerii independenţei statelor africane.

La fixarea cunoştinţelor, elevii vor localiza ţările africane după aşezarea lor: ţările de pe ţărmul Mării Mediterane, ţările cu ieşire la Oceanul Atlantic, la Oceanul Indian şi Marea Roşie şi ţările din interior, care nu au ieşire la mare.

T e m ă : de copiat din atlas harta politică a Africii.

Se dă unui grup de 4 elevi — oferiţi voluntar — să întocmească o hartă cu etapele obţinerii independenţei ţărilor africane (cu culori sau steguleţe). Harta rămîne permanent în clasă şi noile state independente vor fi marcate cu steguleţe.

Lecţia de recapitulare. Material didactic: toate hărţile şi tablourile murale folosite la predare în cursul celor 13 lecţii despre Africa.

Lecţia de recapitulare de la sfîrşitul predării celor 13 ore despre continentul african urmăreşte:

—verificarea cunoştinţelor şi repetarea lor într-un mod deosebit;

— completarea cunoştinţelor pentru înlăturarea eventualelor lipsuri;

— fixarea cunoştinţelor prin caracterizări de ansamblu a Africii în cadrul celorlalte continente.

Lecţia se face în mod dominant prin metoda conversaţiei cu clasa întreagă. Se pun note unui număr de elevi, fără ca ora să capete un caracter exclusiv de ascultare.

Se va citi o lectură din *Africa azi* (pag. 92—94) privitoare la rolul tinerelor state africane în politica lumii.

k. *Principalele ţări.* După ce Africa a fost studiată în ansamblu se va trece la predarea ţărilor africane, în ordinea aşezării lor geografice.

Programa şcolară a afectat 17 ore de predare şi 2 ore de recapitulare.

Vor fi predate 21 ţări, urmînd ca restul să fie prezentate sub formă de lectură.

Cele 21 ţări se pot grupa pentru predare în următorul mod: Republica Arabă Unită — R.A.U. Libia (2 ore); Tunisia, Republica Algeriană Democratică şi Populară, Maroc se predau împreună (2 ore); Republica Mauritania, Mali şi Senegalul, Re-

publica Guineea și Republica Ghana se predau împreună (2 ore); Nigeria și Camerun (1 oră); Congo (2 ore); Angola (1 oră); Republica Sud-Africană (2 ore); Republica Malgașă (1 oră); Republica Tanzania, Kenya (1 oră); Etiopia și Somalia (2 ore); Republica Sudan (1 oră).

În fiecare țară mai mare se va preda cadrul fizicogeografic, așezarea, marginile, vecinii, relieful, clima, apele, vegetația, animalele, resursele minerale și importanța lor pentru dezvoltarea economiei naționale.

A doua parte a lecției privește populația. Se arată numărul locuitorilor, desimea mijlocie pe kilometru pătrat, componența națională. Se va vorbi elevilor despre condițiile istorice în care a trăit poporul respectiv și despre frînarea dezvoltării lui de către stăpînirea colonialistă. Se va evidenția lupta de eliberare națională a țărilor africane.

În a treia parte a lecției se predă economia: agricultura, industria, transporturile și comerțul. Fiecare ramură va fi caracterizată și se vor arăta posibilitățile ei de dezvoltare.

Se va accentua că starea de înapoiere economică a majorității țărilor africane, ca și dezvoltarea unilaterală a ramurilor economiei unora dintre ele se datoresc stăpînirii lor de către colonialiști.

Ținînd seama de cunoștințele elevilor obținute anterior, la predarea geografiei țărilor Africii se va folosi cu precădere metoda conversației.

Tot timpul se vor utiliza harta murală, harta din atlas, cea din manual și tabla-hartă cu conturul Africii. Pe tablă se va desena cu cretă colorată. Ideile principale și cifrele vor fi scrise în ordine și citeț pe tablă de către profesor, iar pe caiete de către elevi.

Ilustrațiile de tot felul vor fi folosite cît mai mult, iar în școlile care posedă aparate se vor face proiecții de diafilme și fotografii, iar acolo unde este posibil se vor proiecta filme.

Ca model de predare a acestui gen de lecții se dau planurile de predare a „Republicii Arabe Unite" și a grupului de țări Tunisia, Republica Algeriană Democratică și Populară și Maroc.

Predarea lecției „Republica Arabă Unită" se va realiza în chipul următor :

Se vor verifica cunoștințele elevilor din lecția anterioară. „Harta politică a Africii". Verificarea cunoștințelor se face prin întrebări scurte și precise, pentru ca răspunsurile elevilor să fie clare.

Trecînd la lecția nouă, după o scurtă pregătire se anunță și se scrie pe tablă subiectul : „Republica Arabă Unită". Se precizează scopul urmărit de a se studia geografia unei țări în care a înflorit odinioară civilizația egipteană, o țară care s-a eliberat de sub stăpînirea imperialistă și care azi își dezvoltă economia.

Prin întrebări se vor obține de la elevi precizări privind așezarea geografică a R.A.U. Arătîndu-le pe hartă Peninsula Sinai, se atrage atenția că R.A.U. se întinde și în Asia, fiind singura țară din Africa așezată în două continente.

Se va arăta importanța economică a ieșirii R.A.U. la Marea Mediterană și Marea Roșie, la un important drum internațional de comerț, în care Canalul Suez este veriga principală. Elevii vor urmări pe atlase și vor indica țările vecine, apoi vor fi puși să localizeze după culori formele de relief ale R.A.U. Se atrage atenția asupra importanței luncii și deltei Nilului pentru viața poporului egiptean.

Punem pe elevi să cerceteze bogățiile minerale din harta din manual. Apoi se vor localiza aceste bogății pe harta murală și se va arăta importanța lor pentru dezvoltarea industriei R.A.U

Cu elevii se cercetează clima, pornind de la așezarea geografică a țării. Se va arăta că din cauza secetei sînt necesare irigațiile.

În legătură cu relieful și clima se predau apele curgătoare, accentuîndu-se importanța Nilului.

În continuare se predau vegetația, animalele și populația R.A.U. Se fac comparații cu țara noastră și cu alte țări.

Dintre orașe nu se predau decît cele mai însemnate prin trecutul lor istoric și importanța economică actuală : Cairo, capitala, Alexandria, Port-Said, Suez și Assuan. Toate vor fi localizate de elevi pe atlase și harta murală.

În partea a treia a lecției se predă economia R.A.U. relevîndu-se importanța sa, care constă în faptul că stăpînește Canalul Suez, că are o producție ridicată de bumbac de calitate superioară și își dezvoltă industria.

La transporturi se arată importanța căilor maritime pentru legăturile comerciale ale R.A.U. cu alte țări, îndeosebi, după naționalizarea Canalului Suez.

Fixarea cunoștințelor se va realiza prin întrebări și localizarea pe harta murală a Africii.

La predarea lecției *Republica Arabă Unită* se folosește în primul rînd metoda conversației. Elevii au multe cunoștințe obținute anterior care îi ajută să dea răspunsuri bune. Făcînd apel la cunoștințele lor, lecția devine tot mai vie, mai interesantă și atractivă pentru elevi. Profesorul va interveni prin completări și descrieri colorate ale condițiilor naturale, economice și sociale ale R.A.U, nedepășind însă nivelul clasei a VI-a.

Harta va fi utilizată în toate momentele lecției, atît la predare cît și la fixarea cunoștințelor. De asemenea, o schiță simplă pe tablă făcută de profesor concomitent cu predarea ajută pe elevi să-și însușească mai temeinic materialul predat.

Lacția se va termina cu cîteva proiecții de fotografii cu aspectele din R.A.U.

Se vor recomanda elevilor lecturi despre R.A.U.

Ca lucrare pentru acasă se va da copierea hărții din manual.

Pentru lecția *Tunisia, Republica Algeriană Democratică și Populară și Maroc*, se vor folosi, ca material didactic: harta fizică murală a Africii, atlasele elevilor, fotografii, tabla-hartă cu contur, crete colorate.

Ascultarea lecției precedente, „Republica Arabă Unită", se va face după ce mai întîi profesorul a verificat tema pentru acasă — schița de hartă a R.A.U.

Timp de 10—15 min profesorul verifică cunoștințele elevilor, punînd întrebări întregii clase în legătură cu R.A.U. Elevii răspund din bancă și cînd e cazul sînt scoși la harta murală a Africii pentru localizare.

Sînt notaţi în catalog 3—5 elevi, care au dat răspunsuri mai dezvoltate. La notare se ţine seama şi de răspunsurile lor la lecţiile anterioare.

Procedînd la o ascultare activă, prin întrebări adresate întregii clase şi care cer răspunsuri ample, profesorul poate să-şi dea seama dacă au rămas de la predare unele părţi din lecţie neînţelese îndeajuns, pentru a interveni în acest caz cu lămuriri suplimentare.

Ca o pregătire pentru lecţia care urmează, elevii vor fi întrebaţi unde se găsesc aceste ţări. Ei cunosc acest lucru de la predarea lecţiei privitoare la harta politică a Africii.

Profesorul are acum prilejul să anunţe că în această lecţie va preda statele din nord-vestul Africii, Tunisia, Republica Algeriană Democratică şi Populară şi Marocul, după care va scrie pe tablă titlul lecţiei noi.

Predarea se face mai mult prin întrebări adresate întregii clase. Metoda de predare pentru un grup de ţări cu condiţii naturale similare este următoarea: cadrul natural se predă o dată pentru toate ţările respective; economia se predă separat, pentru fiecare ţară în parte.

Elevii vor fi puşi să descrie ţărmurile şi limitele dintre aceste trei ţări şi ţările vecine.

Profesorul va schiţa pe tablă conturul acestor ţări, de preferinţă cu cretă colorată, iar elevii în caietele lor.

O scurtă privire istorică a acestor ţări va fi făcută de către profesor, elevii neavînd cunoştinţe anterioare despre aceasta.

Relieful, clima, apele, vegetaţia şi animalele vor fi predate mai mult prin întrebări, deoarece elevii au cunoştinţe despre aceste elemente de la predarea fizico-geografică a Africii. Profesorul confirmă răspunsurile bune şi le dezvoltă. Concomitent continuă schiţarea reliefului la tablă, iar elevii în caiete.

Populaţia (număr, densitate, componenţă) şi oraşele vor fi predate mai mult expozitiv. O dată cu menţionarea oraşelor, profesorul va face localizarea lor la tabla-hartă, iar elevii în caiete.

Economia se predă în strînsă colaborare cu clasa şi cu localizarea fenomenelor pe hartă. Este de preferat ca pe harta mărită a acestor ţări, să fie trecute, prin semne convenţionale

mari, bogățiile principale, ca ele să fie văzute și de elevii din ultimele bănci ale clasei.

Recapitularea se face prin întrebări puse întregii clase și folosirea hărții murale a Africii și a hărții mărite. Cu acest prilej se face la tablă schema rezumativă a lecției.

Temă pentru acasă: schițarea pe caiete a Tunisiei, Republicii Algeriene Democratice și Populare și Marocului.

Notă. Deoarece pentru lecțiile de mai sus sînt necesare două ore, prima parte a lecției se termină după predarea părții fizico-geografice. Ea se va încheia cu o recapitulare, iar lecția a doua va începe tot cu recapitulare sumară. Celelalte țări ale Africii se vor preda după modelul lecțiilor arătate mai sus.

2. Australia și Oceania

Programa școlară prevede 7 ore pentru predarea Australiei și Oceaniei. Ele pot fi repartizate astfel:

Australia — 4 lecții :
1. Așezarea geografică, suprafața, țărmurile, istoricul descoperirii, relieful.
2. Clima, apele, vegetația și animalele.
3. Populația și harta politică.
4. Economia.

Oceania — 3 lecții :
1. Oceania — caractere fizico-geografice și economice.
2. Noua Zeelandă.
3. Noua Guinee și alte insule din Pacific.

a. Australia. Așezarea geografică, suprafața, țărmuri, scurt istoric, relieful.

Material didactic: planiglobul fizic, harta fizică a lumii, harta murală fizică a Australiei, harta murală fizico-economică a Oceanului Pacific, tabla-hartă cu conturul Australiei, cretă colorată.

Pregătirea în vederea lecției noi se face întrebînd elevii asupra grupării continentelor pe cele două emisfere. Cu în-

trebarea privind continentele emisferei sudice, elevii sînt aduşi cu gîndul la Australia.

Anunţarea titlului lecţiei se face în etape, deoarece cuprinde mai multe teme distincte. Ele se vor scrie pe tablă pe rînd. După epuizarea primei teme va fi anunţată şi scrisă pe tablă a doua şi aşa mai departe.

Aşezarea geografică se va preda prin întrebări adresate întregii clase. Profesorul, folosind planiglobul, porneşte pe tropicul capricornului din Africa spre est şi ajunge în Australia. Elevii, analizînd atlasul şi îndrumaţi prin întrebări, remarcă faptul că Australia se află aproximativ între 10° şi 40° latitudine sudică (numai insula Tasmania depăşeşte paralela de 40°), că este tăiată pe la mijloc de tropicul capricornului care trece şi prin sudul Africii şi că este singurul continent locuit aflat în întregime în emisfera australă. Tot elevii vor localiza apoi Australia faţă de Asia şi Africa, continente învăţate de ei.

Suprafaţa continentului va fi comunicată de profesor şi scrisă pe tablă, iar elevii o vor compara cu suprafaţa celorlalte continente învăţate, scoţînd concluzia că este continentul cel mai mic.

La predarea ţărmurilor, elevii vor fi puşi să observe lipsa lor de articulaţii, ca şi la ţărmurile Africii. Cele cîteva elemente legate de ţărmuri, inclusiv Marea Barieră de corali prevăzute de programă vor fi arătate de profesor la harta murală şi trecute în tabla-hartă cu contur, iar de către elevi în caietele lor.

Se face în mod expozitiv un scurt istoric al descoperirii şi colonizării continentului australian. Profesorul citeşte apoi lectura respectivă din manual cu istoricul descoperirii Australiei. După aceea trece la predarea reliefului. Profesorul va arăta că altitudinea reliefului continentului este mică, fiind egală cu aceea a Europei, de două ori mai mică decît altitudinea Africii şi de trei ori decît aceea a Asiei. Formele de relief se vor preda începînd cu munţii din est şi continuînd cu podişul şi cîmpiile. Se va face tot timpul apel la concursul clasei. Concomitent, formele de relief vor fi trecute cu crete colorate în schiţa de la tabla-hartă şi în caiete. Profesorul

va remarca faptul foarte important că munții se află în calea alizeului de sud-est ca și munții Scorpiei din Africa și de aceea, cea mai mare parte a continentului este deșert sau semideșert.

Fixarea cunoștințelor se va face prin întrebări adresate clasei și prin întocmirea la tablă a schemei rezumative a lecției.

Temă pentru acasă: schițarea în caiete, după atlas sau manual, a conturului Australiei, cu articulațiile principale și formele de relief.

Elevii vor întocmi un șablon cu conturul Australiei (tăiat în carton) pentru a fi folosit la lecții în vederea desenării repede a conturului acestui continent la lecțiile viitoare.

Clima, apele, vegetația, animalele. Material didactic: harta murală a Australiei sau harta Oceanului Pacific la scara 1 : 14 000 000, planșe cu aspecte din flora și fauna australiană. Material pentru proiecții la epidiascop.

Se face controlul temei de acasă și se trece la verificarea cunoștințelor prin întrebări adresate întregii clase.

Lecția nouă cuprinzînd mai multe teme, ele vor fi anunțate și tratate pe rînd, ca la lecția precedentă.

Clima caldă se atribuie așezării geografice, însă lipsa de ploi din ce în ce mai accentuată spre vestul continentului se datorește munților din est care opresc ploile aduse de alizeul de-sud-est. Ploile mai abundente din nord-estul Australiei vor fi legate de prezența musonului de vară, iar a celor din Tasmania, de vînturile apusene.

Se face lectura din lucrarea lui Charles Mountford (pag. 81) despre mirajele din deșertul australian [32].

Apele, puține și cu debit variabil, se tratează în legătură cu relieful (curg domol în cîmpia de sud-est) și cu clima (nu îngheață și au debit mare numai o jumătate de an). În afară de Murray și Darling va fi amintită prezența lacurilor și a creekurilor din interior.

Se face comparație din punct de vedere hidrografic cu Africa sudică. Pe măsură ce se amintesc, apele sînt desenate

---

[32] Charles Mountford. *Oameni negri și nisipuri roșii.* București, Ed. științifică, 1962.

de profesor cu creta albastră pe tablă-hartă cu contur și de elevi în cadrul unui contur nou trasat repede pe caiet cu șablonul făcut acasă.

Vegetația se predă în legătură cu clima. Se va explica prezența pădurii de tip ecuatorial din nord-est, apoi vegetația caracteristică continentului : pădurile de eucalipt și scrubul.

Animalele, deosebite aici, care nu se întîlnesc în alte continente, se vor atribui despărțirii de multă vreme a Australiei de celelalte continente, înainte de a apărea animalele carnivore puternice. Dintre animalele caracteristice vor fi amintite cangurul, ornitorincul, cîinele dingo și unele păsări mai deosebite (emu-strutul australian, pasărea liră, lebăda neagră, vulturul alb). Vor fi amintiți iepurii aduși de europeni, care s-au înmulțit peste măsură.

Se face lectură din manual.

Recapitularea se va face prin întrebări adresate clasei, prin folosirea hărții murale, pentru localizarea de către elevi a fenomenelor geografice, și prin întocmirea la tablă de către profesor a schemei rezumative. Concomitent cu recapitularea se analizează planșele murale ori o serie de fotografii și se fac proiecții la epidiascop.

Ca temă pentru acasă, elevii vor completa harta Australiei cu apele.

Populația și harta politică. Material didactic : harta fizico-economică a Oceanului Pacific la scara 1 : 14 000 000 și planșe sau fotografii cu tipuri de negri australieni [33].

Controlul temei și verificarea cunoștințelor se fac după metoda indicată anterior.

Lecția nouă cuprinde două teme ; ele vor fi anunțate și explicate pe rînd, ca la celelalte două lecții anterioare, aceasta după o scurtă pregătire.

La populația Australiei se predă numărul locuitorilor, densitatea, componența.

Privitor la numărul locuitorilor se va remarca faptul că el poate fi comparat cu numărul de locuitori ai unui stat mic din

---

[33] Eventual poate fi folosită lucrarea *Etnografia continentelor*. Vol. I, București, Ed. științifică, 1959.

Europa, fapt legat de colonizarea tîrzie a continentului, de exterminarea aproape totală a băștinașilor de către colonialiștii europeni și de unele condiții naturale nefavorabile (de exemplu extinderea mare a deșertului).

La densitatea populației, un elev va fi pus să calculeze la tablă densitatea medie. Se face comparație cu densitatea celorlalte continente cunoscute. Profesorul arată zonele de mare și de mică densitate, iar elevii, ajutați de profesor, explică această inegalitate. De asemenea, remarcă faptul că în Australia majoritatea locuitorilor trăiesc la orașe, ceea ce stîrnește interesul și curiozitatea elevilor.

Profesorul condamnă acțiunea nefastă de exterminare a populației băștinașe. În 150 de ani, colonialiștii au redus populația băștinașă de la circa 500 000 la 50 000. În Tasmania a dispărut și ultimul băștinaș.

La predarea părții a doua a lecției, harta politică a Australiei, profesorul va remarca granițele geometrice dintre cele 6 state și 2 teritorii. Va schița la tabla-hartă aceste state și teritorii, iar elevii vor urma exemplul, făcînd același lucru în caietele lor. La orașe vor fi predate și fixate pe schița de hartă de la tablă numai capitalele lor.

Se analizează planșele murale, fotografii (tipuri de australieni, orașe) ori se fac proiecții.

La recapitulare, profesorul va pune întrebări întregii clase și va întocmi schema rezumativă a lecției.

Pentru fixarea cunoștințelor se remarcă:

— Australia are populația cea mai mică dintre continente și cea mai rară.

— Populația băștinașă a fost aproape exterminată.

— Populația Australiei trăiește mai mult la orașe.

Temă pentru acasă: harta Australiei împărțită în state și teritorii cu orașele lor.

Economia Australiei. Material didactic: harta fizico-economică a Oceanului Pacific la scara 1 : 14 000 000.

După verificarea sumară a temei date acasă și ascultarea lecției de zi prin întrebări adresate clasei, la începutul predării lecției, profesorul va arăta distribuția categoriilor de teren din continent: 1,5% teren agricol, 1,5% pășuni, 2,5% păduri, restul

deșert sau neproductiv. Aceste procente îi impresionează pe elevi și le dau de la început o imagine de ansamblu asupra posibilităților agriculturii continentului.

Profesorul explică apoi că agricultura constituie principala bogăție a Australiei.

Localizează apoi diferitele culturi : cereale (grîu, orz, ovăz, porumb), viță-de-vie, pomi fructiferi — mai mult în sud-est, sud-vest și în Tasmania orez, trestie-de-zahăr, citrice, banane, ananas — mai mult în cîmpiile litorale de la nord-est.

Se predă apoi creșterea animalelor favorizată de prezența a numeroase pășuni.

Profesorul va remarca faptul că în privința numărului de oi și a cantității de lînă exportată, Australia ocupă locul întîi pe glob.

Se vor preda apoi industria extractivă și industria prelucrătoare, folosindu-se harta murală. La tablă, profesorul va trasa în schița de contur a Australiei (după metoda indicată la lecțiile anterioare) principalele resurse miniere, cu semnele lor convenționale obișnuite.

Din industria prelucrătoare vor fi amintite : industria alimentară, textilă, metalurgică.

La predarea transporturilor, elevii vor fi puși să observe pe harta-medalion din dreapta de sus a hărții Oceanului Pacific densitatea mică a căilor ferate și a șoselelor, să le localizeze și apoi să observe mulțimea liniilor de navigație maritimă care pleacă din toate porturile și să citească direcția cîtorva din ele, îndeosebi a acelora care pleacă din Sydney.

Se va atrage atenția și asupra importanței căilor aeriene pentru legăturile cu străinătatea și interiorul țării.

La predarea comerțului se va remarca exportul de lînă, carne congelată, lactate și grîu.

Recapitularea și schema-rezumat se fac ca la lecțiile anterioare.

Temă pentru acasă : schițarea Australiei cu răspîndirea resurselor miniere.

b. *Oceania.* Programa școlară prevede 3 ore pentru predarea Oceaniei. În manual există o lecție introductivă, care cuprinde aspectele fizico și economico-geografice, pe care programa

școlară o prevede să se predea, prin excepție, la sfîrșit și nu la început.

Considerăm că autorii manualului au procedat just, tratînd Oceania în mod consecvent, ca și celelalte continente.

În consecință, grupăm astfel materia din cele trei lecții:

1. Oceania — caractere fizico-geografice și economice.
2. Noua Zeelandă.
3. Noua Giunee și alte insule din Pacific.

Pentru predarea lecțiilor de mai sus se dau următoarele indicații:

Oceania — caractere fizico-geografice și economice. Material didactic: harta Oceanului Pacific, planșe și fotografii.

După verificarea temei și a cunoștințelor făcute după metoda arătată anterior se procedează la o pregătire sumară și la anunțarea subiectului lecției noi.

Se predau istoricul descoperirilor din Oceanul Pacific (Magellan, Cook, Kozebue etc.), condițiile naturale, populația, economia. La predare, elevii vor folosi harta Oceaniei din manual (sau din atlas), iar profesorul harta murală.

Îndrumați de profesor, elevii se orientează asupra grupelor principale de insule, care se scriu pe tablă (Melanezia, Micronezia, Polinezia, insule izolate).

Se caracterizează insulele, în mod expozitiv, după origine (continentale, vulcanice, coraligene), după relief (înalt, jos). Se descriu clima, vegetația, populația. Se citește lectura din manual privind felul de viață al băștinașilor. Se condamnă politica colonialistă dusă de statele europene, care a avut drept rezultat exterminarea multora din popoarele băștinașe. În insulele Marchize, spre exemplu, băștinașii numărau cu un secol în urmă aproape 100 000 de oameni, astăzi au rămas numai 4 500 de locuitori; în Tahiti erau 200 000 de băștinași la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, astăzi numărul lor este de 10 000. Se amintește lupta de eliberare a popoarelor din Oceania și rezultatele obținute pînă în prezent.

La economia insulelor vor fi amintite principalele lor resurse: coprahul (miezul uscat al nucii de cocos) și ananasul (90% din producția mondială). De asemenea, trestia-de-zahăr și arborii de cafea din insulele Hawai, nichelul din Noua Cale-

donie. De mare importanță este și așezarea lor în calea multor drumuri de navigație maritimă, ele constituind o importantă escală pentru vapoare.

Se analizează figurile din manual și tablourile murale aduse, ori fotografiile decupate din reviste și ziare.

După metoda indicată la celelalte lecții se fac recapitularea și fixarea cunoștințelor și se dă o temă pentru acasă (copierea hărții simplificate din manual).

Se recomandă lectură particulară facultativă [34].

Lecții de recapitulare privind Australia și Oceania. Se fac după modelul indicat la Africa. Se accentuează asupra faptului că este necesar să se evite procedeul de a transforma ora de recapitulare în oră de ascultare, cu scop exclusiv de punere de note. Lecțiile de recapitulare au, pe lîngă rolul de verificare de cunoștințe, mai ales rolul de a fixa cunoștințele predate, de a le grupa sistematic, de a le sintetiza și lega cu cunoștințele predate la alte materii.

c. *Antarctica.* Antarctica se predă într-o singură oră de curs. Etapele lecției sînt aceleași ca la toate lecțiile anterioare. După ce se va preciza ce se înțelege prin Antarctica și prin Antarctida, se va face istoricul descoperirii ei.

Dintre expedițiile din secolul al XIX-lea se va arăta importanța expediției vasului Belgica, la care a participat și Emil Racoviță, ca naturalist.

Se vor aminti expedițiile mai numeroase din secolul al XX-lea (Amundsen, Scott, Byrd etc.) și se va insista mai mult asupra cercetării organizate, științifice, care se face astăzi în Antarctica de către U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie, Franța, Japonia, Australia etc. Expedițiile colaborează între ele pentru cunoașterea tot mai amănunțită a naturii și bogățiile acestui continent.

---

[34] Thor Heyerdahl. *Expediția Kon Tiki.* București, Ed. științifică, 1959.
S. Markov. *Mikluho Maklai.* București, Ed. Cartea rusă, 1949.
E. M. Kreps. *Pe Viteaz spre insulele Oc. Pacific.* București, Ed. științifică, 1961.
A. Pigafetta. *Magellan.* București, Ed. științifică, 1960.

Se vor preda pe scurt condițiile naturale și importanța economică a Antarcticii. Pentru aceasta se vor folosi harta din manual și schița pe tablă.

Lecturile sînt foarte necesare la predarea acestei lecții, pentru a da elevilor o imagine mai clară a originalității Antarcticii.

Astfel de lecturi se pot face din :

— *Spre Sud*	Emil Racoviță
— *Taina Albă*	Ioan Popper
— *De la Polul Nord la Polul Sud*	N. N. Mihailov
— *Cartea Ghețurilor*	Juhan Smuul

Se dă ca temă, acasă, schița Antarcticii — după manual.

d. *America.* America se predă potrivit programei școlare în 16 ore și 2 ore de recapitulare.

La geografia Americii, lecțiile se pot repartiza în două feluri :

1) Condițiile fizico-geografice, populația, statele și țările principale din întregul continent american.

2) Prezentarea separată fizico-geografică a celor trei părți ale Americii, America de Nord, America Centrală și America de Sud, populația, împărțirea politică și țările principale.

Considerăm mai potrivită a doua variantă care a și fost de altfel adoptată în manual.

Repartiția materiei pe lecții se poate face astfel :

— Privire generală asupra Americii și istoricul descoperirii ei, America de Nord, așezare, margini, suprafață 1 lecție.
— Relieful și clima 1 lecție,
— Apele, plantele și animalele 1 lecție.
— Populația, statele 1 lecție,
— Canada 1 lecție,
— Statele Unite 2 lecții,
— Mexicul 1 lecție,
— America Centrală, Republica Cuba 1 lecție,
— America de Sud, așezare, margini, suprafață, relief 1 lecție,
— Clima, apele, vegetația și animalele 1 lecție,
— Populația, statele 1 lecție,
— Brazilia 1 lecție,
— Argentina 1 lecție,

— Uruguay, Paraguay, Chile, Venezuela 1 lecţie,
— Ecuador, Peru, Columbia, Bolivia 1 lecţie,
— Recapitulare 2 lecţii.

La predarea geografiei Americii se va ţine seama că elevii au cunoştinţe despre Europa şi Asia, continente nordice, învăţate în clasa a V-a, ca şi despre toate celelalte continente.

S-a văzut, de asemenea, din prezentarea lecţiilor referitoare la celelalte continente metoda de predare. Ea se aplică în egală măsură şi în cazul geografiei Americii.

Pentru a evita o repetare nejustificată, dăm numai două lecţii cu caracter de exemplificare.

Relieful şi clima Americii de Nord. Material didactic : harta murală a Americii de Nord, material ilustrativ, tabla-hartă cu contur, cretă colorată.

După o trecere printre rîndurile de bănci ale elevilor, pentru a observa executarea temei date acasă, ţărmurile Americii de Nord, profesorul ascultă prin întrebări adresate clasei despre aşezarea, marginile şi suprafaţa continentului. Elevii sînt scoşi pe rînd la harta murală pentru a localiza fenomenele. Vor fi notaţi 2—3 elevi care dau răspunsuri mai dezvoltate sau care au răspuns de mai multe ori. Se ţine seama şi de răspunsurile lor de la lecţiile anterioare.

Ca o pregătire pentru începerea primei teme, relieful Americii de Nord, elevii vor fi întrebaţi ce au învăţat ei la alte continente imediat ce şi-au însuşit cunoştinţele despre aşezare, margini şi suprafaţă. La răspunsul acestora, relieful, profesorul va scrie acest titlu pe tablă.

Lecţia avînd două teme deosebite, ele vor fi anunţate şi tratate pe rînd, aşa cum s-a procedat şi la alte lecţii cu mai multe teme.

Predarea reliefului se va face cu concursul clasei. Elevii vor fi puşi să observe după culoare pe harta din atlas formele de relief să le localizeze, iar profesorul va aduce completările necesare, schiţînd în acelaşi timp la tabla-hartă cu contur, cu crete colorate, munţii, podişurile şi cîmpiile, iar elevii în caietele lor (în conturul făcut pe caiet cu şablonul). Nu vor fi date elemente noi faţă de manual, pentru a nu-i supraîncărca pe elevi.

Se va începe cu munții tineri și înalți din vest, apoi cu cei bătrîni și mărunți din est și se va continua cu podișurile și cîmpiile.

Se arată că dispoziția formelor de relief nu este cea mai favorabilă (este vorba, în primul rînd, de lipsa unei bariere muntoase la nord împotriva vînturilor reci).

Profesorul arată apoi planșe și fotografii privitoare la conținutul lecției, eventual se fac proiecții cu epidiascopul. Se analizează și figurile din manual.

După o privire de ansamblu asupra reliefului Americii de Nord făcută de profesor se trece la a doua temă a lecției, clima. Titlul se scrie pe tablă după ce se obțin de la elevi răspunsuri legate de influența reliefului asupra climei.

Predarea acestei teme se face tot cu concursul clasei, în raport cu așezarea geografică a continentului, cu curenții care-i scaldă țărmurile de est și de vest și cu orientarea reliefului înalt.

După așezarea geografică (latitudine), elevii vor arăta că America de Nord se află în cuprinsul celor 3 zone de climă (rece, temperată și caldă), dar că cea mai mare parte a ei se găsește în zona de climă temperată.

Se va începe cu clima rece, căreia elevii îi vor fixa pe harta murală aria de răspîndire, o vor caracteriza, iar profesorul va aduce completările necesare, insistînd asupra faptului că acest fel de climă se extinde spre sud, în America mai mult decît în Europa.

Clima temperată va fi subîmpărțită în : oceanică, continentală, continentală excesivă (sau numai excesivă) și subtropicală umedă.

Delimitarea și caracterizarea fiecărui fel de climă se va face de elevi, folosind harta murală, dar cu concursul permanent și atent al profesorului, care va aduce toate completările utile.

Elevii trebuie să rămînă cu o imagine clară de ce clima oceanică se află numai pe o zonă litorală restrînsă la vest, de ce în cuprinsul zonei de climă continentală se produc uneori diferențe mari de temperatură, iar precipitațiile se împuținează de la Oceanul Atlantic treptat pînă la Munții Stîncoși, de ce pe podișurile înalte din vest clima este excesivă cu foarte puține precipitații și, în fine, de ce clima subtropicală din Peninsula

Florida şi de la nordul Golfului Mexic este umedă tot timpul anului (în timp ce în sudul Europei şi nordul Africii, unde este tot climă subtropicală, precipitaţiile cad numai iarna).

Clima caldă, şi anume tropicală umedă, va fi localizată de elevi, cu concursul profesorului, în America Centrală şi în Antile. Profesorul va explica de ce acest fel de climă este aici umedă. Va aminti, de asemenea, că Antilele se află în calea huricanelor pustiitoare.

Recapitularea lecţiei se va face prin întrebări adresate întregii clase, care să oglindească dezvoltarea gîndirii geografice a elevilor. Ele trebuie să fie altfel formulate decît la predare, să fie mai complexe. De exemplu, elevii vor fi întrebaţi ce podişuri se află în vestul Americii, ce munţi le încadrează şi care le este clima.

Concomitent, profesorul va întocmi la tablă schema rezumativă a lecţiei, pe care elevii o vor trece în caietele lor.

Temă pentru acasă: se va completa schiţa de contur a Americii de Nord cu formele de relief, folosind creioane colorate.

Argentina. Material didactic: globul terestru, planiglobul fizic, harta murală a Americii de Sud, o hartă mărită a Argentinei, tabla-hartă cu contur, cretă colorată, material ilustrativ.

După controlul sumar al temei date pentru acasă, profesorul verifică cunoştinţele elevilor despre Brazilia (lecţia anterioară) prin întrebări adresate întregii clase. Sînt notaţi 2—3 elevi care au dat răspunsuri mai dezvoltate şi care au fost scoşi şi la harta murală pentru a localiza fenomenele amintite.

La sfîrşitul verificării cunoştinţelor elevilor, profesorul face o prezentare de ansamblu asupra Braziliei, scoţînd în evidenţă ceea ce este mai caracteristic. Brazilia este ţara cea mai mare şi cea mai populată din America de Sud, ţara cu pădurea ecuatorială cea mai întinsă din lume. Ea este socotită ţara cafelei şi a cauciucului, fiind singura ţară de limbă portugheză din America etc.

Pregătirea lecţiei noi se face punînd pe elevi să enumere ţările vecine Braziliei şi apoi să numească pe cea mai mare. La răspunsul acestora, Argentina, profesorul va scrie titlul sus pe tablă, anunţînd astfel lecţia nouă.

Predarea se face cu colaborarea clasei, folosindu-se hărțile indicate la material didactic și atlasele. Globul terestru și planiglobul fizic vor fi folosite numai la începutul predării, pentru orientarea elevilor asupra poziției acestei țări pe Pămînt.

La întrebările profesorului, elevii răspund, după cele observate de ei pe atlase, că Argentina se întinde de la tropicul capricornului pînă la 56° latitudine sudică și de pe creasta Anzilor pînă la Oceanul Atlantic și țările vecine.

Suprafața țării va fi comunicată, de profesor, scrisă pe tablă, iar elevii vor fi puși să facă aprecieri asupra ei, comparînd-o cu țara noastră și cu alte țări învățate.

Localizarea formelor de relief pe harta murală și eventual pe harta mărită se va face în colaborare cu clasa, profesorul aducînd completările necesare și scoțînd în evidență predominarea cîmpiei și așezarea ei geografică avantajoasă (în zona temperată).

Zonele de climă vor fi schițate tot de elevi, la întrebările profesorului, după așezarea geografică a țării pe mai bine de 30° latitudine. Profesorul va arăta că lipsa unei bariere muntoase de-a lungul litoralului de est face ca vînturile să poată aduce ploi îndestulătoare, ele împuținîndu-se înspre poalele Anzilor, că în cîmpia Pampas cea mai mare cantitate de ploi cade vara. De asemenea va remarca faptul că în sudul țării este o climă prea rece față de așezarea geografică și aceasta din cauza îngustării continentului, ceea ce face ca influența temperaturii coborîte a apelor oceanului să pătrundă aici cu ușurință.

Apele, numai cele din manual, vor fi arătate de elevi, profesorul remarcînd navigația intensă care se face pe Parana, îndeosebi de la Rosario în aval, și în estuarul La Plata.

Predarea populației se face mai mult expozitiv. Se dă numărul locuitorilor după ultima dată statistică publicată în Anuarul statistic al Republicii Socialiste România pe anul în curs, care se scrie pe tablă, remarcîndu-se totodată numărul mare al europenilor din această țară (mai mare decît în orice altă țară din America de Sud), apoi densitatea medie și regiunile de mare și de mică densitate.

Orașele se vor preda atîtea cîte sînt prevăzute în manual. Profesorul va scoate în evidență faptul că Buenos Aires este

orașul cel mai populat din toată emisfera australă (aproape 7 milioane locuitori), avînd cam 1/3 din populația țării. Se remarcă, de asemenea, că, spre deosebire de Brazilia, care are orașele așezate mai toate de-a lungul litoralului de est, în Argentina ele s-au răspîndit în interior pînă la poalele Anzilor.

Dacă în clasă sînt elevi care au văzut filmul „Din Argentina în Mexic", vor fi puși să povestească cum arată orașele din Argentina.

Se analizează imaginile din manual și se arată planșe sau decupări din ziare și reviste (eventual se fac proiecții).

Economia se va preda expozitiv, cu folosirea continuă a hărții pentru localizare, dar se apelează și la gîndirea geografică a elevilor ori de cîte ori se ivește prilejul.

Profesorul remarcă de la început faptul că Argentina este o țară agricolă ca toate celelalte republici din America de Sud, dar că și industria are aici o importanță mare.

Se va începe cu agricultura, arătîndu-se că în nici o altă republică din continent, terenurile arabile nu ocupă un procent atît de mare ca aici. Prin întrebări, elevii vor fi puși să enumere principalele culturi după zonele de climă, profesorul atrăgînd atenția asupra importanței lor, asupra locului pe care îl ocupă în economia țării. E bine să se înceapă cu cerealele, ele avînd cea mai mare importanță, între plantele de cultură.

Se va continua cu creșterea animalelor, care constituie o bogăție foarte importantă pentru această țară.

Industria extractivă, continuată cu cea prelucrătoare, va fi predată cu localizarea lor pe harta murală.

La industria extractivă se va menționa îndeosebi petrolul, a cărui producție crește mult de la un an la altul, ajungîndu-se în ultimul timp la o producțe asemănătoare aceleia din țara noastră. E bine ca la orice țară să se dea numai acele bogății ale subsolului care alimentează o puternică industrie a țării respective sau care fac obiectul unui export. Să se evite o enumerare searbădă de tot felul de resurse ale subsolului de mică producție, comune mai tuturor țărilor, care nu sînt deci caracteristice.

La predarea industriei prelucrătoare, e bine ca profesorul să cunoască și datele publicate în Micul Atlas Geografic, apărut în Editura științifică.

Transporturile vor fi predate cu specificarea că în Argentina se află cea mai deasă rețea de căi ferate din America Latină și că ele se întind de la Oceanul Atlantic pînă în Anzi.

Privitor la comerț, vor fi indicate îndeosebi acele produse care fac obiectul unui export important: lînă, piei, carne, cereale, vin. Se va menționa și comerțul cu țara noastră.

Recapitularea se face prin întrebări complexe și de judecată adresate întregii clase și prin folosirea hărților pentru localizare. În același timp, profesorul va întocmi la tablă schema rezumativă a lecției, pe care elevii o vor trece și ei în caietele lor.

Temă pentru acasă: schițarea Argentinei cu munți, ape și orașe.

VIII

PREDAREA GEOGRAFIEI LA CLASA A VII-a. GEOGRAFIA FIZICĂ GENERALĂ CU NOŢIUNI DE GEOLOGIE

Geografia fizică generală cu noţiuni de geologie se predau în clasa a VII-a sub forma unei sinteze a celor învăţate de elevi în clasele III—IV, cu scopul de a le da, într-un sistem unitar, cunoştinţe despre Pămînt, din care să înţeleagă că Pămîntul ca planetă este o mică parte din materia constitutivă a lumii în general, a Universului.

Aceste probleme se predau atunci cînd elevii, pe baza cunoştinţelor acumulate, au în parte formată gîndirea abstractă astfel că pot să pătrundă mai uşor în esenţa problemelor predate şi să-şi formeze o concepţie ştiinţifică, materialist-dialectică despre natură.

Structura cursului de geografie fizică generală cu noţiuni de geologie constă din:

— introducere în care se dă definiţia geografiei fizice şi a geologiei;

— Pămîntul, corp cosmic, în care se includ cunoştinţe despre originea şi evoluţia Pămîntului, forma şi mişcările lui;

— învelişurile Pămîntului, din studiul cărora trebuie să reiasă clar structura unitară a Pămîntului, interacţiunea dintre învelişuri, interdependenţa fenomenelor din cuprinsul lor cît şi rezultanta — învelişul geografic.

Prin aceste cunoştinţe se realizează sarcinile predării geografiei fizice generale şi ale geologiei, şi anume: înarmarea elevilor cu cunoştinţele de bază despre natură şi legile ei de

dezvoltare, formarea gîndirii geografice și concepției științifice despre natură și educarea sentimentelor morale.

Prin studiul structurii Pămîntului, elevii își însușesc noțiuni noi și dezvoltă conținutul celor însușite anterior. Ei ajung să înțeleagă esența materială a fenomenelor naturii, diferitele ei stări și forme de existență, precum și continua lor transformare.

Pentru realizarea acestor sarcini este absolut necesar ca în predare profesorul să interpreteze cunoștințele în lumina materialismului dialectic în scopul de a relata elevilor cauza fenomenelor naturii, conexiunea și interacțiunea dintre ele.

1. Predarea capitolului „Pămîntul, corp cosmic"

Scopul predării temei : de a da elevilor cunoștințe despre originea și evoluția Pămîntului, despre locul lui în sistemul solar, despre forma și mișcările lui, din care să se deducă legile obiective care acționează și asupra Pămîntului ca parte constitutivă a Universului.

Pentru predarea acestui capitol se folosesc cunoștințele elevilor din clasele V—VI, unde noțiunea de glob pămîntesc însușită în primele lecții din clasa a V-a s-a completat treptat prin studiul continentelor și al țărilor. Acest volum sumar și elementar al sferei noțiunii de pămînt se completează și se lărgește în clasa a VII-a prin cunoștințe noi, date într-un sistem unitar.

Pentru o mai temeinică argumentare și însușire, cunoștințele predate trebuie să fie demonstrate prin folosirea unui bogat și variat material intuitiv, care să realizeze formarea de reprezentări clare, precise și care să convingă pe elevi și despre adevărurile spuse de profesor.

Forma de elipsoid de rotație va fi dovedită prin folosirea mașinii centrifuge, cu care se va demonstra declanșarea celor două forțe de sens contrar, centrifugă și centripetă, într-un corp în mișcare de rotație.

Forma de geoid se explică folosind desenul la tablă, în care trebuie să apară turtirea în regiunea polilor și bombarea

în regiunea ecuatorului, ca rezultat al acțiunii celor două forțe care au dat forma de elipsoid, iar neregularitățile scoarței ca urmare a evoluției geologice, deșteptînd în elevi ideea transformării în timp a Pămîntului.

Mișcările Pămîntului se demonstrează prin desene cu creta colorată la tablă și pe planșe, prin care trebuie să se precizeze bine de către profesor aceeași direcție permanentă a înclinării axei Pămîntului pe ecliptică, să se delimiteze clar locul de unde trece linia de separație între întuneric și lumină după anotimp, pentru a explica în mod cauzal și logic inegalitatea anotimpurilor și alternarea lor, făcîndu-i pe elevi să desprindă cauzele în interdependența fenomenelor: forma sferică a Pămîntului, înclinarea axei în aceeași direcție, mișcarea în jurul Soarelui, cantitatea de căldură diferită la aceeași latitudine după poziția Pămîntului pe ecliptică față de Soare. Aceste precizări contribuie la o însușire conștientă și temeinică a cunoștințelor.

Dăm, ca model de desfășurare, lecția cu tema „Soarele. Sistemul solar".

Problemele care trebuie să fie rezolvate sînt:

— Soarele și legătura dintre Soare și Pămînt.
— Sistemul solar.
— Galaxia.

Scopul, de a transmite elevilor cunoștințe despre Soare și sistemul solar din care să reiasă locul Pămîntului în acest sistem, materialitatea și mișcările lui.

Desfășurarea lecției. În scopul mobilizării atenției elevilor, lecția poate începe cu o lectură asupra aspectului bolții cerești, o scurtă povestire asupra importanței zborurilor cosmice sau o discuție cu elevii asupra eclipsei totale de Soare. Dacă se ia subiectul eclipsei, este necesar să se prezinte planșa cu imaginea Soarelui în timpul eclipsei și prin discuții să se aducă în mintea elevilor imaginile Soarelui în diferite etape ale evoluției eclipsei și efectele pe care le-au simțit direct elevii. Pe baza acestor constatări se discută în continuare, făcînd apel la puterea de deducție a elevilor, aducînd vorba despre anotimp, despre rolul Soarelui în viața Pămîntului.

Prin acest procedeu se realizează ideea legăturii dintre Pămînt şi Soare. Soarele, izvor de energie a celor mai multe procese naturale de pe suprafaţa Pămîntului.

Pentru înţelegerea originii căldurii solare se explică cauza în transformarea materiei constitutive, care se desfăşoară cu degajare de energie calorică în proporţii colosale. Aceste explicaţii sînt necesare pentru a înlătura ideea creaţiei finaliste.

Prezentarea soarelui ca masă incandescentă obligă pe profesor să dea noţiunea de stea şi s-o generalizeze, noţiune cunoscută empiric de elevi şi care trebuie să fie lămurită ştiinţific.

Continuînd explicarea, se indică locul Soarelui în mijlocul unui grup de corpuri cereşti, care nu mai sînt în stare incandescentă, ci în stare rece, şi se dă denumirea de planetă.

Pentru a forma noţiunea clară de sistem solar, se desenează la tablă cu crete colorate structura acestui sistem concomitent cu explicarea, prezentînd planetele în ordinea depărtării lor de Soare, elevii reproducînd paralel desenul pe caietele lor. Denumirile se includ în desen şi se scriu cu cretă albă. Se intuieşte, dirijat de profesor, planşa cu sistemul solar în scopul formării unei imagini precise. Se pot prezenta şi secvenţele respective din filmul „Sistemul solar" prin care elevii îşi fixează şi mai temeinic imaginea structurii sistemului solar şi locul fiecărei planete în acest sistem.

Pentru a forma ideea raportului aproximativ dintre mărimea Soarelui şi a fiecărei planete, se procedează la analiza imaginilor de pe planşă sau de pe secvenţa din film prin antrenarea elevilor la comparaţii şi deducţii. Calcularea raportului se face prin apreciere, mai mare, mai mic şi nu cifric.

Pentru a forma ideea asupra raportului aproximativ al distanţelor dintre planete şi Soare, profesorul dă distanţa în kilometri între Pămînt şi Soare.

Această distanţă va servi la calcularea aproximativă a distanţelor dintre celelalte planete şi Soare, mai ales a planetelor Mercur şi Pluton.

Pentru a explica starea de gravitare a corpurilor din sistemul solar, se prezintă efectele legii atracţiei universale. Pentru a face pe elevi să vadă că sistemul solar nu e static, ci în

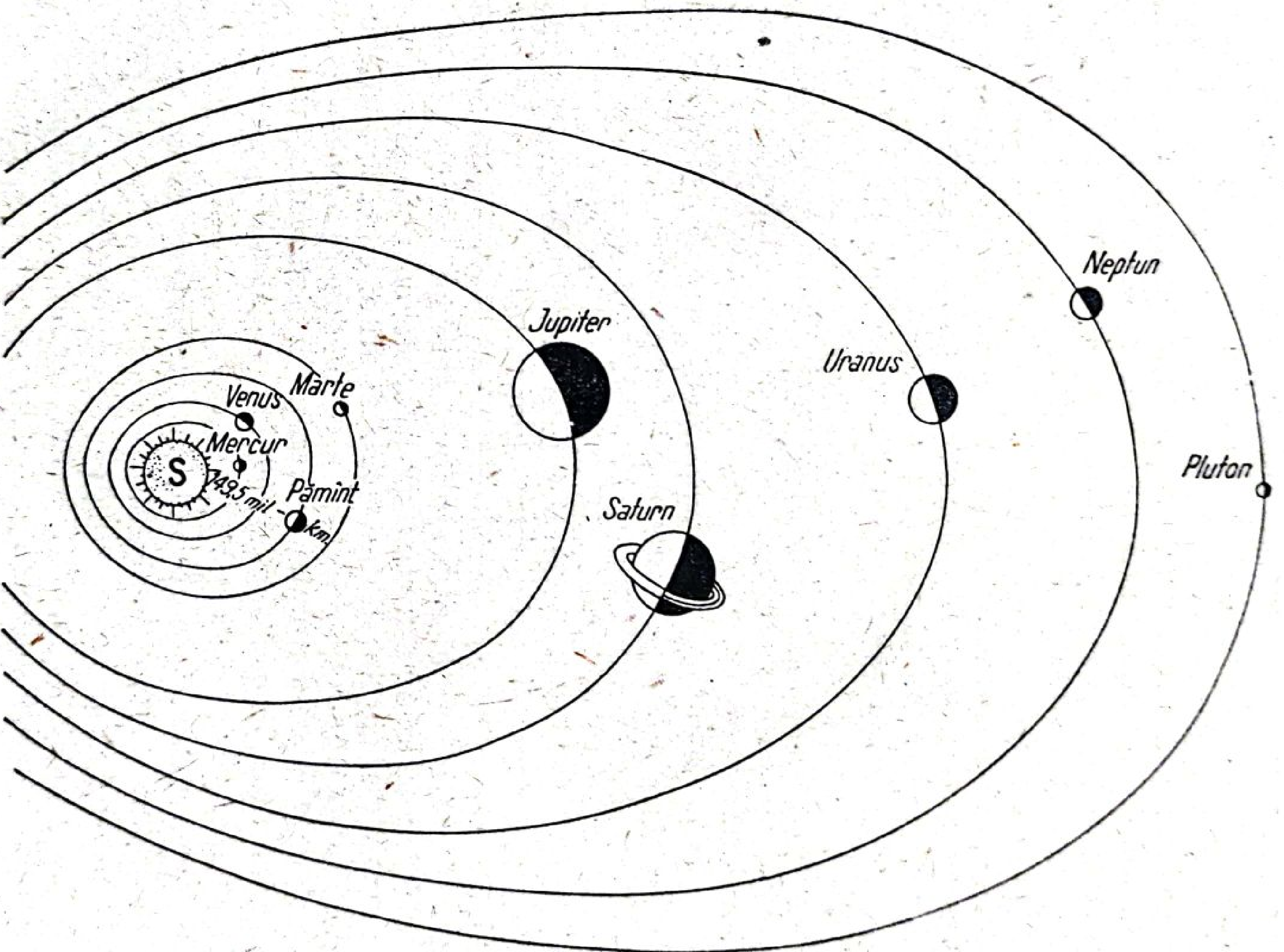

Fig. 36. Sistemul solar.

mişcare, se relevă mişcarea de rotaţie şi revoluţie a planetelor; se concretizează cu durata în timp a revoluţiei Pămîntului şi se cere elevilor să deducă durata revoluţiei celor două planete extreme, Mercur şi Pluto. Raţionamentul va fi axat pe lungimea drumului parcurs de fiecare din cele două planete în jurul Soarelui în comparaţie cu a Pămîntului şi ţinîndu-se seama de distanţa dintre fiecare din cele două planete şi Soare.

Intrînd şi mai adînc în conţinutul lecţiei, se trece la integrarea sistemului solar în galaxie. Explicînd care este galaxia, se demonstrează pe planşă şi prin desen la tablă forma şi structura ei şi se apreciază locul sistemului solar faţă de centrul galactic.

Se precizează şi prezenţa altor galaxii descoperite şi care se găsesc la distanţă enormă, dîndu-se astfel imaginea materială a lumii.

Făcînd pe elevi să înţeleagă aceste adevăruri ştiinţifice, ei deduc singuri din expunerea profesorului justeţea teoriei heliocentrice a lui Copernic şi inconsistenţa ipotezei geocentrice, ca şi justeţea luptei ştiinţifice duse de savanţii Giordano Bruno şi Galileo Galilei pentru triumful adevărului ştiinţific asupra dogmelor bisericeşti înapoiate.

În încheierea lecţiei, profesorul trage o concluzie în care subliniază că Pămîntul este un corp material, încadrat în sistemul solar, care este format din planete cu aceeaşi compoziţie materială, dar în stări şi mase diferite, care sînt în continuă mişcare. Astfel se întăreşte şi se dezvoltă ideea ştiinţifică despre locul şi rolul Pămîntului în sistemul solar.

Pentru fixarea ideilor principale se reiau problemele, reliefîndu-se că:

1) Soarele este un corp material incandescent cu puternică influenţă asupra Pămîntului.

2) Sistemul solar este un sistem de planete, care au o mişcare de revoluţie în jurul Soarelui şi care se desfăşoară pe baza legii atracţiei universale.

3) Galaxia este sistem solar superior, în care este încadrat şi sistemul nostru solar.

2. Predarea capitolului „Atmosfera"

În predarea acestui capitol cunoştinţele însuşite de elevi în clasele V-a şi VI-a despre clima continentelor şi a ţărilor studiate trebuie să fie integrate firesc în volumul noilor cunoştinţe despre atmosferă, în scopul de a forma un sistem închegat şi temeinic de cunoştinţe şi care să contribuie la dezvoltarea concepţiei ştiinţifice despre natură, la elevi.

Din studiul acestui capitol, elevii trebuie să reţină în mod clar şi conştient următoarele idei de bază :

— atmosfera este un înveliş material, continuu, supus legilor obiective ale naturii şi în strînsă intrepătrundere şi interacţiune cu celelalte învelişuri ale Pămîntului ;

— încălzirea acestui înveliş este o consecinţă a radiaţiei solare şi se efectuează indirect şi sub influenţa factorilor cosmici şi fizico-geografici ;

— presiunea este în strînsă legătură cu temperatura şi diferenţele de presiune care determină mişcarea aerului ;

— din interacţiunea elementelor meteorologice sub influenţa factorilor cosmici şi fizico-geografici se formează zonele de climă ;

— în istoria planetei clima a suferit schimbări intense ;

— cunoscînd legile obiective care acţionează în cuprinsul atmosferei, omul le poate dirija în folosul societăţii.

Metodica predării acestui capitol este variată şi ea trebuie să sprijine explicarea ştiinţifică a cunoştinţelor pentru a-i conduce pe elevi la desprinderea cauzalităţii şi a interdependenţei fenomenelor, pentru a le înţelege în esenţa lor materială şi în mişcarea continuă, şi nu ca fenomene izolate.

În partea introductivă a acestui capitol, printr-o expunere clară şi logică, profesorul stimulează puterea de sintetizare a elevilor şi discută cu ei despre cele patru învelişuri ale Pămîntului şi legătura dintre ele. Folosind procedeul deductiv, se cere elevilor să desprindă din acest ansamblu rolul atmosferei.

Precizînd acest rol, profesorul trece logic la enunțarea temei, explică conținutul noțiunii „atmosfera" și scrie pe tablă titlul, mobilizînd astfel elevii pentru lecție.

În continuare, expunerea profesorului se axează pe problemele la care elevii nu-și pot aduce aportul, dar se apelează la gîndirea lor. Astfel, expunînd cunoștințele despre învelișul aerului ca înveliș material continuu asupra căruia acționează legea gravitației, se demonstrează prin desen la tablă rezultatele acțiunii acestei legi în forma și distribuirea densității aerului în raport cu înălțimea; stimulîndu-le gîndirea logică, profesorul îi conduce să desprindă imaginea formei atmosferei în legătură cu forma geoidului. Profesorul desenează apoi imaginile pe tablă cu cretă colorată, reliefînd deosebirile.

Mai departe, explicîndu-se structura atmosferei, trebuie să execute desenul la tablă cu cretă colorată, pentru a da o imagine concretă, pe bază de intuiție, a zonelor componente distribuite pe verticală după densitate, conform acțiunii legii gravitației, și să prezinte proprietățile și fenomenele fizice caracteristice fiecărei zone, în lumina cauzalității lor.

La problema încălzirii atmosferei, profesorul trebuie să explice și să demonstreze prin desen la tablă forma sferică a Pămîntului și variația unghiului de incidență a razelor solare, cu imagini diferite de la ecuator spre poli, atrăgînd atenția elevilor asupra variației cantității de căldură cu latitudinea. Acest rezultat poate fi dedus de elevi, prin antrenarea gîndirii lor la desprinderea efectelor prin prezentarea cauzelor și invers.

Variațiile diurne și anuale ale temperaturii aerului deasupra oceanelor și a uscatului se vor explica, folosind planisferul fizic, pe care se vor localiza în aceeași latitudine regiuni oceanice, de țărm și continentale și se va arăta modul specific de înmagazinare și pierdere a căldurii de către apă și uscat. Din aceste comparații reiese contrastul, elevii putînd astfel să înțeleagă clar cauzele variațiilor de temperatură sub influența uscatului și a apei.

Problema presiunii atmosferice se poate începe în predare cu o discuție frontală asupra cunoștințelor pe care le au elevii de la fizică referitoare la proprietatea gazelor de a fi

compresibile și extensibile sub influența căldurii. Aplicînd aceste proprietăți la masa gazoasă a atmosferei și corelînd cu cunoștințele însușite la lecția despre încălzirea atmosferei și variația temperaturii pe suprafața Pămîntului, elevii vor fi conduși să înțeleagă și cauzele variației presiunii. Cunoscînd variațiile presiunii și proprietățile aerului de corp gazos, prin deducție vor înțelege și mișcarea aerului din zonele cu presiune maximă spre cele cu presiune minimă. Pentru o cît mai conștientă înțelegere, profesorul, concomitent cu explicația, va folosi planisferul fizic pe care va localiza regiuni de maximă și minimă presiune și va indica direcția mișcării aerului, precizînd din nou cauzele legate acum de exemplul concret dat. Va trece apoi să execute la tablă desenul celor două arii cu presiuni diferite și printr-o săgeată să indice direcția mișcării masei de aer, concretizînd prin generalizare, fenomenul.

Pentru înțelegerea completă a mișcării maselor de aer între ariile cu presiune maximă și minimă, profesorul va preciza și direcția mișcării pe verticală a aerului în cele două arii. În acest scop va explica și concomitent va desena la tablă, indicînd cu săgeți mișcarea ascendentă în aria ciclonală și descendentă în aria anticiclonală.

Desenul precizează direcțiile și elevii înțeleg interdependența dintre cele două mase de aer cu temperaturi și presiuni diferite.

Pentru înțelegerea clară a fenomenului de oscilație a alizeelor se poate folosi planșa pe care este desenată imaginea pe anotimpuri a scurtării și prelungirii alizeelor sau se va desena la tablă conturul Africii și pe el se vor indica oscilațiile alizeelor pentru a da elevilor o imagine mai concretă.

La studiul zonelor de climă, profesorul trebuie să precizeze cauzal starea fiecărui element meteorologic, și în lumina conexiunii și interacțiunii cu celelalte elemente și cu factorii geografici să dea posibilitatea elevilor să desprindă imaginea complexă a zonei respective. Caracterizarea fiecărei zone climaterice trebuie să fie făcută în lumina interdependenței fenomenelor; altfel, o simplă prezentare descriptivă nu poate duce decît la o însușire mecanică a cunoștințelor.

Spre exemplu, la predarea cunoștințelor despre clima ecuatorială este necesar să se precizeze cauza temperaturii ridicate și permanente, prezența calmului ecuatorial în legătură cu temperatura și mișcarea ascendentă a aerului încălzit.

Ploile zilnice se explică prin ridicarea vaporilor o dată cu masele de aer și condensarea în regiunile reci superioare ale atmosferei, iar regularitatea lor prin timpul necesar proceselor de evaporare, ridicare și condensare.

Pentru o temeinică și conștientă însușire a cunoștințelor despre vreme și climă este necesar ca în fiecare școală să existe o stațiune meteorologică, unde elevii să aibă posibilitea, sub îndrumarea profesorului, să cunoască aparatele, principiile lor de funcționare, să facă observații și înregistrări, să întocmească grafice, în scopul de a înțelege valoarea practică a cunoașterii vremii și de a-și forma deprinderi practice.

3. Predarea capitolului „Hidrosfera"

Tot pe baza principiului integrării cunoștințelor anterioare în sistemul cunoștințelor noi se predă și hidrosfera, în scopul de a forma la elevi noțiunea de înveliș continuu, prin relatarea strînsei legături dintre părțile sale componente ; de a arăta elevilor că este în continuă mișcare prin interacțiunea și intrepătrunderea cu celelalte învelișuri și că are un rol deosebit în viața Pămîntului și a societății omenești.

Hidrosfera, deși este complexă și vastă, prezintă mai puține dificultăți în predare, totuși și aici sînt unele probleme care trebuie bine lămurite, pentru a fi însușite de elevi în mod cît mai conștient.

Astfel, pentru a forma ideea de înveliș continuu, se procedează în felul următor : profesorul, rotind încet globul geografic, cere elevilor să observe și să desprindă părțile componente vizibile ale acestui înveliș, oceanele și mările, pe care le cunosc din clasele anterioare. Profesorul precizează că

toate oceanele şi mările comunică între ele; discută în continuare cu elevii mijloacele de comunicare şi localizează pe hartă exemplele date, servindu-se de elevi. Pentru a întregi conţinutul noţiunii de înveliş continuu, foloseşte planisferul şi apelează la elevi să descopere marile fluvii, reţeaua apelor curgătoare şi să arate cum se stabileşte legătura între ele şi apa oceanelor şi a mărilor.

Observînd în continuare harta fizică a lumii, se relatează prezenţa apei sub formă de zăpadă în regiunile polare şi pe vîrfurile munţilor înalţi.

Pentru o cît mai reuşită imagine a continuităţii acestui înveliş se discută cu elevii circuitul apei în natură şi se subliniază prezenţa ei şi în atmosferă şi în conţinutul rocilor, în plante şi animale, în diferite stări, lichidă, gazoasă sau solidă. Pentru ca ideea circuitului apei în natură să fie cît mai concludentă pentru elevi, profesorul execută, concomitent cu explicaţia şi desenul schematic, cu cretă colorată la tablă, circuitul apei în natură.

Printr-o sinteză făcută de profesor se stabileşte conţinutul noţiunii de înveliş continuu, reliefîndu-se legăturile dintre părţile componente.

Îndreptînd în continuare observaţia elevilor asupra planisferului şi apoi asupra globului pe care profesorul îl roteşte încet, se cere să se desprindă raportul dintre apă şi uscat. Profesorul precizează în procente proporţia şi execută la tablă, cu cretă colorată, graficul în cerc cu sectoare proporţionale, pe care elevii îl reproduc paralel pe caiete. Se poate folosi un grafic executat din timp pe o planşă pe care se analizează apoi în clasă proporţiile: 71% apă, 29% uscat.

Se trece apoi la stabilirea, în mod logic, a părţilor componente ale oceanului planetar şi se intuiesc pe planisfer oceanele şi mările de către elevi, care fac localizări. Profesorul, aplicînd metoda comparaţiei prin imagini, cere elevilor să deducă raportul de mărime între diferitele oceane, pe care apoi profesorul le precizează în cifre, trecînd mai departe la caracterizări generale ale fiecărui ocean. După aceea clasifică şi localizează mările pe planisfer.

Pentru descrierea părţilor unui bazin oceanic se execută la tablă, cu cretă colorată, un profil schematic printr-un bazin oceanic etc.

În continuare, profesorul arată proprietăţile fizice ale apelor oceanice şi încheie cu concluzia că hidrosfera este un înveliş continuu, format din aceleaşi elemente ca şi atmosfera, numai în stări şi combinaţii diferite, că are proprietăţi fizice deosebite, cauzate de o serie de condiţii : starea lichidă, masa enormă, temperaturi diferite, şi că acest înveliş joacă un rol important în viaţa Pămîntului.

În lecţiile a doua şi a treia se tratează problema mişcărilor apelor oceanice. Mai dificil în această temă este tratarea producerii simultane a mareelor, în părţile opuse ale globului, variaţia intensităţii bilunare a mareelor şi cauzele deplasării şi devierea curenţilor oceanici.

Pentru rezolvarea justă a problemei apariţiei mareei şi pe meridianul opus se aminteşte, în cadrul explicaţiei, legea atracţiei universale, demonstrînd-o prin executarea unui desen pe tablă, în care se înfăţişează globul terestru, se fixează centrul Pămîntului şi cercul meridian asupra căruia se exercită atracţia celor doi aştri ; se explică şi se demonstrează atracţia puternică a apei spre aştri, care influenţează şi zona centrală a Pămîntului. Printr-o săgeată executată punctat se precizează slăbirea atracţiei asupra regiunii meridianului opus şi deci ridicarea apelor sub formă de flux sub acţiunea mişcării de rotaţie a globului.

Pentru explicarea cauzală a variaţiei intensităţii fluxului se foloseşte tot desenul prin care se precizează poziţiile celor trei corpuri cereşti în cele două faze principale ; se poate, prin apel la puterea de deducţie a elevilor, să se găsească cauzele, prezentînd efectele, de ce în poziţia cînd Soarele face unghi drept cu Luna, fluxul are intensitate mică, şi de ce în poziţia cînd sînt pe aceeaşi linie, fluxul are intensitate mare ?

Pentru explicarea ştiinţifică a curenţilor oceanici, profesorul trebuie să execute pe tablă o hartă de contur a continentelor, pe care va localiza, paralel cu explicarea, traseul

curenţilor şi se va sprijini de ea şi în explicarea cauzală a devierilor lor.

Astfel, explicînd originea curenţilor din Oceanul Atlantic de nord, în regiunea insulelor Canare şi, precizînd cauza, localizează pe planisferul fizic această regiune şi schiţează cu indicatorul direcţia de NE—SV; trece apoi la tablă şi cu cretă roşie trasează direcţia prin săgeţi în această regiune. În continuare descrie drumul curenţilor şi cauza abaterii tot mai spre vest şi localizează pe harta planisferului fizic drumul şi direcţia, după care execută la tablă pe harta de contur prin săgeţi cu aceeaşi cretă roşie, subliniind cauza ca urmare a mişcării de rotaţie, după ce a cerut mai întîi elevilor să explice cauzele pentru care abaterea dinspre pol spre ecuator se face tot mai spre SV şi apoi vest, ca o corelare cu cunoştinţele însuşite de ei la tema despre urmările mişcării de rotaţie.

Profesorul continuă să explice deplasarea curenţilor, să precizeze cauzele, să facă localizări pe harta de perete şi să completeze în acelaşi timp şi harta de contur la tablă. Profesorul trebuie să menţioneze importanţa configuraţiei ţărmurilor şi a mişcării de rotaţie, a întîlnirii cu curenţii reci polari, în descrierea abaterilor curenţilor. Prin aceste explicaţii logice se contribuie la înţelegerea conştientă a fenomenului. În concluzie, profesorul va face o comparaţie, reliefînd faptul că în Oceanele Atlantic şi Pacific, pe emisfere, direcţia curenţilor este aceeaşi, dar cu particularităţi legate de configuraţia ţărmurilor. Această comparaţie va întări imaginea vizuală a circuitelor curenţilor şi va contribui la aprofundarea şi înţelegerea cauzală a desfăşurării lor.

Lecţiile despre apele continentale trebuie să fie precedate sau urmate de excursii în natură, unde se studiază un izvor, un pîrîu sau rîu, un lac sau o mlaştină, pentru o intuire directă a fenomenelor, în scopul unei înţelegeri mai profunde a cunoştinţelor teoretice şi a formării de priceperi practice de studii pe teren, a dezvoltării spiritului de observaţie.

4. Predarea capitolului „Litosfera"

Scopul predării acestui capitol este de a da elevilor cunoștințe despre structura scoarței terestre și despre modificările permanente pe care le suferă, cauzate de acțiunea proceselor endogene și exogene.

Prima lecție are ca temă „Structura internă și proprietățile fizice ale Pămîntului". Aceste cunoștințe sînt noi pentru elevi, de aceea în predare va predomina metoda expunerii și demonstrarea. Îmbinarea cu conversația se va realiza numai atunci cînd profesorul va crede că se poate antrena gîndirea elevilor.

Mai departe se prezintă în linii mari structura care se demonstrează pe planșă sau pe globul geografic confecționat în acest scop. După această privire generală se trece la explicarea succesivă a fiecărui înveliș concomitent prin desen cu cretă colorată la tablă. Se schițează învelișurile, compoziția, grosimea și densitatea fiecăruia. Cînd se explică compoziția învelișurilor, se cere elevilor să afle denumirea fiecărei geosfere prin unirea simbolurilor elementelor componente — Sial, Sima etc. Paralel, elevii reproduc desenul pe caiete. Prin acest procedeu, cunoștințele se predau pe baza principiilor sistematizării, accesibilității, intuiției și al însușirii conștiente, ceea ce face ca lecția să-și ajungă scopul.

În continuare, profesorul amintește despre creșterea densității masei terestre de la exterior spre centrul Pămîntului, explică cauza acestei repartiții, și apoi cere elevilor să afle densitatea medie prin suma densităților geosferelor.

În continuare explică proprietățile fizice ale Pămîntului și pentru argumentare dă exemple concrete.

Fixarea finală se face prin discuții și prin demonstrarea de către elevi pe planșă sau pe desenul de la tablă a structurii Pămîntului.

Tema „Petrografia" are ca scop de a face cunoscut elevilor structura scoarței externe, originea rocilor, proprietățile lor fizice și chimice din care să deducă evoluția continuă a scoarței terestre sub acțiunea proceselor exogene și endogene.

De aceea, expunerea și conversația trebuie să se îmbine cu demonstrarea și activizarea gîndirii elevilor, cu munca lor independentă.

Pentru a trezi interesul elevilor pentru studiul temei, se precizează din prima lecție importanța pentru știință și economia națională a cunoașterii rocilor care compun scoarța terestră, dîndu-se exemple concrete de fabrici în care se transformă rocile în bunuri materiale necesare vieții societății.

Un mijloc important de cunoaștere a rocilor este excursia în natură unde elevul vine în contact cu masa de roci și le poate studia sub diversele lor aspecte, stratificația, proprietăți, folosind mijloacele necesare determinării.

Colecțiile de roci efectuate cu ocazia excursiilor vor fi apoi determinate cu toată rigurozitatea, etichetate, aranjate pe grupe și folosite ca material în cadrul lecțiilor.

Dăm un exemplu de desfășurare a unei lecții de petrografie cu subiectul *„Cărbunii de pămînt"*, care are ca scop de a arăta elevilor originea și proprietățile, grupele de cărbuni, răspîndirea geografică și valoarea economică din care elevii să înțeleagă procesele de transformare care au loc în natură, valoarea unor bogății naturale în opera de construire a socialismului.

Desfășurarea lecției : Elevii vor fi de la început puși în temă asupra originii cărbunilor, după care va urma o discuție prin care se vor reaminti cunoștințele despre vegetația de pe glob și se va preciza că această vegetație s-a schimbat în decursul istoriei Pămîntului.

În acest timp îndelungat, unele păduri au putut fi îngropate în pămînt, pierzînd astfel contactul cu aerul. În continuare se vor discuta sau se vor povesti într-o formă plastică problemele legate de transformările care se petrec în scoarța terestră și care cauzează transformarea lemnului în cărbune. Descriind condițiile noi create, se va sublinia procesul de încarbonizare și rolul timpului în acest proces. Profesorul va prezenta apoi clasificarea cărbunilor după vechimea lor și va descrie proprietățile lor fizice și chimice la fiecare fel, distribuind pe bănci bucăți din fiecare. Descriind proprietățile, elevii vor studia atent bucată cu bucată. Profesorul

va atrage atenţia luciului şi culorii fiecărui fel de cărbune. După ce termină expunerea proprietăţilor, cere elevilor să compare bucăţile de antracit şi de huilă şi să reţină deosebirile dintre ele de luciu, de intensitatea culorii.

Pe baza proprietăţilor găsite se va discuta însemnătatea cărbunelui de pămînt în economia naţională şi apoi a fiecărui fel în parte. Se va pune un accent deosebit pe folosirea cărbunilor după valoarea lor calorică.

În continuare, profesorul va angaja o discuţie cu elevii asupra repartiţiei geografice, făcîndu-se localizări pe harta economică a Republicii Socialiste România şi pe planisfer pe baza cunoştinţelor din clasele anterioare.

În continuare, se vor discuta aspecte ale proceselor de exploatare ale cărbunilor şi se vor pune în contrast metodele cele mai moderne, mecanizate, cu munca fizică, relatîndu-se avantajele şi reliefîndu-se grija statului nostru socialist faţă de munca şi sănătatea minerilor; se vor descrie aspecte ale luptei minerilor de la Lupeni în regimul burghez pentru o viaţă mai bună şi aspecte privind condiţiile de muncă şi de trai create în anii puterii populare.

În continuare se face cunoscută elevilor producţia de cărbune a ţării noastre şi cea planificată pentru perioada planului cincinal 1966—1970. Pentru o cît mai clară înţelegere a creşterii continue a producţiei se foloseşte graficul în coloane sau în cerc cu sectoare proporţionale, care se execută de profesor la tablă sau se demonstrează pe planşă. Paralel cu executarea desenului la tablă elevii reproduc schiţa pe caiet.

La fiecare lecţie de petrografie se vor folosi rocile respective şi se va pune accent pe proprietăţi, valoare economică şi răspîndire geografică, folosind harta pentru localizări. Se vor da exemple de fabrici din regiunea unde e şcoala şi apoi din ţară.

Predarea capitolului *„Modificări actuale ale reliefului terestru"*.

Tot pe baza cunoştinţelor însuşite în clasele V—VI de către elevi despre formele de relief se predau noile cunoştinţe, care trebuie să ducă la formarea unei imagini complete

asupra cauzelor care modifică continuu scoarța terestră. Efectele pe care le provoacă forțele endogene cauzate de energia internă a Pămîntului, ca și cele pe care le provoacă forțele externe, sub puternica influență a radiației solare, trebuie să conducă pe elevi la deprinderea înlănțuirii de cauze și efecte care determină modificarea suprafeței terestre.

Pentru predarea acestui capitol sînt absolut necesare, în primul rînd, excursiile în natură, care dau ocazia de a pune pe elevi în contact nemijlocit cu fenomenul studiat. De asemenea, trebuie să se folosească materiale intuitive, care să concretizeze fenomenele descrise, procesele de modelare a scoarței și efectele lor, în scopul de a forma imagini corecte și de a contribui la o însușire conștientă. În acest scop, profesorul are obligația de a confecționa și procura materiale intuitive din timp pentru fiecare lecție: fotografii reproduse mărit, tablouri geografice, planșe, mulaje, hărți, cretă colorată, diapozitive, diafilme, secvențe de film etc.

Dăm un exemplu de desfășurare a lecției cu subiectul „Acțiunea de modelare a apei de infiltrație".

Scopul: De a face cunoscut elevilor acțiunea apei în calcar și rezultatele ei, precum și importanța practică a studierii reliefului carstic.

Desfășurarea lecției. Verificarea cunoștințelor din lecția „Aerul ca agent de modelare a scoarței terestre" se face pe următoarele probleme:

— agenții externi care modelează scoarța Pămîntului;
— aerul ca agent de modelare;
— procesele prin care acționează și rezultatele lor;
— marile regiuni deșertice pe glob.

În cadrul verificării cunoștințelor, profesorul poate pune întrebări orientate spre reproducerea cunoștințelor, pentru a se constata însușirea conștientă și temeinică. Astfel, la problema a doua se poate pune întrebarea: care sînt proprietățile aerului care acționează asupra scoarței? (umiditate, temperatură și vînturi). La ce procese dau ele naștere?

Se pot pune întrebări care să ceară explicarea acestor procese: Cum se desfășoară dezagregarea fizică? Sau întrebări care să ceară dezvăluirea legăturilor cauzale: De ce vîntul

sculptează mai mult partea de jos a obiectelor întîlnite în cale? Sau întrebări care cer clasificații: Care sînt tipurile de dune? Întrebări care se adresează gîndirii: Cum explicați prezența uriașelor cantități de nisip din regiunile deșertice?

Răspunsurile elevilor trebuie să fie însoțite de demonstrare pe tablouri sau fotografii sau prin desene la tablă și localizări făcute pe harta fizică a lumii și a Republicii Socialiste România. Li se cere, de asemenea, să argumenteze în răspunsuri că au înțeles continua modificare a scoarței terestre sub acțiunea aerului. Pentru a asigura o legătură între prima etapă a lecției și cea a comunicării noilor cunoștințe, se angajează o discuție care să ducă la găsirea altor procese modificatoare ale scoarței terestre. Întrebări pot fi: Cum se produce descompunerea chimică, alterarea și dizolvarea? Care acțiune am discutat-o mai puțin? (dizolvarea).

Se anunță că în lecția zilei se va discuta procesul dizolvării rocilor sub influența apei.

Trecerea la lecția nouă se poate face și printr-o repetare a cunoștințelor despre originea apelor subterane și ajungînd la procesul de infiltrație se anunță titlul lecției noi: „Acțiunea apei de infiltrație asupra scoarței terestre". Titlul se scrie pe tablă.

Comunicarea noilor cunoștințe se face prin îmbinarea metodelor și procedeelor alese.

În primul rînd trebuie formată o idee clară despre acțiunea apei asupra scoarței, pe care profesorul o realizează printr-o expunere clară și sistematică. Se subliniază calitatea ei de agent complet, care-și desfășoară acțiunea în diferitele stări pe întreaga suprafață a globului și în toate direcțiile.

În expunerea acestor cunoștințe se folosește planisferul și se scriu pe tablă ideile principale care ilustrează expunerea sistematică.

Profesorul trece apoi la explicarea cunoștințelor despre acțiunea apei de infiltrație. Predarea noilor cunoștințe poate începe cu o scurtă lectură din volumul *Peșteri din R.P.R.* [35] sau printr-o descriere a unei peșteri, ori prin redarea unor

[35] Editura Meridiane — 1961

aspecte ale reliefului carstic prezentate pe fotografii mari (de exemplu din volumul *Peşteri din R.P.R.)* sau din cele văzute de elevi în cadrul unei excursii.

Plastic, profesorul poate arăta că relieful carstic este o regiune de platouri albe, cu crăpături şi scobituri rotunde, văi înguste cu pereţi drepţi, găuriţi, fără ape curgătoare, fără vegetaţie, în interior canale şi hrube, peşteri şi rîuri subterane, lacuri şi poduri suspendate.

Pentru înţelegerea denumirii şi îmbogăţirea vocabularului se explică originea cuvîntului carst şi se scrie pe tablă.

Se arată că pe suprafaţa Pămîntului sînt multe regiuni carstice. Prin întrebări care cer reproducerea cunoştinţelor însuşite la lecţiile despre roci se discută despre originea calcarelor. Se prezintă apoi spre intuire roci calcaroase şi pe baza cunoştinţelor elevilor se discută proprietăţile lor.

Pe baza răspunsurilor, rocă tare, compactă şi impermeabilă se pune o întrebare de judecată : roca fiind compactă şi impermeabilă, cum poate pătrunde apa prin ea ?

După primirea răspunsului se arată pe fotografiile din album marile crăpături prin care circulă apa şi se execută la tablă desenul, blocdiagrama, paralel cu explicarea fiecărei forme de relief carstic şi a cauzei apariţiei ei. Demonstrarea se face sincronizat cu explicarea.

Pe parcursul explicaţiei, pentru a antrena gîndirea elevilor şi participarea lor activă la lecţie se pun întrebări : Cum se face că apa lărgeşte şi adînceşte aceste crăpături ? Rezolvînd prin discuţii cu elevii problema dizolvării calcarului prin acţiunea apei încărcate cu CO_2, profesorul continuă explicarea formării diferitelor tipuri de relief carstic şi evoluţia lor, insistîndu-se mai ales asupra formării şi dezvoltării peşterilor, a stalactitelor şi a stalagmitelor care se ilustrează în figurile 5, 6, 7, 9 din volumul „Peşteri din R.P.R.".

Pentru a forma o imagine cît mai corectă, se prezintă 2—3 fotografii, se compară prin contrast caracteristicile şi se reliefează cele generale.

Fiecare formă de relief se explică deci cauzal şi evolutiv şi se intuieşte pe fotografie şi pe blocdiagrama care se completează succesiv la tablă şi pe care se înscriu şi denumirile fiecărei forme de relief carstic.

Se continuă cu procesul circulației apei subterane în calcar (fig. 15, 41 din același volum) și efectele ei care duc la ruinarea carstului.

Profesorul vorbește apoi despre știința speologiei și aportul savantului Emil Racoviță, întemeietorul ei. Se relevă dragostea acestui savant față de natura patriei și preocuparea pentru studierea ei. Aceste relatări se fac în scopul de a dezvolta în elevi și sentimentul patriotic, dragostea și respectul față de oamenii noștri de știință.

Lecția se încheie cu o scurtă prezentare a importanței studiului reliefului carstic.

La sfîrșitul lecției : pe tablă vor rămîne desenele și schița rezumativă :

Fenomenele carstice

- — Calcar — rocă tare, compactă, impermeabilă
- — Apa cu CO_2 — procese de dizolvare.
- — relief
  - doline
  - peșteri
    - — stalactite
    - — stalagmite
  - mări subterane
  - poduri suspendate
- — Evoluția reliefului carstic — prin dizolvarea de sus în jos și în sens contrar
- — Speologia — știință care se ocupă cu studiul peșterilor. Întemeietor, Emil Racoviță
- — Regiuni carstice
  - Podișul Mehedinți
  - Munții Apuseni
  - Partea de sud a Carpaților Meridionali
- — Peșteri cunoscute
  - — în țară
    - Scărișoara
    - Topolnița
    - Ialomicioara
    - Dîmbovicioara
  - — pe glob
    - Kungur în Ural
    - Mamutului în S.U.A.
    - Postoina Iama în R.S.F. Iugoslavia
    - Mațoca în R. S. Cehoslovacă
- — Importanța practică — regiuni improprii pentru construcții

Fixarea. Se poate face folosind diafilmul sau vederi din volumul *„Peşteri din R.P.R."*. În vacanţă, dacă este posibil, se va efectua o excursie într-o regiune carstică.

5. Planificarea lecţiilor la clasa a VII-a

Pentru o cît mai justă eşalonare a materiei pe teme în scopul asigurării unei predări sistematice şi care să evite lecţii supraîncărcate sau cu prea mic volum de cunoştinţe, propunem un model de planificare, care trebuie aplicat în mod creator, după specificul nivelului de pregătire a elevilor din şcoala respectivă.

I. *Planificarea anuală*

1. *Introducere* . . . . 1 oră
2. *Pămîntul corp cosmic* . . . . 4 ore
3. *Învelişurile Pămîntului* . . . . 28 ore
   a. Atmosfera . . . . 5 ore
   b. Hidrosfera . . . . 5 ore
   c. Litosfera . . . . 16 ore
   d. Biosfera . . . . 2 ore
4. Lecţii de recapitulare finală . . . . 1 oră

Total 33 ore

II. *Planificarea pe teme şi lecţii*

1. *Noţiuni introductive*
   a. Definiţia geografiei fizice şi a geologiei. Importanţa geografiei fizice şi a geologiei . . 1 oră
2. *Pămîntul, corp cosmic*
   a. Sistemul solar . . . . 1 oră
   b. Ipoteze cosmogonice. Forma şi dimensiunile Pămîntului . . . . 1 oră
   c. Mişcările Pămîntului . . . . 2 ore
3. *Atmosfera*
   a. Învelişurile Pămîntului. Atmosfera, forma, grosimea, structura, compoziţia, culoarea . 1 oră
   b. Încălzirea atmosferei . . . . 1 oră
   c. Mişcările atmosferei, presiunea, formarea vînturilor, clasificarea lor . . . . 1 oră
   d. Apa în atmosferă, principalele forme de condensare, precipitaţiile, răspîndirea lor geografică . . . . 1 oră
   e. Vremea şi clima, zonele de climă . . . . 1 oră

4. *Hidrosfera*
   a. Apa ca înveliș planetar. Circuitul apei în natură, întinderea apelor oceanice. Oceanele, mările. Clasificarea lor. Relieful bazinelor oceanice. Proprietățile fizice ale apelor oceanice și ale mărilor . . . . 1 oră
   b. Mișcările apelor oceanice. Valuri și maree . 1 oră
   c. Curenții oceanici . . . . 1 oră
   d. Apele continentale. Ape subterane, izvoare, clasificare. Apele de suprafață. Apele curgătoare, generalități, răspîndirea și însemnătatea rîurilor . . . . 1 oră
   e. Lacuri, bălți, mlaștini, zăpadă și gheață. Concluzii asupra hidrosferei . . . . . . 1 oră
5. *Litosfera* . . . . 16 ore
   a. Caracterele generale ale structurii și reliefului globului terestru. Noțiuni de geologie . 6 ore
      — Structura internă a Pămîntului. Proprietățile fizice . . . . 1 oră
      — Structura scoarței externe. Minerale, proprietăți fizice, clasificarea . . . . 1 oră
      — Rocile și clasificarea lor. Roci eruptive, Roci sedimentare, răspîndire, valoarea economică . . . . 1 oră
      — Rocile biogene, cărbunii de pămînt, origine, răspîndire geografică, importanța economică . . . . 1 oră
      — Petrolul și gazele naturale. Origine, răspîndire geografică, importanța economică 1 oră
      — Rocile metamorfice, metamorfism, principalele roci metamorfice . . . . . . 1 oră
      — Lucrări practice: recunoașteri de roci
   b. Răspîndirea uscatului și a bazinelor oceanice, marile unități de relief . . . . . . 1 oră
   c. Modificările actuale ale reliefului terestru. Acțiunea forțelor interne și externe asupra scoarței Pămîntului . . . . 9 ore
      — Modificările actuale ale reliefului terestru. Forțele de origine internă . . . . . 3 ore
      — Vulcanii și fenomenele vulcanice. Aparatul vulcanic. Cauzele și fazele erupției, răspîndirea vulcanilor, importanța vulcanilor . . . . 1 oră
      — Mișcările scoarței terestre. Mișcări bruște, cutremure de pămînt, cauze, clasificare, răspîndire geografică . . . . 1 oră

— Mişcări epirogenetice, cauze efecte. Mişcări orogenice, ipoteze, cute, falii, horst, graben . . . . 1 oră
— Acţiunea forţelor externe asupra scoarţei Pămîntului . . . . 6 ore
— Aerul ca agent modelator al scoarţei terestre. Acţiunea de modelare. Dunele . 1 oră
— Acţiunea apei asupra scoarţei Pămîntului. Acţiunea apelor de infiltraţie. Alunecări de teren . . . . 1 oră
— Acţiunea apelor de suprafaţă. Acţiunea apei de ploaie. Torentul şi părţile lui. Măsuri de prevenire a torenţilor. Acţiunea apelor curgătoare, eroziunea fluvială, verticală şi laterală, captări, acumulare, evoluţia văilor . . . . 2 ore
— Acţiunea apei în stare solidă, gheţari, relief glaciar . . . . 1 oră
— Acţiunea apei marine. Eroziunea marină, acţiunea de transport şi acumulare, tipuri de ţărmuri . . . . 1 oră

6. *Biosfera* . . . . 2 ore
   a. Generalităţi cu privire la biosferă . . . 1 oră
   b. Zonele de vegetaţie. Răspîndirea animalelor pe glob . . . . 1 oră

E. Lecţii de recapitulare finală . . . . . . 1 oră

IX

PREDAREA GEOGRAFIEI LA CLASA A VIII-a

Cursul de geografie a Republicii Socialiste România care se predă la clasa a VIII-a cuprinde un capitol introductiv, în care se arată așezarea geografică, apoi geografia fizică, în care se descrie și se explică condițiile naturale, și geografia economică, în care se prezintă viața economică și socială a Republicii Socialiste România.

La clasa a VIII-a, ținînd seama de vîrsta elevilor, se pot da cunoștințe mai adîncite, atît la partea fizică cît și la cea economică, fără a se intra totuși în detalii sau a abuza în enumerarea de denumiri geografice (munți, rîuri, zăcăminte miniere etc.). Noțiunile de geografie economică trebuie predate comparativ, pentru ca elevii să cunoască deosebirile esențiale dintre România burghezo-moșierească și Republica Socialistă România care desăvîrșește construirea socialismului. Comparațiile făcute lecție cu lecție permit elevilor să înțeleagă marile prefaceri care au avut loc în țara noastră în anii construcției socialiste.

Cursul de geografie a Republicii Socialiste România de la clasa a VIII-a se deosebește de cel al clasei a IV-a prin extinderea sferei cunoștințelor. Posibilitatea de înțelegere a problemelor geografice la acești elevi este mult mai mare.

A. Geografia fizică a Republicii Socialiste România

În cadrul predării geografiei fizice a Republicii Socialiste România se va urmări redarea particularităţilor mediului geografic, adică studiul reliefului, climei, apelor, vegetaţiei şi faunei, considerate în interdependenţa lor reciprocă.

Relieful. Relieful are o importanţă foarte mare în predarea geografiei patriei, el constituind scheletul pe care se grefează cunoştinţele privind mediul geografic.

În linii mari, fiecare formă de relief se predă ţinînd seama de următoarele elemente :

a) localizarea, delimitarea şi descrierea unităţii respective de relief ;

b) aspecte geomorfologice (altitudine, forme caracteristice);

c) resurse naturale.

În legătură cu modul de predare a fiecăruia din aspectele enumerate mai sus, se pun probleme care se cer soluţionate.

Localizarea unei unităţi de relief şi *delimitarea* ei se pot face, de obicei, prin cursul apelor sau, cînd este posibil, cu ajutorul localităţilor situate la marginea unităţii, fie cu alte forme de relief vecine.

Descrierea unităţilor de relief trebuie să se facă fără a intra în amănunte şi fără multe denumiri care nu sînt date în manualele elevilor.

Aspectele geomorfologice alcătuiesc partea explicativă a descrierii unităţii de relief.

Cînd se predau, de exemplu, Carpaţii Sudici, după ce se face descrierea principalelor grupe de munţi, dacă li se dau şi aspecte geomorfologice, elevii înţeleg cum au evoluat aceşti munţi şi cum au fost ei modelaţi de agenţii externi.

O dată cu caracterizarea geomorfologică, unităţile de relief trebuie caracterizate şi sub aspectul *resurselor naturale*. În acest mod se face o legătură organică cu capitolul

respectiv care se predă mai amplu în partea de geografie economică.

În cadrul unei predări corecte, la lecția privind Subcarpații, de exemplu, după ce se fac: localizarea, delimitarea descrierea și caracterizarea geomorfologică, se tratează resursele naturale, dar numai în linii mari, amintindu-se elevilor existența zăcămintelor de petrol, gaze, cărbuni din această unitate de relief, fără vreo enumerare de localități.

La predarea formelor de relief se ivesc o serie de dificultăți. Printre acestea, trebuie luată în considerare abundența de date și numiri care încarcă materia și pun la încercare memoria elevilor. Acestea sînt lecții *la care se face mult apel la memorizare*. Rezolvarea problemei constă în folosirea de material didactic bogat (hărți, schițe-hărți, fotografii etc.), care permite să se facă apel la memoria vizuală. Să nu rămînă nici o formă de relief fără schițarea schematică pe tablă, făcută de profesor, și în caiete de către elevi, în cadrul căreia se scoate în evidență numai ce este esențial.

Un procedeu eficace de a preda relieful, ca și multe alte capitole din geografia Republicii Socialiste România, este de a face studiul agreabil prin excursii, lecturi geografice ori povestiri ale profesorului, filme documentare vizionate în comun etc.

În concluzie, ariditatea lecțiilor privind relieful se poate înlătura dacă profesorul face un efort susținut în sensul animării, simplificării și ilustrării acestor lecții, în mod cu totul deosebit.

În vederea exemplificării privind metodele de predare, alegem capitolul *cîmpiile* din țara noastră.

Mod de predare: Material didactic necesar: planiglobul, harta Republicii Socialiste România la scara 1 : 400 000, tabla-hartă cu conturul Republicii Socialiste România, atlasele elevilor, epidiascopul, fotografii din manuale sau izolate, probe de roci din cîmpie, cretă colorată.

Verificarea lecției precedente: „Podișurile" din țara noastră.

Înainte de a începe verificarea, profesorul controlează în caietele de hărți tema dată acasă, schița „Podișurile" din Republica Socialistă România.

Apoi, timp de 15—20 min, verifică cunoștințele elevilor, punînd întrebări clasei întregi.

În felul acesta, el își dă seama de temeinicia cunoștințelor lor privitoare la Podișul Transilvaniei, Podișul Moldovei, Podișul Getic, Podișul Mehedinți și Podișul Dobrogei. Elevii răspund din bancă pe măsură ce sînt întrebați, făcînd caracterizarea fizico-geografică a acestor forme de relief și ies la hartă, cînd este necesar, arătînd pe harta murală limitele podișurilor respective, unitățile componente, rîurile și localitățile citate la lecția predată anterior.

Sînt notați în catalog elevii (cîte 3—5 pe oră) care au dat răspunsuri mai dezvoltate. La notare se ține seama și de răspunsurile date de aceștia la lecțiile anterioare. Este necesar să dispară sistemul comod de a cere elevului: „spune lecția". Se recomandă în schimb să se facă o ascultare activă prin întrebări care cer răspunsuri ample, întrebări adresate întregii clase.

Pentru pregătirea lecției noi, elevii vor fi întrebați ce alte forme de relief mai cunosc la noi în țară afară de munți sau podișuri.

Profesorul are apoi prilejul să procedeze la *anunțarea* lecției noi, spunînd că în această oră va preda „Cîmpiile Republicii Socialiste România", după care va scrie pe tablă titlul lecției noi.

Predarea se face prin întrebări, deoarece elevilor le sînt destul de familiare cunoștințele despre cîmpiile noastre, de la clasele anterioare. Profesorului îi revine sarcina de a confirma răspunsurile bune și a le amplifica cu noi cunoștințe, pe care elevii nu le au încă.

Elevii sînt puși să urmărească în atlas cîmpiile (după culoarea de pe hartă) și să le arate apoi pe harta murală.

Se tratează întîi Cîmpia Dunării și apoi Cîmpia Tisei (în ordinea mărimii și importanței).

Prin întrebări puse elevilor se vor stabili limitele cîmpiilor, înclinarea lor, altitudinea, unitățile lor componente.

Profesorul va schița pe tablă, cu cretă colorată, iar elevii în caiete, cu creioane colorate, conturul cîmpiilor respective. Pentru ușurință se va utiliza tabla-hartă, care are pe ea conturul țării.

Cîmpia iese mai bine în evidență dacă se hașurează pe tablă formele de relief învecinate (Subcarpații, Podișul Getic, Podișul Dobrogei, Podișul Moldovei) deja cunoscute de elevi din lecțiile anterioare.

La partea privind structura (loess, prundișuri și argile lacustre la bază), geneza, microrelieful (movile, crovuri și dune), solul (cernoziomuri și soluri brun-roșcate de pădure) și vegetația, lecția trebuia să ia un aspect expozitiv, cunoștințele respective fiind noi pentru elevi.

Cu acest prilej se va folosi materialul intuitiv pregătit pentru lecție : probe de roci din cîmpie, fotografii și alte materiale intuitive. Ele vor fi — după împrejurări — proiectate cu epidiascopul sau date să circule printre elevi. În acest ultim caz, predarea se întrerupe pînă ce toți elevii văd fotografiile, după îndrumarea profesorului.

După predarea Cîmpiei Dunării, profesorul va face și o scurtă lectură din *Pseudokynegeticos* al lui Alexandru Odobescu, pentru a da elevilor o imagine a Bărăganului de altădată. Apoi va face o scurtă prezentare a Bărăganului de astăzi, în care irigațiile pătrund din ce în ce mai mult, contribuind ca recoltele să devină tot mai bogate.

Cîmpia Tisei se predă după același sistem ca și Cîmpia Dunării, epuizîndu-se tot materialul expus în manual.

Recapitularea se face prin întrebări puse elevilor şi folosirea hărţii murale. Cu acest prilej se face pe tablă şi o schiţă rezumativă, după exemplul de mai jos :

Cîmpia Dunării
- Localizată între
  - Dunăre — la vest, est şi sud
  - Pod. Getic, Subcarpaţii şi Pod. Moldovei la nord
- *Înălţimea* — scade de la vest la est şi de la nord la sud
- *Lăţimea* — creşte de la vest la est
- *Inclinarea* — arătată de rîuri
  - În Oltenia de la nord la sud
  - În Muntenia — spre sud-est, est şi chiar nord-est
- Subîmpărţiri
  - *Cîmpia olteană* — situată la vestul Oltului, mai îngustă şi mai înaltă, cu dune de nisip pe lîngă Dunăre şi Jiu, valorificate azi prin culturi de viţă-de-vie
  - *Cîmpia centrală:* între Olt şi Argeş.
    La nord (Găvanu-Burdea) cu văi largi, cu mici petice de păduri.
    La sud (Burnas), cu un strat gros de loess şi fără păduri
  - *Cîmpia estică:* la estul Argeşului
    La vest (Vlăsia), cu o bogată reţea hidrografică, cu pîlcuri de păduri, cu întinse culturi irigate.
    La est (Bărăganul), cu cîmpuri largi, lipsite de văi, cu un gros strat de loess, cu unele dune de nisip, fără păduri, cu precipitaţii puţine, dar cu întinse culturi de cereale şi plante tehnice, unde irigaţiile îşi croiesc drum tot mai larg

Pentru generalizare se va face raportarea „la întreg", arătîndu-se asemănările şi deosebirile geografice dintre Cîmpia Dunării, şi celelalte cîmpii ale planetei, urmărindu-se acest lucru pe planiglob.

În vederea fixării cunoştinţelor se va face o caracterizare sintetică a cîmpiilor, ele reprezentînd treapta cea mai joasă a reliefului ţării noastre, avînd o origine fluviomarină. Ele deţin circa 33% din întinderea ţării. Cîmpiile complet transformate de om au devenit azi cele mai importante regiuni agricole ale ţării.

Temă de efectuat acasă: schița cîmpiilor țării noastre.

Ca aplicație se recomandă o ieșire pe teren în marginea orașului, satului, într-o după-amiază liberă. Cu acest prilej se vor arăta toate formele de relief învățate la lecțiile precedente și care se găsesc în orizontul local (a se vedea indicațiile din capitolul „Excursii").

Clima. Pentru predarea climei, programa școlară prevede două ore de curs. Acesta este un capitol care permite realizarea unui întreit scop: unul de sinteză a materiei predate anterior (așezarea geografică și relieful constituind factorii pe care se bazează clima), altul de a da elevilor cunoștințe și date meteorologice noi, și ultimul, de a realiza o schemă pe care să se grefeze cunoștințele viitoare referitoare la sol, plante și animale, răspîndirea acestora fiind în funcție de zonele climatice.

Se dă mai întîi definiția climei, arătîndu-se elementele ei (temperatura, vînturile și precipitațiile) și factorii geografici care o influențează (așezarea geografică, relieful, apropierea de mare, vegetația etc.).

De la elevi se obține răspunsul privitor la felul climei țării noastre după așezarea pe glob (temperată — cu 4 anotimpuri) și tot de la ei felul climei după așezarea în Europa (continentală — influențată de continent, de uscat). Vor fi menționate și influențele mai reduse ale Mării Mediterane și Oceanului Atlantic.

Cu concursul clasei se ajunge la concluzia că acest fel de climă, continentală de tranziție, se caracterizează prin diferențe mari de temperatură de la vară la iarnă (uscatul se încălzește vara repede și mult și se răcește iarna, de asemenea, repede și mult), prin vînturi neregulate și precipitații relativ puține mai ales pe reliefurile joase.

Corelația dintre climă și relief se face tot cu ajutorul elevilor, care au suficiente cunoștințe anterioare pentru ca să înțeleagă etajarea zonelor de climă (de cîmpie, de deal și de munte). Aceasta ne va ajuta mai departe să caracterizăm elementele climatice și variația lor pe suprafața țării.

Privitor la temperatură se va arăta dependența ei de latitudine și de relief, mai puțin de apele Mării Negre. Se vor da

date referitoare la temperatura medie anuală a țării și la temperatura medie a lunilor extreme, arătîndu-se importanța acestor valori pentru vegetație și îndeosebi pentru agricultură. Vor fi date explicații asupra temperaturilor extreme, înregistrate la noi în Bărăganul de nord și în depresiunile Giurgeului, Ciucului și Bîrsei.

La predarea vînturilor se va insista asupra frecvenței, direcției, timpului cînd bat, eventual a tăriei, și mai cu seamă asupra importanței lor — dacă aduc umezeală sau uscăciune. Repartiția precipitațiilor va fi legată de formele de relief. Se va arăta media lor pe țară, pe forme de relief, cînd cad mai multe sau mai puține, cu explicarea cauzelor.

În ceea ce privește studiul secetelor, ele permit profesorului să facă o actualizare valoroasă și să lege cunoștințele elevilor de practică. Introducerea irigațiilor în anii puterii populare în vederea asigurării unor recolte constante și mari reprezintă o activitate prețioasă de supunere a naturii, unul din exemplele educative cele mai vii pentru elevi.

Reprezentarea grafică a fenomenelor meteorologice și climatice trebuie făcută cu toată atenția. Trebuie folosite diagrame comparative privind regimul temperaturii între etajele de climă ale Republicii Socialiste România. Ele pot fi desenate pe tablă în timpul lecției sau prezentate în tablouri dinainte pregătite.

Hărțile cu izoterme de vară și de iarnă, cu izohiete și cu răspîndirea secetelor trebuie analizate în cursul lecțiilor, după hărți murale, după atlase și după manual, astfel ca elementele respective să fie întipărite în mintea elevilor.

Alt material didactic care poate fi folosit sînt fotografii sau diafilme privind diferite zone climatice (păduri distruse de vînt, troiene înzăpezind șosele, înghețul rîurilor ori al zonei de lîngă litoralul Mării Negre) sau referitor la lucrări de ameliorare a climei.

Aplicații în legătură cu capitolul „Clima Republicii Socialiste România" nu se pot face prea multe. Nu e recomandabil să se dea spre copiere toate schițele-hartă din manual. E de preferat să se ceară grafice și diagrame privind mersul temperaturii ori al precipitațiilor din localitatea respectivă, pe

care elevii le vor face acasă (datele meteorologice respective urmează a fi procurate de profesor din volumul *Clima Republicii Populare Române*, vol. II, București, 1961, ori din „Buletinul lunar al observațiilor meteorologice").

De asemenea, se poate face roza vînturilor din localitate, din care să reiasă direcția vînturilor dominante și tăria lor.

Apele. În acest capitol, căruia programa școlară îi rezervă șase ore (patru ore pentru rîuri, una pentru lacuri și una pentru Marea Neagră) se predau toate categoriile de ape din țara noastră.

Faptul că hidrografia se predă după capitolele de relief și climă este deosebit de favorabil, aceasta înlesnind predarea, întrucît elevii au astfel suficiente cunoștințe anterioare.

Conținutul acestui capitol se referă la apele curgătoare (împărțite în două grupe mari) : *Dunărea și afluenții Dunării*, la apele necurgătoare (lacurile de toate tipurile) și la Marea Neagră (cu privire specială asupra țărmului românesc).

Problemele care se cer rezolvate la predarea acestui capitol se pot grupa în două categorii : una privind apele curgătoare și lacurile, alta privind Marea Neagră.

Rîurile și lacurile. Există două modalități de predare : una care s-ar rezuma la descrierea, localizarea și schematizarea pe tablă a rețelei hidrografice și lacustre, și alta explicativă, care ar cuprinde atît descrierea, localizarea cît și stabilirea legăturii rețelei de rîuri cu relieful și clima.

De la început arătăm că cea mai justă este a doua metodă de predare, întrucît elevii înțeleg mult mai bine dacă li se explică fenomenul cauzal.

Descrierea și localizarea se fac cu colaborarea elevilor, prin analiza atlasului și a hărții murale. Important este ca să se limiteze numărul afluenților la cel prevăzut de manual, pentru ca elevii să nu fie supuși la un efort prea mare. E suficient ca elevii să cunoască rețeaua principală de rîuri și lacuri. Celelalte unități hidrografice, de importanță secundară, vor fi cunoscute de ei mai tîrziu din hărți de detaliu și din practică, fără ca să fie necesară memorizarea lor prematură, încă din timpul școlii.

Este necesar însă ca cunoştinţele ce li se predau privind rîurile şi afluenţii lor principali, lacuri etc. să fie întipărite în mintea elevilor cît mai adîncit, în special prin metode vizuale.

Partea explicativ-geografică a acestor lecţii priveşte stabilirea legăturii reţelei hidrografice cu relieful şi clima, grupîndu-se rîurile după obîrşie şi lacurile după aşezare (în munţi, dealuri şi pe cîmpii). De aici decurge modul de alimentare a acestor unităţi hidrografice (din zăpezi, din ploi şi zăpezi, cu alimentare permanentă sau temporară, cu debit relativ constant în zonele mai reci şi cu mari variaţii în cele cu veri calde).

În sfîrşit, valorificarea economică privind amenajarea rîurilor şi folosirea lor în agricultură, piscicultură, hidroenergie constituie un aspect important în tratarea acestei lecţii.

Lecţiile privind hidrografia ţării noastre se pretează la aplicaţii dintre cele mai variate, în timpul excursiilor.

Modul de predare. Dăm în cele ce urmează, spre exemplificare, schema lecţiei : *Lacurile din Republica Socialistă România şi vegetaţia.*

Material didactic necesar : harta murală a ţării noastre, atlasele, tabla-hartă, crete colorate, epidiascop, fotografii.

Se face *ascultarea* lecţiei precedente — „Rîurile din Republica Socialistă România".

Verificarea cunoştinţelor elevilor, notarea lor, completările necesare se fac în conformitate cu indicaţiile date la celelalte lecţii.

Pregătirea lecţiei noi se face plecînd de la caracterul esenţial al rîurilor, care constă în curgerea apelor lor. Prin contrast cu ele există ape necurgătoare — lacurile.

Se anunţă subiectul lecţiei noi „Lacurile din Republica Socialistă România" şi se scrie titlul pe tablă.

Predarea lecţiei se face alternînd metoda interogativă cu cea explicativă.

Profesorul prezintă mai întîi o clasificare a lacurilor după natura lor (naturale şi artificiale) şi după formele de relief în care sînt situate (de munte, de dealuri şi podişuri, de cîmpie, din lunci şi deltă şi de pe litoralul Mării Negre).

Prin întrebări, profesorul provoacă pe elevi „să descopere" în atlas lacurile care aparțin fiecărei forme de relief. Ele sînt arătate și la harta murală, iar profesorul le trece în acest timp în cadrul conturului Republicii Socialiste România de pe tabla-hartă, cu cretă colorată. Profesorul amplifică răspunsurile elevilor, caracterizînd lacurile după geneza lor (glaciale, vulcanice, de baraj, la lacurile de munte, de iezătură, la cele de dealuri și podișuri ș.a.m.d.). De asemenea, dă date referitoare la salinitatea acestor lacuri (lacuri sărate).

Se fac apoi proiecții la epidiascop cu fotografii ale lacurilor mai importante sau se arată imagini din manuale. Nu trebuie să lipsească o fotografie a celui mai nou lac, realizat de mîna omului, cel de la Bicaz.

El expune apoi importanța economică diversă a lacurilor din Republica Socialistă România.

Urmează recapitularea, făcută cu clasa întreagă. Concomitent profesorul întocmește schița rezumativă la tablă.

Ca generalizare elevii trebuie să rețină faptul că în Republica Socialistă România se găsesc nu numai multe lacuri, ci și foarte multe feluri de lacuri.

Temă de efectuat acasă schița-hartă a lacurilor din Republica Socialistă România.

Aplicații. În cadrul ieșirii pe teren de la sfîrșitul capitolului „Hidrografia" trebuie văzut și unul din lacurile din jurul localității respective, acolo unde există.

La sfîrșitul lecției, un elev poate descrie în cîteva minute unul din lacurile pe care l-a cunoscut.

Vegetația Republicii Socialiste România. Material didactic necesar: harta vegetației țării, atlase, fotografii de zone de vegetație, de terenuri ameliorate prin împădurire, epidiascop.

Această lecție urmează după încheierea capitolului „Apele țării", ultima lecție tratînd despre Marea Neagră.

Verificarea trebuie făcută din lecția curentă, dar este necesar să se procedeze și la o recapitulare a întregului capitol de hidrografie.

Ascultarea lecției despre Marea Neagră se face după metoda arătată la lecțiile anterioare.

Se va pune accentul pe caracterele generale ale unităţilor noastre hidrografice, urmărind ca elevul să capete o imagine de ansamblu. De asemenea, el trebuie să înţeleagă corelaţia strînsă care există între: climă, relief şi reţeaua hidrografică, interdependenţa lor.

Pregătirea în vederea predării acestei lecţii noi se poate face în multe feluri, de exemplu pornind de la importanţa economică a apelor, care sînt bogate în peşte, stuf etc. De aici se extinde necesitatea de a cunoaşte întreaga vegetaţie şi toate animalele de pe cuprinsul ţării.

În altă variantă, profesorul poate aminti elevilor una din excursiile făcute la o pădure, conducînd astfel discuţia ca să se realizeze o pregătire privind vegetaţia ţării.

Se anunţă apoi lecţia nouă „Vegetaţia Republicii Socialiste România", şi se scrie titlul pe tablă.

Această lecţie se pretează la o predare cu colaborarea vie a elevilor, dar care cere o îndrumare atentă a profesorului. Cu ajutorul hărţii murale şi a atlaselor se predă vegetaţia pe etaje, paralel cu treptele de relief şi etajele de climă: păşuni alpine, păduri, stepe, vegetaţia luncilor şi a deltei.

Se folosesc tablouri murale (planşe), fotografii care se proiectează la epidiascop, cu imagini din zona alpină a Carpaţilor, cu diferite tipuri de păduri (brad, fag, stejar, pădure de luncă), plauri din deltă.

Se relevă apoi importanţa economică a vegetaţiei naturale, punîndu-se problema valorificării ei economice, a rolului pe care îl are vegetaţia în ameliorarea solurilor, în fixarea nisipurilor şi modificarea climei, de asemenea, se analizează problemele „Ocrotirii naturii" şi „Rezervaţiilor naturale".

Recapitularea se face, de asemenea, cu clasa întreagă. Concomitent se scrie pe tablă şi schiţa rezumativă.

Pentru generalizare se face o corelaţie între zonele de vegetaţie şi cele de climă şi relief. De asemenea, se accentuează caracterul de interferenţă al vegetaţiei noastre, unde se întîlnesc pădurile Europei centrale cu stepele Europei răsăritene şi cu multe plante de origine sudică (mediteraneană).

Nu e cazul să se dea temă de făcut acasă.

Aplicație pe teren. Se organizează o ieșire de teren la marginea localității respective și se fac aplicații cu caracter biogeografic, după ce se predau și animalele și solurile.

Se recomandă ca la toate aplicațiile ulterioare să se facă observații de teren și în legătură cu plantele și animalele.

B. Geografia populației și a centrelor populate

Capitolul de geografie a populației este un capitol important, care stă la baza celui de geografie economică. În acest capitol, pentru care programa școlară a prevăzut 4 ore, se predau teme deosebite, și anume: date demografice privind populația Republicii Socialiste România (număr, densitate, spor natural), apoi structura de clasă, componența națională a populației, așezările omenești, organizarea administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România.

În linii mari, fiecărei teme indicate mai sus îi revine o lecție.

Adîncind problemele de mai sus, facem cîteva recomandări concrete la fiecare dintre lecțiile care se includ în acest capitol.

Lecția privind aspectele demografice ale populației trebuie să prezinte numărul de locuitori și sporul natural în comparație cu situația din 1938 din țara noastră și în comparație cu țările vecine și alte țări. Densitatea populației trebuie analizată pe harta din atlas, cu colaborarea elevilor. Se vor scoate în evidență regiunile cu densitate mai mare și cele cu densitate mai mică și se va explica această situație.

La lecția despre „Așezările omenești" se va da o atenție deosebită orașului București. E necesar ca toți elevii din întreaga țară (nu numai cei din București) să cunoască bine capitala patriei.

Nu este necesar să li se dea elevilor să învețe mai multe orașe decît cele prevăzute în manual; în acest mod se va evita supraîncărcarea.

Se va scoate în relief creşterea procentului populaţiei orăşeneşti în anii construcţiei socialiste, ca efect al dezvoltării industriei şi întregii economii a ţării noastre.

În tema dată acasă, elevii vor face o hartă (cu conturul copiat din manual sau din atlas), în care vor amplasa oraşele cu semne convenţionale de mărimi variabile, în funcţie de numărul de locuitori (număr comunicat de profesor, după „Anuarul statistic"). În medalionul hărţii, elevii vor face un grafic, reprezentînd raportul dintre populaţia urbană şi cea rurală.

Sînt necesare proiecţiile la epidiascop cu vederi din diferite oraşe şi sate.

C. Geografia economică a Republicii Socialiste România

În cursul de Geografie a Republicii Socialiste România din clasa a VIII-a, pentru geografia economică sînt afectate 15 ore.

Se prevede predarea caracterizării generale a economiei (2 ore), predarea geografiei industriei (6 ore), a geografiei agriculturii (3 ore), a geografiei transporturilor (3 ore) şi a geografiei schimburilor economice (comerţului) (1 oră).

Geografia economică, în genere, şi a patriei, în special, are o importanţă deosebită pentru educaţia patriotică a elevilor.

Tocmai de aceea una dintre problemele de mare importanţă în predare este aceea de a pune în valoare caracterul educativ al acestei părţi a geografiei patriei. Ea permite elevului să facă legătura cu viaţa, cu practica. Caracterul educativ-patriotic al problemelor de geografie economică trebuie folosit în mod just de cadrele didactice spre a contribui la educarea comunistă a elevilor.

O altă problemă este aceea a *materialului didactic*. Geografia economică reclamă la predare cel mai bogat şi mai variat material didactic, deşi în acest domeniu s-a tipărit şi difuzat mai puţin material decît pentru geografia fizică.

Din această cauză, cadrelor didactice le revine sarcina să-și facă singure (sau cu colaborarea elevilor) astfel de materiale (hărți, diagrame, grafice, mostre, colecții de fotografii). Decuparea de date și fotografii din ziare și reviste este unul din procedeele cele mai ușoare și sigure. O bună predare impune ca la geografia economică să se facă uz de epidiascop, lecturi, povestiri, excursii etc. cît mai des posibil.

Pentru exemplificare dăm o schemă de predare a lecției privind *industria chimică*, care servește ca orientare și în predarea celorlalte lecții despre industrie.

Material didactic necesar: harta murală a Republicii Socialiste România, atlasele, tabla-hartă a Republicii Socialiste România, cretă colorată, diafilme și fotografii pentru proiecții la epidiascop.

Se face ascultarea lecției anterioare „Industria metalurgică", cu toată clasa, folosindu-se harta murală pentru localizare, după ce s-a verificat tema dată acasă. Se fac eventualele completări sau se insistă asupra datelor de importanță deosebită.

Pregătirea pentru lecția nouă se face prin întrebări privind ramurile care aparțin industriei grele și după ce se obține răspunsul elevilor se anunță și se scrie pe tablă titlul lecției noi „Industria chimică".

Predarea se face activ, cu colaborarea elevilor, analizîndu-se harta din manual și din atlase. Profesorul face în primul rînd un scurt istoric al industriei chimice, arătînd că ea este în cea mai mare măsură o creație a puterii populare, care i-a dat o extindere uriașă și a creat ramuri noi, aproape inexistente în timpul regimului burghezo-moșieresc.

Se predau apoi subramurile industriei chimice, în mod organic, legîndu-se producția industrială de materia primă respectivă: petrol (industria petrochimică), gaz metan (de care se leagă producția negrului de fum, a cauciucului sintetic etc.), cărbuni (producția cocsului și a gudroanelor), sare (produse clorosodice), lemn și stuf (producția de celuloză, hîrtie, tananți etc.) și alte materii prime (pentru industria îngrășămintelor chimice, a medicamentelor etc.).

În timp ce elevii „explorează" atlasul ca să „descopere" răspîndirea geografică a subramurilor industriei chimice, pro-

fesorul fixează localităţile respective pe tabla-hartă de contur, după care elevii fac acelaşi lucru în caietele lor de notiţe.

Cu prilejul predării unora din subramurile mai importante, profesorul poate povesti elevilor diferite procese tehnologice (cum se fabrică hîrtia la Buşteni, cum se produce cocsul la Hunedoara, descrierea combinatului de îngrăşăminte de la Piatra Neamţ sau Năvodari etc.).

Tot în timpul predării se arată elevilor fotografii (speciale sau decupate din presă) ale diferitelor întreprinderi de industrie chimică.

Recapitularea se face cu toată clasa, iar elevii care dau răspunsurile localizează centrele ramurii industriale respective pe harta murală.

Cu acest prilej se face schiţa rezumativă pe tablă, după modelul de mai jos:

Industria chimică

Ramurile industriei chimice	— produse clorosodice	Ocna-Mureşului, Turda, Tîrnăveni, Govora, Oraşul Gheorghe Gheorghiu-Dej
	— acid sulfuric	Baia-Mare, Zlatna, Braşov, Valea-Călugărească, Cîmpina, Copşa-Mică, Năvodari, Victoria, Turnu-Măgurele
	— îngrăşăminte chimice	Victoria, Făgăraş, Tîrnăveni, Braşov, Valea-Călugărească, Mărăşeşti, Năvodari, Piatra Neamţ, Tg.-Mureş, Turnu-Măgurele, Craiova
	— negru de fum	Copşa-Mică
	— cauciuc	centre de prelucrare: Floreşti, Braşov, Bucureşti-Jilava, Bucureşti-Leordeni, cauciuc sintetic Oraşul Gheorghe Gheorghiu-Dej
	— mase plastice, prelucrarea lor	Bucureşti, Tîrnăveni, Victoria, Făgăraş, Buzău, Timişoara, Iaşi, Rîşnov
	— fibre sintetice şi fire sintetice	Săvineşti
	— medicamente	Bucureşti, Cluj, Iaşi
	— tananţi	Piteşti
	— vopsele	Bucureşti, Timişoara, Oradea, Galaţi
	— coloranţi	Codlea (reg. Braşov), Bucureşti

În generalizare, profesorul trebuie să lege dezvoltarea industriei chimice de aceea a celorlalte ramuri ale economiei naționale. De asemenea, profesorul va sublinia faptul că industria chimică se bazează în cea mai mare măsură pe materii prime existente în țară și că tot ea a înregistrat creșterea cea mai mare dintre toate ramurile industriale (producția a crescut în 1960 de 11 ori față de 1938, în 1965 de 3,3 ori față de 1960 și perspectivele sînt dintre cele mai mari pentru anii următori.

Recapitularea capitolului privind industria Republicii Socialiste România. Pentru această recapitulare se afectează o oră din cele prevăzute în programa școlară.

Recapitularea are ca scop :

— să verifice cunoștințele elevilor din întreg capitolul predat ;

— să permită profesorului a aduce completările necesare în cazul în care se constată lipsuri sau să facă unele precizări pe care le consideră utile ;

— să sistematizeze materialul predat, înlăturînd amănuntele, pentru ca elevii să rămînă cu problemele esențiale ale industriei ;

— să fixeze în mintea elevilor caracteristicile esențiale care deosebesc industria socialistă a Republicii Socialiste România de cea a României burgheze, scoțînd în evidență dezvoltarea cu precădere a industriei grele, care asigură dezvoltarea tuturor celorlalte ramuri ale economiei, o nouă repartiție teritorială a industriei și ridicarea nivelului tehnic.

Agricultura. Întrucît pentru predarea întregului material de geografie a agriculturii sînt prevăzute în programa școlară numai 3 ore, e necesar ca materia să fie cît mai bine sistematizată.

În prima lecție se predau istoricul agriculturii (sumar) și principalele culturi agricole (cereale, plante tehnice, legume, furaje) ; în lecția a doua, viticultura și pomicultura, iar în ultima, creșterea animalelor.

În partea introductivă se va arăta importanța agriculturii în economia țării noastre, agricultura constituind ocupația celei mai mari părți a populației. De asemenea, ea asigură hrana

populației și materia primă pentru numeroase ramuri industriale.

Se trece apoi la o comparație între agricultura înapoiată în timpul regimului burghezo-moșieresc și agricultura socialistă de azi, scoțîndu-se în evidență importanța transformării socialiste a agriculturii noastre, amintindu-se istorica Plenară a C.C. al partidului din 3—5 martie 1949 și încheierea cooperativizării agriculturii din 1962, realizată cu aproape 4 ani înainte de termenul fixat.

Se predau apoi în continuare cunoștințele privind principalele culturi agricole.

Se atrage atenția asupra necesității de a se localiza regional sau pe unități naturale aria de cultură a diverselor plante, reprezentînd suprafețele în hectare sau producția în tone.

Important este să se traseze sumar caracteristicile generale ale agriculturii actuale din țara noastră, și anume:

— cultura cerealelor ocupă peste 72% din terenurile arabile;

— grîul și porumbul dețin mai mult de 90% din suprafața cultivată cu cereale;

— plantele tehnice, necesare în industrie, ocupă suprafețe mereu sporite;

— suprafața ocupată de legume și mai ales producția au crescut, de asemenea, foarte mult;

— teritoriul afectat culturii agricole sporește an de an, datorită refacerii terenurilor erodate, îndiguirii zonelor inundabile și fixării terenurilor nisipoase;

— la baza agriculturii socialiste stau tehnica avansată, mecanizarea muncilor agricole și folosirea îngrășămintelor chimice; în acest fel se obțin producții mari; — introducerea irigațiilor (care au sporit an de an) permite ca să se evite efectele dăunătoare ale secetelor; — dezvoltarea bazei furajere și a creșterii vitelor.

În continuare dăm ca exemplu modul de predare a lecției din capitolul *Agricultura.* — Creșterea animalelor.

Materialul didactic: harta economică a țării și atlasele elevilor. Se verifică cunoștințele din lecția anterioară „Viticultura și pomicultura".

Ca pregătire în vederea predării lecției noi „Creșterea animalelor", elevii vor fi întrebați dacă mai cunosc o altă ramură a agriculturii în afară de cultura plantelor. Elevii răspund cu ușurință la o asemenea întrebare pe baza cunoștințelor căpătate în clasele anterioare, și anume : creșterea animalelor domestice. Titlul lecției se scrie pe tablă.

În prima parte a lecției li se vorbește elevilor despre bovine, porcine, ovine și cabaline. Se arată apoi importanța acestora în economia națională pentru satisfacerea cerințelor populației și ca materie primă pentru unele ramuri ale industriei (textilă, alimentară etc.). În predare, manualul va fi completat cu ultimele date referitoare la numărul animalelor de la sfîrșitul anului precedent, date culese din presă sau din reviste de specialitate.

Se arată apoi rasele cele mai bune pentru carne, lînă, lapte etc. Concomitent cu predarea pe hartă, profesorul va localiza regiunile de creștere intensivă a acestor animale, cerînd elevilor să urmărească problema în atlasele lor.

Se trece apoi la predarea altor ramuri ale creșterii animalelor, creșterea păsărilor, albinelor, a viermilor de mătase, pescuit și vînat. Se procedează ca mai sus, adică se scoate în evidență importanța lor, măsurile luate de partid și guvern pentru dezvoltarea acestor ramuri, și apoi se arată realizările obținute, bazînd predarea atît pe manual cît și pe date culese din presa zilnică și de specialitate, precum și perspectivele în planul cincinal 1966—1970.

Fixarea materiei se va face pe baza unei scheme-rezumat, care fie că s-a făcut pe tablă pe parcursul predării, fie chiar în timpul fixării (dacă se face în timpul fixării trebuie să se aloce timpul necesar).

Transporturile (căile de comunicație). Acest capitol cuprinde trei lecții, care se pot grupa astfel :

1) „Căile de comunicație pe uscat" (șosele și căi ferate).

2) „Căile de comunicație de apă" (navigația fluvială și maritimă).

3) „Căile de comunicație aeriene și speciale" (conducte, transportul energiei electrice, poșta, telegraful, telefonul, radioteleviziunea).

Pentru ca aceste lecții să poată fi predate în bune condiții este necesar :

— să se analizeze răspîndirea geografică a căilor de comunicație ;

— să se reliefeze legătura dintre principalele sectoare economice (industrie, agricultură) și transporturi, ca și repartiția geografică a căilor de comunicație ;

— răspîndirea căilor de comunicație să se analizeze în dependența lor de condițiile social-economice ale țării noastre în trecut și astăzi. Se va avea, de asemenea, în vedere influența condițiilor naturale în repartiția acestor mijloace.

Dacă în procesul predării profesorul nu pierde din vedere recomandările de mai sus, realizează mai multe obiective în același timp, și anume :

— menține lecțiile cu caracter geografic ;

— dă acestui capitol o unitate organică bine sistematizată și evită o prezentare izolată a fiecărei categorii de transport ;

— dinamizează lecțiile, făcîndu-le mai ușor accesibile, și evită ariditatea lor, care ar rezulta în urma simplei enumerări a căilor de comunicație și a datelor referitoare la ele.

Predarea lecțiilor din acest capitol se poate face cu ușurință datorită cunoștințelor anterioare pe care le au elevii. Sînt lecții pe care elevii le învață încă din clasă, dacă sînt bine conduși și îndemnați să folosească la maximum materialul didactic existent, în special hărțile (din atlas, din manual, hărțile murale etc.).

În lecțiile referitoare la transporturi se impune ca profesorul să facă pe tabla-hartă cu contur schița principalelor căi de circulație (șosele principale, căi ferate, linii de navigație fluvială, maritimă și aeriană), cu cretă colorată. În același timp, elevii le vor schița pe caiete. Nu e cazul să se facă acest lucru pentru transporturile speciale. E vorba de o schițare rapidă, simplificată, și nu de o hartă detaliată. Datorită acestor schițe, cunoștințele se fixează mai bine, intervenind și memoria vizuală.

Dăm spre exemplificare o schemă de predare a căilor de comunicație terestre.

Material didactic necesar: harta murală fizică a Republicii Socialiste România, harta murală economică a Republicii Socialiste România, tabla-hartă cu contur, cretă colorată, fotografii de construcții feroviare (unele poduri etc.).

Se face *ascultarea* lecției vechi („Creșterea animalelor"). Ascultarea și notarea se fac după procedeele descrise la lecțiile anterioare. Ascultarea se continuă, avînd un caracter de „recapitulare" pentru întregul capitol, privind agricultura.

Pregătirea lecției noi se face întrebînd pe elevi despre importanța pe care o au industria și agricultura în aprovizionarea și deservirea populației. Se va ajunge apoi ușor la ideea că „instrumentul" care înlesnește această transmisie îl constituie transporturile.

Se anunță lecția nouă „Căile de comunicații" și se scrie titlul pe tablă.

Se face o introducere privind importanța economică a căilor de comunicație în schimbul de produse dintre regiuni, dintre sat și oraș.

În cadrul căilor de comunicație pe uscat se predau întîi căile ferate. Prin întrebări puse elevilor, se analizează atlasul și harta din manual, cu principalele căi ferate din țară, după ce se face în prealabil un scurt istoric al apariției și dezvoltării căilor ferate în țara noastră.

Se insistă asupra liniilor de mare trafic, dintre care unele au fost dublate.

Se încadrează sistemul nostru feroviar în sistemul european și se amintesc principalele stații de graniță (Ungheni, Episcopia Bihorului, Giurgiu, Curtici, Jimbolia etc.).

În timpul cît se expun cunoștințele de mai sus, în urma răspunsurilor date de elevi, care analizează atlasul, profesorul dictează la tabla-hartă principalele linii ferate.

Se fac proiecții cu vederi de construcții feroviare, eventual se arată fotografii care sînt lăsate să circule printre elevi. După același sistem se vor preda apoi drumurile și șoselele.

La terminarea fiecărui capitol care se referă la diferitele ramuri de transport, va trebui să se pună accent pe dezvoltarea lor în perioada planului cincinal 1966—1970.

Se face o recapitulare, folosind harta murală, prin întrebări adresate întregii clase, şi se face pe tablă schiţa rezumativă a lecţiei.

La generalizare se arată importanţa căilor ferate pentru legăturile economice interne şi externe.

Aplicaţie. Se dă elevilor să copieze în caiete schiţa din manual a principalelor şosele şi căi ferate.

Facultativ. Se dă elevilor să facă acasă un itinerar pentru o excursie limitată, după „Mersul trenurilor".

CUPRINSUL

Redactor responsabil: GIURCĂNEANU CLAUDIU
Tehnoredactor: ERBĂRESCU ELISABETA

Dat la culese: 01.04.1966. Bun de tipar: 20.06.1966. Apărut 1966
Tiraj 22 000+100 leg.